

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SEYİDED NEFİSE KARAOSMANOĞLU

KAHRAMANMARAŞ'TA YAŞAYAN SURİYELİ SİĞINMACI KADINLARIN SURİYE
VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMLARININ KADINLAR COĞRAFYASI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Coğrafya Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Seyided Nefise KARAOSMANOĞLU

KAHRAMANMARAŞ'TA YAŞAYAN SURİYELİ SİĞINMACI KADINLARIN
DURUMLARININ SURİYE VE TÜRKİYE'DEKİ KADINLAR COĞRAFYASI
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Danışman

Prof. Dr. İhsan BULUT

Coğrafya Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Seyided Nefise KARAOSMANOĞLU'nun bu çalışması, jürimiz tarafından Coğrafya
Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Halil HADİMLİ

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. İhsan BULUT

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Serdar CEYLAN

Tez Başlığı: Kahramanmaraş'ta Yaşayan Suriyeli Sığınmacı Kadınların Suriye ve Türkiye'deki Durumlarının Kadınlar Coğrafyası Açısından Değerlendirilmesi
--

Tez Savunma Tarihi : 02/02/2022

Mezuniyet Tarihi : 31/03/2022

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kahramanmaraş’ta Yaşayan Suriyeli Sığınmacı Kadınların Suriye ve Türkiye’deki Durumlarının Kadınlar Coğrafyası Açısından Değerlendirilmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Seyided Nefise
KARAOSMANOĞLU

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Seyided Nefise KARAOSMANOĞLU
Öğrenci Numarası	20175264024
Anabilim Dalı	Coğrafya
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. İhsan BULUT
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Kahramanmaraş'ta Yaşayan Suriyeli Sığınmacı Kadınların Suriye ve Türkiye'deki Durumlarının Kadınlar Coğrafyası Açısından Değerlendirilmesi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1796900053
Rapor Tarihi	30.03.2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %7 Alıntılar dahil: % 8
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 121 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (×) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim. Gerekçe: Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. İhsan BULUT İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLOLAR LİSTESİ	iv
GRAFİKLER LİSTESİ	v
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	vi
HARİTALAR LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
TEŞEKKÜR.....	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Göç	2
1.1.1. Göçün Nedenleri.....	3
1.1.2. Göç Türleri	6
1.1.2.1. Zorunlu Göç.....	10
1.1.2.2. Sığınmacı	11
1.1.2.3. Mülteci.....	11
1.1.3. Göç Kuramları	13
1.1.3.1. İktisadi-Siyasal Temelli Kuramlar.....	13
1.1.3.2. Sosyopolitik Nedenlere Dayalı Kuramlar.....	19
1.1.4. Uluslararası Göçlerle İlgili Gelişmeler.....	23
1.1.4.1. Uluslararası Göç Hukuku	23
1.1.4.2. Uluslararası Anlaşmalar	25
1.1.5. Avrupa'ya Olan Göçler	28
1.1.6. Avrupa Birliği'nin Göç-Göçmen Politikası.....	35
1.1.7. Türkiye'nin Göç-Göçmen Politikası	38

İKİNCİ BÖLÜM

KADINLARIN COĞRAFYASI

2.1. Kadınların Coğrafyasının Tarihi Gelişimi.....	43
2.2. Kadın Coğrafyacılar Topluluğu ve Kadın Organizasyonları.....	45
2.3. Kadınların Coğrafyasına Feminist Bakış.....	49

2.4. Kadınların Demografik Özellikleri.....	52
2.4.1. Doğurganlık.....	53
2.4.2. Eğitim	54
2.4.3. Yaşam Süresi ve Yaşlılık.....	59
2.5. Kadınların Ekonomik ve Sosyokültürel Durumu	62
2.5.1. Kadınların Çalışma Hayatı	63
2.5.2. Kadınların Göçü	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULARI

3.1. Araştırmanın Amacı	68
3.1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	68
3.1.2. Araştırmanın Önemi	70
3.1.3. Araştırmanın Evreni	70
3.1.4. Araştırmanın Yöntemi	72
3.1.5. Araştırmanın Hipotezleri	73
3.1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	74
3.1.7. Araştırmanın Verileri ve Analiz Teknikleri.....	74
3.2. Bulgular	75
3.2.1. Suriyeli İç Savaşı ve Suriyeli Sığınmacıların Sığınma Süreci	75
3.2.2. Nicel Verilere İlişkin Bulgular	82
3.2.2.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	82
3.2.2.2. Katılımcıların Türkiye’de Kalma Yılları ve Suriye’deki Yaşam Alanları	85
3.2.2.3. Katılımcıların Suriye’de ve Kahramanmaraş’taki Ailelerinin Durumu	87
3.2.2.4. Katılımcıların Başka Şehirlere ve Ülkelere Gitme İsteği	88
3.2.2.5. Katılımcıların Kendisini Tanımlama Şekli ve Kahramanmaraş’a Gelme Kararı	89
3.2.2.6. Katılımcıların Sağlık Hizmetine Erişilebilirlik Durumu	90
3.2.2.7. Katılımcıların Kahramanmaraş’taki Memnuniyet Durumları	91
3.2.2.8. Katılımcıların Kahramanmaraş’taki Beklenti Durumları	92
3.2.3. Nitel Verilere İlişkin Bulgular	93
3.2.3.1. Kadınların Suriye’deki ve Kahramanmaraş’taki Yaşam Tarzı Sorunları.....	93
3.2.3.2. Kadınların Suriye’deki Sosyokültürel Yaşam Geçmişi.....	98
3.2.3.3. Kadınların Kahramanmaraş’taki Sosyokültürel Yaşamı	101
3.2.3.4. Suriyeli Kadın Sığınmacıların Sorunları	102
3.2.3.5. Kadınların Sorunlarına Çözüm ve Sorunlarla Mücadele Durumu	105
SONUÇ	108
KAYNAKÇA.....	122
İNTERNET KAYNAKLARI	128
EKLER.....	132
ÖZGEÇMİŞ.....	141

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Yaşanan ve gidilecek yerdeki faktörler ve bunların etkileşimi	17
---	----

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1	İkili işgücü piyasası özellikleri.....	18
Tablo 1.2	Bazı Avrupa ülkelerinde göçmenlerin nüfus oranı (2019).....	29
Tablo 1.3	Avrupa ülkelerine düzensiz göçle ulaşan mülteci sayısı.....	32
Tablo 1.4	Avrupa'ya deniz yoluyla düzensiz göçle gelen ilk 10 ülke (2021).....	34
Tablo 1.5	AB göç politikalarını etkileyen anlaşmalar.....	36
Tablo 2.1	Dünya kız çocuk evliliği, eğitim oranı ve cinsiyet eşitliği oranları	56
Tablo 2.2	Türkiye'de Kadınların istihdam oranı (2019)	64
Tablo 2.3	Çalışanların sorunları	65
Tablo 3.1	Gittikleri ülkelere göre Suriyeli sığınmacı sayısı.....	76
Tablo 3.2	Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımı	80
Tablo 3.3	Kahramanmaraş'ta Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	81
Tablo 3.4	Kadın sığınmacıların demografik bilgileri	82
Tablo 3.5	Türkçe Dil Kursları	84
Tablo 3.6	Suriyeli kadın sığınmacıların Türkiye'ye geliş ve kalma yılları	85
Tablo 3.7	Kadın Sığınmacıların akraba ve hane halkı durumu	87
Tablo 3.8	Kadın sığınmacıların Kahramanmaraş'a genel uyum durumları	93

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1 Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmenler (2021)	35
Grafik 1.2 Yıllara göre sınırlardan geçen düzensiz göçmenler	41
Grafik 2.1 Cinsiyete göre ilkokul çağındaki çocuklar arasında okula gidememe oranı(%), 2018	55
Grafik 2.2 Cinsiyete göre en az bir eğitim düzeyini tamamlayanların oranı (%).....	58
Grafik 2.3 Eğitim kademesi ve cinsiyete göre okul tamamlama oranı.....	58
Grafik 2.4 Geçici ve uluslararası koruma altındaki çocukların uzaktan eğitime erişememe nedenleri	59
Grafik 2.5 Çalışma hayatı süreleri.....	65
Grafik 3.1 Türkiye’de Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yıllara göre değişimi	78
Grafik 3.2 Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı	81
Grafik 3.3 Eğitim durumları	83
Grafik 3.4 Suriye ve Türkiye’deki meslekleri	84
Grafik 3.5 Kadın sığınmacıların gelir dağılımı	85
Grafik 3.6 Suriye’deki Yaşam Alanlarının Durumu ve Taşınmazları.....	86
Grafik 3.7 Kadın sığınmacıların yerleşim yerinin türü.....	86
Grafik 3.8 Kadın Sığınmacıların Suriye’den Geldikleri Şehirler	87
Grafik 3.9 Sığınmacı kadınların şehir ve ülke durumları	88
Grafik 3.10 Sığınmacı kadınların Kahramanmaraş’a gelme kararı	89
Grafik 3.11 Kahramanmaraş’a gelme kararı ve Türkiye’de kendini tanımlamaları.....	89
Grafik 3.12 Sağlık hizmetlerine erişim.....	90
Grafik 3.13 Psikolojik destek, doğum sayısı ve sağlık hizmetlerinden memnuniyet.....	91
Grafik 3.14 Katılımcıların Kahramanmaraş’tan memnun olma durumları	92

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Görsel 2.1 Himalayaların Chipko ağacı kucaklayanları	51
Görsel 2.2 Japon geleneksel “Ama” dalgıcı	62

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1.1 Akdeniz’deki deniz yoluyla mülteci güzergâhı (2021)	33
Harita 2.1 Dünya doğurganlık hızlarının ülkelere göre değişimi haritası	54
Harita 3.1 Kahramanmaraş merkez ilçeleri lokasyon haritası	71

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB: Avrupa Birliği
AAG: Amerikan Coğrafyacılar Birliği
AALCO: Asya-Afrika Hukuk Danışma Teşkilatı
BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CAG: Kanada Coğrafyacılar Birliği
CWAG: Kanadalı Kadınlar ve Coğrafya Çalışma Grubu
EURODAC: European Asylum Dactyloscopy Database
IGU: International Geographical Union (Uluslararası Coğrafya Birliği)
ILGWU: Uluslararası Kadın Giysileri İşçileri Sendikası
İÜ: İstanbul Üniversitesi
MEB: Millî Eğitim Bakanlığı
ODTÜ: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
TDK: Türk Dil Kurumu
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
UNFPA: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNKRA: Birleşmiş Milletler Kore Yeniden Yapılanma Ajansı
UNRRA: Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi
UNRWA: BM Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Ajansı
WSPU: Kadınların Sosyal ve Siyasi Birliği
YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖZET

Bu yüksek lisans tezi Suriyeli sığınmacıların göçünün coğrafi ve feminist bakış açısından “Kahramanmaraş ve Suriyeli Kadın Sığınmacılar” özelinde kadınlar coğrafyası bağlamında ele alındığı bir çalışmadır. Suriye iç savaşının 2011 yılında başlamasının ardından Suriyeli sığınmacılar olarak kadınlar ve çocuklar göçün en fazla etkilenen unsurları olmuş, Türkiye’de Kahramanmaraş’ı çeşitli nedenlerden dolayı kendilerine yaşam alanı olarak seçmişlerdir. Kahramanmaraş’a adaptasyonları oldukça uzun ve zorlu bir süreci gerektiren sığınmacıların dil, etnik köken, kültür gibi değişen etkenlerle buradaki yaşama uyum sağlamaya çalıştıkları ortaya konulmuştur. Çalışmada ilk olarak göç, kadın ve coğrafya ekseninde “Suriyeli sığınmacı kadınların sosyoekonomik ve sosyokültürel değişimleri”, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmış; göçün yapısı ve kuramları ile kadınların göçü arasında bağlantılar kurulmuştur.

Çalışmanın örneklemini, Kahramanmaraş’taki Dulkadiroğlu ve Onikişubat merkez ilçelerinde yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınlar oluşturmuştur. Çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Nicel yöntem olarak anket yöntemi, nitel yöntem olarak da derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır. Anket, farklı günlerde basit tesadüfî örneklemele 56 katılımcıya, derinlemesine mülakat ise amaçlı örneklemele 60 dakikalık görüşme süreleriyle 12 katılımcıya uygulanmıştır. Anket verilerinin analizi SPSS 26 programında analiz edilirken, derinlemesine mülakat sonucu elde edilen bilgiler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilip, yorumlanmıştır. Katılımcıların sorulara cevapları hiç değiştirilmeden olduğu gibi bulgular kısmına aktarılmıştır.

Sonuç kısmında göç coğrafyası ve kadınlar coğrafyası açısından Suriyeli kadın sığınmacıların sosyokültürel ve sosyoekonomik özelliklerinin genel durumu ortaya konulmuştur. Suriyeli kadın sığınmacıların uyum temel sorunları, sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin değişimi ve uygulanabilir çözüm önerilerine sonuç kısmında yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriyeli Sığınmacı Kadınlar, Kadınlar Coğrafyası, Kahramanmaraş

SUMMARY

EVALUATION OF THE SITUATION OF SYRIAN REFUGEE WOMEN LIVING IN KAHRAMANMARAŞ IN SYRIA AND TURKEY IN TERMS OF WOMEN'S GEOGRAPHY

This master's thesis is a study in which the migration of Syrian refugees is discussed from a geographical and feminist point of view, in the context of women's geography, in particular, "Kahramanmaraş and Syrian Women Refugees". After the Syrian civil war started in 2011, women and children as Syrian refugees were the most affected elements of migration, and they chose Kahramanmaraş as their living space for various reasons in Turkey. It has been revealed that asylum seekers, whose adaptation to Kahramanmaraş requires a very long and difficult process, try to adapt to life here with changing factors such as language, ethnicity and culture. In the study, firstly, the socioeconomic and socio-cultural changes of Syrian refugee women in the axis of migration, women, and geography were handled with an interdisciplinary approach, and connections were established between the structure and theories of migration and the migration of women.

The sample of the study consisted of Syrian refugee women living in the central districts of Dulkadiroğlu and Onikişubat in Kahramanmaraş. Quantitative and qualitative research methods were used together in the study. The survey method was used as a quantitative method and the in-depth interview method was used as a qualitative method. The survey was applied to 56 participants with simple random sampling on different days, and the in-depth interview was applied to 12 participants with a 60-minute interview with purposeful sampling. While the analysis of the survey data was analyzed in the SPSS 26 program, the information obtained as a result of the in-depth interview was analyzed and interpreted with the descriptive analysis method. The answers of the participants to the questions were transferred to the findings section without any changes. In the conclusion part, the general situation of the socio-cultural and socio-economic characteristics of the Syrian women refugees in terms of the geography of migration and the geography of women has been revealed. The main problems of adaptation of Syrian women asylum seekers, the change of their socioeconomic and socio-cultural characteristics, and applicable solutions are given in the conclusion part.

Keywords: Migration, Syrian Refugee Women, Women's Geography, Kahramanmaraş

TEŞEKKÜR

Tezin konusu olan Suriyeli sığınmacı kadınların hemcinsi olarak, Anadolu coğrafyasının göçe birçok kere olan şahitliğinden biri olarak Suriyeli sığınmacı kadınların savaş nedeniyle ülkelerinden Türkiye'ye göç ederken yaşadıkları tecrübeyi, geçirdikleri değişim ve dönüşümleri ve Türkiye'ye uyum süreçlerinin bir bölümünü gözlemleyip yazabilmek benim için önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur. Tez konumun belirlenmesinde ve tezin bütün aşamalarında büyük destekçim olan kıymetli danışman hocam Prof. Dr. İhsan BULUT hocam başta olmak üzere tüm hocalarıma teşekkürlerimi buradan ifade etmek isterim. Tezin izinler aşamasında her türlü desteğini sunan doktor öğrencisi Berna ÖZOĞUL'a, Kahramanmaraş Göç İdaresi'nde göç uzmanı Şükrü URHUN'a, bilgi işlem çalışanı Muhammed ERPAYLAŞTIRAN'a, görüşmeler ve anket aşamasında tercümanlığımı gönüllü olarak yapan Ayyuş ÇAVUŞ'a, Kahramanmaraş Gençlik Merkezi'nden proje lideri Mehmet KAHRAMAN'a, tercüman Muhanned SANCAKTAR'a, Coğrafya Bölüm Sekreteri Selda OKTAY'a değerli katkı ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim. Ayrıca Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesinde Eğitim Programları Anabilim Dalı'ndan Doç. Dr. Ceyhun OZAN hocama, Eskişehir Osmangazi Üniversitesinden AkademikLink Youtube kanalı gönüllüsü Doç. Dr. Behçet Yalın ÖZKARA'ya teşekkürlerimi sunarım. Tezin yazımında daima yanımda olan maddi ve manevi anlamda beni destekleyen canım aileme, başta annem olmak üzere, tüm kardeşlerime çok teşekkür ederim. Bu süreçte bir teyze olarak zaman ayıramadığım minik yeğenim Ela'dan da özür dileyerek, varlığından ötürü teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

Göç olgusu geçmişten günümüze dünyanın hemen her yerinde görülen ve insanlığın başlangıcından itibaren insan hayatını ve toplumu etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Günümüzde göçün çok farklı türleri olmakla birlikte temelde, göçler zorunlu göçler ve isteğe bağlı göçler olarak ikiye ayrılabilir. İsteğe bağlı göçler de bireyler ve toplumsal gruplar, kendi özgür iradeleriyle yer değiştirirlerken; zorunlu göçlerde ise savaş, doğal afetler gibi nedenlerle insan iradesinin dışında yerleşik oldukları mekânları terk etmeye zorlanmakta ya da yaşadıkları mekânları terk etmek durumunda kalmaktadırlar. Suriye iç savaşı 2011 yılından günümüze kadar devam etmesi, milyonlarla ifade edilen Suriyeli sığınmacının yerinden olmasını ve göçe zorlanmasını beraberinde getirmiştir. Yaklaşık 11 milyon insanı etkileyen bu iç savaşın sadece Suriye’yi etkilemekle kalmamış, Suriye’ye komşu olan devletleri de ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan etkilemiştir. Suriye savaşından başta Türkiye olmak üzere, Irak, Lübnan, Ürdün gibi komşu birçok ülke etkilenmiştir. Ekonomik bakımdan gelişmiş bir bölge olan Avrupa, Suriyeli göçmenlerin yeni varış rotası olmuş, binlerce Suriyeli batı Avrupa ülkelerine ulaşabilmek için kara ve deniz üzerinden sınırları geçebilmeyi zorlamıştır. Avrupa’nın gelişmişliği ve sahip olduğu imkânları nedeniyle Avrupa Suriyeli göçmen akınından etkilenen bölgelerden birisi olmuştur. Yaşanan bu zorunlu göçün ekonomik ve toplumsal yönüne bakıldığında, bundan en çok etkilenen grubun kadınlar ve çocuklar olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın konusu “Suriyeli Sığınmacı Kadınlar” olup, bu grubun Suriye ile Türkiye’deki yaşam koşulları, ekonomik ve sosyokültürel durumundaki farklılıklar araştırılmıştır.

Suriyeli kadın sığınmacılar, araştırmanın örneklem sahası olan Kahramanmaraş merkez ilçeler üzerinden araştırılmıştır. Araştırmanın problemi, Suriyeli sığınmacı kadınların, Suriye’deki sosyoekonomik özellikleri ve sosyokültürel özellikleri ile Kahramanmaraş’taki sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların neler olduğu ve uyum sağlayıp sağlamadıklarının ölçülmesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda araştırma sahasında demografik özellikler (37 soru), beklenti durumları (19 soru), yaşam koşulları (18 soru) ile ilgili nicel araştırmaya dayalı anket çalışması yapılmış ve araştırmada 56 kadına ulaşılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yönteminin görüşme tekniği de uygulanmış olup, katılımcılar ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde amaçlı örneklem tekniği ile belirlenen 13 kadına ulaşılmış, yaklaşık 36 soru Arapça-Türkçe tercümanı eşliğinde katılımcılara sorulmuştur. Görüşmeler, katılımcıların onayları doğrultusunda ses kaydına alınmıştır. Nicel yöntemin anket tekniği ile elde edilen veriler,

SPSS 26 programında analiz edilmiştir. Demografi sorularının frekansları tablolar ve grafikler aracılığıyla bulgular kısmında betimsel olarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Bazı likert ölçek tipi anket soruları ise Ki-kare testine tabi tutulmuş olup, sonuçları tablo olarak bulgular kısmında yorumlanmıştır. Anket sorularında, katılımcıların beklenti durumları, yaşam koşullarına dair memnuniyet ölçüleri belirlenmek istenmiş; ayrıca katılımcıların beklenti ve memnuniyet durumlarının demografik özelliklerine (yaş, medeni durum vb.) göre farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Görüşme sorularında ise, katılımcıların Suriye ve Türkiye’deki toplumsal cinsiyet eşitliği durumları feminist yaklaşım üzerinden ele alınmış ve katılımcılar “Göçten Etkilenen Kadın” olarak kodlanmıştır. Katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplar değiştirilmeden bulgular kısmına aktarılmıştır.

Sonuç kısmında göç coğrafyası ve kadınlar coğrafyası açısından Suriyeli kadın sığınmacıların sosyokültürel ve sosyoekonomik özelliklerinin genel yorumu ortaya konulmuştur. Suriyeli kadın sığınmacıların uyum sorunları, sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin değişimi ve yapılacak çözüm önerileri sonuç kısmında yer almıştır.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca, insanların çeşitli nedenlerle -iklim, savaşlar, keşfetme arzusu- yer değiştirdiği yazılı ve yazısız tarihi kaynaklarca ortaya konulmuştur. Göç, en basit kelime anlamıyla bakıldığında Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret”, anlamına gelmektedir. Toplumların, 21.yüzyıla gelinmesine rağmen halen iç savaş halinde olabilmeleri, ne denli karmaşık görünse de küreselleşen dünyadan bakıldığında insan etkileşimlerinin olduğu hemen her yerde benzer şekilde iç savaşların ya da bölgesel savaşların olduğu görülebilmektedir.

Göçlerin şekilleri geçmişten günümüze benzerlik göstermekle birlikte, teknolojinin gelişiminin getirdiği birtakım değişimlerin göçte de görüldüğü söylenebilir. Göç, esas olarak iki şekilde ortaya çıkmaktadır: Bunlardan ilki bireyin, kendi istek ve arzuları doğrultusunda oluşan bireysel yer değiştirme isteği ile gerçekleşen isteğe bağlı göçtür. Diğer ise, toplumların veyahut grupların ekonomik, siyasi, toplumsal nedenlerden ötürü göç ettirilmeye zorlanmaları nedeniyle ortaya çıkan zorunlu göçtür. 2011 yılında Arap ülkelerinde başlayan Arap Baharının 15 Mart 2011 yılında Suriye’de de başlayıp büyümesiyle birlikte Nisan ayının ilk haftalarından itibaren tüm ülkeye yayılan gösteriler, ülkede bir kargaşa ve iç savaşa dönüşmüştür. Ülkede başlayan bu iç savaş neticesinde Suriye halkı ilk sivil kayıplarını vermeye başlamış, birçok kişi ülkede ölmüştür. Can ve mal güvenliğinin tehlikede olduğunu düşünen Suriye halkının bir kısmı, ülkedeki sivil kayıpların da artmasının bir sonucu olarak, Türkiye’ye sığınmacı kafilesi gelmeye başlamıştır. 29 Nisan “Öfke Günü” olarak adlandırılan cuma gününde pek çok insanın hayatını kaybetmesiyle başlayan iç savaş 11 yıldır devam etmektedir.¹ İç savaştan en çok etkilenen kadın, çocuk ve yaşlılar yalnızca savaşın kaybedeni değil, aynı zamanda diğer ülkelere sığındıkları için vatansız da kalmışlardır. Bu nedenle, tez konusu olarak “Suriyeli sığınmacı kadınların sosyoekonomik ve sosyokültürel durumları” bu çalışmada incelenerek hem yaşadıkları coğrafyanın farklılaşması hem de içinde bulundukları kültürden başka bir kültürde ve çevrede yaşamak zorunda kaldıkları, değişimler ve farklılıklar ele alınmak istenmiştir. Araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi göç coğrafyası ve göç kuramlarından oluşmakta, kavramsal ve kuramsal çerçevenin ikinci bölümün ise kadınlar coğrafyası ve Suriyeli kadınlar ile ilgili alt başlıklardan oluşmaktadır.

¹Magardie,2011, Scores Killed on Syrias Day of Rage, <https://www.aljazeera.com/news/2011/4/29/scores-killed-on-syrias-day-of-rage>, Erişim Tarihi: 01.11.2021

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Göç

Göç, dünyanın hemen her yerinde hareket halinde olan bireylerin bir yerden başka bir yere, bir ülkeden başka bir ülkeye, bir kıtadan başka bir kıtaya geçmesine ya da doğdukları yeri, evlerini, topraklarını yani vatanlarını terk etmelerini ifade etmektedir. Tümertekin ve Özgüç'e göre göç, bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme" anlamı taşımaktadır.²

Bir nüfus hareket biçimi olan göçe katılan nüfusa göçmen (muhacir) ve söz konusu bu nüfus hareketine de göç etmek (hicret etmek) denilmektedir. Önemli nüfus parametrelerinden (değişkenlerinden) birisi olan nüfusun göç hareketi; değişik sosyal, ekonomik ve siyasal sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Öte yandan insanların bu mekânsal hareketliliği (mobilité), belki de tarih öncesi devir başlarına kadar uzanmaktadır.³ Göçmen teriminin, "kişisel rahatlık" amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu göç terimi, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendi veya ailesinin gelecek beklentisini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır.⁴ İnsanlar zorunlu veya gönüllü olarak doğdukları yerlerden ayrılmakta, ülke içinde veya farklı bir ülkede hayatlarını devam ettirebilmektedir. Göçler sonucunda birey ve toplumlar sadece fiziksel olarak mekânlarını değiştirmekle kalmamakta, aynı zamanda bireysel ve sosyal hayatlarını kuşatan bütün ilişkileri de yeniden kurmaktadır. Çünkü göçmenler, bir mekândan bir başka mekâna giderken sadece elle tutulur, gözle görülür eşyalarını değil, tüm hayat tecrübelerini, yaşam biçimlerini, dillerini, kültürlerini, anılarını ve hayallerini de götürmektedirler.⁵

Bu açıdan bakıldığında göç eden bireylerin, hayatları için, başka bir ülkeye giderek bütün riskleri göz önünde bulundurarak yola çıktığı varsayılabilir. Göçmen, ülke değiştirmek ya da bulunduğu mekândan farklı bir mekâna giderek, kendi değer ve yargılarını da yanında taşımaktadır. Yalnızca ülke değiştiren bireyler için bu risk faktörü söz konusu değildir. Aynı zamanda doğup büyüdüğü topraklardan başka bir şehre ya da bölgeye giden insanların

²Özgüç, 2019:289-291.

³ Deniz,2009: Doğanay,2014:193.

⁴Çiçekli,2009:22.

⁵ Adıgüzel,2020:4.

gittikleri yer ile öz yurtları arasında çekici ya da itici özellikleri karşılaştırması sonucunda göçün gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ortaya çıkmaktadır. Bu karşılaştırma da gerekli enerji ya da güdüleme gerçekleşirse göç için “göç etme isteği” gerekli hareket alanını ortaya çıkarabilmiş demektir.

1.1.1. Göçün Nedenleri

Göç, yapısı itibarıyla hareket halinde olmayı, mekânsal hareketliliği, sosyoekonomik ve sosyokültürel değişimi beraberinde getirmektedir. Bu nedenle göç etme halinin gerçekleşebilmesi için birçok neden ve faktörün bir arada bulundurduğu kabul edilir. Dünyada birçok insan ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı göç etmektedir. Ekonomik anlamda yetersizlikler, sefalet ve insanların kendilerini geçindirmek için iş bulamaması gibi nedenler insanları göç etmeye itmektedir. “Siyasal koşullar da gerek geçmişte gerekse şimdi birçok insanı göçe zorlamaktadır. Yine kitlesel göçlere yol açan askeri çatışmalar her an gözümüzün önünde cereyan etmektedir. Yugoslavya’daki yaklaşık 3 milyon olduğu tahmin edilen kitlesel göç olayı bunun en somut örneğidir. 1980’lerde de Afganistan’da başlayan ve Rus işgaliyle süren iç savaşın sonucunda 6 milyon kişiyi sınırlara yığılmıştır.”⁶ Bu nedenle, göçün nedenlerine bakıldığında, göçün doğal ve sosyal boyutlarının oluşturduğu pek çok nedeni vardır. Tarihsel süreçte göç, iklim olaylarının getirdiği nedenlerden oluşmuşsa da bugünün göç nedenleri daha çok ekonomik ve savaşlardan dolayı hayatta kalma isteği ile ortaya çıkmaktadır. Göçleri inceleyen coğrafyacılar kendi yerlerini terk eden insanları bu karara götüren koşulları **itici faktörler** olarak açıklamakta iken, göç algıları ile onları diğer yerlerden daha çok belirli yerlere çeken şeylerin **çekici faktörler** olarak ifade etmektedirler.⁷ Çekici faktörler, iş imkanları, kültür, din, doğal güzellikler gibi insanların hem turizm amaçlı seyahat etmelerine olanak tanıyan hem de gidilen yerde daimi yaşama arzusu edindiren faktörlerdir. Yıldırım’ın ifade ettiği gibi turist olarak Türkiye’yi keşfeden ve tanıyan yabancılar özellikle Ege ve Akdeniz kıyı kuşağına göç etmektedirler. Türkiye’de en fazla İstanbul daha sonra Ankara ve Antalya illerinde yabancı uyruklu vatandaş ikamet etmektedir. Metropol kent İstanbul ve başkent Ankara’ya gelen yabancıların bir turizm kenti olan Antalya’ya göç eden yabancıardan farklı geliş nedenleri, kalış süreleri ve konaklama türleri olmaktadır.⁸ İtici faktörler, insanların yerlerinden ayrılmasına neden olurken; çekici faktörler, bir yerin göç edilmeye ve yerleşilmeye değer özelliklerini içermektedir. İnsanların göç etmesine, kuraklık, susuzluk gibi çevresel faktörler, geçim güçlüğü, sefalet gibi ekonomik nedenler, özgür

⁶ Tümerterkin, Özgüç, 2019:294.

⁷ Tümerterkin, Özgüç, 2019:296.

⁸ Yıldırım, 2021:167.

düşüncenin kısıtlanması, güvenlik ihtiyacı ve bağımsız hareket edebilme hürriyeti arayışı gibi siyasal nedenler etkili olabilir. Ekonomik değişime, siyasal mücadelelere ve şiddetli çatışmalara karşılık olarak yeni göç akımları gelişirken, tüm dünyada uzun zamandır var olan göç biçimleri yeni formlarda varlığını sürdürmektedir. Yine de farklılıklara rağmen, büyük bir rol oynaması muhtemel olan belirli genel eğilimleri tanımlamak mümkündür. Castles ve Miller, göçün küreselleşmesi, göçün hızlanması, göçün farklılaşması, göçün kadınlaşması gibi göçün dört ana unsura ayrıldığını belirtmektedir.⁹ Bulut'un, "Yozgat'ın Nüfus Coğrafyası Özellikleri" (2000) adlı makalesinde, Yozgat kır nüfusunda %194,6 kadar olan 63 yıllık (1927-1990) büyümenin kadınlarda düşük olması, göç olayına kadınların da yoğun olarak katıldıklarının ifadesidir. Şekli itibariyle de göçlerin mevsimlik veya gurbetçilikten çok sürekli yerleşmek amacıyla yapıldığını göstermektedir.¹⁰ Göçe kadınların da aktif olarak katıldıkları söylenebilir.

Göçün ekonomik nedenlerine baktığımızda; son zamanlarda göç üzerine yapılan ekonomik araştırmalar, göç ve kalkınmanın birbiriyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu araştırmalara göre ekonomik kalkınma, göçü şekillendirmekte ve buna karşılık göç, bazen şaşırtıcı olan ve genellikle araştırmacılar ve politika yapıcılar tarafından tanınmayan şekillerde kalkınmayı etkilemektedir.¹¹ Taylor'a göre göç etme isteği ile ekonomik kalkınmışlık arasında bir orantı olduğunu söylemek mümkündür. Ülkelerin kalkınma düzeyleri bazen göçe yön verirken bazı durumlardaysa göçe katkı sağlayan ve ülkede göçle gelen insanlar sayesinde kalkınmanın hızını arttırmasını sağlayabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında iş arayışı, sosyal adaletsizlik, gelir düzeyinde eşitsizlik gibi durumlar ülkelerin kalkınmışlık düzeyini etkilerken, bu durumlar göçün ekonomik nedenlerini de oluşturmaktadır. Göçün politik nedenlerine baktığımızda; politik nedenler ilk bakışta özgürlük arayışı, baskıcı rejim ya da etnik ve siyasi çatışmalar olarak görülmektedir. Ancak politik nedenlerin derinlerinde politik göç nedenleri ile ekonomik sebeplerin benzerlik içerdiği söylenebilir.

Liberal ekonominin yeniden yapılanma sürecine girdiği son otuz yıllık süreçte uygulanan neoliberal ekonomi politikaları, insanları sosyal güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışmaya zorlamaktadır. Bu durum, kuzeyin zengin ülkeleri ile güneyin fakir ülkeleri arasında var olan eşitsizliklerin daha da artmasına yol açmakta; insanı daha iyi yaşam koşullarına erişmek için göç etmeye zorlamakta; siyasal, ekolojik, demografik sıkıntılar birçok insanı kendi ülkesi dışında mülteci olmaya zorlamakta; farklı bölgelerde artan etnik ve

⁹ Castles, ve Miller, 2008:11-14.

¹⁰ Bulut,2000:23.

¹¹ Taylor,2006:1-29.

siyasal çatışmalar kitlesel kaçışları da beraberinde getirmekte ve yeni ticaret bölgelerinin oluşturulması emek hareketlerine neden olmaktadır.¹²

Güllüpınar'ın da ifade ettiği gibi ekonomik nedenlerin, siyasal sorunlara eşlik etmesiyle birlikte başka ülkelerde mülteci olmayı göze alan insanlar, başka ülkelere göç etmeyi istemektedirler ya da bu duruma mecbur kalmaktadırlar. İşsizlik ve eşitsizliğin artışıyla birlikte kalkınmasını tamamlamamış ya da kalkınmaya uzak ülkelerde, siyasi krizler, etnik ve kültürel sorunlar, siyasal anlaşmazlıklar nedeniyle muhalif kesimlerin hapis cezasıyla korkutulması ya da bir kısmının hapsedilmesiyle diğer muhalif düşünen insanlara göç etmek için neden oluşturmaktadırlar. Politik nedenler özetlenecek olursa;

- Etnik ve kültürel sorunlar
- Baskıcı yönetim anlayışı
- Siyasi kriz ve iç savaş olarak ele alınabilir. Bugün Arap Bahar'ının yaşandığı Kuzey Afrika ülkeleri ile Suriye, Irak gibi Ortadoğu ülkelerindeki insanları mülteci olmaya iten nedenlerden birkaçı yukarı da sayılan politik nedenlerdir.

Göçün sosyokültürel nedenlerine baktığımızda; gelenek ve kültürlerinin yeni bir yönetim altında yaşayamayacağına inananlar da göç edebilmektedir. Örneğin Hindistan ile Pakistan'ın 1947'de ayrılmasından sonra Müslümanların Pakistan'a Hinduların da Hindistan'a göç ederek yer değiştirmeleri, bu bakımdan dünyadaki en büyük göç örneklerinden birisidir.¹³ Kültür ve gelenek farklılığı göç etme nedenlerinden olabileceği gibi, göç edilen ülkenin sorunları da olabilmektedir.

Göç yönetimi ve göç politikaları doğrultusunda geliştirilen yaklaşım ve sergilenen tutum ise ülkelerin ve göçün özelliğine göre farklılık göstermektedir. Gönüllü ve planlı gerçekleşen göç hareketleri söz konusu olduğunda takınılan tavır ve sergilenen tutumla, zorunlu ve kitlesel bir şekilde gerçekleşen göç hareketleri karşısındaki uygulama ve tavırlar farklılık göstermektedir. Çünkü plansız bir biçimde gerçekleşen kitlesel göçlerin sosyokültürel etkileri çok daha derin olabilmektedir. Bu nedenle bilhassa zorunlu kitlesel göçlerin etkileri sosyal politika kapsamında ele alınması gereken çok önemli bir konu olmaktadır.¹⁴

Göçün planlı ve plansız olması ile göçün sosyokültürel nedenlere etkileri değişmektedir. Planlı göçlerde sosyokültürel anlamda hedef ülkenin, kendi kültürüne uyum sağlamasında sorun teşkil etmeyecek ülkeler tercih edilebilirken, plansız göçlerde, göçün ani oluşu nedeniyle hem göçü gerçekleştiren mülteciler hem de göçü alan hedef ülkenin

¹² Güllüpınar,2012:3.

¹³ Tümertekin ve Özgüç, 2019:295.

¹⁴ Çetiner ve Günay,2021:2.

sosyokültürel beklentisi ya çok az etkilenmekte ya da beklentinin altında gerçekleşmektedir. Kitlel gerçeken göçlerde sosyokültürel etkiler daha sorunlu ve sıkıntılı bir süreci beraberinde getirmektedir.

Göçün sosyoekonomik nedenlerine baktığımızda, dünyanın hemen her ülkesi herhangi bir şekilde göç olayı yaşamıştır ve hala yaşanmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere göçler (aynen iç göçlerde görülen kırdan kente göçler gibi), çeşitli önlemlere rağmen durdurulamamaktadır. Dünya’da göçün hala oldukça az kabul edildiği ülkelere bulunmaktadır. Endüstrileşmiş, liberal, demokratik bir devlet olmasına rağmen Japonya’da yaşayan yabancı sayısı yaklaşık 2 milyon, yani toplam nüfusun yüzde 2’si kadardır. Bunun nedeni Japon vatandaşlık politikalarının kan bağıyla belirlenmesidir.¹⁵ Japon kültüründe yabancı olanlara karşı farklı bir bakış açısı olmakla birlikte vatandaşlık politikalarında oldukça sıkı politikalar (kan bağı gibi) yürütülmesi nedeniyle Japonya, göç konusunda halen katı bir anlayış benimsemekte olup, çok uluslu ABD ve Kanada gibi ülkelere kıyaslandığında göç almayı kültürel olarak kabul etmiştir denilemez. Bireylerin, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş olan ülkelere doğru göç etme kararlarının başında, ekonomik anlamda gelir artışı gerçekleştirme isteği bulunmaktadır. Özellikler Avrupa ülkeleri ve ABD gibi yıllık gelir düzeyi yüksek ülkelere ve bölgelere göç etmenin ekonomik özgürlük isteği olduğu yapılan araştırmalarda öne çıkmaktadır. Tıpkı iç göçlerde köyden kente olan göçlerde olduğu gibi, iş, sağlık, eğitim imkânı gibi şehirlerin sunduğu kolaylıklar, gelişmiş ülkelere daha fazla görülmektedir. Japonya haricinde diğer gelişmiş ülkeler uzun bir süre göç almış iken, Amerika gibi ülkeler ülkeye olan göçü yavaşlatabilmek için “Kota Kanunu”¹⁶ çıkartarak göç akışına karşı bir sınırlama getirmeye çalışmıştır. Ancak göçü azaltmaya dönük olarak yapılan tüm bu önlemlere rağmen, Amerika’ya olan göçler devam etmiştir.

1.1.2. Göç Türleri

Göç türleri kendi içerisinde sınıflandırılabilir. Bu göç türlerinden bazıları:

- Bireysel ve kitlel göçler
- İsteğe bağı ve zorunlu göçler
- Sezonluk (mevsimsel) ve süresiz (devamlı) göçler
- İç göç ve dış göç
- Yasal göç ve yasadışı göç
- Düzenli göç ve düzensiz göç

¹⁵ Akt. Cantürk, 2021:197;James, 1990: 49.

¹⁶ The Immigration Act of 1924 (The Johnson-Reed Act) <https://history.state.gov/milestones/1921-1936/immigration-act>, Erişim tarihi: 03.12.2021

- Beyin göçü

Bireysel göçler, kişilerin bireysel olarak veya aileleriyle birlikte göç ettiği durumları ifade etmektedir. Kitlesele programların aksine, bu gibi hareketler genelde kişinin kendisi tarafından finanse edilmekte ya da bireyler, sivil toplum örgütleri veya devletlerin desteğiyle gerçekleşmektedir.¹⁷ **Bireysel göç**, iş imkânı, sosyal imkânlar, eğitim, sağlık, kültür gibi nedenlerden ötürü gerçekleşirken bazen köylerden şehirlere, bazen şehirlerden şehirlere, köylerden köye ya da ülkelerden başka ülkelere şeklinde gerçekleşebilmektedir. Bireysel göçün en tipik özelliği ise iş imkânı (ekonomik) nedenle yapılanlardır.

Kitlesele göç ise “Yüksek sayılarda ani insan hareketi.”¹⁸ olarak tanımlanmıştır. Kitlesele göçlerin ortaya çıkmasında; deprem, sel, kasırğa, lav akışı gibi doğal afetlerin ya da iç savaş, ülkeler arası savaş, toplumsal olaylar gibi can ve mal güvenliğini tehlikeye atan durumların yaşanması etkili olmaktadır.

İsteğe bağılı göçler tarih boyunca ve günümüzde süregelen göçlerin büyük kısmı kapsamaktadır. Avrupalıların sömürgelere yerleşmelerine olan göçler, büyük ölçüde isteğe bağılı olarak gerçekleşmiştir. Kırlardan şehirlere, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru olan göçler ve benzerlerinin hepsinde isteğe bağılılık öne çıkmaktadır.¹⁹ İsteğe bağılı göçlerin temelinde bireyin isteğiyle ve özgürlüğü çerçevesinde gerçekleşmesi bulunmaktadır. Bireysel göçler ile isteğe bağılı göçlerin bu açıdan birbirine paralel bir yol izlediği söylenebilir. Her iki göç türünde de birey, öz iradesiyle gideceği yeri ve yapacağı mesleği seçmekte özgürdür.

Zorunlu göçler ise daha çok kitlesele olarak gerçekleşmeye müsait bir yapıdadır. Doğal ya da beşeri nedenlerden dolayı, içerisinde yaşadığı ülkede ve toplumda refaha ya da can ve mal güvenliğine yönelik tehditleri de içeren bir zorlama durumunda gerçekleştirilen bir göç hareketidir.²⁰ Örneğin mültecilerin, ülkesinden (yerinden) edilmiş kişilerin hareketleri ile doğal, afetler, nükleer felaketler, açlık ya da kalkınma projeleri nedeniyle gerçekleşen hareketler sonucunda da zorunlu göç (zorunlu yer değiştirme) olayı görülebilmektedir. Zorunlu göçlerin temelinde bireyin yaşadığı yerdeki şart ve koşulların zora düşmesi ve yaşanabilir bir yer olmaktan çıkmış olması bulunmaktadır. Bireyin yaşadığı yerden ayrılmadığı durumlarda, sakat kalma ya da hayatını kaybetme ihtimali yüksektir. Bulunduğu yerin, yaşanabilirlikten uzaklaşma oranı ile kitlesele göçün fazlalaşma oranı birbirine paralel olarak ilerlemektedir.

¹⁷ Çiçekli, 2009:61.

¹⁸ Çiçekli, 2009:61.

¹⁹ Tümertekin ve Özgüç, 2019:295-296.

²⁰ Çiçekli, 2009:105.

Sezonluk (mevsimsel) göçlere, mevsimlik yapılan göçler örnek verilebilirken, süresiz (devamlı) göçlerin hedefinde devamlılık ve yerleşim yeri olarak seçilen yerin kalıcı ikamet olarak kullanılması durumu bulunmaktadır. Göçlerde egemen özellik oturulan yeri devamlı terk etmek olmakla birlikte, geçici göç sayılan mevsimlik göçler de ise sürekli yaşanan yerden yılın belirli bir döneminde uzaklaşma söz konusudur. Örneğin, mevsimlik göç hareketi (transhumans=transhumance) ise yaylacılık olarak tanımlanmakla²¹ birlikte hayvancılık, mevsimlik tarım işçiliği, mevsimlik turizm işçiliği gibi yaşanan şehirden başka bir şehre mevsimsel olarak göç etme durumu görülmektedir. Gürcistan'dan Rize'ye gelen çay işçileri²² gibi başka ülkelere çalışmak için geçici ve kısa süreli olarak yer değiştirmeler de bu göç türü kapsamına girmektedir. **Süresiz (devamlı) göçler**, ise kalıcı olarak bir yerden ayrılma ve gidilen yere kalıcı olarak yerleşmeyi ve geri dönmeyi ifade eden bir göç hareketidir.

İç göç, yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların aynı ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmesidir. Bu göç, geçici veya daimî olabilmektedir. İç göçe katılanlar, mevcut ülkenin içinde yer değiştirmekte, ama yine menşe ülkede kalmaktadırlar (örneğin, kırsaldan şehre göç).²³ Doğanay (2014) iç göçleri, kentten kente göç, köyden kente göç, kentten köye göç ve köyden köye göç olarak sınıflandırmıştır. Ülkeler arası göçler, kıtalar arası göçler ve ülkemizden dış ülkelere ya da dış ülkelere ülkemize olan göçler de **dış göçler** içinde tanımlanmaktadır.²⁴ İç ve dış göçler birçok alt başlıkta ele alınabilir. Bu göçler içinde yaşanan mevcut ülkenin sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısına göre de değişiklik gösterebilir. İç göçler özellikle gelişmekte olan ülkelerde köyden kente olarak kendini gösterse de gelişmiş ülkelerde tersine olabilmektedir. Şehrin yarattığı stresten ve kalıplardan sıkılan insanların kentlerden köylere doğru göç etmeleri de mümkün olabilmektedir. Özellikle gelişen internet araçlarıyla birlikte şehirden göçü özendiren çeşitli programların²⁵ da olduğu görülmektedir.

Bulunulan ülkenin yasalarla belirlediği şartlara uyan göçe “**yasal göç**” denilmektedir. Yasadışı göç ise, gönderen ülke, transit ülke ve kabul eden ülkenin düzenleyici normlarının (yasalarının) dışında gerçekleşen hareketliliklerdir. Düzensiz göç konusunda açık veya genel kabul gören bir tanım yoktur. Yasadışı göç, hedef ülkeler açısından, göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak veya bir ülkede kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir. Gönderen ülke açısından ise örneğin, bir

²¹ Doğanay ve Coşkun, 2005:5.

²² Mevsimlik İşçi Göçü Başladı, <https://www.bloomberght.com/cay-hasadi-yaklasirken-dogu-karadeniz-e-mevsimlik-isci-gocu-basladi-2278717>, Erişim tarihi: 03.12.2021

²³ Çiçekli, 2009:44.

²⁴ Doğanay,2014:194-198.

²⁵ TRT Belgesel- Şehirden Uzakta, BBC Earth- Ben Fogle, Vahşi Yaşama Dönüş belgeselleri.

kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi gibi durumlarda düzensiz göç söz konusu olmaktadır. Ancak **yasadışı göç** terimini, “göçmen kaçakçılığı” ve “insan ticareti” ile kısıtlamak gibi bir eğilim söz konusudur.²⁶ Yasadışı göçün üç önemli ayırt edici özelliği bulunmaktadır. Bulut, üçe ayırarak aktarır;

- **İllegalite:** Eylem kesinlikle gizli tutulmaktadır.
- **Plansızlık, amaçsızlık, yönsüzlük:** Nasıl gerçekleştirileceği, ne kadar süreceği, nereye kadar devam edeceği, kimlerle, nerelerden...? gibi pek çok sorunun cevabı alınamamaktadır. Nihai amacı belli bile olsa, aşamaları kesinlikle rastlantılara bağlıdır.
- **Sınır ihlali:** Bir ülkenin sınır güvenliği ve bütünlüğünü hiçe sayma cürümü işlenmekte veya işletilmektedir.²⁷

Yasadışı göçün toplumsal alandaki etkileri her şeyden önce ülke güvenliğine yönelik kasıtlı bir hareket olması yönünden değerlendirilmesi gerekmektedir. Başka bir ülkenin sınır bütünlüğü ve ülke güvenliğini hiçe saymak fiili işlenmektedir. Uluslar ve taraflar arası protokollere göre cezai müeyyideler uygulanmalıdır.²⁸ Yasadışı göçlerde temel sorun ,sınırlardan geçenlerin herhangi bir kaydı olmadan hedef ülkede kimliksiz ve belgesiz bir şekilde dolaşmalarıdır. Bu şekilde olanların kimlik tespitleri zor olup, özellikle göçmen ve suç ikileminde sorun oluşturmaktadırlar.

Düzenli göç, menşei ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleri ya da tanınan, izin verilen yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen bir göçtür.²⁹ **Düzensiz göç** ise, temel bir tanımı olmayıp yasadışı göçle aynı tanımı kapsamaktadır.

Beyin göçü, eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin yaşadıkları ülkelerinden ekonomik bakımdan gelişmiş bir ülkeye olan göçlerdir.³⁰ Beyin göçü, menşe ülkenin beceri kaynaklarında azalmayla sonuçlanacak şekilde göç etme olayıdır. Beyin göçü, özellikle eğitilmiş ya da belirli bir mesleğe sahip bireylerin kendi ülkelerinin ekonomik, sosyal ve eğitim alanından ziyade gidilen ülkeye daha fazla katkı sağlamayı ve bu ülkelere göç ederek çalışmalarını ve hayatını orada sürdürmelerini kapsamaktadır. Bu şekilde yapılan göçlerde kaynak ülkedeki nitelikli iş gücü eksilmekte, bireyin yetişmesine harcanan zaman ve maddi

²⁶ Çiçekli,2009:26.

²⁷ Bulut,2004:2.

²⁸ Bulut ve Özoğul, 2014:306.

²⁹ Çiçekli,2009:26.

³⁰ Çiçekli,2009:14.

kaynaklar da boşa gitmektedir. **Beyin gücü kazanımı** ise eğitimli ve yetenekli kişilerin hedef ülkeye göçünü ifade etmektedir. Bu göç, “tersine beyin göçü”³¹ olarak da adlandırılmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında hedef ülkenin bu kişilere sunmuş olduğu ya da sunacak olduğu kaynaklar vasıtasıyla çekim gücü oluşturması ve ülkeye yeni beyin gücü kazandırması söz konusudur.

1.1.2.1. Zorunlu Göç

Zorunlu göçler, insanların isteğine bırakılmadan, devlet tarafından bazı olaylar ve durumlar karşısında mecburi olarak yapılan göçlerdir. Başka ülkelerden Türkiye’ye yapılan bu zorunlu göçlerde insanlar, Türkiye’nin batı ve güney bölgelerine yerleştirilmektedir. Bu durumdan dolayı da göç edilen illerin nüfusları artmaktadır.³² Suriye sınırına komşu olan iller ile Türkiye’nin batısında yer alan bazı iller bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Gönüllü göçler ise, bireylerin kendi kararları doğrultusunda, herhangi bir baskı unsuru olmadan yaşamak istedikleri yerlere doğru yaptıkları göçlerdir. İsteğe bağlı göçler, tarih boyunca ve günümüzde de süregelen göçlerin büyük kısmını kapsar. Avrupalıların sömürgelere yerleşmeleri büyük ölçüde isteğe bağlı olarak gerçekleşmiştir; kırlardan şehirlere, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş olanlara doğru olan göçler ve benzerlerinin hepsinde isteğe bağlılık ağır basmaktadır.³³

Gönüllü göçün sebepleri şunlardır:

- Daha kaliteli eğitim alma isteği
- Kariyer yapma arzusu
- Kişilerin içinde bulundukları standartları yükseltme isteği
- İş fırsatlarının fazlalığıyla birlikte daha yüksek ücretli iş imkânlarının çokluğu
- Sosyal hizmetlerden faydalanma isteği (eğitim, sağlık)
- Aile, akraba gibi aynı kültürdeki insanlarla yaşama arzusu
- Kişisel inanç ve özgürlüklerin daha iyi yaşanabileceği düşüncesi³⁴

Zorunlu göçlere ilk en büyük örnek ise, Afrikalıların köle olarak Amerikalara taşınmasıdır.³⁵ Son dönemde Suriye, Afganistan, Irak, İran, Somali gibi farklı ülkelere gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere olan göçler de bu zorunlu göçler kapsamına girmektedir. Ülke içi savaşlar, rejimsel baskılar, askeri darbeler, ekonomik anlamdan az gelişmişlik,

³¹ Çiçekli,2009:14.

³² Koçak vd.,2012:171.

³³ Tümerterkin ve Özgüç,2019:289.

³⁴ Özyakışır,2013:15.

³⁵ Tümerterkin ve Özgüç, 2019:304-305.

işsizlik, kötü yaşam koşulları insanların yaşadıkları ülkeyi terk edip, daha gelişmiş ülkelere göç etmesini zorunlu kılmaktadır. Çeşitli nedenlerle zorunlu göçe katılan insanlar, başka bir ülkeye sığınmakta ve gittikleri ülkede genelde “sığınmacı” statüsünde kabul görmektedirler.

1.1.2.2. Sığınmacı

Bir kişinin uluslararası koruma ihtiyacında olup olmadığını belirlemek için ulusal sığınma sistemleri bulunmaktadır. Bununla birlikte; çatışma veya şiddetten kaynaklanan kitlesel mülteci hareketleri sırasında, sınırı geçen her sığınmacıyla bireysel görüşme yapmak her zaman için mümkün veya gerekli değildir. Bu gruplar, genellikle ‘varışta’ mülteci, yani uluslararası terimle ‘prima facie’ mülteci olarak adlandırılır.³⁶ Sığınmacı, belirli bir süre içinde talebinin kabul edilip edilmemesi belirlenene kadar uluslararası göçmen ya da mültecinin geçici isimlendirilmesi olarak kabul edilebilir. Özellikle kitlesel mülteci hareketlerinde yaygın olarak görülen bir kavram olmasından dolayı Türkiye’ye son 10 yıl içinde, Suriye, Irak, Afganistan gibi ülkelerden gelen göçmenlerin sığınmacı olarak görülmesi durumu ortaya çıkmıştır. Bunun en büyük nedenlerinden biri de göçlerin yoğun yaşandığı dönemde gelenlerin hukuki durumlarının tam bir tespitinin yapılıp yapılmamasının mümkün olup olmadığının sorgulanması olmuştur. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrasında yaşanan kitlesel sığınma, 2013 yılında Resmî Gazetede yayınlanan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na kadar bu şekilde ifade edilmiştir.

1.1.2.3. Mülteci

Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1.maddesinde; “12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 Düzenlemeleri veya 28 Ekim 1933 ve 10 Şubat 1938 Sözleşmeleri, 14 Eylül 1939 Protokolü ya da Uluslararası Mülteci Örgütü Tüzüğüne göre mülteci sayılan”³⁷ ibaresi yer almakta bu maddenin saymış olduğu daha önceki mülteci tanımlarının varlığını ve “mülteci” sayıp saymama durumlarının değişik koşul ve şartlara bağlı olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle yapılan mülteci tanımının uluslararası anlaşma ya da sözleşmelerde ifade edilen hukuki geçerliliği olan bir tanım olduğu söylenebilir. Ülkesini terk eden ya da başka bir bölgeye göç edenlere göçmen denilebilirken, her göçmeni “mülteci” tanımı içinde ifade etmenin mümkün olmadığı söylenebilir. Cenevre sözleşmesinin 2. Maddesinde mülteci tanımı şu şekildedir: “İrkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında

³⁶ UNHCR, <https://www.unhcr.org/tr/siginmacilar>, Erişim Tarihi:04.12.2021

³⁷ Cenevre Sözleşmesi,1951: m.1.

bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” olarak belirtilmiştir.³⁸Bireyin taşımış olduğu etnik kimliği ya da siyasi görüşü nedeniyle zulüm görmesi mülteci olarak ifade edilebileceği sözleşmede açıklansa da bu tanıma uyan ancak sözleşme maddelerine şerh koyan veyahut sözleşmeyi kabul etmemiş ülkelerde mülteci tanımı içerisinde değerlendirilmemektedir.

29 Ağustos 1961 tarih ve 359 sayılı Kanunla onaylanmış bulunan Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşmenin zaman ve mekan bakımından tadilini öngören ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 2198 XXI sayılı kararıyla kabul edilmiş bulunan “Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Protokol” a yukarıda maruz kanunun 2’nci maddesinde yer alan ihtirazı kayıt ve coğrafi sınırlama bakımından sözleşmenin sadece Avrupa’da cereyan eden hâdiseler neticesinde vaki sığınmalara uygulanacağı yolunda yine ajan tarihinde yapılmış olan deklarasyon baki kalmak şartıyla katılmamız³⁹ olarak protokolde belirtilmiştir.

5 Ağustos 1968’de, 6/10266 Karar sayısı ile yayınlanan “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Avrupa’da yaşanan olaylar için denilmiş olması “mülteci” tanımının coğrafi bakımdan alanını kısaltmış olmakla birlikte, birçok sıcak çatışma bölgesinden Suriye, Irak, Afganistan gibi ülkelere gelebilecek olan göçmenlerin bu tanım içinde yer almamasına sebep olmuştur. Aynı zamanda belirtilen tarih denilerek Avrupa dışından gelen ya da Avrupa’dan gelecek olan göçmenin de 1 Ocak 1951 tarihinden sonra gelmiş olması da mülteci tanımı içerisinde adlandırılmayacağı söylenebilir. Bu tarih ve coğrafi lokasyon kısıtı nedeniyle bu sözleşmenin oldukça sınırlı kabul edildiği söylenebilir. Bunun da günümüzde Türkiye toprakları içinde yaşayan hem Avrupa’dan gelen hem de diğer ülkelere gelen göçmenlerin “mülteci” olarak resmi anlamda adlandırılmayacağını söylemek mümkündür. 11/04/2013’te 28615 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre Şartlı Mülteci, coğrafi ve tarihi kısıtlama nedeniyle, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesinde bahsi geçen mülteci tanımının dışına çıkılmadan birebir tanımlanmıştır.

Madde 62’de, Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya mülteci statüsü verilir. Bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişilere de statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü

³⁸ Cenevre Sözleşmesi,1951:m.2.

³⁹ Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol, 1968: m.2.

verilmektedir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin ülkede kalmasına izin verilir.”⁴⁰ Kanunda düzenlenen haliyle “Şartlı mülteci” tanımının ortaya çıkmasındaki sebep, daha önceki sözleşmenin kabul şekliyle alakalıdır. Ancak bu, bugün bu tanımın resmi olarak ortaya çıkmasına olanak tanımıştır.

1.1.3. Göç Kuramları

Göç kuramlarının iktisadi-siyasal temelli kuramlar ve sosyopolitik nedenlere dayalı kuramlar olarak ikiye ayrıldığı söylenebilir. İktisadi-siyasal temelli kuramlar, ekonomistler ve iktisatçılar tarafından oluşturulan kuramlar olup, sosyopolitik nedenlere dayalı kuramlarsa sosyologlar ve iktisatçılar tarafından açıklanan kuramlar oldukları söylenebilir.

1.1.3.1. İktisadi-Siyasal Temelli Kuramlar

İktisadi-siyasal temelli kuramlar içinde tartışılabilir olan **neoklasik ekonomi kuramı**, göç üzerine ilk sistematik teoriyi ortaya çıkarmıştır. Bu kurama göre, göçler emek konusundaki arz ve talep alanında ortaya çıkan coğrafi farklılıkta yatmaktadır. Emek fazlasına sahip olan ülkeler, düşük bir ücret piyasasına sahiptir. Buna karşılık sermayeye kıyasla sınırlı bir emek piyasasına sahip olan ülkelerin ücret düzeyi ise yüksek olmaktadır. Ücret farklılığından ileri gelen bu açıklıktan dolayı düşük ücretli işçiler, yüksek ücretli ülkelere göç etmektedir. Bu demografik hareketin sonucu olarak, emek zengini ülkelerde emek piyasası daralmakta, dolayısıyla ücretler yükselmekte, buna karşılık sermaye zengini ülkelerde ücretler düşmekte ve böylece bir denge oluşmaktadır. Sonuç olarak, neoklasik ekonomik yaklaşımın makro teorisi, ülkeler arası ücretler ve istihdam koşullarındaki farklılıkların göçün temel nedeni olduğunu ileri sürmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda uluslararası göçün hacminin ücret farklılıklarının boyutuyla ilgili olduğunu vurgulamaktadır.⁴¹ Bu kuram da göçün nedenleri konusunda makroekonomik kurama benzer bir şekilde varsayımlar öne sürmektedir. Ancak, bu kurama göre, göçe neden olan faktör, iş piyasalarındaki makro olgularla birlikte özellikle bireyin kendisidir. Sjaastad, Borjas ve Todaro’nun geliştirdikleri bu modele göre bireyler; rasyonel düşünce sistemlerini kullanarak maliyet/kar hesabı yapmak suretiyle daha yüksek bir kazanç elde edecekleri hesabının sonucunda göç etme kararı vermektedir. Bu kararlar, insan sermayesine yapılan bir çeşit yatırım olarak da değerlendirilmelidir.⁴²

Merkez çevre kuramında, Wallerstein’a göre, tarihsel süreçte birçok dünya sistemine rastlanmaktadır. Günümüzde dünya üzerinde etkili olan sistem ise modern dünya sistemi ya

⁴⁰ YUKK,2013:m.62/1.

⁴¹ Güllüpınar:2012;57-58.

⁴² Abadan-Unat,2006:23; Güllüpınar,2012;59-60.

da kapitalist dünya ekonomisidir. Bu sistem diğer bütün yapılar üzerinde belirleyici olmakta ve dünyaya yön vermektedir. Bu bakış açısına göre dünya, esas olarak merkez ve çevre ülkelerden oluşmaktadır. Merkezdeki ülkeler; kapitalist ilişkilerin egemen olduğu, ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerdir. Çevredeki ülkeler ise merkezdeki ülkelere bağımlı olan ülkelerdir. Merkez-çevre ülkeler açısından birinin varlığı diğerinin varlığı ile mümkündür.⁴³ Merkez-çevre kuramına göre çevre ülkeler, merkezdeki ülkelerin sürekli kapitalist gelişimi için gereklidir. Bu bağlamda merkez ülkeler; hammadde, ucuz işgücü ve pazar açısından çevre ülkelere ihtiyaç duyar. Çevre ülkelerden ithal edilen hammadde çevre ülkelerden ithal edilen ucuz işgücü işlenerek kapitalizme geri dönüşüm olarak sağlanır. ⁴⁴Merkez-çevre ya da dünya sistemi kuramı, ekonomik anlamda gelişmiş ülkelerin merkez olduğunu, gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelerin de çevre ülke olduğunu ifade ederek, Wallerstein, çevrenin merkeze bağımlılığından yola çıkarak, dünyanın ekonomik ve sosyal anlamda birbirine bağlı olmasından dolayı göçün çevreden merkeze doğru gerçekleştiğini ifade etmektedir.

Göç olgusunu açıklayan başka bir kuram *kesişen fırsatlar kuramı*dır. Bu kurama göre, göç süreci üzerinde belirleyici olan temel faktörler; göç mesafesi, hedef ülkedeki imkânlar ve bu imkânların düzeyidir. Bu unsurların kesişimi göçün yoğunluğu üzerinde etkili olmaktadır. Bu kuram açısından göç mesafesi oldukça önemli bir unsurdur. Çünkü özellikle uluslararası göç hareketlerinde kaynak ve hedef ülke arasındaki mesafe uzadıkça göçmenin aşması gereken sınırlar ve engeller çoğalmaktadır. Dolayısıyla her sınırda ayrı mekanizma ve hukuki süreçler işlendiğinde göçmenin hedef ülkeye ulaşma ihtimali azalmaktadır. Bununla birlikte göçmenin göç ettiği yerdeki fırsatların çokluğu, iş imkânlarının bolluğu gibi unsurlar göç hacminin genişlemesine neden olmaktadır. Kesişen fırsatlar kuramına göre potansiyel göçmen kâr ve zararı hesapladıktan sonra göç etme(me)ye karar vermektedir.⁴⁵

Ravenstein'a göre göç olgusuna bakıldığında, Ravenstein “The Laws of Migration”⁴⁶ adlı kitabının giriş kısmında “Dr. William Farr’ın “Göç, belirli bir yasa olmadan devam ediyor gibi görünüyordu;” yayından sonra dikkatimi bir konuya çekti.”⁴⁷ sözünü ifade ederek göçün kanunları olduğu düşüncesiyle göç kanunlarını araştırma ve varsayımlarıyla göç konusunu açıklayarak ortaya koymuştur. Ravenstein, göçün belli başlı özellikleri olduğunu ileri sürerek bunları maddeler halinde sınıflandırma yoluna gitmiştir. Londralıların, şehir içinde taşınmalarını ya da diğer şehirlere göç etmelerini dönemin adres verilerinden takip ederek

⁴³ Wallerstein, 2011; 38-41.

⁴⁴ Çağlayan, 2006: 80.

⁴⁵ Kapu, 2012: 15; İnce, 2019: 2586.

⁴⁶ The Laws of Migration kitabını Dr. William Farr’ın 1876 yılında “Geographical Magazine” de yayınlanmış olan “Birthplaces of the People and the Laws of Migration” (Halkın Doğum Yerleri ve Göç Kanunları) makalesi üzerine 1885 yılında yazmıştır.

⁴⁷ Ravenstein, 1885: 1.

İngiltere’de yaşayan halkın göç alışkanlıklarını haritalarla ortaya koymuştur. Buradan da yola çıkarak, yedi temel varsayım oluşturmıştır. Göç ve mesafe, göç ve basamakları, yayılma ve emme süreci, göç zincirleri, doğrudan göç, kır-kent yerleşimcileri farkı ve kadın-erkek farkı olarak 7 temel varsayım şu şekildedir:

- Göç ve Mesafe: Göçmenlerin önemli bir kısmı kısa mesafelere göç eder. Bu göç sarsıcı bir etki oluşturarak, yerel halkı da yerinden etmekte, daha büyük ve kitlesel göçlere yol açmaktadır. Bu göç akımları genellikle sanayi ve ticaret merkezlerine doğru gerçekleşmektedir. Bu bağlamda sanayi ve ticaret merkezlerinin gelişmişlik düzeyi etrafındaki nüfus yoğunluğu üzerinde belirleyici olmaktadır.
- Göç ve Basamakları: Sanayi ve ticaretin gelişmesine paralel olarak kentler, çeperdeki ve yakın mesafedeki insanlar için bir cazibe merkezi haline gelmektedir. Yakın çevreden kente göç eden insanların yerini oraya yakın başka insanlar tarafından doldurulmaktadır. Bu bağlamda yakın mesafe ile başlayan göç bir domino taşı görevini görerek göçün bütün dünyaya yayılmasına neden olmaktadır.
- Yani Ravenstein’a göre göç olgusunun bir boyutu, basamaklı bir şekilde seyrelen ve boşalan yerlerin yakın bölgelerden gelen göçmenlerce doldurulmasıyla oluşan dalgalardır. Aslında Ravenstein’ın ikinci kanunu, birincisinin destekçisi ya da açıklayıcısı gibi görünmektedir.⁴⁸ Ravenstein, göçün basamaklı ilerlediğini düşünmesine neden olan etmenlerden biri de İngiltere’de Sanayi Devrimi ile başlayan göç hareketinin kırdan kente doğru olmasına şahit olmasıdır. Bu da göçün önce en küçük mesafelerin kat edilmesine ardından bir diğer basamağa geçmesine sebebiyet vermesi düşünülebilir.
- Yayılma ve emme süreci: Göçün yayılma ve emme süreci benzer özelliklere sahiptir. Sanayi ve ticaretin geliştiği kentlerden faydalanmak üzere insanlar bu merkezlere doğru yayılırken, sanayinin gelişmesine paralel olarak meydana gelen işgücü ihtiyacı çevreden göçmen emilerek giderilir. Başka bir ifade ile göçmen alan merkez ile göçmenler arasında bir arz-talep dengesi söz konusudur.
- Göç zincirleri: Bir göçün başlaması diğer bir göç akımının gerçekleşmesini tetikleyerek zincirleme göçü meydana getirir.
- Doğrudan göç: Bir başka göç türü de kısa mesafe yerine sanayi ve ticaret merkezlerinin bulunduğu uzun mesafelere doğrudan yapılan göçlerdir.

Ravenstein ortaya koyduğu ilk beş göç kanunu, temelde iki göç modelinden bahsetmektedir. Buna göre ilk modelde göç basamaklı bir şekilde, kısa mesafeli ve zincirleme

⁴⁸ Çağlayan,2006:69.

olarak sanayi ve ticaret merkezlerine doğru gerçekleşmekte; ikinci modelde ise göç basamaksız, uzun mesafeli ve dolaysız olarak ticaret ve sanayi merkezlerine yönelmektedir. Bu göç modelleri çerçevesinde ortaya çıkan ortak nokta, göçün, ticaretin ve sanayinin geliştiği büyük kentlere doğru olduğudur.⁴⁹ İki göç modelinde de çevre ve merkez ilişkisi olduğu görülmektedir. Ticaret ve sanayi merkezi ile taşra arasında göç basamakları oluşmaktadır.

Kır kent yerleşimcileri farkı, kırdan yaşayan insanlar kentte yaşayan insanlara göre daha çok göç etme eğilimi taşırlar. Ayrıca kırdan kıra yapılan göçler birbirini tetikleyerek başka göçlere yol açarken kırdan kente yapılan göçlerde bu olgu daha azdır.

Kadın erkek farkı, iç göçlerde ve kısa mesafeli göçlerde kadınlar erkeklere göre daha fazla göç eğilimi taşırken, uzun mesafeli göçlerde durum tam tersidir.⁵⁰

Castles ve Miller, düşük gelirli bölgelerden yüksek gelirli bölgelere yönelen göç hareketlerinin, ekonomik temelli olmasından dolayı bunun klasik itme çekme teorisi olarak da adlandırılabilirliğini söylemektedir. Çünkü göçe sebep olan düşük gelir, düşük hayat standardı, ekonomik fırsatların yokluğu, politik baskılar gibi etmenler itme faktörleridir. Yüksek kazanç, işgücü talebi, ekonomik fırsatlar ve politik özgürlük ise çekme faktörleridir.⁵¹ İtme faktörlerinin Ravenstein'in doğrudan sanayi merkezlerine göç için temel oluşturduğu çekme faktörlerinin de buraları daha cazip hale getirerek göç almasını sağladığı için temelde klasik itme çekme teorisi olarak adlandırılabilir bugün halen kuramın gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş olan ülkelere yaptığı göçü açıklayabileceği düşünülmektedir.

İtme-çekme kuramına göre göç konusunda baktığımızda, Everett Lee, N. A. Humphreys ve Stephen Bourne, Ravenstein'in göç kuramları makalesine yapılan eleştirileri okuyarak "Ravenstein'in vardığı sonuçların önemine ilişkin kendi tahmininden çok, Ravenstein'in yasaları numaralandırma biçiminden ve ekonomik güdünün etkisine ilişkin oldukça belirsiz beyanından kaynaklanmaktadır." şeklinde söyleyerek kendi göç kuramına giriş yapmaktadır. Ravenstein eleştirisi olarak ortaya çıkan kuram, göçmenden ziyade göçe odaklanılması gerektiği tezini savunmuştur.

Göç etme kararına ve göç sürecine dâhil olan faktörler 4 başlık altında şu şekilde özetlenebilir:

1. Yaşanan yerle ilgili faktörler
2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler
3. İşe karışan engeller

⁴⁹ Yalçın,2004:25,Çağlayan, 2006:70.

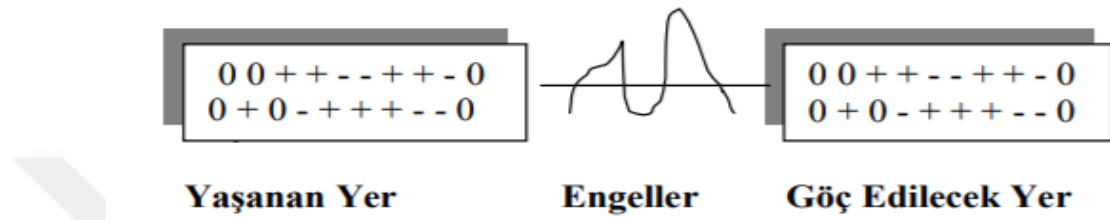
⁵⁰ Ravenstein, 1885, s.198-9; Ravenstein, 1889.

⁵¹ Castles ve Miller, 1998, 20-21.

4. Bireysel faktörler⁵²

Ravenstein'ın sınıflandırmasının tersine faktörler olarak ele aldığı dörtlü sınıflandırmasında göçmenin göç etme eylemi ile ilgili kararlarını etkileyen göç faktörlerini ele almıştır. Göçmenin yaşadığı yerin koşullarını, gitmek isteyeceği yerin şartlarını, bu şartları karıştıracak ya da engelleyecek sorunları ve de bireyin kendi iradesiyle ilgili faktörlerin ortaya konularak analiz edilmesi gerektiğini savunmuştur.

Şekil 1.1: Yaşanan ve gidilecek yerdeki faktörler ve bunların etkileşimi

Kaynak: Lee,1996:50;Çağlayan,2006:74

Lee'nin şeklinde görüldüğü üzere bireyin yaşadığı yer ve gitmek istediği yer arasında olumlu (+) ve olumsuz (-) faktörler yer almaktadır. Her iki taraf içinde artılar ve eksiler olmakla birlikte göç, gidilmek istenen yerin olumlu faktörleri ağır bastığında gerçekleşmektedir. Buna kısaca “İtme- Çekme Kuramı” da denilmektedir. Lee'nin kuramda vurguladığı bir diğer boyut ise göçün belirleyenleridir. Lee göçün belirleyenleri olarak iki boyut ortaya koymaktadır. Bu belirleyenlerden ilki, kişisel (mikro) faktörler, diğeri ise kişisel olmayan (makro) faktörlerdir.⁵³ İki belirleyenli bir denklem olarak bakıldığında kuramın halen hemen her göçmen-göç ilişkisinde kendisini ortaya koyduğu özellikle de iç-dış göç bağlamında bakıldığında olumlu ve olumsuz yanlara göre göçün şekillendiği söylenebilir.

İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı'na göre göç konusuna baktığımızda, 1970'li yılların sonlarında Michael J. Piore tarafından geliştirilen bu teoride Piore, göçün sanayi toplumlarının sürekli bir gereksinimi olduğunu ileri sürmektedir. Göçmen işgücüne duyulan ihtiyaç sanayi toplumlarının yapısal özelliklerinden kaynaklanmaktadır; çünkü kapitalizm varlığını sürdürebilmek için olumsuz koşullarda düşük ücretlerle çalışabilecek kişilere ihtiyaç duymaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki ekonomik yapılanma sermaye-yoğun birincil bir sektör ve onu destekleyen emek-yoğun ikincil bir sektörden oluşmaktadır. İşgücü piyasasındaki yukarı doğru hareketlilik oldukça zor olduğundan işgücü ikincil sektörde kalmakta, diğer yandan enflasyon baskısı nedeniyle ücretlerin ve çalışma koşullarının düzeltilmesi yoluna gidilmemektedir. Bu yapılanma içinde göçmenler, ikincil işleri kabul etmektedirler; çünkü bu

⁵² Lee, 1966:49-50.

⁵³ Çağlayan,2006:74.

ücretler halen kendi ülkelerindekinden yüksek olmaktadır. Böylece, bu esnek üretim yapısı içinde vasıfsız göçmen işçiler de kötü çalışma koşullarında istihdam edilme imkânı bulabilmektedirler. Dolayısıyla, gelişmiş ülkeler kendi vatandaşları tarafından yapılmayan ikincil işlerde göçmen işgücü istihdam ederek, birincil sektörlerini geliştirecek desteği sağlamaktadırlar⁵⁴

İkiye bölünmüş emek piyasası kuramına göre uluslararası emek göçü, büyük ölçüde gelişmiş ülkelerdeki talebe dayalı olarak gerçekleşmektedir ve bu toplumlardaki işverenler veya onlar adına hükümetler tarafından başlatılmıştır. Buna göre, göçmen işçi talebi ekonominin yapısal gereksinimlerinden doğmaktadır; ücret teklifleri ve uluslararası ücret farkları emek göçünün oluşması için zorunluluk değildir.

Göçmen kabul eden toplumlardaki düşük düzeyli ücretler, göçmen işçilerin sayısı çoğalsa bile yükselmez. Ücretler, sosyal ve kurumsal mekanizmalar tarafından yerinde tutulur, arz ve talepteki değişimlere karşı bağımsız değildirler. Göçmen işçi arzındaki artışa paralel olarak düşük düzeyli ücretler de düşebilir, düşük düzeyli ücretlerin daha da düşmesine sosyal ve kurumsal denetimler engel olmaz. Hükümetlerin ücretlerde veya istihdam oranlarındaki küçük değişimler yaratan politikalarla uluslararası göçü etkilemesi zordur. Göçmenler, modern, endüstri sonrası ekonomilerde yapısal olarak oluşan bir emek talebiyle şişmektedir⁵⁵ Kısaca özetlenecek olursa Massey ve diğerleri, emek piyasası ikiye bölünmüş olarak uluslararası emek göçü talebe bağlı olarak gerçekleşmekte, göç veren ülkeler ile göç alan ülkeler arasında piyasa değişikliklerine bağlı olarak hareketlilik artmakta ya da azalmakta olduğunu aktarmışlardır.(Tablo 1.1). Ekonomik anlamdan bakılacak olursa özellikle gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş olan ülkeler arasındaki göçün emek ve sermaye açısından çekirdek iç gücü ve çevre iç gücünün birbiri arasındaki bağına açıklamak için anlamlı bağlar oluşturduğu ifade edilebilir.

Tablo 1.1: İkili işgücü piyasası özellikleri

Çekirdek İşgücü	Çevre İşgücü
İyi eğitim almış işçiler	Kötü eğitim almış işçiler
Kurumsal olarak nitelikli işçiler	Nitelik düzeyleri düşük işçiler
Düzenli istihdam kayıtları	Düzensiz istihdam kayıtları
Düşük işgücü devri	Yüksek işgücü devri
İşe ilişkin önemli sorumlulukları	İşe ilişkin daha az sorumluluk
İyi çalışma koşulları	Kötü çalışma koşulları
İyi ücret	İşletme emekliliğe ilişkin destek sağlamaz
İşletme destekli emeklilik vd. yardımlar	Kariyer beklentisi yoktur
Kariyer beklentisi	Düşük sendikalaşma
Sendikalı işgücü	Daha düşük düzeyde mesleki eğitimin sağlanması
Önemli derecede mesleki eğitimin sağlanması	

Kaynak: Shackleton, 1995: 35;Vural, 2007:25

⁵⁴ Piore, 1979: 23-33; Vural, 2007: 15.

⁵⁵ Massey vd., 1993: Güllüpınar,2012:64.

İkili işgücü piyasası, emeğin farklılaşmasını ortaya koymakla birlikte vasıflı ve vasıfsız işgücü ayrımı yaparak, vasıfsız kitlelerin emek piyasasında zorlanmasına vasıflı emeğinse çeşitlenerek çalışma koşul ve şartlarının değişime uğramasına neden olmaktadır. Yeni çalışma çeşitleri ortaya çıkarak, mevsimlik, evden çalışma (home office), (özellikle küresel Kovid-19 salgınının yaşandığı 2020-2022 yıllarında⁵⁶) ya da yarı zamanlı ev ya da iş yerinde çalışma gibi değişik varyasyonların görüldüğü söylenebilir.

1.1.3.2. Sosyopolitik Nedenlere Dayalı Kuramlar

Network (İlişkiler Ağı) Kuramına göre göç konusuna baktığımızda; ilişkiler ağı, göçmenlerin geldikleri ülke, yeni yerleştikleri ülke, eski göçmen, yeni göçmen ve yerleşik halk arasında ortak köken, hemşerilik, soydaşlık ve dostluk gibi kişilerarası bağlantılara referansta bulunan bir kavramdır. Bu ağların ve bağların varlığı uluslararası göçün devamının sağlanmasında belirleyici rol oynamaktadır. Çünkü bu ağlar, göçmenlerin göç etme sürecinden iş bulma sürecine kadar önemli birçok işleve sahiptir.⁵⁷

Crisp'e göre göçmenlerin sahip olduğu sosyal ağların birçok fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi olan sosyal ağlar; göç etmeye karar veren bireyin gitmeyi hedeflediği ülkeye nasıl gidileceğini ve ulaşım ile ilgili detayları, giriş koşullarını, hedeflediği ülkede ve transit ülkelerde sınır dışı edilme politika bilgisini sağlamaktadır. Sosyal ağların diğer bir fonksiyonu, göçmenlerin göç sürecinde maliyetlerin en aza indirilmesi ile ilgili göçmenlere finansman kaynağı sunmaktadır. Sosyal ağların diğer bir yönü, ise özellikle düzensiz bir biçimde dünyanın bir bölgesinden başka bir bölgesine geçmek isteyen kişilere örgütsel alt yapı sağlamasıdır. Başka bir ifade ile bu ağlar, düzensiz göçün alt zemininin hazırlanmasına önemli bir katkı sunmaktadır.

Sosyal ağların göçmenlere başka bir katkısı ise, göçmenlerin hedeflediği ülkeye vardıktan sonra yeni düzene alışma ve temel ihtiyaçlarının giderilmesi ile ilgilidir.⁵⁸ Bu temel varsayımlar sıralanacak olursa:

- Göçmen ve potansiyel göçmenlerin sahip olduğu sosyal ağlar, uluslararası göç hareketlerini artırmakta, potansiyel göçmenleri göç etmeye cesaretlendirmektedir.
- Göçmenlerin sahip olduğu sosyal ağlar riskleri azaltmakta, ekonomik ve sosyal maliyetleri düşürmektedir. Bu bağlamda uluslararası göçlerde önemli olan göç eden ve

⁵⁶ Pandemi Uzaktan Çalışma Uygulamasına Geçiş Arttırdı. <https://www.ipsos.com/tr-tr/pandemi-uzaktan-calisma-uygulamasina-gecisi-artirdi>, Erişim tarihi:04.12.2021

⁵⁷ Abadan-Unat,2002: İnce,2019:2601.

⁵⁸ Crisp,1999:6-7.

göç edilen ülke arasındaki Neo-klasik kuramcılarının savunduğu gibi ücret farklılığı değil, ilişki ağlarıdır.

- Sosyal ağlar göç öncesinde, göç aşamasında ve göç ettikten sonra göçmenin dikkat etmesi gerektiği alt yapıyı hazırlar. Özellikle düzensiz göçmenlere bu konuda önemli bilgi sunar.
- Sosyal ağlar, göçmenlerin anavatanlarındaki kimliklerini muhafaza etmesine ve yalnızlık düzeyinin düşmesine yardımcı olurken yerel halk ile göçmenler arasındaki bütünleşmeyi zorlaştırmaktadır.
- Göçmen ağ ilişkileri oluştuktan sonra yeniden üretilir. Bu bağlamda hükümetlerin göçmenlerin sosyal ağlarını kontrol altına alma çabası zorlaşmaktadır.
- Göçmenler arasındaki sosyal ağlar toplumsal koşullarla bağlantılı olarak süreç içinde evrilir ve yeni şekiller alır. Böylece ilişki ağları zamanla kurumsallaşarak bağımsız bir olgu haline gelebilir.
- Sosyal ağlar, göçmenlerin hedef ülke ve mekân seçimi üzerinde belirleyici olmaktadır. Benzer özelliklere sahip göçmenlerin mekânsal yoğunlaşmasına neden olmaktadır.⁵⁹

2011 yılında başlayan Suriye krizi ve göç akını, bugün azalarak devam etse de göçmen ağı olduğu önümüzdeki yıllar boyunca da Suriye'nin siyasi ve ekonomik durumuna bağlı olarak göçler, bağlantı kurduğu ülkelere doğru devam etme sürecindedir. Bunun en büyük nedenlerinden biri kurulan sosyal ağların toplumsal koşullarla birlikte yeniden şekillenerek farklı bir noktadan başlayarak devam etmesine olanak sağlamasıdır. Benzer özellikler de olan göçmenlerin, benzer lokasyon ve bölgelerde yoğunlaşmasıyla, ilişki ağları değişerek bağımsız birer olgu haline gelecektir.

Göç sistemleri kuramı, göç olgusuna uluslararası ilişkiler çerçevesinde, ekonomik ve politik temelli olarak yaklaşan bir kuramsal çerçevedir. Bu kurama göre iki ya da daha fazla ülke karşılıklı olarak göçmen değişimiyle bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri oluşturmaktadır. Bu ilişki ve ilişkiler bütünü yakın iki ülke arasında gerçekleşebileceği gibi, birbirleriyle aralarında hayli mesafe bulunan ülkeler ve bölgeler arasında da kurulabilir. Meksika ve ABD arasındaki göç ve göçmen ilişkisi, yakın bir coğrafya üzerinde; Batı Afrika ve Fransa arasındaki göç ve göçmen ilişkisi de uzak iki coğrafya arasında gerçekleşen, göç sistemleri ilişkisine iyi birer örnek olabilirler.⁶⁰

Göç sistemleri 3 kategoride sınıflandırılarak aktarılabilir. Massey ve diğerleri göçü farklı alt grupta incelemişlerdir;

⁵⁹ İnce,2019:2602-2603.

⁶⁰ Çağlayan,2006:86-88.

- Göçmen akımları fiziksel olmaktan ziyade siyasi ve ekonomik ilişkileri yansıttığından ülkelerin yer aldığı sistem **coğrafi yakınlığı** gerektirmemektedir. Coğrafi yakınlık mübadele ilişkilerinin oluşumunu açık bir biçimde kolaylaştırmaktaysa da ne bu oluşumları garanti etmekte ne de uzaklık bu ilişkinin oluşumuna engel olmaktadır.
- Göçmen gönderen uluslardan oluşan bir ülke setinden göçmen alan bir takım dağınık merkezi ülkeler sayesinde çok kutuplu sistemler oluşabilmektedir.
- Uluslar birden fazla göç sisteminin üyesi olabilmektedir, fakat çoklu üyelik göçmen kabul eden uluslardan ziyade göçmen gönderen ülkeler arasında daha yaygındır.
- Siyasi ve ekonomik şartlar değiştiğinde göç sistemleri evrilmekte, böylece de göç sisteminin istikrarlılığı değişmez bir yapıyı ima etmektedir. Ülkeler politik kargaşaya, ekonomik dalgalanmaya veya sosyal değişime yanıt olarak sistem dâhil olabilir ya da ayrılabilirler.⁶¹

Coğrafi yakınlığı gerektirmeyen, oldukça uzak ülkelere de göçün yapılabildiği birçok göç yolunun oluşumunu engellemediği, her göç alan ve göç veren ülkenin farklı sistemler içerisinde yer alabildiği gibi göç veren ülkelerin daha fazla sistem içerisinde yer alma özelliği gösterdiği söylenebilir. Gelişmekte olan ülkeler de göç, ekonomik ve politik iklime bağlı olarak değişim gösterebilmekte olup, savaş, afet, salgın gibi nedenler de göç sistemlerinin farklılaşıp değişmesine neden olmaktadır.

Kurumsal kurama göre göç konusuna baktığımızda; uluslararası göç başladığında, sermaye zengini ülkelere girmek isteyen çok sayıdaki insan ve bu ülkeler tarafından teklif edilen sınırlı sayıdaki göçmen vizesi arasında yaratılan dengesizlik için özel kuruluşlar ve gönüllülük organizasyonları talebi karşılamak adına harekete geçtiler. Bu dengesizlik ve engellerle merkez ülkeler insanları dışarıda tutarak girişimciler için ekonomik olarak kazançlı, uygun yerler yaratmaktadırlar ve kuruluşlar uluslararası hareketlilikte kârı yükseltmek için kara borsanın göç sürecinde kâr sağlamasına kendilerini adanmışlardır. Bu yasa dışı piyasa sömürüye ve mağduriyete sebep olan koşulları yarattığı için gelişmiş ülkelerde yasal ve belgesiz göçmenlere yönelik uygulamayı iyileştirmek ve haklarını icra etmek adına gönüllü yardım kuruluşları ortaya çıkmıştır.⁶²

Kurumsal kuramın, temelinde göç ve göçmenlerin yarattığı iş ve istihdam ağını oluşturan kurum ve kuruluşlar kurularak bu boşluğun kurumlar vasıtasıyla doldurulması yer almaktadır. Gönüllülük organizasyonları, yardım kuruluşları gibi birçok kurum göçmenlerin, uluslararası serbest piyasada yok olmalarını engelleyerek, güvenli alan yaratma çabasına

⁶¹ Massey vd.,1993:431-466;Yüceşahin vd.,2014:11-46.

⁶² Massey vd., 1993:431-466; Yüceşahin vd.,2014:11-46.

girmişlerdir. Yasal ya da yasadışı göçmen girişinin düzenlenmesi adına kurumlar, kuruluşlar ve girişimciler kademeli olarak tanınmasıyla mikro düzey karar modelleriyle yayılan oldukça belirgin hipotezler ortaya koyar:

1. Kuruluşlar, desteği sürdürmek, uluslararası dolaşımı teşvik etmek ve geliştirmek için göçmenlerin uluslararası akışını ve buna neden olan faktörleri daha kurumsallaşmış ve bağımsız hale getirir.

2. Hükümetlerin bir kere göçün akışını kontrol etme de zorlanmaya başladıklarında kurumsallaşma süreçlerini düzene koymaları zorlaşır. Göçmenlerin girişine yönelik talepleri karşılayacak kar düşünüldüğünde, siyasi girişimler uluslararası hareketler için bir kara borsa yaratır ve katı göç politikaları yardımsever gruplar tarafından dirençle karşılanır.

Kuruluşlar varlıklarını sürdürebilmek ve uluslararası dolaşımı kolaylaştırmak için kurumsallaşıp bağımsız hareket etmeye gayret göstermektedirler. Göçmenler üzerinden kar elde etmeye yönelik politikalar oluşturulduğunda bunun kara borsaya dönüşmemesi için gereken çabayı uluslararası yardımsever grup ve kuruluşlar çaba gösterir.

Zelinsky'nin Hareketlilik Geçiş Hipotezine göre göçe bakıldığında; Zelinsky, yakın geçmişte mekân-zaman doğrultusunda ortaya çıkan bireysel hareketliliklerin gelişiminin belirgin, örüntülü bir düzenliliğinin olduğunu ve bu düzenliliğin de modernleşme sürecinin temel bir bileşeni olduğunu ileri sürmüştür. Çalışmasında toplumların gelişme düzeyleri ile bu düzeylere göre meydana gelen göçlerin niteliklerini beş aşama olacak şekilde ortaya koymuştur:

- Modernite öncesi geleneksel toplumda göç: Gerçek anlamda yerleşme amaçlı bir göçten bahsedilemez. Yerleşim alanlarının kullanımı, sosyal ziyaretler, ticaret, savaş ve dini adetlerin yerine getirilmesi gibi alışlagelmiş tecrübelerle sınırlı bir dolaşım söz konusudur.
- Erken geçiş toplumunda göç: Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru kitlesel bir hareketlenme vardır. Kırsal alanlardan ülke içindeki uygun kolonizasyon bölgelerine doğru belirgin bir akım olduğu gibi, uygun ve çekici dış bölgelere doğru da bir akım mevcuttur.
- Geç geçiş toplumunda göç: Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru hâlâ büyük olmakla birlikte yavaşlayan bir hareketlenme vardır. Kolonizasyon bölgelerine doğru olan göç akımları ve dış göç de azalmaya başlamıştır. Kent-kent göçü, kır-kent göçünü aşmaktadır.
- İleri toplumda göç: Yerleşim amaçlı göç yüksek bir düzeyde dalgalanmaktadır. Kırsal alanlardan kentsel alanlara göç görece azalarak devam etmektedir. Kentler arasında

güçlü bir göçmen hareketliliği vardır. Görece az gelişmiş bölgelerden gelen vasıfsız ve yarı-vasıflı işgücü göçü belirgindir.

- Geleceğin süper ileri toplumunda göç: Daha iyi iletişim ve ulaşım sistemlerinin ortaya çıkması sebebiyle yerleşim amaçlı göçte bir düşüş ya da bazı dolaşım biçimlerinde bir azalma yaşanabilir. Yerleşim amaçlı göçün neredeyse tümü kent içi ya da kentler arasında gerçekleşebilir.”⁶³

Toplumların gelişimleri ile hareketliliklerinin birbiriyle bağlantılı olduğunu düşünen Zelinsky, bir toplumun gelişim düzeyiyle göç hareketinin benzerlik gösterdiğini ifade ederek gelenekselden modern olana, geçiş toplumlarında kırdan kente ya da kentten kente, gelişmiş olanlardaysa vasıfsız-vasıflı ayrımına göre göçün yönü değişmektedir. İleri toplumlardaysa kent içi göçlerin daha da artacağını ifade etmektedir.

Davranışsal Model (önem eşiği modeli), sosyal sistemler teorisi, sosyal sermaye teorisi, birikimli (döngüsel) nedensellik, ulus aşırı göç teorisi gibi daha birçok göç teorisi bulunmakla birlikte, bu konuda yeni görüşler de ortaya çıkmaktadır. Göç teorileri oldukça kapsamlı ve geniş bir perspektiften ayrı bir konu olarak incelenmeye devam edilmektedir.

1.1.4. Uluslararası Göçlerle İlgili Gelişmeler

1.1.4.1. Uluslararası Göç Hukuku

Uluslararası anlamda göç hukukunun gelişimi Birinci Dünya Savaşı sonrasında kendini göstermiş olup, savaş sonrası birçok insanın mülteci olması nedeniyle uluslararası koruma ve hukuki statülerinin belirlenmesi önem teşkil etmiştir. Bu nedenle Woodrow Wilson “Barış Cemiyeti”nin⁶⁴ kurulması gerektiğini ifade ederek Milletler Cemiyetinin kurulmasına ön ayak olmuştur.

Milletler Cemiyeti Dönemi: Milletler Cemiyeti tarafından Birinci Dünya Savaşı sonrasında, 1921’de kurulan Rus Mülteciler İçin Yüksek Komiserlik Ofisinin (Office of the High Commissioner for Russian Refugees) ilk Yüksek Komiseri Dr. Fridtjof Nansen’dir. Nansen’in başlangıçtaki görevi Rus devrimiyle birlikte mülteci olmuş insanlara yardım etmek olmuştur. Nansen bu kişilerin bulundukları ülkelerde nüfus cüzdanı ve seyahat belgeleri olarak hukuki statülerinin belirginleştirilmesine odaklanmıştır. Bunun yanında çalışma imkânlarını güvence altına almaya ve memleketlerine dönmeleri için düzenlemeler yapmaya çalışmıştır. Bir süre sonra Nansen’e Osmanlı Devleti’nin yıkılmasıyla yerinden olan insanlara yardım etme ve onlara sığınma imkânı sağlayan ülkelerin dışındaki ülkelerde daimî olarak yerleşmelerini sağlama görevi verilmiştir. Nansen’in 1930’daki ölümünden sonra yine

⁶³ Zelinsky, 1971; Özcan, 2017.

⁶⁴ McKay vd., 1987:889, Kıran, 2008:21.

Milletler Cemiyeti tarafından kurulan Uluslararası Nansen Mülteciler Ofisi (International Nansen Office for Refugees) çalışmalara devam etmiştir. 1938'de Mülteciler Yüksek Komiseri'nin atanmasıyla Ofis'in çalışmaları sona ermiştir.⁶⁵ 1938'de Milletler Yüksek Komiserliği kurulmasına rağmen Milletler Cemiyeti'ndeki ilk göç ve mülteci politikası Nansen'in önderliğinde ortaya çıkmış olup 1921'den bu yana uluslararası göç hukuku alanının modern anlamda varlık kazandığı söylenebilir.

İkinci Dünya Savaşı'nın Etkisi: Milletler Cemiyeti, İkinci Dünya Savaşı'nı engelleyemeyince dağıtılmıştır. Müttefikler, çatışma sırasında Avrupa'da yerinden edilen milyonlarca insanın kötü durumunu ele almak için 1944'te yerinden edilmiş kişilere acil yardım sağlamak üzere BM Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (UNRRA) kurulmuştur. Savaşın sonunda ajans, milyonlarca mültecinin evlerine dönüşünü organize etmiştir. Ancak birçok mülteci, menşe ülkeleri büyük ideolojik dönüşümlerden geçtiği için ülkelerine geri dönmek konusunda isteksiz kalmıştır.⁶⁶ Özellikle de savaşın tam olarak bittiğini düşünmeyen milyonlarca mülteci, sığındıkları ülkelerde kalmayı tercih etme ile ülkelerine geri dönme arasında kalmışlardır.

1947'de, kuruluşundan iki yıl sonra, Birleşmiş Milletler, kayıt, statü belirleme, geri dönüş ve yeniden yerleştirme dâhil olmak üzere mültecilerin hayatlarının tüm yönleriyle kapsamlı bir şekilde ilgilenen ilk uluslararası ajans olan **Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO)** kurulmuştur. O sırada Avrupa'daki siyasi durum göz önüne alındığında, çoğu mülteci artık kendi ülkelerine dönmek istemediği için başka bir yere yerleştirilmişlerdir. IRO, birçok ülkenin yeniden yerleşim faaliyetlerine partizan olarak veya Batı için işgücü kaynağı sağladığı veya yıkıcı gruplara yardım ettiği için saldırdığı, artan Doğu-Batı geriliminin merkezinde kalmıştır. Bu düşmanca karşılama, IRO'nun bütçesine yalnızca sınırlı sayıda ülkenin katkıda bulunması gerçeğiyle birleştiğinde, 1951'de kurumun nihai ölümüne yol açmıştır.⁶⁷

IRO 1940'ların sonlarında gözden düşmüş olup, ancak en azından yakın gelecekte bir tür mülteci teşkilatına ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır. Böyle bir ajansın alması gereken biçim konusunda Birleşmiş Milletler 'deki birçok ateşli tartışmanın ardından, **Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)**, Birleşmiş Milletler 'in 319 (IV) sayılı Kararı ile Genel Kurulun bir yan organı olarak kurulmuştur. Aralık 1949 tarihli Genel Kurul Kararı, BMMYK'nın Ocak 1951'den itibaren üç yıllık bir süre boyunca faaliyet göstereceğini belirterek, Devletler arasında daimî bir organ oluşturmanın siyasi sonuçları üzerindeki anlaşmazlığı yansıtmaktadır. BMMYK'nın temel görev alanı, ilk olarak 1950 tarihli Birleşmiş

⁶⁵ UNHCR,2005:5.

⁶⁶ UNHCR,2005:6.

⁶⁷ UNHCR,2005:7.

Milletler Genel Kurulunun 428 (V) sayılı Kararına eklenmiş olan Statüsünde belirlenmiştir. Daha sonra Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konseyinin (ECOSOC) kararları ile genişletilmiştir. BMMYK'nın görevi, siyasi olmayan ve insani bir temelde mültecilere uluslararası koruma sağlamak ve onlar için kalıcı çözümler aramaktır. Bu nedenle dünyadaki birçok mülteci bu tanımın dışında kalmış olup Kore savaşı mültecilerini tanım dışına çıkarmıştır. Yine tüm Filistin mültecileri değil yalnızca coğrafi faaliyet alanına giren belirli Filistinli mültecileri kapsamaktadır. BMMYK'nın görev süresi, 2003 yılında Mülteci sorunu çözümlene kadar BMMYK'ya çalışmalarına devam etme yetkisi verilene kadar, birbirini izleyen Genel Kurul kararları ile uzatılmıştır.⁶⁸

Vienna Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinde (1969) kabul edildiği gibi, devletler bir antlaşma kapsamındaki yükümlülüklerinin kapsamını yorumladıklarında, bunu iyi niyetle, kullanılan terimlerin olağan anlamlarına uygun olarak ve antlaşmanın konusu ve amacı ışığında yapmalıdırlar. Devletlerin yasal yerine siyasi taahhütlerini yansıtan, ancak yine de mülteci korumasına ilişkin genel yasal çerçeveyi etkileyen bir dizi araç, sonuç ve tavsiye vardır. Bunlar topluca “yumuşak hukuk” olarak bilinir. Bazı özel durumlarda, Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin VII. Bölümü uyarınca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen yasal olarak bağlayıcı kararlar da uluslararası korumaya ilişkin yasal çerçevenin bir parçasını oluşturabilir.⁶⁹ Uluslararası göç hukukunun temelleri bu yolla ortaya atılmış olup devletlerin Vienna Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinde olduğu gibi Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliğinin oluşturmuş olduğu mülteci koruması ve diğer haklarla ilgili mevzuatın oluşması hukuki anlamda göçten etkilenen insanların hayatlarının kolaylaşmasına özellikle savaştan kaçanların koruma konusunda daha az endişe etmelerine olanak tanımıştır.

1.1.4.2. Uluslararası Anlaşmalar

Uluslararası mülteci hukuku ile ilgili anlaşma ve sözleşmeler, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkmıştır. Savaşlarla birlikte milyonlarca insanın yerlerinden olması ve vatansız kalmalarının ardından Birleşmiş Milletler nezdinde Cenevre'de Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1951 Sözleşmesiyle 1967 Ek Protokolü uluslararası alandaki en önemli sözleşmelerdir.

Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi: 1951 Sözleşmesi, uluslararası mülteci hukukunun temellerini oluşturan sözleşmelerden biridir. Sözleşme, birçok yönden çığır açan bir belge olup, uluslararası hukukta ilk kez mültecinin genel bir tanımını sağlaması nedeniyle

⁶⁸UNHCR,2005:8.

⁶⁹UNHCR,2005:25.

önemi bulunmaktadır. Ayrıca 1951 sözleşmesinin “uluslararası koruma, geri göndermeme ilkesi” gibi önemli maddeler yer almış olup savaş sonrası mültecilerin hukuki durumlarına açıklık getirmiş olması önemlidir.

Mültecilerin ırkları, dinleri, tabiiyetleri, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle hayatlarının veya özgürlüklerinin tehdit altında olabileceği ülke veya bölgelere herhangi bir şekilde geri gönderilmelerini yasaklayan geri göndermeme ilkesi temel taşıdır.⁷⁰ Mülteciler bulundukları ülkelerde, geri gönderilme korkusuyla karşı karşıya kalmadan yetkililerle çekincesiz görüşebilme özgürlüğünü de elde etmişlerdir. Bu da mültecilerin durumlarını açıkça ortaya çıkarabilecekleri bir ortam oluşmasına katkı sağlamıştır. 1951 Sözleşmesi ayrıca şunları beyan etmektedir:

- Koruma, ayırım gözetmeksizin tüm mültecileri kapsayacak şekilde genişletilmelidir;
- Kendi açılarından kendilerine ev sahipliği yapan devlete karşı belirli görevleri olan mültecilerle ilgili olarak asgari muamele standartlarına uyulmalıdır. Bir mültecinin sığınma ülkesinden sınır dışı edilmesi o kadar ağırdır ki, ulusal güvenlik veya kamu düzeni riskleri temelinde yalnızca istisnai durumlarda gerçekleştirilmelidir.
- Sığınma sağlanması belirli devletlere aşırı bir yük getirebileceğinden, tatmin edici çözümler ancak uluslararası iş birliği yoluyla elde edilebilir. Mültecileri korumak insani bir jesttir ve bu nedenle sığınma hakkı verilmesi Devletler arasında gerginliğe neden olmamalıdır. Devletler, işlevlerini yerine getirirken BMMYK ile iş birliği yapmalı ve Sözleşme'nin uygun şekilde uygulanmasını denetleme görevini kolaylaştırmalıdır.

Bu sözleşme, savaş sonrası Avrupa'da var olan mülteci sorunlarına yanıt olarak hazırlanmıştır. Bu nedenle, uygulamasında iki ana sınırlama vardır. Birincisi, mülteci tanımı genel olmasına rağmen, yalnızca 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda menşe ülkelerinden kaçan kişileri ilgilendirmektedir. İkincisi, sözleşmeye taraf olan devletler, sözleşmenin uygulanmasını yalnızca Avrupa'daki mültecilerle sınırlama seçeneğine sahiptir.⁷¹ 1951 Sözleşmesinin en önemli sorunu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan mülteci sorununu çözmek için zaman ve coğrafi unsur şartının konulması olarak ifade edilebilir. Bu nedenle de ilerleyen dönemde bu sözleşmeye ek olarak 1967 Protokolü kabul edilmiştir.

⁷⁰ Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, 1951:m.33/1.

⁷¹ UNHCR,2005:26.

Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü: 1951 Sözleşmesinin eksik kaldığı kısımları tamamlayarak başka durumlarda oluşabilecek olan çağdaş mülteci hareketlerine uygulanabilirliğini onaylamaktadır. Protokol, devletlerin 1951 Sözleşmesi'ne taraf olmadan da katılabilecekleri bağımsız bir belge olup, nadir görülen bir durum olarak ifade edilebilir. Protokolün en önemli yanı, zaman ve coğrafi sınırlamalar olmaksızın mülteci tanımının oluşumu olarak değerlendirilebilir.

Devletler, Sözleşme ve/veya Protokol'e taraf olurken, sözleşmenin belirli maddelerini uygulamayacaklarını veya yalnızca değişikliklerle uygulayacaklarını açıkça belirtebilirler. Ancak bu çekinceler, 1. Madde (mülteci tanımı), 3. Madde (ırk, din veya menşe ülkeye dayalı ayrımcılık yapılmaması) ve 33. Madde (geri göndermeme) dâhil olmak üzere temel hükümlerle ilgili olarak yapılamaz.⁷² Protokol, evrensel anlamda mülteci hukukunun devamlılığı açısından önem oluşturmuştur.

AB'nin Mülteci Koruma Sözleşmeleri: Maastricht Antlaşması'na (1992) kadar, topluluk çerçevesi dışında çok taraflı iş birliği birkaç yıl önce ve 1990'ların ortalarından beri daha belirgin bir şekilde başlamış olsa da, göç ve sığınma resmen Antlaşmalara dahil edilmemiştir. Jeopolitik değişiklikleri, özellikle komünist rejimlerin çöküşünü ve sığınma ve düzensiz göçün yükselişini yansıtan çok taraflı iş birliği, büyük ölçüde düzensiz göçü çevreleyen konulara odaklanılmıştır.⁷³ Bu süreçten sonra ortaya çıkacak olan Ortak Avrupa İltica Sistemi, Avrupa Birliğinin Avrupa'da birçok ülkeyi kapsamasıyla oluşmuştur. Mayıs 2004'e kadar, AB'nin mevcut 15 üye devletine 10 yeni ülke katıldığında, Ortak Avrupa İltica Sisteminin ana yapı taşları üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Bunlar, aşağıdakiler gibi konularda anlaşmaları içermektedir. Geçici koruma, sığınmacıların kabulüne ilişkin asgari standartlar:

- İltica taleplerinin incelenmesinden sorumlu üye devleti belirleyen bir yönetmelik (bu konudaki 1990 "Dublin Sözleşmesi"nin yerini almıştır);
- Sığınmacıların parmak izlerini karşılaştırmak için bir sistem (Ocak 2003'ten beri faaliyette olan EURODAC olarak bilinmektedir.)
- Mülteci ve ikincil veya tamamlayıcı koruma kavramlarını tanımlayan ve böylece uluslararası korumaya hak kazananlar için asgari standartları belirleyen "Nitelendirme" yönergesi;
- Statü belirleme prosedürleri için ortak asgari standartları tanımlayan "Prosedürler" direktifi olarak ifade edilebilir.⁷⁴

⁷² Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, M.7.

⁷³ Kraler ve Rogoz, 2011:4, Wagner vd., 2016:17.

⁷⁴ UNHCR, 2005:28.

Geçici koruma konusunda prosedürlerin oluşturulması, EURODAC ile sistem içerisinde kayıtlarının yapılması, iltica taleplerinin iyi yönetilmesi gibi birçok konu sözleşmelerin konusu olup, AB'nin sıkı göçmen politikası izlemesine olanak sağlamıştır.

Cartagena Mülteciler Bildirgesi (1984): 1980'lerde Orta Amerika'yı etkileyen iç savaşla bağlantılı mülteci krizlerinin ardından bölgedeki hükümet temsilcileri, seçkin akademisyenler ve hukukçular⁷⁵ tarafından kabul edilen bildirgedir. Orta Amerika için önemli kabul edilir.

Mültecilere Karşı Muameleye İlişkin İlkeler : 1966 yılında Bangkok'ta bazı Asya, Ortadoğu ve Afrika devletleri tarafından kabul edilen bu ilkeler⁷⁶, bazı devletler de dâhil olmak üzere, sığınma sağlama konusunda geniş deneyime sahip birçok devletin görüşlerini yansıtımları bakımından önemlidir. 1951 Sözleşmesi/1967 Protokolüne taraf olmayanlar bu sözleşmeye taraf olmuştur. Mülteci tanımı daha geniştir.

Yerel Bildiri ve Anlaşmalar: İnsan hakları hukukunun gelişimi, bölgesel araçların ve denetim mekanizmalarının oluşturulmasıyla belirgin şekilde güçlenmiştir. Bunlardan ilki, birkaç ek protokolün eklendiği Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi (1950) dir. Bunu Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (1969) ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi (1981) izlemiştir. Diğer bölgesel anlaşmalar arasında İşkenceyi Önleme ve Cezalandırmaya Yönelik Amerikalar Arası Sözleşme (1985), Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezanın Önlenmesine İlişkin Sözleşme (1987) ve Afrika Çocuk Hakları ve Refahı Sözleşmesi yer almaktadır. (1990)⁷⁷ Dünyada , göçün ve mültecilerin varlığı devam ettikçe birçok sözleşmenin, anlaşmanın yapılmasının mümkün olduğu ifade edilebilir. Önemli olan içeriklerinin mülteci tanımını mümkün olduğunca açıklayıcı olarak ortaya çıkarması ve anlam karmaşası yaratmayarak evrensel anlamda mülteci hukukunun daha ileriye taşınmasına katkı sağlamasıdır.

1.1.5. Avrupa'ya Olan Göçler

Dünya nüfusunun önemli bir kısmı halen bulundukları yerlerde ikamet ediyor olsalar güncel tahminlere göre dünya nüfusunun %3,6'ı (280 milyon)⁷⁸ göçmen olarak ülkelerinden uzakta yaşamaktadırlar. Dünya'da göç eden ve göç etmek isteyen insanların önemli bir kısmı, ekonomik ve demokrasi olanakları nedeniyle Avrupa'yı tercih etmektedir. Hem gönüllü hem

⁷⁵ Cartagena Deklarasyonu, 1984.

⁷⁶ AALCO, 1966, 2001.

⁷⁷ UNHCR, 2005:31.

⁷⁸ Immigrant and Emigrant Populations <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/immigrant-and-emigrant-populations-country-origin-and-destination?width=1000&height=850&iframe=true> , Erişim Tarihi: 08.12.2021

de zorunlu göç nedeniyle başka ülkelere sığınanların önemli bir bölümü Avrupa ülkelerine varış hayali kurmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yıkılan ve çalışacak işgücünü önemli ölçüde yitiren Avrupa'nın yeniden gereken işgücü için dışardan göçmen kabul ettiği görülmektedir. Batı Avrupa ülkelerinin önce Avrupa, sonra ise Türkiye ve Kuzey Afrika ülkelerinden işgücü ithal ettikleri görülmektedir. Bu göçlerin en önemli niteliği, devletlerin karşılıklı istekleri ve anlaşmasıyla, bireylerin Avrupa'ya kitlesel işgücü göçlerine dahil olmasıdır.⁷⁹ 1970'lerde yaşanan petrol kriziyle bu iş gücü göçü azalarak, pozitif görünüm yerini negatif bir algıya bırakmıştır. Özellikle Ole Wæver'ın ortaya attığı “güvenlikleştirme” teorisi⁸⁰ ile Avrupa dış güvenlik politikası yeni bir döneme girmiştir. Avrupa, 1990'lı yıllarda Soğuk savaşın bitmesinin ardından Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte güvenliğin mi yoksa kalkınmanın mı öncelikli olması gerektiği sorusuyla karşı karşıya kalmış olup, Kopenhag ekolü⁸¹ tarafından güvenliğin ağır basması gerektiği savunulmuştur.

Bu nedenle 1990'lı yıllardan günümüze kadar Avrupa göçmen politikasında, özellikle 11 Eylül Saldırıları⁸² sonrasında sıkı önlemler almış olup, Afrika ve Arap ülkelerinden gelen yalnızca düzensiz göçmenlere değil, düzenli göçmenlere de sıkı denetimler uygulamıştır. Buna rağmen Avrupa'ya özellikle Avrupa Birliği üye ülkelerine hem karadan (Yunanistan, Bulgaristan-Türkiye sınırı) hem de deniz yolu (İspanya, İtalya, Yunanistan) vasıtasıyla düzensiz göçmenlerin akını devam etmektedir. Küresel iklim değişikliği nedeniyle Afrika ülkelerindeki su sorunu ve kıtlığın artması da bu düzensiz göçün artmasına neden olan diğer etmenlerdendir (Tablo 1.2).

Tablo 1.2: Bazı Avrupa ülkelerinde göçmenlerin nüfus oranı (2019)⁸³

Ülke	Göçmen Sayısı (bin)	Göçmenlerin Nüfusa Oranı (%)
Almanya	13.132	15,7
Birleşik Krallık (UK)	9.552.1	14,1
Fransa	8.334.9	12,8
İspanya	6.104.2	13,1
İtalya	6.273.7	10,4
İsviçre	2.572	29,9
Hollanda	2 282.8	13,4
Belçika	1 981.9	17,2
İsveç	2 005.2	20,0

⁷⁹Adıgüzel,2020:122.

⁸⁰Wæver, 1993:4-31.

⁸¹Baysal ve Lüleci,2015:63.

⁸²Van Drehele D., World War, Cold War Won. Now, the Gray War, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2001/09/12/world-war-cold-war-won-now-the-gray-war/52a2b151-cb90-4a53-9092-d7e999069654/>, Erişim Tarihi: 12.12.2021

⁸³Population, <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/countryprofiles.asp>, Erişim Tarihi:08.12.2021

Avusturya	1 779.9	19,9
Yunanistan	1 211.4	11,6
Portekiz	888.2	8,7
Norveç	867.8	16,1
İrlanda	833.6	17,1
Polonya	656.0	1,7
Danimarka	722.9	12,5
Macaristan	512	5,3
Hırvatistan	518.1	12,5
Romanya	462.6	2,4
Çekya	512,7	4,8
Finlandiya	383.1	6,9
Lüksemburg	291.7	47,4
Belarus	1.069.4	11,3
Türkiye	5 876.8	7,0
Toplam (Türkiye Hariç)	63,471	14,12 (Ortalama)

Kaynak: BM Göç nüfus verileridir. (www.un.org), Erişim:08.11.2021

Avrupa ülkelerinden Almanya’da 13 milyon nüfusa sahip olan göçmen, nüfusun %15,7 gibi önemli bir oranını oluşturmaktadır. Bu göçmen nüfus içindeki en büyük çoğunluğu da Türkiye’den işgücü ile giden Türkler oluşturmaktadır. Alman 2021 Göç Raporuna göre “1950’lerde ve 1960’larda İtalya, İspanya, Yunanistan, Türkiye, Portekiz ve eski Yugoslavya’dan- misafir (Gastarbeiter) işçilerin gelişi, Almanya’nın göç tarihindeki ikinci önemli olayı olarak görülmektedir. Bu nedenle, misafir işçi istihdam eden ülkelerde kökleri olan insanlar, Almanya’da göç geçmişine sahip nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmaya devam ettiği (6,8 milyon)” söylenmektedir.⁸⁴

Avrupa’daki en çok göçmen alan ikinci ülke olan İngiltere, özellikle Hindistan (%9), Polonya (%9) ve Pakistan (%6)⁸⁵ gibi ülkelere gelen göçmenlerin oluşturduğu bir yapıya sahiptir. Hindistan ve Pakistan gibi ülkelere fazla göçmen almasının nedeni ise eski İngiliz sömürgesi olmalarına dayanmaktadır.

Bir diğer önemli Avrupa ülkesi oldukça fazla göçmen nüfusuna ev sahipliği yapan Fransa’dır. Göçmenlerin menşei ülkeler Cezayir (%12,7), Fas (%12), Portekiz (%8,6), Tunus (%4,5), İtalya (%4,1), Türkiye (%3,6) ve İspanya’dır (%3,5). Göçmenlerin yaklaşık yarısı (%49) bu yedi ülkeden birinden gelmektedir.⁸⁶ Özellikle Fransa’nın eski sömürgeleri olan Cezayir ve Fas, Fransa’nın en fazla göçmen aldığı ülkelerdir. Bu üç ülke dışında diğer ülkelerde nüfuslarına orana bakıldığında Lüksemburg, nüfusunun %47,4 oranında göçmen olarak nüfusunun yarısına gelen göçmen nüfusunu ağırlamaktadır.

⁸⁴ Almanya İstatistik Kurumu (DeStatis, 2021).

⁸⁵ Migrants in the UK <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/migrants-in-the-uk-an-overview/>, Erişim Tarihi:08.12.2021

⁸⁶ Fransa İstatistik Kurumu <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3633212#consulter>, Erişim Tarihi:08.12.2021

Diğer İsveç, İsviçre, Avusturya, Belçika gibi zaten nüfusu az olan ülkelerin göçmen oranlarının %20'lerin üzerinde olduğu görülmektedir. Romanya, Macaristan, Çekya gibi ülkelerdeyse tam tersine bir durum görülmekte olup %6'dan daha az oranda göçmen olduğu görülmektedir. Yapılan bir araştırmada Macaristan %48, Çekya %28⁸⁷ oranında göçmen karşıtı olduğunu dile getirmiş olup işsiz kalma korkusu nedeniyle göçmen karşıtı olduklarını ifade etmişlerdir. Türkiye, değişik dönemlerde göç akınına uğramış bir ülke olarak son olarak aldığı (Afgan mülteci akını hariç) Suriyeli göçmen akınıyla birlikte nüfusunun %7'si oranında 5,8 milyon göçmen (şartlı mülteci, ikincil koruma, sığınmacı) barındırmaktadır. Diğer Avrupa ülkelerine göre farklı şartlar altında olduğu da (Sığınmacı kampları) ortada olduğu için, nüfusunun geri kalanı içinde önemli bir yük teşkil etmektedir.

Avrupa Birliği ülkelerine çok sayıda düzensiz göç olmaktadır. Uluslararası göçün yasal yollarla yapılması ulus devletlerin ve devletin işini kolaylaştırırken, yasal olmayan yollarla gelen göçmenler (kaçak, kayıtsız, düzensiz) devletlerin ve ulusların işini oldukça zorlaştırmaktadır. Özellikle geldikleri ülkeler ile doğdukları topraklar arasında görülen kültür, dil, din, milliyet, eğitim farkı, göç edilmiş ülkenin toplumsal yapısına uyum sağlama sürecini güçleştirmektedir. Nitekim kayıtlı göçmenler ile düzensiz bir şekilde gelen kayıtsız göçmenler arasında oldukça fazla fark olduğu söylenebilir.

Kontrolsüz bir biçimde AB sınırlarına ayak basan düzensiz göçmenler, küresel terör olaylarının tırmanmasıyla potansiyel suçlular olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle Müslüman göçmenler, Avrupa'nın güvenlikleştirme sürecinin temel nesneleri durumuna gelmiştir.⁸⁸ Bu nedenle Avrupa ülkeleri, Avrupa Kalesi'nin inşasının ve AB sınırlarındaki suiistimallerin sorumluluğunun yalnızca ve hatta öncelikli olarak AB'nin güney ve doğu kenarlarındaki ülkelere ait olduğu varsayılmaması gerektiği düşünülmektedir. İtalya, Fransa, Yunanistan ve Bulgaristan gibi ülkeler, Fas, Libya ve Türkiye kadar geçiş ülkeleridir. Bu ülkelerdeki göçmenlerin büyük bir kısmının ulaşmaya çalıştığı bölge Kuzey ülkeleridir.⁸⁹ Avrupa kalesi denilen oluşumun amacı “düzensiz ekonomik göçü” durdurmak için de olsa da AB kurumları, sığınma talep etme hakkına ve bu hakkı sağlama yükümlülüğüne yalnızca sözde bağlılık göstermektedir (Tablo 1.3). Ancak gerçek şu ki, Avrupa'ya düzensiz bir şekilde girenlerin neredeyse yarısı Suriye, Eritre, Afganistan ve Somali gibi ülkelerdeki çatışma ve zulümden kaçmaktadır. Ancak AB onlar için ekonomik göçmenler kadar daha geçirgen değildir. AB'nin gelen göçmenlerin toplam sayısını azaltmaya

⁸⁷ Grafiklerle: Avrupa'da göçmen karşıtlığının en yüksek olduğu ülkeler <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43392262>, Erişim Tarihi:08.12.2021

⁸⁸ Adıgüzel,2020:129.

⁸⁹ Amnesty International,2014:6.

yönelik amansız çabasının bir sonucu olarak hepsi, yaşamları ve hakları için kabul edilemez, risklere maruz kalmaktadırlar.⁹⁰ Buna rağmen Avrupa'nın bugünkü gibi sınırlara çelik duvar⁹¹ ya da tampon bölge⁹² (Türkiye, Fas, Tunus gibi geçiş ülkeleri) gibi çözümler geçici çözümler olup, sorunun çözülmesi için daha köklü yaklaşımlarla konunun ele alınması gerekmektedir.

Tablo 1.3: Avrupa ülkelerine düzensiz göçle ulaşan mülteci sayısı

Yıl	Geliş	Ölü ve Kayıp
2016	389.976	5.143
2017	187.499	3,139
2018	146.656	2.299
2019	128.472	1.885
2020	99,475	1.449
2021	138.835	1.559

Kaynak: IOM,2021 (migration.iom.int), Erişim Tarihi:07.11.2021

Özellikle İşid'in Fransa'nın Bastile Günü, Almanya'nın Noel Pazarı ve İngiltere'nin Ariana Grande Konseri gibi düzenlediği pek çok saldırı ve eylemleri⁹³ nedeniyle Avrupa ülkelerinde Müslüman ve Ortadoğu toplumlarına karşı duyduğu önyargı ve İslamofobi nedeniyle düzensiz göçe karşı aldıkları önlemleri arttırmakta olup, çatışma ve zulümden kaçan insanları uluslararası koruma ve mülteci olarak görmek durumundan oldukça uzaktırlar.

IOM'un sürekli olarak güncellediği ve raporlarla değerlendirdiği düzensiz göç verilerine göre Avrupa'ya 2016 yılında en fazla göç olması ile diğer yıllarda 180 bin ile 100 bin civarında seyretmesi özellikle deniz yolu (105.587)⁹⁴ ile yapılan göçün oldukça fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Göçmenlerin İtalya (46,329), Yunanistan (5,717) ve İspanya (37,542) üzerinden AB topraklarına giriş yaptıkları söylenebilir. Türkiye'nin verilerine göre 2021 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), toplam 25.508 düzensiz göçmeni karadan girişte durdurmuştur⁹⁵. Düzensiz göçün özellikle sınır güvenliğini arttırarak durdurulması oldukça zor görünürken, göçün çatışma ve iç sorunlarının olduğu ülkelerdeki durumuyla ilgilenmek alternatif bir yola götürebilir.

Mevcut transit göç, belirli geçiş bölgeleri boyunca gerçekleşmektedir. En göze çarpanları, Sahra Afrika'sı, Ortadoğu ve Doğu Avrupa ülkeleridir.

⁹⁰Amnesty International,2014:6.

⁹¹Yunanistan Türkiye sınırına 40 kilometrelik duvar ördü. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yunanistan-turkiye-40-kilometrelik-sinirina-celik-duvar-ordu-1862265>, Erişim Tarihi:08.12.2021

⁹² Afgan göç dalgasına güvenlik önlemleri, <https://www.amerikaninsesi.com/a/ab-den-afgan-goc-dalgasina-guvenlik-onlemleri/6080831.html> Erişim Tarihi: 08.12.2021

⁹³Avrupa terör saldırıları, <https://tr.sputniknews.com/20170818/avrupa-teror-saldirlari-1029756400.html>, Erişim tarihi:08.12.2021

⁹⁴ Migration,<https://migration.iom.int/europe/arrivals#content-tab-anchor>, (5 Aralık 2021), Erişim: 09.12.2021

⁹⁵ IOM Q3 Migration Report,2021:5.

Transit göçün dört temel güzergâhı şunlardan oluşmaktadır:

- Doğu güzergâhı (Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya, Azerbaycan),
- Güneydoğu Avrupa güzergâhı (Türkiye, Kıbrıs, Balkanlar),
- Orta Akdeniz güzergâhı (Libya, Tunus, Malta),
- Batı Akdeniz ve Atlantik güzergâhı (Fas, Cezayir, Moritanya)⁹⁶.

Göçmenler, AB'nin sınırlarından içeri girdikten sonra genellikle seyahat etmeye devam etmektedirler. Göçmenler ve mülteciler neredeyse bütün ülkelerden geçmektedir. Özellikle hedef ülke olarak Kuzey ülkeleri seçilmişse AB ülkeleri içerisinde de Transit göç yolu olarak kullandıkları ülkeler bulunmaktadır. Transit göç sürecinin içerisindeki ülkeler aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

- Kaynak ülke,
- Göç yolunda bir aşama olan ülkeler (Rusya, Yemen, Moritanya, Senegal, Mali),
- AB'ye varış yolunda basamak olan ülkeler (Ukrayna, Türkiye, Sırbistan, Libya, Fas),
- AB topraklarına giriş yapılan ülkeler (Slovakya, Macaristan, Yunanistan, Kıbrıs, Malta, İtalya, İspanya),
- Hedef ülkeye giden güzergâhta geçilen ülkeler (Avusturya, Fransa),
- AB'deki, Kuzey Amerika'daki ve diğer yerlerdeki hedef ülkeler.⁹⁷ Burada bahsedilen güzergâhlar göçmenlerin tercihlerine göre değişiklik gösterse de çoğu zaman kullanılan güzergâhlardır.

Harita 1.1: Akdeniz'deki deniz yoluyla mülteci güzergâhı (2021)

Kaynak: UNHCR,2021 (data2.unhcr.org),Erişim Tarihi:08.11.2021

⁹⁶ Düvell ve Pastore, 2008:4.

⁹⁷ Düvell ve Pastore, 2008:4.

Akdeniz ülkelerinden özellikle İspanya ve İtalya'ya deniz yoluyla oldukça fazla göçmen gelmektedir. Deniz yoluyla İtalya (63.062) en fazla göçmen alan ülke olarak ilk sırada yer almaktadır. Yunanistan ise hem karadan hem de deniz yoluyla düzensiz göçmen almaktadır. Tunus (14.342), Bangladeş (6455), Mısır (6261) ilk sıralarda yer almakta olup daha çok birçok Asya ve Afrika ülkesinden göçmenler bu yollarla Avrupa'ya geçmeye çalışmaktadırlar.

Avrupa ülkelerine olan göçler daha çok Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinden olmaktadır. Kuzey Afrika ülkelerinden Libya, Tunus, Cezayir, Fas ve Mısır ile Ortadoğu ülkelerinden olan İran, Irak, Suriye gibi ülkeler, oldukça uzun yıllardır süren çeşitli sorunları nedeniyle bu ülkelerin vatandaşları başka ülkelere göç etme eğiliminin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Kuzey Afrika ve Arap ülkeleri 2011 yılında yaşanan Arap Baharı ile yaşadıkları iç karışıklıklar, ülke sorunları, ekonomik sıkıntılar, demokrasi yoksunluğu, hak ve özgürlük arayışı, daha iyi hayat şartlarına sahip olma umuduyla göç etmeye oldukça iyimser yaklaşmaktadırlar. Yapılan bir araştırmada (Arap Barometresi anketinde), erkeklerin ülkelerinden göç etmeyi düşünme olasılığı kadınların neredeyse iki katı olduğu ortaya çıkmıştır. Ekonomik nedenler, beşinci dalga için ankete katılan her ülkede erkeklerin yolsuzluk nedeniyle ülkeyi terk etme olasılığının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum, Mısır, Ürdün, Lübnan'daki erkeklerin yarısından fazlası için en sık belirtilen göç motivasyonu olduğu görülmüştür.⁹⁸ “Göç etmek ister miydiniz” sorusuna Faslı erkekler %61 oranında evet derken, kadınlar %28 oranında evet demişlerdir. Sudan, Ürdün, Mısır gibi ülkelerde de benzer oranlar olduğu söylenebilir.

Tablo 1.4: Avrupa'ya deniz yoluyla düzensiz göçle gelen ilk 10 ülke (2021)

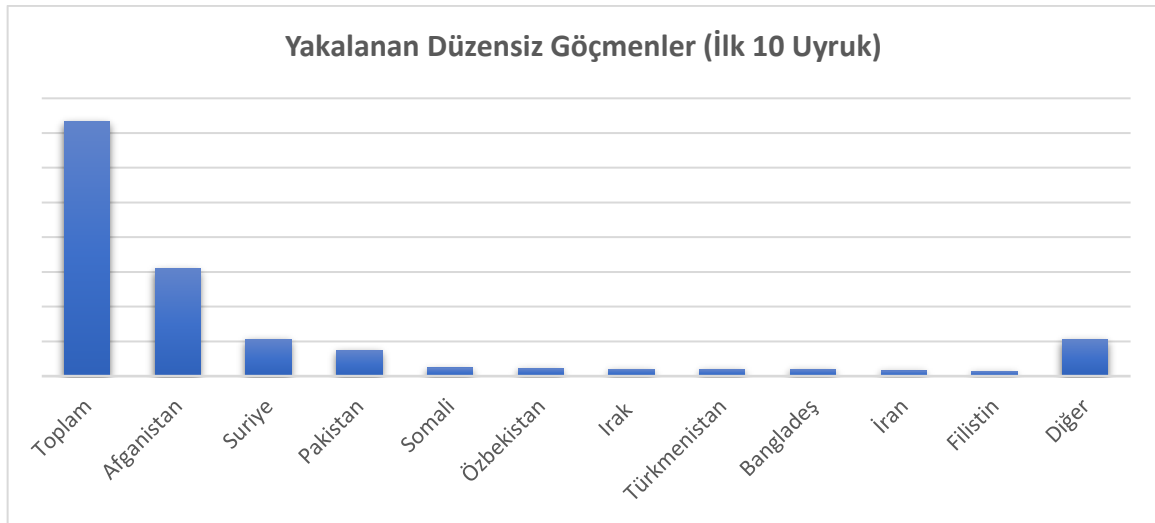
Sıra	Ülke	Geliş Sayısı
1	Tunus	15059
2	Fas	10767
3	Cezayir	10651
4	Sahra Altı Ülkeleri	9205
5	Mısır	8051
6	Bangladeş	7649
7	İran	3906
8	Fildişi Sahili	3681
9	Afganistan	3469
10	Irak	2816

Kaynak: IOM,2021 (migration.iom.int), Erişim Tarihi:09.11.2021

⁹⁸ Hayes E., <https://www.arabbarometer.org/2020/05/a-mena-paradox-in-migration/> 2020.
Erişim Tarihi: 09.12.2021

Avrupa'ya gidişlerde Tunus, Fas ve Cezayir gibi Kuzey Afrika ülkeleri ilk sıralarda yer alırken Mısır, İran, Irak gibi ülkelere ilk 10 ülke içerisinde yer almaktadır (Tablo 4). Türkiye de özellikle Ortadoğu ülkelerinden gelen göçmenlerin için, Avrupa yolunda Güneydoğu Avrupa güzergâhında yer almaktadır. Türkiye, birçok Ortadoğu ülkesinin köprü olarak kullanmak istediği bir kavşak noktasında bulunmaktadır. Bu nedenle her yıl Türkiye'de yasadışı yollarla sınırlardan geçerek Yunanistan'a deniz ya da kara yoluyla, Bulgaristan'a kara yoluyla geçerek AB ülkelerine geçiş yapmaya çalışmaktadırlar.

Grafik 1.1: Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenler (2021)

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2021 (www.goc.gov.tr), Erişim Tarihi: 12.12.2021

Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlere bakıldığında Suriye, Irak, İran, Filistin gibi Arap ülkeleri yer almakta olup, ilk sırada yer alan Afganistan'ın durumu 2021 yılının Ağustos ayında ABD'nin Afganistan'dan çekilme süreciyle ülkeyi Taliban rejiminin ele geçirmesiyle doğrudan bağlantılıdır (Grafik 1.1).

1.1.6. Avrupa Birliği'nin Göç-Göçmen Politikası

Avrupa'ya göç dalgaları II. Dünya savaşı sonrasında ortaya çıkmaya başlamıştır. Savaş sonrasında birçok genç insanın hayatını kaybetmesi her sektörde büyük bir açık yaratmıştır. Almanya, Fransa, Belçika ucuz iş gücü için güney Avrupa, Türkiye ve Kuzey Afrika'dan işçi kabul etmiştir. Birçok yabancı işçi, 'misafir işçi' olarak karakterize edilmiş ve geçici olarak ikamet edilecekleri düşünülmüştür. İngiltere, Fransa ve Hollanda daha çok kendi kolonilerinden göçmen işçi almışlardır.⁹⁹ Daha sonraki süreçlerde Avrupa Birliğinin kurulmasından sonra Avrupa birliği üyesi ülkeler ortak anlaşmalarla politikalar belirlemeye başlamışlardır. AB üyesi ülkeler, öncelikle birlik içerisindeki hareketliliği, ardından da birlik

⁹⁹ Koçak ve Gündüz, 2016:66-91.

dışındaki ülkelerden gelecek hareketleri de göç politikalarıyla yönlendirebilmek için birçok anlaşma yapmışlardır. Schengen Anlaşması'yla AB üyesi ülkelerin birlik içerisindeki hareketliliğini, ilk sığınmacı durumunu Dublin Konvansiyonuyla, Maastricht, Seville ve Tampere göçmen akışı ve politikalarını, Avrupa Anayasası, Nice Anlaşması ve Temel Haklar Şartı, göçmen hakları ve ortak göç politikalarını, Avrupa Göç ve Mülteci Paktı, Hague ve Stockholm ile Lizbon Anlaşmaları da Avrupa'nın ortak göç politikalarını, göçün geleceğiyle ilgili adımları, sorunların olmadığı, iç sınırlar olmadan serbest dolaşımın olabileceği bir Avrupa için çeşitli politikalar üretilmiştir. AB, özellikle Lizbon Anlaşmasıyla, özellikle insan haklarının üstünlüğüne değinilmiş olup, dış siyasette önemli olanın “demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve uluslararası hukuk ilkelerini pekiştirmek ve desteklemek”¹⁰⁰ olarak kabul ederek göç politikalarında bu ilkeleri gözeteceğini düşündürmektedir(Tablo 1.5).

AB, kuruluşundan bu yana yaptığı zirve ve anlaşmalardan yola çıkarak bugünkü göç politikasını şekillendirerek göçün AB ülkeleri için ifade ettiği anlamı ve göç konusundaki çalışmalarını çeşitli çalışmalar ile desteklemektedir. AB üyesi ülkelerin, Schengen ile birlik içerisindeki hareketlilikleri oldukça kolay olup, göçle gelen göçmenlerin de yaptıkları çalışmalar neticesinde (EURODAC gibi) takibini yapabilmektedir.

Tablo 1.5: AB göç politikalarını etkileyen anlaşmalar

Yapılan Anlaşma ve Tarihi Yapılış Nedeni	Yapılan Anlaşma ve Tarihi Yapılış Nedeni
Schengen Anlaşması:	1985 ve 1999 Serbest Dolaşım İlkesi
Dublin Konvansiyonu:	1990 Sığınmacıların Statüsü
Maastricht Antlaşması:	Üç Sütunlu Yapıda Göç Politikası (adalet ve içişleri, sığınma politikası ve göç politikası)
Amsterdam Antlaşması:	1997 Maastricht Sonrası Düzenlemeler
Tampere Zirvesi:	1999 Göçmen Akışının İdaresi
Temel Haklar Şartı:	2000 ve 2009 Medeni, Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Haklar
Seville Zirvesi:	2002 AB Göç Politikasının Kaynak ve Transit Ülkelere Genişletilmesi
Nice Antlaşması:	2011 Göç Alanında da Nitelikli Oy Çoğunluğu
Avrupa Anayasası Antlaşması:	2004 Ortak Göç Politikaları
Avrupa Göç ve Mülteci Paktı:	2008 Avrupa için Ortak Göç Politikası
Hague ve Stockholm Programı:	2004 ve 2009 Geleceğe Yönelik Adımlar
Lizbon Antlaşması:	2009 Geline Son Nokta (dış sınır denetimleri, iltica, göç, suçun önlenmesi, serbest dolaşım, iç sınırların olmadığı bir özgürlük ve güvenlik alanı sunumu)

Kaynak: Değirmenci, 2011:23-35; Koçak ve Gündüz, 2016:69

Sığınmacıların, ilk geldikleri ülkede iltica başvurusu yapmasını öngören Dublin Sözleşmesinin ardından AB, bir sığınmacının başka bir ülkede iltica başvurusu yapıp yapmadığını kontrol edebilmek için ortak bir sistem kurulmasını kararlaştırmıştır. 1991'de AB ülkelerinin ilgili bakanları, iltica başvurusu yapanların parmak izlerinin alınarak, ortak bir

¹⁰⁰ Lizbon Anlaşması, 2007: Bölüm 3/10A/2b, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>, Erişim Tarihi: 10.12.2021

sistem tarafından takibine karar vermişlerdir. Bu sistem, 2000 yılında Avrupa Otomatik Parmak İzi Tanıma Sistemi (Automated Fingerprint Identification System-AFIS), EURODAC adıyla kurulmuştur.¹⁰¹ Sistem, sığınmacıların parmak iziyle birlikte kimlik bilgilerinin tamamını saklamakta olup başka AB ülkesine hareket ettiğinde ya da resmi işlemlerinde hareketliliğinin saklanması üzerine kurulmuştur. Birden fazla ülkeye ilticada bulunulamayacağı gibi, ilk kaydın yapıldığı ülkeye de gönderilebilirler. İngiltere, Brexit ile AB'den çekildikten sonra EURODAC ve diğer ağlardan ayrılmıştır.¹⁰²

1999'dan bu yana *Avrupa Adalet ve İçişleri Konseyi*, göç, sığınma ve güvenlik alanındaki iş birliğini daha da güçlendirmeye yönelik adımlar atmıştır. Dış sınır için ortak bir birim kurularak AB çapında ortak projeler geliştirilmeye başlanmıştır. Geçici merkezlerin kurulmasından sonra Avrupa Birliği tarafından 26 Ekim 2004 tarihinde kurulmuştur. Frontex açılımı “AB Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İş Birliği Ajansı”dır.¹⁰³ Göçmenlerin kontrolünü ve sınır güvenliğini tek bir kurum aracılığıyla yönetmek isteyen AB ülkelerinin oluşturmuş olduğu FRONTEX, kara, deniz, hava gibi nereden olursa olsun gelen düzensiz göçmenlerin takibini yapar. Dış sınırların korunması, ortak operasyonlar, göçmen akışını önleme gibi birçok görev ve sorumluluğu olan FRONTEX, bir nevi Avrupa'nın kale koruyucusudur.

Türkiye, Avrupa Birliği'nin Dış Sınırlarında Uygulama İşbirliğinin Eşgüdümünden Sorumlu Avrupa Kurumu (FRONTEX) arasında düzensiz göçün önlenmesi alanında geliştirilecek iş birliğinin ana hatlarını düzenleyen Mutabakat Zaptı, 28 Mayıs 2012'de imzalamış olup, düzensiz göç konusunda AB ile ortak çalışmalar yürütmektedir.¹⁰⁴ Bu çerçevede geri kabul anlaşmaları da yapmıştır. Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında, Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması 16 Aralık 2013 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen bir törenle imzalanmıştır.¹⁰⁵ Yine Belarus (2013), Moldova (2014), Pakistan (2016), Karadağ (2016), Yemen (2017) ve Bosna-Hersek (2017) olmak üzere geri kabul anlaşmaları¹⁰⁶ imzalanmıştır. Bu anlaşmalar karşılıklı olarak izinsiz ikamet eden göçmenlerin geldikleri ülkeye geri gönderilmesini içermektedir.

¹⁰¹ Adıgüzel,2020:143.

¹⁰² EURODAC,2020:10.

¹⁰³Who we are, <https://frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/origin-tasks/>, Erişim Tarihi:10.12.2021

¹⁰⁴ Frontex İş birliği <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/frontex-ile-2020-2022-isbirligi-plani-imzalandi> , Erişim Tarihi:10.12.2021

¹⁰⁵ Türkiye ile AB vize serbestisi diyalogu,<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-ab-arasinda-vize-serbestisi-diyalogu-mutabakat-metni-ve-geri-kabul-anlasmasi-imzalandi.tr.mfa> , Erişim Tarihi: 10.12.2021

¹⁰⁶ Geri Kabul Anlaşmaları Onay ve Kabul Tarihleri, <https://www.resmigazete.gov.tr/>, Erişim Tarihi:10.12.2021

1.1.7. Türkiye'nin Göç-Göçmen Politikası

Anadolu yarımadasının önemli özelliklerinden biri de üç kıtanın kesiştiği, bu üç kıtanın birbirine en çok yaklaştığı konumda olmasıdır. Jeostratejik anlamda coğrafi açıdan oldukça önemli bir konumda yer alması nedeniyle, Anadolu toprakları tarih boyunca çeşitli milletlerin hâkimiyet alanına girmesiyle bilinmektedir. Ayrıca tarih boyunca göç yollarının güzergâhı olup göçler için Asya'dan Avrupa'ya köprü görevi görmüştür. İran, Irak, Suriye, Filistin, İsrail, Afganistan, Kafkas ülkeleri, Rusya, Balkan ülkeleri gibi sürekli hareketliliğin ve göçlerin yaşandığı bir coğrafyanın tam ortasında yer almaktadır. Türkiye, özellikle Irak, İran, Filistin, Afganistan gibi ülkeler Avrupa'ya gitmeden önce geçiş ülkesi gibi görürken, Suriye iç savaşıyla birlikte sığınma ülkesi haline gelmiştir.

Bu nedenlerden ötürü Türkiye hem uluslararası alanda hem de ulusal anlamda göçle ilgili kanun ya da sözleşmelere ihtiyaç duymuştur. Türkiye, BM'nin 1951 tarihli "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi"ni 05.09.1961 tarihli 10898 sayılı Resmî Gazete 'de ¹⁰⁷359 sayılı onay kanununda kabul etmiştir. Daha sonra Türkiye, Cenevre Sözleşmesi olarak anılacak olan sözleşmenin 1.maddesinin (B) fıkrasının 1. bendinde yer alan "1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hâdiseler" ibaresini kabul etmeyi tercih etmiştir. Türkiye, Cenevre Sözleşmesinin hükümlerini, yani sığınmacıların ya da mültecilerin uluslararası koruma statüsünde sayılması için 1.1.1951'den önce Avrupa'da gerçekleşen olaylar nedeniyle Türkiye'ye yapılacak sığınmalar durumunda olması gerektiğini kabul etmiştir. Burada hem tarih bakımından hem de coğrafi bakımdan çekince koyulmuştur.

Uluslararası anlamda daha sonraki göç hareketlerinden anlaşılacağı üzere Cenevre Sözleşmesi'nin koruyuculuğundan yararlanamamaları üzerine 1.7.1968 tarih ve 6/10266 sayılı 244 sayılı Kanunun 2. Maddesinin 3.Fıkrasına göre Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konan 1967 Protokolü ¹⁰⁸ de kabul edilmiştir. Ancak burada da sadece tarih sınırı kaldırılmış olup coğrafi çekince (Avrupa sınırları içinde olma durumu) aynen korunmuştur. Bu nedenle Avrupa'dan gelenler mülteci statüsüne alınabilirken, Asya ve Afrika kaynaklı gelenlerin geçici sığınmacı ya da geçici koruma kapsamına alınması mümkündür. Asya ve Afrika kaynaklı gelenler üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar geçici olarak koruma altındadırlar. Bu konuda ulusal anlamda 1983 yılında Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği¹⁰⁹ İçişleri Bakanlığı tarafından Resmî Gazete 'de yayınlanmış olsa da mültecilerin durumuna ilişkin 1994 yılında

¹⁰⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf>, Erişim 07.12.2021

¹⁰⁸ 1967 Protokolü, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12968.pdf> , Erişim 07.12.2021

¹⁰⁹ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18032.pdf> , Erişim 07.02.2021

Mülteci Yönetmeliği 22127 sayılı Resmî Gazete ‘de yayınlanmıştır.¹¹⁰ Beş bölümden oluşan yönetmelikte mültecilerin hakları, gerekli işlem ve usuller ile hukuki dayanağından (Cenevre Sözleşmesi) bahsedilmiştir.

Mülteci Yönetmeliği’nin konuya ilişkin yeterli düzenlemeler içermediği dikkate alınırsa, temel hak ve hürriyetlerle ilgili sınırlamaları da hükme bağlayacak olması nedeniyle, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili kapsamlı bir kanunî düzenlemenin yürürlüğe konması gerekmektedir. Yönetmeliğinden içeriğinden anlaşılacağı üzere sadece gerekli esas ve usuller ortaya konulmuş olup sığınmacıların kanuni durumuyla ilgili kanuna dayanan bir içerikten yoksunluğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Ulusal Eylem Planı adı altında yeni bir düzenleme ortaya konulmuştur. Türkiye’nin AB’ye tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla birlikte, iltica ve göçe ilişkin AB müktesebatı ile paralellik sağlanması bakımından, konuya ilişkin kapsamlı bir eylem plânı hazırlaması gerekliliği ortaya çıkmıştır.”¹¹¹

Eylem planının içeriğinde, “İltica Politikası, Yasal Düzenlemeler, Coğrafi Kısıtlamanın Kaldırılması” gibi bölümler olup AB tam üyeliği için gerekli adımlar kapsamında ortaya atılmış bir plandır. Coğrafi kısıtlamanın kaldırılması bölümünde neden kaldırılmadığına dair gerekçeler verilmiştir. Bu gerekçeler kısaca; Türkiye’ye gelecek olan mülteci sayısının artışı, barınma ve geri gönderme merkezi maliyeti, personel eğitimi ve giderleri, entegrasyon için finansman miktarının artması ¹¹² gibi nedenlerdir. Ulusal Eylem Planından sonra ulusal manada yapılan en önemli düzenleme Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’dur.

Türkiye’nin göç ve göçmen politikalarından birisi de ülkenin sınır güvenliğini sağlamaya yönelik politikalarıdır. Türkiye, Avrupa’nın 1990’larda oluşturduğu Kopenhag ekolünden “güvenikleştirme” yaklaşımından oldukça etkilenmiştir. Bunun nedeni Kafkaslar, Ortadoğu ve Balkanlar gibi sıklıkla sorunlara yol açan, savaşların sürekli olarak kendini yenilediği, tarihi sorunların olduğu sınırlarının olması gibi nedenlerden dolayı sınırlarını sürekli olarak koruma ihtiyacı duymuştur. Bu nedenle Türkiye her yıl önemli bütçeyi (61,5 Milyar lira, 2021)¹¹³ ordu ve savunma sanayisine ayırmaktadır. Yalnızca savunma için değil aynı zamanda terör örgütleri ile mücadele içinde bu bütçe kullanılmaktadır.

Bir diğer önemli konuya Suriyeli Sığınmacıların sınırdan geçmeleri olmuştur. Suriyeli sığınmacılar meselesinde, tarihi ve kültürel birikiminin de etkisiyle tamamen insani kaygılarla hareket eden Türkiye, “açık kapı politikası” izlemiş ve kendisine sığınan

¹¹⁰1994 Mülteci Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf> , Erişim 07.02.2021

¹¹¹ Güner,2007:86.

¹¹² İltica Ulusal Eylem Planı,2005.

¹¹³ Millî Savunma Bakanlığı,2021:1-38.

Suriyelilere kapılarını ardına kadar açmıştır. Türkiye'nin izlediği açık kapı politikası ve Esad yönetiminin benimsediği şiddet içeren uygulamalar, Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin sayısının günbegün artmasına sebep olmuştur.¹¹⁴

Türkiye'nin izlediği açık-kapı politikası çerçevesinde -pasaportu bulunmayanlar dâhil- kabul ettiği tüm Suriyeli sığınmacılara sağladığı geçici koruma rejimi, uluslararası kuruluşlar tarafından uluslararası hukuka ve insani yükümlülöklere uygun olarak değerlendirilmiştir. Türkiye, iç savaşın sona ermesi ile Suriyeli sığınmacıların ölkelerine döneceğı varsayımıyla, Suriyeli sığınmacılara yönelik politikasını kitlesel göçün geçici bir durum olduğı tespitiyle oluşturmuştur.¹¹⁵

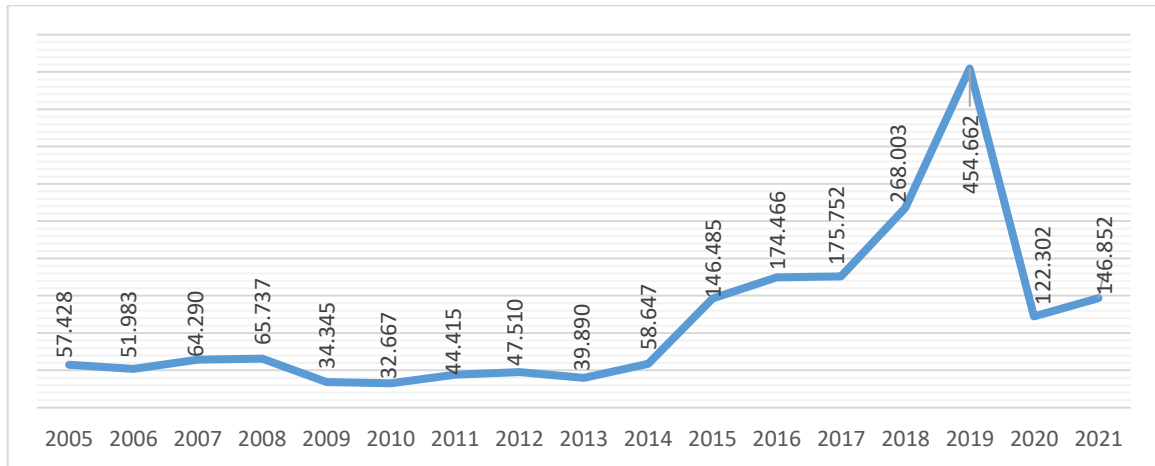
Geçici durumun kalıcı bir yön çizmesi nedeniyle de “güvenlikleştirme” yaklaşımından “güvenliksizleştirme” yaklaşımına doğru dönüşmesine neden olduğı söylenebilir. Açık Kapı politikasının, sığınmacılara karşı duyulan tarihi yakınlıktan olduğı söylenebilir. Açık Kapı politikası olduğı için ilerleyen süreçlerde sadece Suriyeli sığınmacılar değil, diğer ölkelerden de sığınmacılar gelmeye başlamıştır.

Gelenlerin içinde Afrika ölkelerinden gelip Avrupa'ya geçmek için ölkeyi transit göç için kullanmak isteyen düzensiz göçmenler de yer almaktadır. Özellikle 2021 yılının Ağustos ayında, yine göç akınıyla (Afgan göçü) karşı karşıya kalan Türkiye, sınırlarını nasıl ve ne şekilde koruyacağına dair, sorunlar yaşamaktadır. Dönemin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İslam İş birliğı Teşkilatı Parlamento Birliğı açılış konuşmasında (10.12.2021) “Yaklaşık 5 milyon yabancıya ev sahipliğı yapan ölkemiz yeni bir göç yükünü kaldıramaz. Göç ve mülteciler meselesinde asıl yükü sesi çok çıkan Batı'dan ziyade kriz bölgelerine komşu bizim gibi ölkeler çekiyor” demiştir.¹¹⁶ Buradan anlaşılan “Açık Kapı” politikasının artık sona erdiğini, güvenliksizleştirmeden tekrar güvenlileştirme politikasına doğru gidildiğı ifade edilebilir. 2021 yılının düzensiz göç oranına bakıldığında bir önceki yıla oranla daha fazla düzensiz göçle gelen olduğı ifade edilebilir. Ancak bundan sonraki süreçlerde sınır güvenliğı ve politikalarının nasıl ilerleyeceğı belirsizlik içindedir.

¹¹⁴Uzman,2016:138.

¹¹⁵ Üçhöyük ve Çelen,2014:2020.

¹¹⁶ Cumhurbaşkanı Erdoğan: Yeni bir göç yükünü taşıyamayız, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-yeni-bir-goc-yukunutasiamayiz,t82e0RN-Wk2PygcCRj0s0g> , Erişim Tarihi:10.12.2021

Grafik 1.2: Yıllara göre sınırlardan geçen düzensiz göçmenler

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2021 (www.goc.gov.tr), Erişim Tarihi: 16.12.2021

Türkiye'nin göç ve göçmen politikalarından birisi de göç ve göçmenler konusunda kurumsallaşmadır. Türkiye'de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2013 yılında kurulmasına önemli bir gelişmedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, ani gelen göç akını sonrasında sürecin ilerlemesi ve yönetilmesi açısından gereklilik oluşturmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 04/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Genel Müdürlük statüsünde kurulmuş olup ilgili Kanunun 103'üncü maddesi ile Genel Müdürlüğün kuruluşu düzenlenmiştir. Anayasada yapılan değişikliklere uyum sağlanması amacıyla 09/07/2018 tarihli ve 30473 mükerrer sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren 703 sayılı KHK ile 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Genel Müdürlüğün kuruluşunu düzenleyen 103'üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Genel Müdürlüğün kuruluşuna ilişkin hükümler, 15/07/2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 158'inci maddesiyle yeniden düzenlenmiştir.

Cumhurbaşkanlığı sistemine geçilmesiyle birlikte 4 sayılı kararnamede görev ve yetkileri de ifade edilmiştir. Görev ve yetkilerine kısaca değinilecek olursa; politika ve stratejileri uygulamak, iş ve işlemleri yürütmek, insan ticareti mağdurlarının korunması, vatansız kişilerin tespitini sağlamak, uyum süreçleri, geçici koruma, düzensiz göç gibi konuların iş ve işlemlerini yaparak gerekli faaliyetlerini yürütmektir.¹¹⁷ Ayrıca Göç idaresi ile ilgili son değişiklik isim değişikliği olup, 29.10.2021 tarihinde yayınlanan Resmi Gazetede CMK 85'te m.18'te bildirilmiş¹¹⁸ olup, "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü" adı "Göç İdaresi

¹¹⁷Başkanlığın Görevleri, <https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri>, Erişim tarihi: 10.12.2021

¹¹⁸ CMK 85, 2021: m.18.

Başkanlığı” olarak değiştirilmiştir. Yapılan değişiklikle Göç İdaresi, Türkiye’deki göçle ilgilenen bir kurum olarak idari manada kurumsal kimliğinin oluşmasında bir adım daha atmıştır.

Göçle ilgili bir diğer önemli devlet kurumu “Göç Kurulu” olup, YUKK ile ortaya çıkmıştır. 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 105 inci maddesiyle ihdas edilen Göç Politikaları Kurulu, İçişleri Bakanı başkanlığında; 15 Şubat, 26 Nisan, 16 Kasım ve 28 Aralık 2017 tarihleri ile 20 Şubat 2018 tarihlerinde olmak üzere beş toplantı gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle birlikte, 703 sayılı KHK ile kaldırılan Göç Politikaları Kurulu 13 Eylül 2018 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan 17 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile “Göç Kurulu” ismiyle yeniden yapılandırılmıştır. Göç Kurulu, 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 522. maddesinin 1. fıkrasının h bendine eklenmiştir. İlgili madde “Göç Kurulu; Türkiye’nin yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirlemek, koordinasyonunu ve uygulanmasını takip etmekle görevli olup İçişleri Bakanı’nın başkanlığında, İçişleri Bakanlığı’nca belirlenecek bakanlık ve kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşur. Kurul, İçişleri Bakanı’nın çağrısı üzerine toplanır” hükmünü amirdir.¹¹⁹ Göç kurulunun amiri İçişleri Bakanı olup, son toplantısını 15 Eylül 2021 tarihinde gerçekleştirmiştir. Kurulun görevleri, strateji oluşturulması için çalışmalar yapmak, Ulusal Eylem Planı hazırlamak ve ikamet izinlerinin alınması ile ilgili düzenlemeler yapmak olarak ifade edilebilir.

¹¹⁹ Göç Kurulu, <https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu>, Erişim Tarihi:10.12.2021

İKİNCİ BÖLÜM

KADINLARIN COĞRAFYASI

2.1. Kadınların Coğrafyasının Tarihi Gelişimi

Dünya nüfusunun oluşumunu sağlayan, doğuran, besleyen, diğer yarının hayat boyu destekçisi olan, varlığı çoğu kez görmezden gelinmeye çalışılsa da 19.yy. başlarında başlayan Feminist hareketle¹²⁰ varlığını hissettiren, ondan önceki tarihlerde sadece birkaç yazarın yazmaya cesaret edebildiği (Mary Wollstonecraft, Virginia Woolf, Simone Beauvoir), kadın konusunun ve kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel durumunun yazılıp konuşabilmesi 1960'lerden sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. Nazmiye Özgüç, ilk kadınlar coğrafyası kitabını yazarken 1997 yılında yayınlanan “Dünya Nüfusunun Durumu” adlı raporda yer alan bu bilgiyle başlamıştır; “Dünyanın herhangi bir yerinde her dakikada bir, yılda 585,000 kadın doğumla bağlantılı bir nedenden dolayı ölüyor; hemen tümü de gelişmekte, çoğu da Sahra-altı Afrika ve Güney Asya’da yaşayan bu kadınların doğumla bağlantılı ölüm olasılıkları İskandinav kadınlarınkinden 500 kez daha yüksektir”.¹²¹ Aradan geçen 24 yılın ardından kadınların doğumla ölüm oranlarına yeniden bakılacak olursa geçmişin ve bugünün kadın tanımının değişiminde çok mesafe kat edildiği söylenebilir mi?

“Yeni tahminlere göre, çoğunlukla önlenemez nedenler yüzünden olmak üzere her yıl 2,8 milyon gebe kadın ve yeni doğan bebek ölmektedir; yani her 11 saniyede bir ölüm meydana gelmektedir.”¹²² 2017 yılında, dünya çapında tahmini 295.000 kadın hamilelik ve doğumla ilgili veya bunun ağırlaştırdığı nedenlerden ölmüş olup, 2000 yılında tahmin edilen, 451.000 anne ölümlerinden %35’lik bir azalmayı ve 342’lik anne ölüm oranında %38’lik bir azalmayı temsil etmektedir. Gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler 2017 yılındaki kadın ölümlerinin %94’ünden sorumlu olup, gelişmiş ülkelerde yaşanan kadın ölümleri %6 gibi düşük bir oranda gerçekleşmiştir.¹²³ Özgüç’ün 1997 yılı verilerine göre alıntılardığı kadın ölümleri, son yirmi yılda yaklaşık olarak yarıya yakın bir oranda azalmış olduğu söylenebilirken, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkelerin verilerine bakılacak olursa son yirmi yılda fazla bir değişikliğin olmadığını söylemek mümkündür.

¹²⁰ Crook, 2018:1153.

¹²¹ Özgüç, 1998:9-12.

¹²² UNICEF basın bülteni, <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/bm-raporu-g%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCzde-%C3%B6ncesine-g%C3%B6re-daha-fazla-kad%C4%B1n-ve-%C3%A7ocuk-hayatta-kal%C4%B1yor>, Erişim Tarihi:12.13.2021

¹²³ WHO, 2019:2-5.

Kadınlar coğrafyası yazınıdaysa Türkiye’de Tümertekin ve Özgüç’ün ilkleri gerçekleştirerek bu alanın temelini oluşturdıklarını söylemek mümkündür.

Toplumsal bilimlerin 19. yüzyılın ikinci yarısındaki yükselişiyle birlikte, antropoloji, sosyoloji ve iktisat gibi alanlarda bu kez cinsiyetlerin rolleri araştırma konusu haline geldiyse de, kadın incelemelerinin eğitim ve öğretim alanları arasına katılması, bu incelemelerin bilim dallarının yöntemlerine göre yapılması ve daha da önemlisi, olaylara kadın bakış açısıyla bakılması tamamen yeni bir durumdur. Kadın hareketinin zorlamasıyla ortaya çıkan kadın incelemeleri ancak 1960’ların sonlarında bir akademik eğilim kazanmıştır. Coğrafyada da kadınlarla ilgili çalışmalar, aynı şekilde, esas olarak ABD’nde ivme kazanan 1960’lı yılların “kadın hareketi”nin akademik ifadesi şeklinde belirmiş; coğrafya dernek ve kurumlarındaki ayırimcılığı fark edenlerin (hem kadın hem de erkek coğrafyacılarıdır bunlar) bunun nedenlerini araştırmak üzere yola çıkmaları ve 1970’lerde de kadınlarla ilgili çalışmaların bir “feminist coğrafya” akımı halini almasıyla süregelmiştir.¹²⁴

Kadınlarla ilgili çalışmaların en önemlileri yine kadınlar tarafından yapılması da ayrı dikkat çekici olup, kadının da Coğrafya’ya dahil edilmesi gerektiği fikrine ulaşılmıştır. Bu anlamda Hanson ve Monk’un (1982) makalesi “On Not Excluding Half of the Human in Human Geography” (İnsanın Yarısını Beşerî Coğrafyadan Dışlamamak Üzerine) kadını dâhil edip toplumsal cinsiyet farkını kabul etmek üzerine önde gelen argümanlardan biri olmuştur.¹²⁵ Bu önemli argümanın en önemli nedeni kadının coğrafya için ifade ettiği kavram üzerinde yoğunlaşması olmuştur. Tivers J. (1978), Monk ve Hanson (1982) gibi coğrafyacılar “Kadının dışlanmaması üzerine” üzerine benzer dönemlerde makaleler yayınlamışlardır.

Hanson ve Monk, bu makalede hayati bir soru ortaya koymaktadır: “Neden coğrafya büyük ölçüde insan ırkının yarısını kucaklayacak araştırma sorularından ısrarla kaçınmıştır?” Gelgelelim bu soru kısa zaman içinde insanlık kategorisinin eleştirisine dönüşür. McDowell’a göre bu, feminist coğrafyacılar için kritik bir zamandır, zira ilk defa kadınları dışlayan bir disiplin içinde hak iddiasında bulunup kendilerini görünür kılmışlardır. 1970’lerin sonlarında feminist coğrafyanın ana odak noktası, toplumsal cinsiyet konusunda ders vermek ve inceleme yapmak, kadınların statüsünü disiplin içinde iyileştirmek olmuştur.¹²⁶ 1970’lerin sonlarında hızla gelişen ve Avrupa ve Amerika’da birçok coğrafyacı tarafından görünür hale gelen “feminist coğrafya” üzerine birçok çalışmanın yapılması bu alanın gelişimine katkı sağlamıştır.

¹²⁴ Özgüç, 1998:11-15.

¹²⁵ Tuncer, 2012:79-83.

¹²⁶ Tuncer, 2012:79-83.

Önemli kadın coğrafyacılar bakılacak olursa, Özgüç, “süper kahramanlar” olarak nitelendirdiği hem erken dönem hem de feminist coğrafya döneminden birçok kadın ismine yer vermektedir. Ellen Churchill Semple, Mary Sommerville, Gladys Wrigley, Millicent Todd Bingham gibi¹²⁷ kadın coğrafyacıları, modern anlamda coğrafyanın gelişimine katkı sağlayan kadınlar olduğunu ifade etmiştir. Feminist bir dünya oluşmadan önce kadın coğrafyacılar, coğrafya alanında var olabilmek için birçok zorluklarla karşılaşmış olup, alanlarında kendilerini kanıtlamış olmalarına rağmen, görmezden gelinme durumlarıyla bile karşılaşmışlardır. Lee, 1988 yılında “Women and Geography, A Comprehensive Bibliography” (Kadın ve Coğrafya, Kapsamlı Bir Bibliyografya)¹²⁸ adında kapsamlı bir çalışma yaparak İngilizce coğrafya yazınındaki kadınlarla ilgili yazılmış olan çalışmaları bir araya getirmiştir. Janice Monk, Arlene Rengert, Janet Momsen, Linda McDowell gibi feminist coğrafyacıların yayınları da bu kaynakça çalışmasında yer bulmuştur.

Özgüç’ün “süper kahraman” olarak nitelendirdiği kadınların, ölümlerinden sonra haklarındaki yazıları değerlendirerek cinsiyetle ilgili karşılaştıkları engellere az değinildiğini ya da hiç yer verilmediğini söyleyerek, kadınların aslında bunların yazıldığı, hayatlarında yaptıkları araştırmalara ve makalelere rağmen halen belirli bir duvarla karşı karşıya oldukları aşıkardır. Kadın coğrafyacıların coğrafya topluluklarına alınmaması da 19. ve 20. yüzyılın bir sorunu olarak görülse de kadın coğrafyacılar bir araya gelerek bu sorunu da aşmışlardır.

2.2. Kadın Coğrafyacılar Topluluğu ve Kadın Organizasyonları

Kadın Coğrafyacılar Topluluğu fikri ortaya atılmadan önce kadınların coğrafya alanında araştırma yapmaları bile hem bilimsel çevrelerde hem de sosyal ortamlarda erkekler tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştiriler, kadının kaşif olmasının mümkün olmadığı, doğası gereği evde oturmaya müsait olduğu gibi ifadeler olup “Kaşifler Derneği”¹²⁹ne kadın coğrafyacı almayacaklarını ifade etmişlerdir.

1925’te Blair Niles, Marguerite Harrison, Gertrude Shelby ve Getrude Emerson’dan oluşan bir grup, Kadın Coğrafyacılar Topluluğunu (Society of Woman Geographers) kurar ve Harriet’den topluluğun örgütlenmesi çalışmalarına katılmasını ve ilk başkanı olmasını istediklerinde, Harriet görevi memnuniyetle kabul edip: “Erkekler kendi gizli kulüplerini kurdu. Kadınların kendi alanlarına nüfuz edeceğinden her zaman korktular. Kadınların onlara katılmalarına, toplantılarını izlemelerine izin vermediler. Karşılıklı tartışmalar oysaki çok

¹²⁷ Özgüç, 1997:17.

¹²⁸ Lee, 1988:1-80.

¹²⁹ Davis, 2009:65.

daha yararlı olabilirdi.”¹³⁰Diyecek kadınların da fikirlerini beyan edebileceği, dağları, denizleri aşabileceği fikrini 1925’lerden günümüze ulaştırmayı başarmıştır.

Harriet Chalmers Adams, bir öncü olup, ilerleyen süreçlerde kadın coğrafyacıların çok farklı yerlerde olabileceğini gösteren bir muhteşem kadın coğrafyacısıdır. Harriet Chalmers Adams’tan çok daha önce olan Ellen Churchill Semple, 1904’te William Morris Davis başkanlığındaki Amerikan Coğrafyacılar Birliği’nin kırk sekiz kurucu üyesinden biri olmuştur. Aynı yıl, 1910’a kadar koruduğu bir pozisyon olan Coğrafya Dergisi’nin Yardımcı Editörlüğüne atanmıştır.1906’da Chicago Üniversitesi’nde ülkenin ilk Coğrafya Bölümü tarafından işe alınmış olup (Chicago Üniversitesi Coğrafya Bölümü 1903’te kurulmuştur.) 1924’e kadar Chicago Üniversitesi’ne bağlı kalarak ve değişen yıllarda orada ders vermiştir.

Ratzel ile dersler alan Semple, üniversiteye kaydolamadığı için diploma alamadan Leipzig Üniversitesine (1892) devam edip ardından Ratzel ile çalışmıştır. Ratzel, yazılarının Amerika için İngilizceye çevrilmesini istemiş ancak Semple, Ratzel’in organik devlet fikrine katılmadığı için kendi kitabını yayınlamaya karar vermiştir. Amerikan Tarihi ve Coğrafi Koşulları 1903’te yayınlanmış olup, geniş beğeni toplamıştır ve 1930’larda Amerika Birleşik Devletleri’ndeki birçok coğrafya bölümünde hala okunması gereken bir kitap olarak değer görmüştür. Semple’in ikinci büyük kitabı 1911’de yayınlanmış olup Coğrafyanın Etkileri Semple’in çevresel determinist bakış açısını daha da açıklamasını sağlamıştır. İklim ve coğrafi konumun bir kişinin eylemlerinin ana nedeni olduğunu düşünerek eserlerini üretmiştir.¹³¹

Kadınların mesleki sorunları ele almasına ve feminist yaklaşımların gelişmesine olanak sağlayacak kurumsal çerçeve, o dönemde kadınların öğretim üyelerinin yalnızca çok küçük bir yüzdesini oluşturmalarına rağmen, ilk olarak 1970’lerin başında ulusal düzeyde kurulmuştur. Peake, bu konudaki örgütleri iki grup içinde ele almaktadır.¹³² Kısaca özetlenecek olursa;

Birinci grup organizasyonlar, kadın coğrafyacıların mesleki çıkarlarını koruyan ve kadın temsiliyetini arttırmak amaçlı, eşitlikçi fırsatlar yaratmayı hedefleyen, ikinci grupsa, kadınlar/feminist coğrafyacılar tarafından yürütülen araştırmaları teşvik eden kuruluşlardır. Bu grup içerisinde feminist araştırma yapan erkek araştırmacılar da dahil edilebilir.

1971’de Amerikan Coğrafyacılar Birliği’nin (AAG) Coğrafyada Kadının Statüsü Komitesi (CSWG) olarak kurulmuştur. 1982’de, Kanada Coğrafyacılar Birliği’nin (CAG) Kanadalı Kadınlar ve Coğrafya Çalışma Grubu’nun (CWAG) kurulması izlemektedir. Birleşik Krallık’ta, İngiliz Coğrafyacılar Enstitüsü’nün (IBG) (o zamanki adıyla) Kadınlar ve Coğrafya

¹³⁰Davis,2009:51-57.

¹³¹Gelfand,2008:30-33.

¹³²Peake,2017:4-5.

Çalışma Grubu (WGS) de 1982'de kurulmuş olup, bundan önce 1980'de Kadın ve Coğrafya Çalışma Partisi kurulmuştur.¹³³

IGU(Uluslararası Coğrafya Birliği) içinde toplumsal cinsiyete ilişkin ilk bilimsel olaylar 1981 ve 1982'de gerçekleşmiştir; ilki, Kaliforniya Eyalet Üniversitesi, Fresno'da IGU Kırsal Kalkınma Komisyonu'nun bir toplantısında sunulan kadınlarla ilgili yedi bildiriden oluşmakta olup, “ana akıma” yeni feminist farkındalık göstermek için yapılmıştır.¹³⁴ Monk, sunulan yedi bildiriden yalnızca birinin kadın coğrafyacı tarafından sunulduğuna da dikkat çeker.1982 yılındaysa katılım artarak yalnızca Amerikan araştırmacılar değil, Avrupa’dan da kadın araştırmacılar katılım göstermiş olup ilgi de artmıştır. 1984 yılındaysa feminist/toplumsal cinsiyet coğrafyacıları için ağ oluşturmaya yönelik çalışmalar yapılmış olup, burada Monk, yapılacak olan toplantı için yer ve zaman ayarlanması için görevlendirilmiş olup, kongre organizatörleri resmi bir grup olmadığı için ayarlamaların yapılmadığını ifade etmişlerdir. Buradaki toplantıyı Monk hazırlamıştır ve elli kadar ülkeden bir dizi temsilci katılmıştır. Komisyon oluşturulması için yeterliliğin olmadığı sonucu çıkmıştır. 1988 yılında Sidney’de yapılan IGU içinde Cinsiyet ve Coğrafya (Gender and Geography) komisyonu bir erkek coğrafyacının olması şartıyla kabul edilmiştir.¹³⁵ Yapılan çalışmalara rağmen cinsiyet çalışmaları için bir “erkek” coğrafyacının komisyonda olması şartının olması aslında yeterince feminist bir coğrafya ortamının oluşmadığını göstermektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren kadınlarla ilgili çalışmaların sayısı artmıştır. Cumhuriyet öncesi dönemde Halide Edip (Adıvar)¹³⁶, 19 Mayıs 1919 yılında İzmir’in işgalini protesto için yapılan mitingde iki kadın konuşmacıdan biri olarak konuşma yapmış olup Türk kadınının vatan savunmasında da en önde yer alacağını dünyaya göstermiştir. İlerleyen yıllarda da kadınlar, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün de gayretleriyle seçme ve seçilme hakkını pek çok milletten önce edinmiş olup kadınların her alanda başarılı olabileceğini kanıtlamışlardır.

Ancak feminist hareketin üçüncü dalgasıyla kadınların birçok alanda olması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için “kadın araştırmaları” için merkezlerinin kurulması, Avrupa ve Amerika’da olduğu gibi 1980’li yıllardan sonra oluşturulmuştur. ODTÜ(1994)(Ortadoğu Teknik Üniversitesi) İstanbul(1989), Ankara(1993), Çukurova(1994)¹³⁷ gibi önde gelen üniversitelerde Kadın Araştırmaları merkezleri kurulmuştur. İstanbul Üniversitesinin Kadın Araştırmaları dergisi 1993 yılında yayınlanmaya

¹³³ Bowlby ve Tivers,2009,Peake, 2017:4-5.

¹³⁴ Monk,2008:1.

¹³⁵ Monk,2008:3.

¹³⁶ Özdemir,2021:6.

¹³⁷ Üniversitelerin resmi sayfalarında tarihçeleri yer almaktadır.

başlamış olup¹³⁸ ardından Kadın/Woman 2000, KADEM Kadın Araştırmaları(2012) ve Atatürk Üniversitesi Kadın araştırmaları(2012) gibi birçok dergi yayımlanmıştır.

Türkiye’de kadınları inceleme konusu olarak coğrafya alanında ilk ele alan Erol Tümertekin dışında, kadın coğrafyası literatürüne tek yabancı literatürün tanıtımını da sağlayan Nazmiye Özgüç’ün, “Kadınların Coğrafyası”(1998) Murat Yüceşahin ve Pınar Yazgan’ın “Revisiting Gender and Migration”(Göç ve Cinsiyeti Yeniden İncelemek)(2018) Ayla Deniz’in “Feminist Coğrafya: Cinsiyetin Coğrafyası, Coğrafyanın Cinsiyeti (2018), Doğanay, “Feminist Coğrafya ve Kadın Göçmenler” (2007), Mirioğlu, “Kentlere Feminist Coğrafya Perspektifinden bakmak” (2018), Murat Yüceşahin’in “Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımının Coğrafyası: Kadınların Eğitiminin Rolü” (2013) ve Yazgan ve Yüceşahin’in “Kentler Toplumsal Cinsiyetsiz Değildir: Türkiye’de Kentsel Mekânın Üretiminden Feminist Bir Eleştirisi”, makaleleri örnek olarak gösterilebilirken, mesleki manada kadın çalışma örgütleri olarak coğrafya alanında yoktur.¹³⁹ Pek çok üniversitenin “kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet” olarak programları bulunmaktadır.

Türkiye’de akademide toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmalarının kurumsallaşmasının, üniversite düzeyinde ilk kez 1989 yılında İstanbul Üniversitesi’nde ve 1993 yılında Ankara Üniversitesi’nde kurulan kadın araştırmaları merkezleri ile başladığı söylenebilir. Sonraki yıllarda her geçen gün bu merkezlerin sayıları artış göstermiş ve 2018 yılı Ocak ayı itibariyle 85 üniversitede kadın araştırmalarıyla ilgili merkezler yer almaktadır.¹⁴⁰ Türkiye’de devlet ve vakıf olmak üzere toplam 129 üniversite¹⁴¹ olduğu göz önünde bulundurulursa 85 üniversitede kadın araştırmaları programları oluşturulmuştur.

Akademik alanlarda kadın bilim insanlarının sayıca artması, kadınlar ile ilgili bilimsel yayınların sayıca artmasına ve bu konu üzerinde daha fazla zihin yorulmasına imkân vermektedir. Ancak Asya ve Ortadoğu ülkeleri gibi, Türkiye’nin de ataerkil bir kültüre sahip olması, erkek egemen bir toplumsal yapının gündelik hayatta ve akademide ağırlığını hissettirmesine neden olmaktadır. Kadın hareketleri ya da kadınların haklarını savunan hareket olarak ortaya çıkan feminist bakış açısı, 1970’lerden itibaren yeni toplumsal hareketler olarak kendini göstermektedir.

¹³⁸ İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, <https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/iukad/home>, Erişim Tarihi: 22.02.2022

¹³⁹ Literatür taramasında ulaşılan kaynaklar olup, kaynakça kısmında yer verilecektir.

¹⁴⁰ Savaş vd.2018:1531-1532.

¹⁴¹ Üniversite İstatistik, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 14.12.2021

2.3. Kadınların Coğrafyasına Feminist Bakış

Kadınlarla ilgili coğrafi çalışmaların konusu çok çeşitli olmakla birlikte, kadınların çevreye etkileri, kadınların yaşam kaliteleri ve toplumsal durumları, kadınlar ve çalışma alanları vb. gibi çok genel bazı başlıklar altında toplanabilmektedirler.¹⁴² Kadınların hayatın her alanında oldukları, hemen her konuda bir kadın etkisi görmek mümkündür. Bir kadının hayatının hangi safhası olursa olsun, o döneminde kadınların ele alınabileceğini söylemek mümkündür. 2020 ve 2021 yıllarının Birleşmiş Milletler Nüfus Fonunun (UNFPA) Dünya Nüfusunun Durumu olarak verdiği raporlarının konuları kadınlar ve kız çocukları üzerinedir. 2020 yılında sunulan raporun “Against My Will” (İrademe Karşı)¹⁴³, 2021 yılında yayınlanan raporun “My Body is My Own” (Vücudum Bana Ait) ¹⁴⁴olarak adlandırılarak dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların ve kız çocuklarının çektiği acıları, yaşadıkları sorunları ele alarak kadının toplumsal cinsiyet eşitliği için çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Üzerine birçok kereler araştırmalar yapılan “toplumsal cinsiyet eşitliği”, “kadına şiddet”, “kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi”, “kadın sünneti”, “erkek çocuk tercihi”, “Covid-19 Salgını ve Kadınlar” gibi birçok konuları ele almakta olup, kadının kültürel anlamda, nüfus, çevre, göç, ekonomi ve daha birçok konuda hem kadın bakış açısıyla hem de kadının değiştirdiği dünya gözüyle bakmak mümkünken, üzerinde en çok konuşulan konular günümüzde yukarıda sayılanlardır.

Tarihsel olarak kadınlar, ilk doğumlarına dek ve daha az ölçüde çocuklar büyüdükten sonra emek gücüne dâhil olma eğiliminde olmuşlardır. Onlar ailelerine ve kendilerine ek gelir sağlamak için çalışmışlardır. Evin geçimini sağlayan birincil kişiler olmamışlardır ve başlıca sosyal kimlikleri bir kız kardeş, eş veya anne şeklinde olmuştur. Çalışmayı geçici, kazancı ek olarak gördüklerinden dolayı düşük ücrete ve istikrarsızlığa rağmen çalışmaya istekli olmuşlardır; sahip oldukları pozisyonlar, temeli aile içinde yatan esas sosyal statüleri için tehdit edici olmamıştır.¹⁴⁵ İnsanın coğrafi görünüm üzerindeki damgasını yorumlama kültürü araştırmanın da bir yoludur. Coğrafi mekân üzerinde insan varlığının ve kültür gelişmesinin geçmişi izlenebilmektedir. Kadının doğrudan çevre üzerindeki etkilerini bir çırpıda söylemek daha doğrusu birbirinden ayırtırmak doğru bir yaklaşım olmayacağı söylenebilir. İnsan kültürünün kökenlerini kavramaya çalışırken, “Landscape” ekolünden Amerikalı seçkin coğrafyacı Carl Sauer (1961) daha önce kimsenin düşünmediği bir soruyu ortaya atarak

¹⁴²Özgüç, 1998:58.

¹⁴³ Türkçe Özet Raporu, https://turkey.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_swop_2020_highlights_turkish.pdf, Erişim Tarihi:14.12.2021

¹⁴⁴ My Body My Own, <https://turkey.unfpa.org/en/news/my-body-my-own-2021-state-world-population-report-published>, Erişim tarihi:14.12.2021

¹⁴⁵ Massey vd.,1993:454, Yüceşahin vd.,2014:23.

“Neden o (kadın) toplumsal kökenimizde pasif ve ikinci derecede bir role atılmış olsun ki?” diye sorarak ilk toplumlarla ilgili mevcut verilerin prehistorik ekonomilerin evrimi hakkında tamamen yeni sorular ve fırsatları öne sürecektir. ¹⁴⁶ Özgüç, Sauer’in¹⁴⁷ “İlk toplumlarda yerleşik ve hareketli eğilimler” (Sedentary and mobile bents in earliest societies) makalesinde sorduğu soruyla “kültürel coğrafya” ve “kültürel peyzaj” için kadının önemli olduğunu, ifade ettiğini yazmıştır. Kadının ilk toplumlardan itibaren yaşadığı çevreyi değiştirerek hem üretim aşamalarına hem de tüketim aşamalarının yürütülmesine katkı sağladığı göz önünde bulundurulursa kadın ve çevre birbirinden ayrılamayacak kadar iç içedir. Sauer’in kültürel coğrafya için ortaya attığı bu savı, daha önce 1792 yılında, Mary Wollstonecraft, “Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi” (Vindication of the Rights of Women)¹⁴⁸ adlı kitabında kadının, doğayla ve çevreyle olan ilişkisini uzun uzadıya aktarmıştır. Bu açıdan bakılacak coğrafya dışında bu konu hakkında yazılan ilk eserin Wollstonecraft’a ait olduğu söylenebilir. Sauer, bunu coğrafya alanında temellendirmiştir.

1970’li yıllarda “Ekofeminizm” kavramı ortaya çıkmıştır. 1974 yılında Fransız feminist Françoise d’Eaubonne, tarafından ortaya atılan ekofeminist yaklaşım¹⁴⁹, ekolojik tahribat ve toplumsal cinsiyet sorunu arasında bir bağlantı kurulmasıyla ortaya çıkan bir çalışmadır. Ekofeminizm, birçok yönden kadının çevreyle bağlantısını bir çözüm alanı haline getirmiş bir oluşumdur. Örnek verilecek olursa, Chipko Hareketi veya Chipko Andolan¹⁵⁰, 1970’lerde Hindistan’ın kuzeyinde bulunan Uttarakhand eyaletinde başlamıştır. Bu hareketi başlatan çevreci aktivist Sunderlal Bahuguna, Gandhian felsefesinden ilham alarak, ormanların korunmasına dair bu hareketi tüm dünyaya duyurmuştur. Hindistan’da, şiddet kullanmayan çevre direnişlerine (pasif çevre direnişlerine) öncülük etmiş ve o tarihten sonraki birçok benzer protestoya ilham kaynağı olmuştur.¹⁵¹

¹⁴⁶ Özgüç, 1998:58.

¹⁴⁷ Sauer, Carl O. 1961. “Sedentary and mobile bents in earliest societies”, Social Life of Early Man (ed.S.L. Washburn), s.256-266, Şikago.

¹⁴⁸ Wollstonecraft, 1891:105.

¹⁴⁹ Rimlinger, 2020:132-133.

¹⁵⁰ UNEP, 2004:56-70.

¹⁵¹ Shiva ve Bandyopadhyay, 1986:133-142.

Görsel 2.1: Himalayaların Chipko ağacı kucaklayanları

Kaynak: The Chipko Tree Huggers of the Himalayas, Still I Rise: Feminisms, Gender, Resistance (Act 1: 27 Ekim 2018 – 27 Ocak 2019, Nottingham Contemporary & Act 2: 9 Şubat – 2 Haziran 2019)

Kadın ve çevre ilişkisine emek açısından da örnek verilebilir. Bu kez çok uzaklarda değil, Karadeniz’de *Rapana Venosa* (deniz salyangozu) üretiminde çalışan kırsal kadınların hikâyesine bakılabilir. Hoşgör ve Him’in “Küreselleşme ve Türkiye’de Kırsal Kadının Ücretli Emeği: *Rapana Venosa* Üretim Zinciri Üzerinden Batı Karadeniz Bölgesinde Bir Vaka Analizi” adlı makalesinde, kadın emeğinin düşük ücretlere elde edildiği ifade edilmiş olup kadınların yalnızca temizleme ve ayıklama aşamasında yer aldıkları ifade edilmiştir. Araştırma sırasında erkek şeflerden biri kadınların tercih edilmesinin sebebi olarak “erkekler uzun saatler ayakta durup, bunun gibi rutin işlerde çalışamaz, çalışsa bile sıkılırlar” şeklindeki yorumu durumu açıklar nitelikteydi. Ayrıca, “kadınların deniz salyangozu temizliğine çok uygun küçük parmakları var”dı.¹⁵² Erkeklerin kadınların işi olarak gördüğü, kadın emeğinin cinsiyet eşitsizliği haline dönüştüğü, kadının çevreyle ilişkisinde çok farklı bir noktaya konumlandırıldığı görülmektedir. Diğer bir neden ise, ekonomik faktördür, yani kadının “yedek emek ordusu” oluşturma konumundan dolayı benzer sosyoekonomik statündeki erkekte bile daha çok sömürüye açık olması olarak söylenmektedir. Deniz salyangoz işlemindeki işler, avlanma ve yurtdışı piyasalara dayalı olduğundan dolayı mevsimlik, düzensiz ve güvensiz olması da eklenmiştir. Kadınlar da diğer sorumlulukları, yani ev ve bahçe/tarla işlerini de yerine getirebilmek için sözleşmesiz, esnek ve güvencesiz çalışmayı kabul etmişlerdir. Kadınların düşük ücretle esnek çalışması ne toplumsal cinsiyete dayalı ev

¹⁵² Gündüz ve Him, 2016:110-113.

içi iş bölümü düzenini ne de erkek otoritesini tehdit etmiştir.¹⁵³ Bütün bunlara genel olarak bakıldığında kadının çevreyle olan etkileşiminde çoğunlukla erkeklerin araya girdiği ya da ekonomik faktörlerin bu etkileşimde büyük payı olduğu aşikâr olarak görülmektedir.

2.4. Kadınların Demografik Özellikleri

Beşerî coğrafyada nüfus artışı ya da göçler veya gıda üretimi gibi konular incelendiğinde genel bir tartışma eğilimi ağır basar. Bir ülkenin nüfus artışının yüksekliğinin onun geleceğiyle ya da kalkınma potansiyeliyle ilgili bir tehdit oluşturduğu belirtilmekle birlikte, ilgili veriler şöyle bir toplumsal kapsam içinde değerlendirmeye hiç tabi tutulmamıştır: O toplumda çocuk doğuran ve bunları yetiştiren, belki de ömür boyu anne ve anneannelerinin yaptığı gibi bir köye bağlı kalmış kadınlar kimdir? Bu kadınların kocaları ve erkek kardeşleri böyle bir sıkışmışlığın sıkıntısını çekmezler, çünkü onların şehirlere doğru yolları açıktır. Köyde doğmuş ve büyümüş kadın ve erkekler, aslında ayrı ayrı dünyalarda yaşamaktadırlar.¹⁵⁴ Özgüç'ün yapmış olduğu açıklama o kadar gerçekçi ve kadının demografisi açısından bakıldığında öyle doğrudur ki söylenecek söz bulunmamaktadır. Kadın, 19.yy'ın başlarına kadar nüfus sayımlarına bile dâhil edilmemiştir. Kadınların dünyada ilk kez sayılmaya başlandığı yer ABD olup, 1790 yılında¹⁵⁵ kadınlar nüfus sayımına dâhil edilmiştir. Ülkemizde Osmanlı döneminde 1881 yılında¹⁵⁶ yapılan nüfus sayımında sayılmaya başlanmışlardır.

Dünya nüfusunun ilk sayılmaya başlandığı 1926 yılında verilen nüfus bilgilerinde kadınlar ve erkekler diye ayırım yapılmamış toplam sayı verilmiştir. Raporda dikkat çekici bir kısım olup Çin ve kız çocuklarıyla ilgilidir. “Gerçeklerin bilindiği tüm ülkelerde, neredeyse erkek kadar kız çocuğu doğar. Şüphesiz aynı şey Çin için de geçerlidir. Eğer öyleyse, bu Çin rakamlarının gösterdiği cinsiyetler arasındaki orantısızlığı açıklamanın tek yolu, o ülkedeki kadın ölüm oranının erkeklerden çok daha yüksek olduğunu varsaymaktır. Ölüm oranı, doğumdaki cinsiyet oranının aksine, büyük ölçüde insan kontrolü altındadır. Daha yüksek bir kadın ölüm oranı, kadınların, özellikle kız çocukların büyük ölçüde ihmal edilmesinden veya büyük ölçekte kız bebek katlinden veya daha büyük olasılıkla iki etkinin birleşiminden kaynaklanıyor olabilir.”¹⁵⁷ Willcox'un ifadesinden anlaşılan o ki, dünyada gerçek zamanlı ve doğru sayımların yapılmadığı dönemlerde gerçekler görülemeyecek kadar karanlıktayken, verilerin toplanıp analiz edilmeye başlandığı yıllarda gerçeklerin su yüzüne çıkmasıyla

¹⁵³Gündüz ve Him,2016:110-113.

¹⁵⁴ Özgüç, 1998:75.

¹⁵⁵ Women History, <https://womenatthecenter.nyhistory.org/get-counted/>, Erişim Tarihi:15.12.2021

¹⁵⁶Osmanlı Dönemi, <https://www.nvi.gov.tr/osmanli-donemi>, Erişim Tarihi:15.12.2021

¹⁵⁷ Willcox,1931:12.

dünyanın birçok yerindeki kadın-erkek eşitsizliği de gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. 1926'dan bu yana Birleşmiş Milletler bünyesindeki kuruluşlar, Dünya Bankası, Dünya Göç Örgütü gibi birçok kuruluş hemen her yıl veriler yayınlamış olup, son gelen verilere bakıldığında bile yaşanan değişimin ortaya çıktığı görülebilmektedir. Kadınların demografik özellikleri hem Türkiye için hem de dünya için başlıklar halinde incelenecek olup verilerin analizleri yapılacaktır.

Türkiye'de kadınların demografik özelliklerini TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) hazırlıyor olup 2020 yılının istatistikleri de mevcuttur. TÜİK, verilerine göre nüfusun %49,9'unu kadınlar, %50,1'ini de erkekler oluşturmaktadır. Ortalama yaşam sürelerine bakıldığında kadınlar da 81,3 yaş, erkekler de 75,9 yaş olarak hesaplanmış olup, kadınların ortalama yaşam süreleri erkeklerin yaşam sürelerinden uzun olarak belirlenmiştir. Ancak, hayat tabloları, 2017-2019 sonuçlarına göre; sıfır yaşında bulunan bir kişi için sağlıklı yaşam süresi, Türkiye'de toplamda 57,3 yıl, kadınlarda 55,4 yıl ve erkeklerde 59,1 yıl olarak hesaplandığına göre, erkeklerin sağlıklı yaşam süresinin kadınlardan 3,8 yıl daha uzun olduğu görülmüş olup¹⁵⁸, en büyük nedeni kadınlarda doğum ve doğum sonrası sağlık sıkıntılarının olmasıdır.

Kadınların demografik özelliklerine bakıldığında yaş, eğitim, medeni hal, meslek (ve iş), gelir düzeyi ve doğurganlık durumu gibi faktörler bir toplumdaki kadınlar hakkındaki birçok durumun nedenlerini ortaya koyabilmektedir. Kadının doğurganlık düzeyi ile eğitim arasında, eğitim seviyesi ile gelir düzeyi arasında anlamlı ilişkiler yapılabilmektedir. Aynı zamanda kadının eğitim durumu, ülke doğurganlık hızı, kadının ülkede istihdam edildiği sektör gibi durumlar, ülkenin gelişmişlik durumu hakkında bir yorum yapmayı mümkün kılmaktadır.

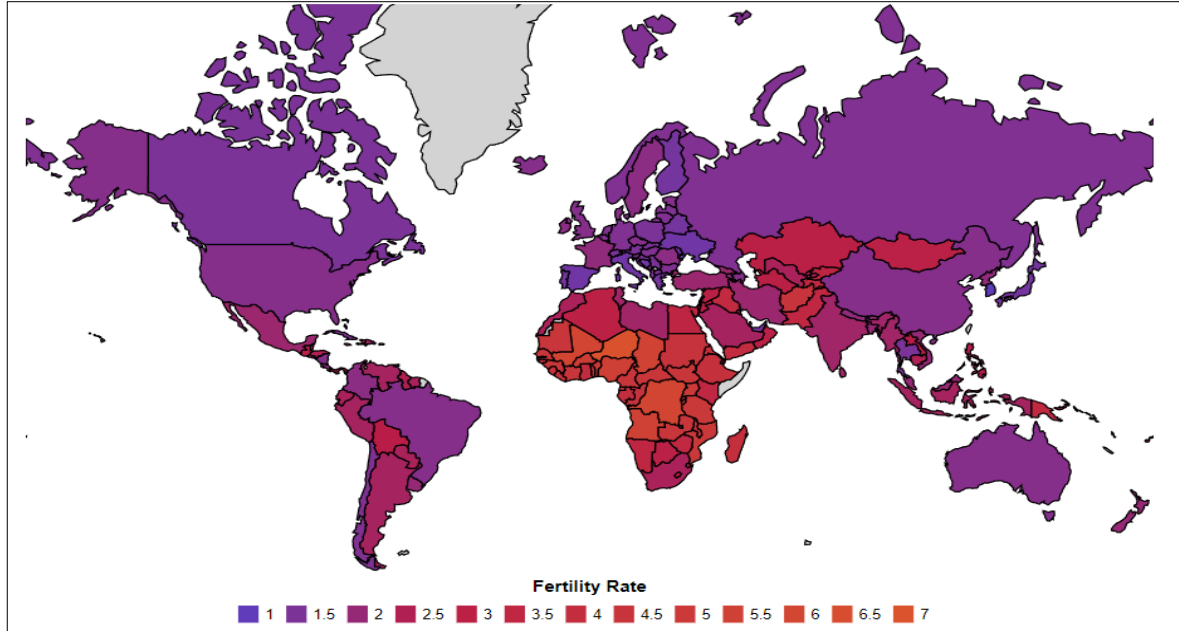
2.4.1. Doğurganlık

Bir ülkenin doğurganlık hızı, bir kadının iki koşul altında doğuracağı çocuk sayısını yansıtan bir rakam olup, kadın yaşa özel doğurganlık hızlarını deneyimleyecek ve eğer kadın doğurgan çocuk doğurma yılları boyunca hayatta kalacaksa, istatistiksel olarak bu, 15 ila 44 yaş veya bazı durumlarda 15 ila 49 yaş anlamına gelmektedir. Doğurganlık oranı, belirli bir bölgedeki her kadının kaç çocuğu olduğunun bir ölçüsü değildir. Bunun yerine, bir kadının potansiyel olarak sahip olabileceği ortalama sayıya dayanmaktadır. Bu aynı zamanda "toplam doğurganlık hızı" olarak da bilinmektedir. Doğum oranı, belirli bir bölgedeki her 1000 nüfusa düşen doğum sayısı olarak hesaplanmaktadır. 2018 Dünya Bankası verilerine göre, dünyadaki

¹⁵⁸ İstatistiklerle Kadın, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221> ,Erişim Tarihi:15.12.2021

doğurganlık hızı kadın başına 2,4 çocuk olup, Sahra altı Afrika ülkeleri, 4,7 ile en yüksek ortalama doğurganlık hızına sahip olduğu hesaplanmıştır. En az gelişmiş ülkeler de ortalama 4.0 gibi nispeten yüksek oranlara sahiptir.¹⁵⁹

Harita 2.1: Dünya doğurganlık hızlarının ülkelere göre değişimi haritası

Kaynak: Dünya Bankası verileridir, 2021(worldpopulationreview.com), Erişim Tarihi:15.12.2021

Türkiye’de kadın doğurganlık hızı, kadın başına 2,1 çocuk¹⁶⁰ olarak gösterilmiş olup, 2019 yılı Dünya Bankasının verileri üzerinden hesaplanmıştır. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye’de kadın doğurganlık hızı gelişmiş ülkelere göre ortalama 1 çocuk daha fazla olup, nüfusunun halen önemli bir kısmı çocuklar ve gençlerden oluşmaktadır. Suriye ve Irak gibi Ortadoğu ülkelerinde de kadın doğurganlık hızının dünya ortalamasının üzerinde olduğu bilinmektedir.

2.4.2. Eğitim

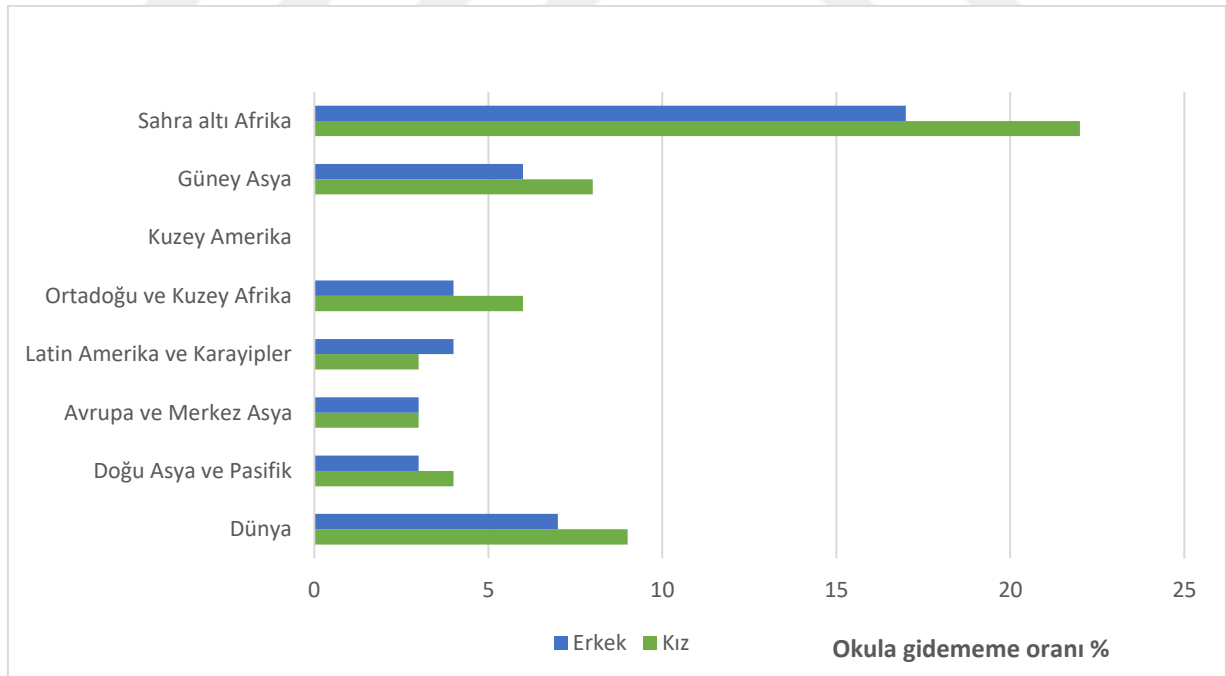
Dünya çapında, tüm çabalara rağmen, hâlâ erkeklerin yarısına yakın olan kadın, henüz okuryazar değildir. Ortadoğu’da, Asya ve Afrika’da çok büyük eğitim eşitsizlikleri bulunmaktadır. Genel olarak artık kızlar da annelerinden çok daha fazla okula gitme şansına sahip bulunuyorlarsa da eğitime erişme, eğitim düzeyini artırma ve elde edilebilir eğitimin niteliği bakımından cinsler arasındaki farklılık hâlâ sürmektedir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde aileler bütün çocukların okumasından yana olsalar da bazen hayatından bezmiş,

¹⁵⁹ Total Fertility Rate (Kaynak Dünya Bankası verileridir.) <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/total-fertility-rate> Erişim Tarihi:15.12.2021

¹⁶⁰ Dünya Bankası verilerinden 2,1 çocuk olarak erişilmiştir.

aşırı yüklenmiş anneler kız çocukların okula gitmeyip evde kendilerine yardım etmesini de tercih edebilmektedirler.¹⁶¹ Özgüç, 1998 yılında kadınların erkeklerin yarısı kadar bile okuryazarlığı olmadığını yazmıştır. Aradan geçen 24 yıl oldukça uzun bir zaman dilimi olup, kadınlar ve kız çocukları için eğitim anlamında bir değişim olduğunun söylenebilmesi gerekmektedir. UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) raporuna göre; 2000 ile 2018 arasında, ilkokul çağındaki okula gitmeyen kızların sayısı dünya genelinde yüzde 44 azalarak 57 milyondan 32 milyona düşmüştür. Erkek çocuklar, aynı dönemde dünya genelinde yüzde 37'lik bir düşüşle 42 milyondan 27 milyona gerilemiştir. Bu ilerlemeye rağmen, 2018'de ilkokul çağındaki yaklaşık 59 milyon çocuk okula gidememiştir (Grafik 2.1). Bunların %55'inin kız olup, genelde Sahra altı Afrika ülkelerinde bu oranın en yüksek olduğu görülmektedir. Küresel olarak okula gitmeyen kızların okula gitmeyen erkeklere göre okula hiç kaydolmama olasılığı daha yüksek olsa da okula gitmeyen çocukların sayısının azaltılmasındaki ilerleme, 2007'den bu yana hem kızlar hem de erkekler için durmuştur. İlköğretim, özellikle Sahra altı Afrika'da, küresel çocuk nüfus artışına zor ayak uydurmuştur.¹⁶²

Grafik 2.1: Cinsiyete göre ilkokul çağındaki çocuklar arasında okula gidememe oranı(%), 2018

Kaynak:UNİCEF,2018 (data.unicef.org) Erişim Tarihi:15.12.2021

¹⁶¹ Özgüç,1998:75.

¹⁶² Gender Disparities in Education <https://data.unicef.org/topic/gender/gender-disparities-in-education/> , Erişim Tarihi: 15.12.2021

Tablo 2.6: Dünya kız çocuk evliliği, eğitim oranı ve cinsiyet eşitliği oranları

	15-19 Yaş Kız çocuklarında doğum (1000 kız çocukta)	18 Yaşına Kadar Çocuk Yaşta Evlilik	Düzeltilmiş Net Kayıt Oranı İlkokul Yüzdesi		İlkokulda Cinsiyet Eşitliği	Ortaöğretime Net Kayıt Oranları (2018, %)		İkincil Eğitimde Cinsiyet Eşitliği
	2020	2019	Erkek	Kadın	2018	Erkek	Kadın	2018
Dünya ve Bölgeler								
Dünya	41	20	91	89	0.98	66	66	1.00
Gelişmiş Ülkeler	12	-	96	96	1.00	90	91	1.01
Gelişmekte Olan Ülkeler	45	27	91	89	0.97	63	63	1.00
Gelişmemiş Ülkeler	91	38	83	79	0.95	40	36	0.89
Arap Devletleri	48	20	85	83	0.97	64	59	0.93
Asya ve Pasifik	23	26	95	93	0.99	68	69	1.02
Doğu Avrupa ve Merkez Asya	27	12	95	95	1.00	88	87	0.98
Latin Amerika ve Karayipler	61	25	95	95	1.01	76	79	1.04
Doğu ve Kuzey Afrika	95	32	85	83	0.99	34	32	0.95
Batı ve Merkez Afrika	108	39	79	70	0.89	42	37	0.88

Kaynak: UNFPA raporu,2020:164

Dünyada halen kız çocukları erken yaşlarda evlendiriliyor olup, bu kız çocukları da oldukça küçük yaşlarda anne olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde 1000 kız çocuktan yalnızca 12'si bu durumu yaşarken, gelişmemiş ülkelerde 91 kız çocuğuna yükselmektedir. Afrika ülkelerindeyse sayı daha da artmaktadır. Çocuk yaşıta evliliklerde gelişmiş ülkelerde görülmezken, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde %39'lara varan oranlarda görülmektedir (Tablo 2.6).

Gelişmiş ülkelerde kız çocukların okullaşma oranı oldukça yüksekken gelişmemiş ülkelerde %32 oranlarına kadar düşmekte olup, bu ülkelerde erkek çocukları da okula erişimde sorun yaşamaktadır. Dünyada okula gidemeyen çocukların sayısında azalış olsa, Sahra altı Afrika ülkelerinde hem kız hem de erkek çocukları okula gidememekte ya da okula ulaşımı oldukça sıkıntılı olmaktadır.

Örneğin; Belgeselci Joachim Foerster tarafından çekilen “Most Dangerous Ways to School” (En Tehlikeli Okul Yolları) belgeseli¹⁶³ dünyada çocukların eğitime erişebilmek için yürüdükleri tehlikeli ve zorlu yolları kayıt altına almıştır. Bu serinin bölümlerinden biri de Kenya'da geçmekte olup, Massai yerli halkından olan Moseka ve Sohile'nin hikâyesidir. 8 yaşındaki Moseka, vahşi hayvanların saldırma ihtimali olduğu için geceleri nöbet tutmakta olup sabahları altıda okul yolculuğuna başlamaktadır. Sabah kahvaltısı ihtimali ya yoktur ya

¹⁶³ Most Dangerous Ways to School, <https://www.youtube.com/watch?v=Rm9ow1RDTAo>, Erişim Tarihi:16.12.2021

da kesim alanının yakınından geçerlerse sıcak hayvan kanı içebilme ihtimalleri vardır. Bunun dışında 10 kilometrelik yolun ilk kilometrelerini susuz bir şekilde fillerin saldırısından korkarak geçirirler. Ardından su bulunan birkaç havuzdan su içip yollarına leoparların yaşadığı yerlerden geçerek devam ederler. Yemek ya da yenmenin doğal yasa olduğu bir açık hayvanat bahçesinde okula gitmek ancak isteyenlerin ve cesaret edenlerin yapabileceği bir iştir. Ntuka ilkokuluna hep geç kalan, Moseka ve Sohile, öğretmenlerden azar işitmezler. Çünkü öğretmen, çocukların yolda gelirken leoparlar tarafından yenmesinden ya da filler tarafından ezilmesinden korkmaktadır. Sahra altı ülkelerinin tamamında bir hayvanat bahçesi gibi bir dünyada yaşamasalar bile kız ve erkek çocukların eğitime erişimleri zor ve pahalıdır.

Türkiye’de ise, bu durum biraz daha farklı olarak okula gidememe doğal koşullardan değil, toplumsal yapı ve gelir düzeyine göre değişmektedir. Ancak son yıllarda kız çocukların okullaşma oranları, yapılan projelerle arttırılmıştır. Kardelenler¹⁶⁴, Baba Beni Okula Gönder¹⁶⁵, Her Kızımız Bir Yıldız¹⁶⁶, Haydi Kızlar Okula¹⁶⁷, Kızcode¹⁶⁸, Bir Yol Var Umuda¹⁶⁹ projeleriyle birçok kız çocuğun okula kazandırılması sağlanmıştır.

Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı sonuçlarına göre; 2008-2019 yılları arasında, 25 ve daha yukarı yaşta olan ve en az bir eğitim düzeyini tamamlayanların toplam nüfus içindeki oranının yıllar itibarıyla arttığı görülmüştür. En az bir eğitim düzeyini tamamlayan 25 ve daha yukarı yaştaki bireylerin toplam nüfus içindeki oranı, 2008 yılında %81,1 iken 2019 yılında %91,0 olmuştur. En az bir eğitim düzeyini tamamlayanların oranı cinsiyete göre incelendiğinde; 2008 yılında, kadınlarda %72,6, erkeklerde %89,8 olan bu oran, 2019 yılında sırasıyla %85,7 ve %96,4 olmuştur.

En az üniversite mezunu olan 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2008 yılında %9,8 iken 2019 yılında %20,8 olmuştur. Bu oran cinsiyete göre incelendiğinde; 2008 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olup en az üniversite mezunu olan kadınların oranı %7,6, erkeklerin oranı %12,1 iken bu oran 2019 yılında kadınlarda %18,5, erkeklerde ise %23,1 olmuştur (Grafik 2.2).

¹⁶⁴ Turkcell ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği tarafından yapılan projedir.

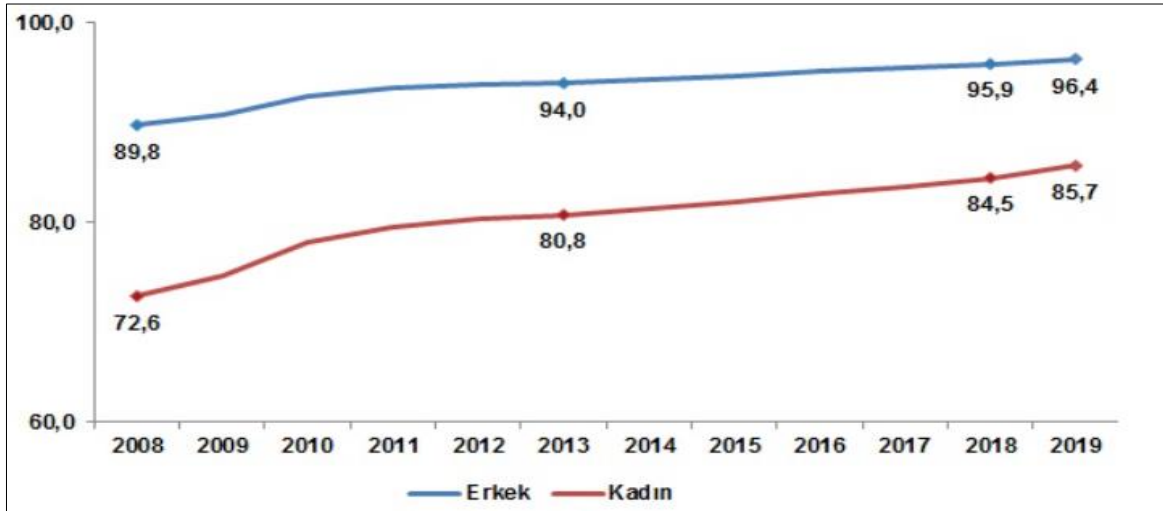
¹⁶⁵ Aydın Doğan vakfı ve MEB İş birliğidir.

¹⁶⁶ Mercedes-Benz Türk ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği tarafından yapılmıştır.

¹⁶⁷ UNICEF ve MEB iş birliğidir.

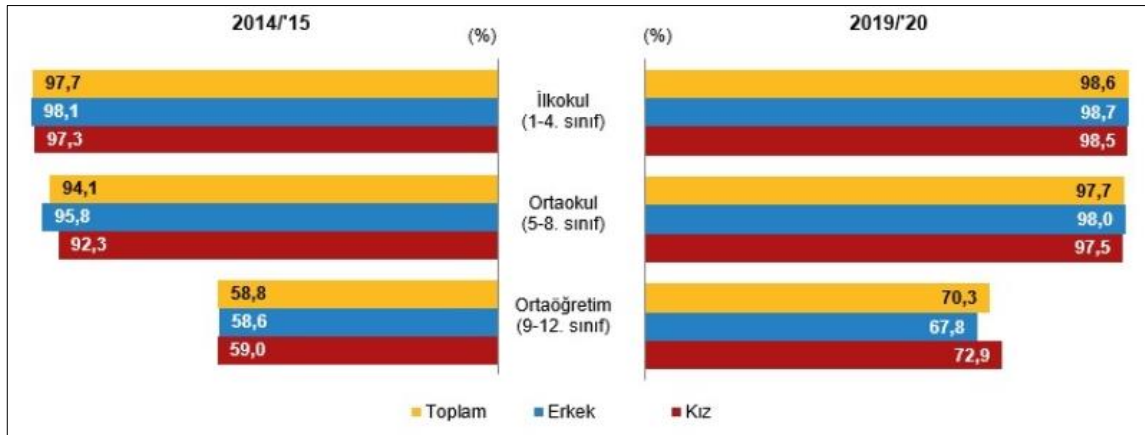
¹⁶⁸ Müjde Esin tarafından başlatılan projedir.

¹⁶⁹ Tilbe Nur Turan öğretmen tarafından başlatılmıştır.

Grafik 2.2: Cinsiyete göre en az bir eğitim düzeyini tamamlayanların oranı (%)

Kaynak: TÜİK, 2020 (data.tuik.gov.tr), Erişim Tarihi:15.12.2021

Türkiye’de kız ve erkek çocukların okul tamamlama oranları 2014-15 arasında farklılıklar gösterirken, erkek çocukların ilkökul ve ortaokulu tamamlama oranları daha yüksekken, 2019-20 yılları arasında hemen hemen tüm kademelerde kız-erkek eşitliği sağlanmış olup, ortaöğretimde tamamlama oranında kız çocuklar, erkek çocuklardan daha yüksek oranlarda kademeyi tamamlayabilmiştir (Grafik 2.3).

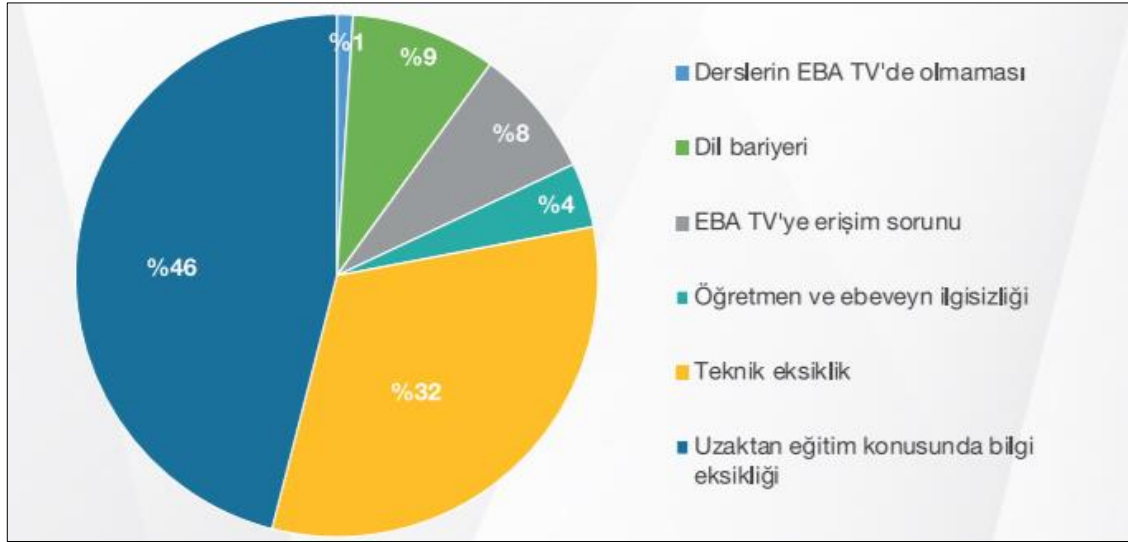
Grafik 2.3: Eğitim kademesi ve cinsiyete göre okul tamamlama oranı

Kaynak: MEB,2014/15, 2019/20

Halen kadınlarda oran erkeklerden geride olmakla birlikte eşitsizlik kapanmaya başlamıştır. 2020 yılında yaşanan Covid-19 salgınında uzaktan eğitime geçilmesi hem kız çocukları için hem de erkek çocukları için sorun oluşturmuştur. Özellikle uzaktan eğitimin ilk başladığı dönemlerde birçok evde internet erişiminin olmaması, salgının başlamasından önce öğretmen ve MEB’in uzaktan eğitim materyallerinin tam olarak hazır olmaması, materyal ve ders içeriğini online eğitime adaptasyon sürecinin uzun olması nedeniyle dezavantajlı

grupların (gelir seviyesi düşük aileler, dil sorunu ve erişim eksikliği yaşayan sığınmacı aileleri) süreçten olumsuz etkilenmiş olup, pandemi sürecinde eğitime erişimleri kısıtlı hale gelmiştir (Grafik 2.4).

Grafik 2.4: Geçici ve uluslararası koruma altındaki çocukların uzaktan eğitime erişememe nedenleri

Kaynak: Türk Kızılayı, 2020:9

Ülkemizde yaşayan Suriyeli ve Afgan sığınmacıların eğitiminde, uzaktan eğitime geçildiğinde sorunlar yaşanmıştır. Birçok sığınmacı derslere nereden erişileceğini bilmemesi ve internet, TV, telefon gibi derslere erişim sağlanması için gerekli cihazlara erişimlerinin olmaması gibi nedenlerden dolayı sorun yaşamışlardır.

2.4.3. Yaşam Süresi ve Yaşlılık

“Kadınlar neden erkeklerden daha uzun yaşar?” Danimarka Nüfus Dinamiği Disiplinlerarası Merkezinin araştırmacıları Zarulli ve diğerleri, “Death Rates at Specific Life Stages Mold the Sex Gap in Life Expectancy”(Belirli Yaşam Aşamalarındaki Ölüm Oranları, Yaşam Beklentisindeki Cinsiyet Farkını Şekillendiriyor) adlı makalenin giriş cümlesinde sormuşlardır. Araştırmanın neden olduğu ilk sorunun da bu olduğu devamında anlaşılmaktadır. Burada, belirli yaşlarda düşük kadın ölüm oranının belirleyici olduğunu ve önemli yaşların 1950 civarında değiştiğini ortaya çıkarmak için zengin demografik veri yığınları çıkarılmaktadır. Daha önce, erkek bebeklerde aşırı ölüm çok önemli olup daha sonra, fark büyük ölçüde 60 yaş üstü erkekler arasındaki yüksek ölüm oranından kaynaklanmıştır. Genç erkekler, yaşam beklentisindeki cinsiyet farkı için mütevazı bir sorumluluk taşımaktadırlar. Ülkeye ve zamana bağlı olarak, ölüm oranları, farkın dörtte birinden azını ve

çoğu zaman 10'da birinden daha azını oluşturur. Yaşa, zamana ve popülasyonlara göre erkek ve kadın ölüm riskleri arasındaki farklılıkların yaşam beklentisi üzerindeki etkisini anlamak, kadın ve erkeklerin yaşamlarının nasıl farklılaştığına dair araştırmalar için iç görüler sağlamaktadır.¹⁷⁰

Erkeklerin kadınlara göre daha küçük yaşlarda çalışmaya başlaması, zararlı alışkanlıkların erkekler arasındaki yaygınlığı, savaşlar, zor şartlar altında çalışmaları ve kadınların genetik faktörleri gibi birçok neden ortaya atıldığında kadının yaşam süresi beklentileri, erkeğe oranla daha fazla olmakla birlikte, bu yaşam süresi uzunluğu da kadınlara emeklilik sürelerinin uzaması, yaşlılıklarında da çalışma gibi sorunlarla baş başa bırakmaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde kadınlar hayatlarının sonuna kadar çalışarak, Japonya, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerindeki, iyi emeklilik koşullarından yararlanamamaktadırlar.

1991'de 80,3 milyon nüfusunun 16.4 milyonunu, yani %20,4'ünü, 60 yaşın üzerindeki nüfusun oluşturduğu (%31 erkek, %69 kadın) Almanya'da bu nüfus grubunda 100 erkeğe karşılık 168 kadın bulunmakta, 80 yaş dolaylarında ise bu oran 100 karşı 258'e ulaşmakta, bir başka deyişle 100 kadına 38.5 erkek düşmektedir. Savaşın etkilediği bu oranın 2000 yılında 100'e karşı 296'yı geçtikten sonra hızlı bir düşüşe geçeceği ve 2030'da 125'e ineceği hesaplanmıştır. Almanya'da yalnız yaşayan kadınların %85'i de 60 yaşın üzerindeki kadınlardır. Gelişmiş ülkelerde yaşlı kadınlar için yukarıda sıralanan aynı sorunların Almanya için de geçerli olduğu ve kadınların bunların üstesinden nasıl geldikleri Inge Strüder (1995) tarafından ortaya konulmaktadır.¹⁷¹ Özgüç'ün Inge Strüder 'den aktardığı bu bilgiye göre Almanya'da savaş sonrası durumun kadın-erkek oranını büyük oranda etkilediğini ortaya koymuştur. 2000 yılı sonrasında bu oranının daha aşağılara çekileceğini ifade ettiğini aktarmıştır.

2018'deki Almanya'nın, 83,0 milyonluk nüfusun yüzde 50,7'si kadın ve yüzde 49,3'ü erkek olup, kadınların oranı 20-29 yaş ve 10-19 yaş grubunda en düşüktür (sırasıyla yüzde 47,9 ve yüzde 48,3). Daha büyük yaş gruplarında kadın oranı artmaktadır: 50-59 yaş grubunda 2018 yılında kadın ve erkek oranları hemen hemen aynı olduğu söylenebilir. 60-69 yaş grubundaki kadınların oranı, erkeklerinkinden biraz daha yüksek, 51,6'yken, 70-79 yaşındakiler arasında bu oran zaten yüzde 54,4 ve 80-84 yaşındakiler arasında yüzde 58,6 olarak ölçülmüştür. 85 yaş ve üstü insan grubunda kadınlar nihayetinde yüzde 67,6'lık bir paya sahip olup, bu yaş grubu 2018'de toplam nüfusun yalnızca yüzde 2,7'sini

¹⁷⁰ Zarulli, vd., 2021:1-4.

¹⁷¹ Özgüç, 1998:95.

oluşturmaktadır.¹⁷² Buradan anlaşılacağı üzere 85 yaş üzeri kadın nüfusu halen fazla olsa da nüfusun diğer kademelerindeki eşitsizlik azalmıştır.

Almanya'daki bu değişim diğer dünya ülkelerinde de görülmekte olup gelişmiş ülkelerde hem ortalama yaşam beklentisi oranı yükselmekte hem de bağımlı nüfus oransal artış göstermektedir. San Marino erkeklerde 84,1, kadınlarda 86,8, Hong Kong erkekler 82,2, kadınlar 88,1, İsviçre erkekler 81,9, kadınlar 85,6, Japonya erkekler 81,4, kadınlar 87,5 olarak en yüksek ortalama yaşam beklentilerini oluşturmaktadırlar. Sierra Leone, Nijerya, Çad, Lesotho ve Orta Afrika 55-52 yaş olarak hem kadın hem de erkekte düşük yaşam beklentisini oluşturmaktadır.¹⁷³

Kadınların yaşlılıklarında emekli maaşlarının olup olmaması ya da devletin yaşlılar için ayırdığı bütçeden maaş alıp almadığı gibi gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde birtakım imkânlar olmakla birlikte gelişmemiş birçok ülkede yaşlı kadınların okuma yazmasının bile olmaması ve yaşlılık yardımının da yetersiz olması kadınların yaşlılık dönemlerini de çalışarak geçirmek zorunda kalmasına neden olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde sağlık sisteminin iyi olması, emekli maaşlarının yeterli olması, bakımevi hizmetlerinin ve diğer hizmetlerin iyi olması nedeniyle yaşlı kadınların hayatı daha iyi geçebilmektedir. Ancak gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde yaşlı kadınların kalacak yerinin olup olmaması bakım evi, huzur evi gibi hizmetlerin yetersiz olmasına bağlı olarak kadınların yaşamlarının son zamanları sıkıntılı olabilmektedir.

Kadın yaşlıların sorunu, doğal olarak, kalacak yerle sınırlı değildir; ulaşım ve ulaşım araçlarıyla ilgili sorunları, sağlık hizmetleriyle ilgili sorunlar yanında, çalışmaya alışmış kadınların, yavaşlamış olarak da olsa, yaşlılıkta da faaliyetlerini sürdürme ihtiyaçlarından doğan sorunları da vardır. Yalnızca kadınlar değil fakat kadın ve erkek tüm yaşlı nüfusun bilinen nedenlerle (sağlık koşullarının iyileşmesi, ortalama ömrün uzaması vb.) giderek büyüyen birer nüfus kitlesi halini almaları, bunların büyük kısmını da kadınların oluşturması, onlarla ilgili konularda daha fazla araştırma yapmayı da zorunlu kılmaktadır.¹⁷⁴

Yaşlı kadınların yapmayı sürdürdüğü çeşitli işler vardır. Bunlardan bir tanesi de “Ama” adı verilen Japon kadın dalgıçlarıdır. Yaşları 60 ile 80 arasında değişen bu kadınlar, kabuklu deniz hayvanlarını toplarken, Pasifik'in karanlık derinliklerinde zarafetle süzülerek suyun altındaki gençlerle karıştırılabilirler. Toba sahil kasabasında bir “Ama” olarak çalışan parlak bir Hideko Koguchi, "Balıkların arasında gerçekten deniz kızı gibi hissediyorum, bu

¹⁷² Almanya İstatistik Kurumu, <https://www-genesis.destatis.de/genesis/online?>, Erişim Tarihi:17.12.2021

¹⁷³ Life Expectancy, <https://www.worlddata.info/life-expectancy.php> ,Erişim Tarihi:17.12.2021

¹⁷⁴ Özgüç,1998:96.

harika bir duygu" demektedir.¹⁷⁵ 3000 yıllık bir gelenek olan “Ama” dalgıçlığı, dünyada yaşlı kadınların çalışmakta olduğu en zor işlerden bir tanesidir. Yaşlı nineler, buradan yılda 80 dolar civarında bir kazanç elde etmektedir, ancak bu rakam bu işi yapmak için yeterli bir kazanç değildir.

Görsel 2.2: Japon geleneksel “Ama” dalgıcı

Kaynak: Getty Images, (www.dailymail.co.uk), Erişim Tarihi:17.12.2021

Ama dalgıçları, para için bu işin yapılamayacağını ancak desteklenirse, yaşlı kadınlar arasında yaygın olan mesleğin ölmeyeceğini söylemektedirler. 1930’larda 12.000 kadar “Ama” dalgıcı varken, Japonya’da 2000 “Ama” dalgıcı kaldığı söylenmektedir. Kadınların yaşam sürelerinin uzunluğu, onların hayatlarında bir yük oluşturmaları yerine “Ama” dalgıçları gibi hayattan zevk alabilecekleri uğraşlarının olması daha konforlu bir yaşlılık anlamına gelmektedir.

2.5. Kadınların Ekonomik ve Sosyokültürel Durumu

Kadınların ekonomik ve sosyokültürel durumu, çalışma hayatı ve kültürel yaşamı başlığı altında incelenmiştir. Nitekim kadının çalışma hayatı, onun sosyokültürel durumunu da etkileyecektir. Toplumun temel unsurlarından biri olan kadınlara eğitimde, iş hayatında, ev hayatında, üretimde ve tüketimde erkeklere tanınan statünün aynısı verilmeli; cinsiyet eşitliği sağlanmalıdır. Tüm bunların kadınlar lehine sağlanması, gelecek nesillerin yetiştirilmesinde ve kaynakların ülke ekonomisinde kullanılmasında etkin bir araç olmasını sağlayacak ve

¹⁷⁵Japans Ama Granies, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-6420443/Japans-ama-grannies-cling-freediving-fishing-tradition.html>, Erişim tarihi:17.12.2021

böylece doğrudan ve dolaylı olarak verimliliğin artmasına, gelirin daha adil dağıtılmasına yol açacaktır.¹⁷⁶

Önemli bir genel faktör, kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde sosyalleşmesidir: kadınlar, kadınları işgücü piyasasından çok ev hanımı ve anne rolüne hazırlayan bir sistemde büyür ve eğitilir. Sonuç olarak, kadınlar işgücü piyasasında daha az aktiftir ve erkeklere göre daha sık yarı zamanlı istihdam edilmektedir. Bununla birlikte, birçok ülkede işgücü piyasasına katılımdaki cinsiyet farklılıkları asgari düzeydedir.¹⁷⁷

2.5.1. Kadınların Çalışma Hayatı

Küreselleşen dünyanın getirdiklerinden biri de kadınların da çalışma hayatına dahil olup değişik meslek grupları içerisinde ekonomik anlamda kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamasına destek olması beklenmektedir. Ancak kadınların hali hazırda geleneksel toplum yapısı içinde ev içinde yaptığı birçok işi varken, ev dışında da çalışmasıyla çoğu kadın için sorumluluk artışına neden olmuştur. Değişen dünyada kadının çalışması her ne kadar istenen bir durum olsa da birçok neden ve sebeple; kadınları düşük ücretlere, uzun çalışma saatleriyle, çalışma ortamında mobbinge ya da kadın olduğu için işe alınmama gibi çok faktörlü bir durum görülebilmektedir. Kadınların eğitim durumlarına uygun iş bulması ataerkil toplumlarda uzun dönem zor olmuş, erkek egemen toplum yapısında kadın ikincil planda tutulmuştur.

Kadının iş gücüne katılımını etkileyen faktörler, Korkmaz ve Korkut tarafından sınıflandırılmış olup şöyle ifade edilebilirler:

Sosyokültürel özellikler:

- Kadınların çalışmasına yönelik tutumlar
- Medeni durum
- Eşin eğitim düzeyi

Sosyoekonomik özellikler:

- Kırsal alandan kente göç
- Ücret eşitsizliği

Demografik özellikler:

- Ailedeki çocuk sayısı ve çocukların yaş grubu aralıkları
- Kadının eğitim durumu olarak ifade edilebilirler. Bunların hepsi kadının çalışma ve iş gücünde istihdam edilmesine yönelik durumların oluşumunu sağlamaktadır.

¹⁷⁶ Zelinski, 1973; Torun, 2010: 1154.

¹⁷⁷ Fortuijn, 2019: 5.

Tablo 2.2: Türkiye’de Kadınların istihdam oranı (2019)

	Toplam(%)	Erkek	Kadın
Okuryazar olmayan nüfus oranı (25+yaş)	4,1	1,2	6,9
Yükseköğül veya fakülteden mezun nüfus oranı (25+ yaş)	20,8	23,1	18,5
İstihdam oranı (15+ yaş)	45,7	63,1	28,7
İşgücüne katılma oranı (15+ yaş)	53,0	72,0	34,4
İşsizlik oranı	13,7	12,4	16,5

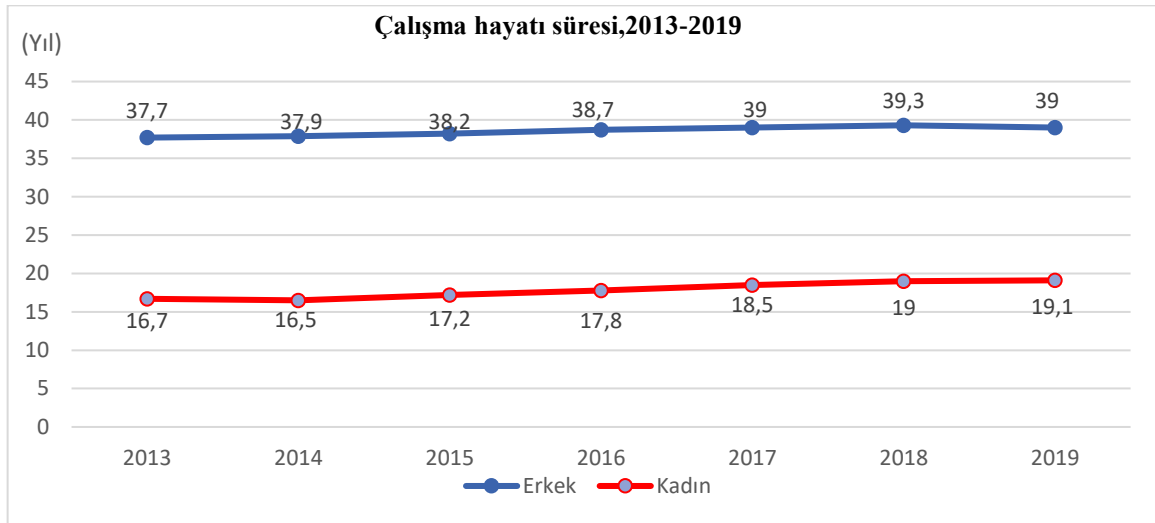
Kaynak: TÜİK, (data.tuik.gov.tr), Erişim Tarihi:18.12.2021

Hane halkı işgücü araştırması sonuçlarına göre; 2019 yılında, Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı %45,7 olup bu oran kadınlarda %28,7, erkeklerde ise %63,1 olmuştur (Tablo 2.2). En yüksek istihdam oranı, 2019 yılında %53,0 ile TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesinde gerçekleşmiştir. En düşük istihdam oranı ise %30,0 ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinde olmuştur. En yüksek kadın istihdam oranı, %38,6 ile TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane) bölgesinde iken en yüksek erkek istihdam oranı, %71,3 ile TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesinde gerçekleşmiştir. En düşük istihdam oranı ise kadınlarda %12,4, erkeklerde %49,4 ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinde olmuştur.¹⁷⁸

Buradan da anlaşılacağı üzere kadının çalışma hayatında %34,4 oranında yer edindiği, bu oranın da toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için daha çok çaba sarf edilmesi gerektiğini göstermektedir. Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin farklı olması hem bölgeler arası gelişmişlik farkından hem de geleneksel anlayışın devam etmesinden kaynaklanmaktadır. Kadınlarda işsizlik oranının, erkek işsizlik oranına göre fazla çıkmasının bir nedeni de erkeklerin birçok işte kadınlara oranla daha çok tercih ediliyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Kadınların çalışma hayatında yaşadıkları birçok zorluk (doğum/süt izinleri, çocuk bakımı) özel sektörün kadınları istihdam etme konusunda isteksiz olmasına neden olmaktadır. Ataerkil toplumun, kadınlara aile hayatında ve iş hayatında daha fazla sorumluluk addetmesinden kaynaklı olarak kadınlar üzerindeki iş yükünün daha fazla olması, kadınların iş yaşamında çeşitli sıkıntılar ve zorluklarla karşılaşmalarına yol açmaktadır. Aynı şekilde kapitalist sistem, kadınların çalışma hayatlarının uzamasına ve dolayısıyla iş yükünün artmasına neden olmuştur.

¹⁷⁸ İstatistiklerle Kadın, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Kadin-2020-37221> Erişim Tarihi:18.12.2021

Grafik 2.5: Çalışma hayatı süreleri

Kaynak: TÜİK, (data.tuik.gov.tr), Erişim Tarihi:18.12.2021

Kadınların çalışma sürelerinin, geçen yıllara göre 2013 yılında %16,7'den, 2019 yılında %19,1'e uzadığı söylenebilir (Grafik 2.5). Kadınların eğitim seviyeleri arttıkça, kadının çalışma sürelerinin daha çok uzayacağı söylenebilir.

Tablo 2.3: Çalışanların sorunları

	Yıllar	Kamu				Özel			
		İdari Konular	Ücret Dengesizliği	Ücret Miktarı	Çalışma Koşulları	İdari Konular	Ücret Dengesizliği	Ücret Miktarı	Çalışma Koşulları
Kadın	2003	25,4	73,7	78,5	48,8	26,7	71	78,6	53,8
	2004	28,5	81,4	76	47,8	30	70	66,8	39,2
	2005	39,4	74,5	76,9	37,4	24,1	59	70,8	47,1
	2006	30,1	65,1	71,5	40,7	17,6	56,2	61,7	47
	2007	32,2	60,5	67,5	41,4	19,1	58,2	58,4	31,1
	2008	38,1	65,4	64,8	41,9	26,1	58,1	63,7	42
	2009	29,5	44,6	47,1	27,2	20,3	35,2	50	33,6
	2010	13	36,6	57,8	31,5	11,3	43,7	53,7	37,8
Erkek	2003	30,2	67,7	71,4	42,2	29,6	63,2	77,7	50,8
	2004	31	74,6	68,4	41,6	28	72,8	77,7	50,2
	2005	26,3	64,5	68,4	38,9	26,1	64	72,7	49,4
	2006	19,8	57,6	57,3	28,7	19,3	54,7	61,3	42,3
	2007	19,4	62,6	61,9	29,8	20,9	59,9	64,9	43,2
	2008	21,7	62,1	59,3	32	20,1	50,4	62,6	39,5
	2009	18,5	42,1	45,4	27,4	22,4	42,1	59	41,4
	2010	14,5	38,2	42,9	25,8	12,5	37,6	50,9	35,1

Kaynak: TÜİK, 2012; Akt.Korkmaz,2012

Kadınların ve erkeklerin en büyük sorunları ücret dengesizliği ve ücret miktarı olup hem kadınlar hem de erkekler emeklerinin karşılığını yeterli düzeyde alamadıklarını

düşünmektedirler (Tablo 2.3). Bunun nedenlerinden biri de Türkiye’de yapılan asgari ücret uygulamasıdır. Birçok özel sektör şirketinin, daha fazla ücret vermesi gereken işleri asgari ücretle yaptırmasından dolayı çoğunlukla bunun geri dönüşleri ücret tatminsizliği şeklinde olmaktadır.

2.5.2. Kadınların Göçü

1884 yılında Ravenstein’in “kadınların erkeklerden daha çok göçmen oldukları” tespitine karşın, kadınların göç sürecindeki konumları ve durumları özel olarak ele alınmamış ve kadınlar göç sürecinde daha çok bağımlı kişiler olarak ve aile içindeki konumlarına (eş, anne, genç kız) göre değerlendirilmiştir. Bu durum, genel olarak kadınların tüm yaşam alanlarında görünmezliğinin ve ikincilliğinin göç alanına da yansması olarak görülebilir. Ancak yaşamın tüm diğer alanlarında olduğu gibi göç deneyiminde de kadının görünür kılınması; kadınların özgül durumlarını kavrama ve konuyla ilgili çözümler geliştirilirken kadınların göz önünde bulundurulmasını sağlama açısından önem taşımaktadır.¹⁷⁹

Genel göç sınıflandırmaları ile benzer şekilde kadın göçü; öncelikle (a) “İstekli olarak yapılan ya da bir başka deyişle zorlayıcı dış etkilere bağımsız göçler” (b) “Zorunlu olarak yapılan göçler” olmak üzere iki ana gruba ayrılabilir

İstekli olarak yapılan göç türleri ise:

- **İşçi göçü** (kendi içerisinde yasal –yasal olmayan, uzun süreli / mevsimlik gibi farklı alt kümeler ayrılabilir.)
- **Aile birleşmesi amacı ile yapılan göçler**
- **Evlenme amacı ile yapılan göçler** olarak üç grupta toplanabilir.

Zorunlu olarak yapılan göç türleri ise:

- **Mülteci/sığınmacı göçü,**
- **İnsan ticareti mağdurlarının zorunlu göçleri yer almaktadır**¹⁸⁰

Mollard’ın yapmış olduğu bu sınıflama, kadınların göçünü belirli kalıpların içerisine yerleştirerek özellikle işçi göçü, aile birleşimi ve evlenme amaçlı göçlerde daha çok ülke içi sıklıkla kullanılsa da, zorunlu olan göçlerde kadınlar, aileleriyle uzun yolları ve tehlikeli güzergâhları kullanarak başka bir ülkeye deniz, okyanus, dağlar gibi fiziki olarak zor koşulları, siyasi anlamda ülke sınırları geçildiği için siyasi manada yıpratıcı süreçleri, kayıt yaptırma, evrak hazırlama, uluslararası koruma başvurusu ya da ülke içinde geçici koruma başvurusu gibi iletişim zorlukları (dil eksikliği, eğitim eksikliği) gibi çok yönlü sorunların

¹⁷⁹Sema, 2007:37-50.

¹⁸⁰Mollard,2010:6,Yılmaz,2019:384-400.

içinde bulunmalarına neden olmaktadır. Ancak dünyada ekonomik zorluklar, savaşlar, iklim sorunları nedeniyle çok fazla kadın göç etmek durumunda kalmışlardır.

Kadınların özellikle insan ticaretinin mağduru konumunda oldukları göç, kadınların hayatlarında büyük tahribatlar yaratacak ölçüde sorunlu bir göç türü olmaktadır.

Çalışma amaçlı kadın göçlerinde özellikle kadınların ev, temizlik gibi hizmetlerde çalışmak için başka ülkelere göç ettiği görülmektedir. Erkeklerle göre daha dezavantajlı olan kadınlar, erkeklerin buldukları yüksek ücretli işlerde çalışma imkânı bulamamaktadırlar. Bu bulgu, düşük vasıflı hizmet sektörlerinde kadın göçmen işçilerin yüksek yaygınlığını gösteren önceki çalışmalarla uyumlu olup özellikle yüksek gelirli ülkelerde ev, temizlik ve ilgili hizmetlerin olduğu alanlarda iş bulabilmektedirler. Fransa ve Yunanistan'da, 2016 yılında kadın göçmen işçilerin sırasıyla yüzde 24'ü ve yüzde 34'ü temizlikçi veya yardımcı olarak istihdam edilmiştir. Şili'de, lise veya yükseköğrenim görmüş kadın göçmenlerin yüzde 34'ü 2018'de ilköğretim düzeyindeki mesleklerde çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Erkek meslektaşları %22 oranında kendi mesleğini yapabilirken kadınlarda bu oran %15'e kadar düşmüştür.¹⁸¹

Kadınların coğrafyası ana başlığı ve diğer alt başlıklar altında tartışılan kadın sorunları, bütüncül olarak değerlendirilecek olursa; kadınlar ile ilgili sorunların dünyanın hemen her coğrafyasında olduğu görülmektedir. Ancak az gelişmiş ülkelerde görülen kadın sorunları ile gelişmiş ülkelerde görülen kadın sorunlarının farklılık oluşturduğu anlaşılmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde kadınların düşük eğitilmiş, çalışma hayatından uzak ve doğurganlık oranının yüksek olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise kadınların erkeklere oranlar iş ortamında ikinci plana itildiği, düşük ücretle çalıştırıldıkları görülmektedir.

¹⁸¹ Female Migrants Workers, <https://ilostat.ilo.org/who-are-the-women-on-the-move-a-portrait-of-female-migrant-workers/>, Erişim Tarihi: 18.12.2021

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULARI

3.1. Araştırmanın Amacı

3.1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu araştırmanın konusunun belirlenmesindeki en önemli neden, sığınmacı kadınların Türkiye’deki sorunları olmuştur. Bu nedenle ekonomik ve sosyokültürel anlamda Suriyeli kadın sığınmacıların değerlendirilmesi araştırma konusu olarak seçilmesini zorunlu kılmıştır. Ayrıca Arap kültürünün Türkiye’ye ve şehirlere girmiş olması nedeniyle Suriyeli kadın sığınmacı nüfusun yoğun yaşadığı Kahramanmaraş’ta görülen çeşitli sorunlar ve sıkıntılar bu çalışmada ele alınmak istenmiştir. Aslında bu çalışmada ortaya konulmak istenen durum tespiti ve sığınmacı kadınların sorunlarına dikkat çekerek konunun öneminin istatistiksel sayılar ve görüşme verileri üzerinden anlaşılmasının istenmesidir.

Yapılan literatür taramasında bu konu üzerine pek çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu çalışmalarda, Türkiye’nin farklı şehirlerinde kadın sığınmacılar üzerine çeşitli sorunların olduğu ve sorunların çözülmesi için araştırılması gerektiği yönünde bilgiler yer almaktadır. BM göç raporunda konunun kültürel olarak sorunlar yaratacağı ve ayrıca sosyal medya araştırmalarında Suriyeli kadın sığınmacılara karşı ön yargı olduğu belirtilmektedir.

Suriyeli kadın sığınmacıların hali hazırda kendi ülkelerinde yaşadıkları sıkıntıların göç ettikleri ülkede de devam etmesi muhtemel olup, bu durum kadınlar coğrafyasının oldukça önemli bir sorunudur. Kadınlar savaş sırasında çocuklarıyla beraber bu olumsuz ortamdan en fazla etkilenen gruptur. Bu nedenle bugünkü Suriyeli kadın sığınmacıların toplumsal bütünleşme içinde kendi özlğinde değişiklik yapılmadan, ancak Türk halkının kültürüne entegre olarak yaşamlarını sürdürmelerinin sağlanması amaçlanmalıdır. Bu çalışmadaki temel hedef, hem toplumla iç içe olan Suriyeli kadın sığınmacıların sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin karşılaştırmalı olarak ortaya konması hem de bundan sonraki yapılacak çalışmalara yol gösterici olarak literatüre katkı sağlanması istenmesidir.

Kadınlar coğrafyası alanında coğrafyacılar arasındaki ilk çalışmaları Tümerterkin’in 1950 yılından sonra yapmış olduğu çalışmalarda görülmektedir. Tümerterkin 1958’de coğrafyada nüfus ve göç konusunda cinsiyet oranlarının dikkate alınmadığını söyleyerek bu konudaki ilk eleştirel yorumu ortaya koymuştur. Tümerterkin, cinsiyete göre nüfusun dağılışı (1958), iç göçlerin cinsiyete göre dağılışı (1958), Türkiye’de tarımda kadın iş gücünün

dağılışı (1958-1959) ve 1960’larda Türkiye’de tarımda kadın iş gücünün dağılışı ve değişimini (1964, 1964) makalelerinde inceleyerek bu alandaki ilk çalışmaları yapmıştır. Ardından öğrencisi olan Özgüç 1998 yılında çıkardığı Kadınlar Coğrafyası kitabıyla bu alandaki boşluğu doldurmaya çalışmıştır. 2007 yılında Doğanay, Şahin ve Özdemir tarafından “Feminist Coğrafya ve Göçmen Kadınlar” başlıklı makale ile çalışmak istenilen alanın ilk defa göç kısmında yazın verilmiştir. Yüceşahin, Miroğlu ve Arı, Tuncer, Öksüz, Deniz yine Feminist Coğrafyanın çeşitli konularında çalışmalar yapmışlardır.

Kadınlar coğrafyası alanı dışında bu çalışmanın en önemli konusu olan Suriyeli sığınmacı kadınları başta sosyoloji, uluslararası ilişkiler ve psikoloji disiplinleri olmak üzere pek çok bilim dalı araştırmaktadır. Başak Yıldırım’ın “Göç ve Turizm İlişkisi Açısından Coğrafi Bir Değerlendirme: Alanya’da Yerleşik Almanlar” isimli yüksek lisans tezinin göçle ilgili literatür taramasından yararlanılmıştır. Bu çalışmalardan özet olarak bahsedilecek olursa, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak araştırma yapmış olan Nurgül Elçik’in “Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Mültecilik Deneyimi” isimli çalışmasıdır. Bu çalışmanın görüşme sorularından, amaç ve yöntem kısımlarından yararlanılmıştır.

Sosyoloji bölümü yüksek lisans tezi olarak araştırma yapmış olan Seda Günel Yılmaz’ın “Uluslararası Zorunlu Göç Çalışmalarında Feminist Bir Metodoloji: Mardin’de Suriyeli Kadınların Deneyimleri” isimli tezinden yararlanılmıştır.

Bu tez araştırmasının en önemli amacı, kadın sığınmacılar konusuna coğrafi bir bakış açısıyla yaklaşmak ve coğrafya alanına Suriyeli kadın sığınmacılar üzerinden bir bilimsel araştırma bulgularını kazandırmaktır. Ayrıca araştırmanın bir diğer amacı, sığınmacılar ve kadın sığınmacı gruplar üzerine yapılacak araştırmalar için coğrafya literatüründe de önemli bir boşluğu doldurabilmektir.

Kadınlar coğrafyası alanında daha fazla bilgiye ulaşabilmek ve Suriyeli sığınmacı kadınların sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin Maraş’taki ve Suriye’deki durumlarının karşılaştırmalı olarak ortaya çıkarılması da araştırmanın diğer amaçları arasında yer almaktadır. Suriyeli sığınmacı kadınların sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin Maraş’taki ve Suriye’deki durumlarının ortaya çıkarılıp, çıkan sonuçların bölgesel ve mekânsal olarak karşılaştırılarak ortaya çıkacak coğrafi araştırmaya bu bilgilerin aktarılması istenen sonuçlar arasında yer almaktadır.

Kahramanmaraş’ta yaşayan Suriyeli kadın sığınmacıların sosyoekonomik ve sosyokültürel farklılıklar içinde olup olmadığı, sosyal ve demografik zorluklarla karşılaşp

karşılaşmadığı, adaptasyon sürecinde sorun yaşıyıp yaşamadığı, bu araştırmada ulaşılmak istenmiştir.

3.1.2. Araştırmanın Önemi

Suriyeli kadın sığınmacıların hem Türkiye hem de Avrupa genelinde önemlilik arz eden bir sorun olduğu görülmektedir. Bu nedenle göçle ortaya çıkan ve bir savaşı geride bırakan kadınların ve çocukların yerlerinden edilmiş bir halde başka bir ülkede yaşam koşullarına adaptasyon süreci oldukça sıkıntılı ve sancılı olabilmektedir. Bu sürecin 2012 yılından beri süregelen bir durumda olmasından dolayı belli bir değişim ve farklılığın olduğu varsayılmaktadır. Türkiye’de yaklaşık 10 yıldır geçici olarak ikamet eden Suriyeli sığınmacıların hem Suriye’de hem de Maraş’ta olmak üzere geçmişte ve günümüzde farklı bir yaşam tarzı sürdürdükleri bilinmektedir. Aynı zamanda bu sığınmacı grubun sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin farklı olması Türkiye’ye alışmalarını ya da kendi alışkanlıklarını sürdürmelerini zorlaştırmaktadır. Bu araştırmada bu tür sorunların ortaya çıkarılması ve aynı zamanda bu sorunlara Suriyeli sığınmacı kadınların gözünden bakabilmesi araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Feminist coğrafya için önemli fırsatlar sunabilecek bu çalışmanın en önemli tarafı, Suriyeli sığınmacı kadınların sorunlarının yerinde tespiti ve kaynaklarının belirlenebilmesinin hem Suriye halkı hem de Türk halkı açısından önem arz etmesidir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçların çeşitli kurumlarca faydalanabilmesine ve sorunların kaynaklarının bulunup çözüm sunulması bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Bu çalışmanın feminist bir bakış açısıyla ele alınması, sığınmacı konusuna cinsiyet üzerinden yaklaşılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sığınmacı kadınlar üzerinde de uygulanabilmesi amaçlandığı için, bu araştırmanın Feminist coğrafya alanında önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

3.1.3. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evreni; Kahramanmaraş merkez ilçelerinde yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınlardır. Araştırma evrenindeki tüm Suriyeli sığınmacı kadınlara ulaşmanın mümkün olmamasından dolayı, araştırma belirli bir örneklem grup (kadın sığınmacı grup) ile sınırlandırılması gerekmiştir. Kahramanmaraş merkezde bulunan Dulkadiroğlu ve Onikişubat ilçelerinin hemen her mahallesinde Suriyeli kadın sığınmacıların yaşamasından dolayı araştırma örneklem sahası bu alanda yoğunlaştırılmıştır.

Araştırma evreni, Kahramanmaraş’ta merkez ilçelerde yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların tamamıdır. Kahramanmaraş’ta merkez ilçelerde yaşayan Suriyeli sığınmacı

Oruç Reis, Hayrullah, Yunus Emre mahallelerinde Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak ikamet ettiği saha araştırmasında kaydedilmiştir. Dulkadiroğlu ilçesinde ise, Şeyh Adil, Namık Kemal, Bağlarbaşı mahallelerinde Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak ikamet ettiği belirlenmiştir. Nitekim şehrin bu ilçe semtlerinde Suriyeli sığınmacıların çeşitli işyeri açtığı da tespit edilmiştir.

3.1.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma hem nicel hem de nitel yöntem ile yapılmış, karma yöntemli bir araştırmadır. Nicel yöntemin anket tekniği, nitel yöntemin ise görüşme tekniği araştırmada kullanılmıştır. Araştırmanın ampirik verileri 2021 yılının Ağustos-Kasım ayları arasında yapılan saha çalışması ile elde edilmiştir. Araştırmanın literatür taraması ve ikincil (istatistiksel) verileri ise, saha araştırması öncesinde ve sonrasında devam etmiştir. Yapılan literatür taraması, hem ulusal hem de uluslararası kaynaklardan edinilen geniş bir kaynakçaya yer verilmesine olanak tanımıştır. Özellikle UNHCR Türkiye, Uluslararası Göç Örgütü, Dünya Bankası verilerinden yararlanılma fırsatında bulunulmuştur. Göç idaresi, Kızılay, AFAD, Mülteciler Derneği ve diğer göç alanında çalışan ulusal kurum ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarından yararlanılarak çalışmanın verileri zenginleştirilmiştir. Saha çalışmalarında tercüman eşliğinde birebir görüşmeler yapılarak ve katılımcı onamı alınarak çalışmanın etik aşaması güvence altına alınmıştır. Yapılan anket ve anket sonrası amaçlı örnekleme tekniği ile seçilen 12 kadın ile ayrı bir şekilde yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın anket ve derinlemesine mülakat soruları, niceliksel ve niteliksel yöntemlerin bir arada kullanılmasına olanak sağlamıştır.

Araştırma yapılan Dulkadiroğlu ve Onikişubat ilçelerinde yapılan anket çalışmasında kullanılan anketin geliştirilmesinde daha önce yapılan benzer araştırmaların anket formları incelenerek anket formu oluşturulmuştur. Anket formunun demografik soruların oluşturulması tez danışmanı eşliğinde hazırlanmıştır.

Şahin'in 2015 yılında Coğrafya çalışmalarından olan "Suriyeli Sığınmacıların Kahramanmaraş Çadır Kent'te Yaşam Koşulları ve Adaptasyon Sorunları" adlı¹⁸² çalışmasının anket sorularından bu araştırma için yararlanılmıştır. Derinlemesine görüşme sorularında birçok araştırma taranarak kadın sorularının feminist metodolojisi içerisinde olmasına özen gösterilmiştir. Elçin'in "Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Mültecilik Deneyimi" teziyle¹⁸³, Yılmaz'ın "Uluslararası Zorunlu Göç Çalışmalarında Feminist Bir

¹⁸²Şahin,2015:77-78.

¹⁸³Elçik,2019:237.

Metodoloji: Mardin’de Suriyeli Kadınların Deneyimleri: Mardin”¹⁸⁴ tezinin derinlemesine mülakat sorularından bu araştırmada yararlanılarak tezin kapsam ve geçerliliği açısından soruların hazırlanışı da tez danışmanının gösterdiği yol ve hassasiyet doğrultusunda şekillendirilmiştir.

Araştırmada kullanılacak olan demografi sorular, katılımcının Suriye’de yaşadığı coğrafi çevreyi, sosyal çevreyi içerecek şekilde hazırlanmış olup, yaklaşık 29 sorudan oluşmaktadır. Demografi sorunlarının ardından katılımcıların sağlık ilgili ikili cevaplardan oluşan 8 soruluk soru öbeği hazırlanmıştır. Daha sonra, anket sorularında 18 sorulu “Yaşam koşulları memnuniyet” soruları hazırlanmıştır. Bir diğer anket sorusu ise, “beklenti durumları” algı anketi olup, 19 sorudan oluşmakta olup, bu sorular ile hem Kahramanmaraş hem de Türkiye ile ilgili beklenti durumları ölçülmek istenmiştir. Araştırmada iki aşamalı uygulama yapılmış olup, ilk aşamada demografik soruları ve diğer anket soruları, basit tesadüfi örnekleme 56 Suriyeli kadın sığınmacıya farklı günlerde uygulanmıştır. Anket sorularını hem Türkçe hem de Arapça olarak uygulanması gerçekleştirilmiş olup, anketin Arapça formu için çeviri hizmeti alınmıştır. Araştırmanın ikinci safhası için 36 tane derinlemesine görüşme soruları kullanılmış olup, amaçlı örnekleme seçilmiş 12 Suriyeli sığınmacı kadına 1-2 saatlik sürelerde tercüman eşliğinde ve yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiş olup her katılımcıya ses kaydı alınacağı önceden bildirilerek onayları (rıızaları) alınmıştır.

3.1.5. Araştırmanın Hipotezleri

Kahramanmaraş’ta yaşayan Suriyeli kadın sığınmacıların sosyoekonomik ve sosyokültürel farklılıklar içinde bulunduğu, sosyal ve demografik zorluklarla karşılaştığı, adaptasyon sürecinde sorun yaşadıkları, araştırmanın hipotezleri arasında yer almaktadır. Suriyeli kadın sığınmacıların Suriye’deki sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikleriyle Kahramanmaraş’taki sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin karşılaştırılması ve Suriye ile Türkiye arasındaki yaşam biçimi ve koşullarının benzerlik ve farklılıklarının incelenmesi bu araştırmanın temel hipotezini oluşturmaktadır.

Alt hipotezleri;

- Suriyeli kadın sığınmacıların sosyoekonomik özellikleri farklıdır.
- Suriyeli kadın sığınmacıların sosyokültürel özelliklerinin farklıdır.
- Suriye ve Kahramanmaraş arasındaki yaşam tarzı ve koşulları farklıdır.

¹⁸⁴Yılmaz,2018:153-154.

- Suriyeli kadın sığınmacıların sosyal, kültürel ve demografik özellikleri nedeniyle Kahramanmaraş'ta yaşadıkları sorunların farklılaşmaktadır.
- Suriyeli kadın sığınmacılar, Kahramanmaraş'ta yaşadıkları süre içerisinde “sığınmacı” ve farklı bir kültürden gelmeleri nedeniyle ayrımcılığa uğramışlardır.

3.1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıklarında ilk ve en önemli sorun, resmi izin yazışmalarının süreci uzatmasıdır. Araştırma sahasındaki Suriyeli sığınmacı kadınlarla doğrudan irtibata geçmenin gerekli izinler sonunda mümkün olması nedeniyle veri toplama aşamasının sınırlı zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilmesi söz konusu olmuştur. Saha çalışması sırasında dil ve kültürel farklılıklar nedeniyle iletişim sorununun oluşması ve tercüman eşliğinde geçen sürenin uzun olmasına ve derinlemesine mülakat sorularının kültürel farklılıklar nedeniyle Arapça'ya çevrilmesinde ve anlatılmasında sınırlılıklar oluşmuştur. Ancak iletişim sınırlılıkları olmasına rağmen, görüşmelerde hemen her sığınmacı kadın araştırma konusunu ilgi ve merakla dinlediği görülmüştür. Ayrıca araştırmacının da kadın olması, aynı cinsiyetten olmanın verdiği rahatlık ile anket ve görüşmelere gerçekleştirilmiştir. Feminist dayanışma örneği olarak araştırmanın yapıldığı sahalarda kulaktan kulağa yayılan görüşmeye birçok sığınmacı kadın ilgi göstererek katılmak istediklerini ifade etmişlerdir.

3.1.7. Araştırmanın Verileri ve Analiz Teknikleri

Anketlerde toplanan bilgilerin veri analizi SPSS 26.0 programında yapılmıştır. Demografik veriler gruplara ayrılmıştır. Bu nedenle uygulanan anketlerde demografik veri soruları önce sorularak, demografik verilerin anlaşılır şekilde oluşması sağlanmıştır. Demografik veriler SPSS 26.0 programında analizleri yapılarak bulgular kısmında demografik katılım tabloları verilmiştir. Araştırmada yaşam koşulları ve beklenti düzeyleri ile ilgili güvenilirlik testi yapılmış olup, yaşam koşulları anketinin Cronbach α 0,757 olup, beklenti durumları düzeyleri güvenilirlik kat sayısı da 0,781 Cronbach α değeri çıkmıştır.

Likert ölçekte 1'den (kesinlikle katılmıyorum) 5'e kadar (kesinlikle katılıyorum) kadar katılım derecesini ifade eden sorular sorulmuş olup, soruların geçerliliği için (her iki anket için de) elde edilen değerler ölçme değerlendirmede oldukça güvenilir¹⁸⁵ olarak değerlendirilmiştir. Anket verilerinin analizinden elde edilen sonuçlar, tablolar halinde düzenlenerek “Katılımcıların Kahramanmaraş'tan memnun olma durumları ve Kadın

¹⁸⁵ “Cronbach alfa likert tipli ölçeklerde sıklıkla kullanılmaktadır. Cronbach alfa aşağıdaki gibi ifade edilmektedir: $0 < R^2 < 0.40$ ise güvenilir değil $0.40 < R^2 < 0.60$ ise düşük güvenilirlikte $0.60 < R^2 < 0.80$ ise oldukça güvenilir $0.80 < R^2 < 1.00$ ise yüksek güvenilirlikte”, Uzunsakal ve Yıldız:2018:19.

sığınmacıların Kahramanmaraş'a genel uyum durumları" olarak iki ayrı tablo olarak bulguların aktarımı yapılmıştır.

Derinlemesine görüşme sorularına verilen cevaplar ise Suriyeli sığınmacı kadınların sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerine göre gruplandırılarak, onların ifadesiyle doğrudan aktarım yapılmıştır. 12 sığınmacı kadınla, yaklaşık 60 dakikalık görüşmeler yapılmış olup, görüşmenin bilgi alışverişini kolaylaştıracak bir ortamda gerçekleşmesine ve sohbet havasında kadınların kendilerini ifade edebilecekleri alan oluşturularak gerçekleştirilmiştir. Kadınlara, "göçten etkilenen kadın" olarak adlandırma verilerek, numaralandırma şeklinde ifade edilmişlerdir.

3.2. Bulgular

3.2.1. Suriyeli İç Savaşı ve Suriyeli Sığınmacıların Sığınma Süreci

Arap Baharı, 2010 yılında Kuzey Afrika ülkeleri ve Arabistan yarımadasının tamamında etkili olmuş olup, halkın enflasyon, işsizlik, hak ve adalet isteği gibi ekonomik ve demokratik sorunlar nedeniyle hükümet karşıtı gösteriler, ayaklanmalar şeklinde sürmüş ve ilerleyen süreçte bazı ülkelerde silahlı çatışmalara dönüşen isyanların genel adı olmuştur. Birçok Arap diktatörü ve hükümeti, bu eylem ve ayaklanmalar sonucunda devrilmiş, idam edilmiş ya da ülke dışına kaçmak zorunda kalmıştır.

Demokrasi talebi artan bu ülkelerin vatandaşları gösteriler için sokağa çıkarken Suriye halkının da önemli bir kısmı Beşar Esad ve yönetimini protesto etmek için sokaklara çıkmışlardır. Ancak bu protestolar, sert müdahaleler ve insanlık dışı uygulamalarla sonuçlanmış olup, ülkede 2011 yılında bir iç savaşının başlamasına neden olmuştur.

Mart 2011'de Deraa'da baskılara karşı düzenlenen protesto gösterileri, eylemci gençlere işkence uygulanmasının ardından, ülke geneline hızla yayılmıştır. Gösteriler rejim güçleri tarafından şiddet kullanılarak bastırılmaya çalışılmıştır. Rejim karşı karşıya kaldığı toplumsal muhalefeti, eylemlerde silah kullanıldığını gerekçe göstererek, genelde güvenlikle ilişkili kavramlarla, özelde ise 'terörle mücadele' kavramı çerçevesinde tanımlamıştır. Muhalefeti dağıtmak ve yıldırma üzere rejim tarafından gözetim altında öldürme, işkence, insan kaçırma ve tecavüz gibi ağır insan hak ihlalleri ülkede işlenmeye başlamışlardır. Bu aşamadan sonra, BM ve insan hakları örgütleri Suriye'de yaşanan hak ihlallerine odaklanarak rejimin insanlığa karşı suç işlediğini ilan edilmiştir. Muhafifler ilerleyen süreçte, savaşa dışarıdan müdahil olan ülkelerin teşvik ve desteğiyle silahlanarak askeri anlamda örgütlenmelere gittiği ve belirli bölgeleri kontrol altına almaya çalıştığı görülmüştür. Suriye'de başlayan ayaklanmalar, ağır işkencelerin, katliamların yaşandığı, kimyasal silahların kullanıldığı ve

savaşa özgü her tür insan hakkı ihlalinin işlendiği bir iç savaşa dönüşmüştür.¹⁸⁶ İki yılı aşkın süredir süren çatışmalar sonucunda ne muhalif halk ne de Esad yönetimi açısından somut bir sonuca ulaşılamamıştır. Sürenin uzaması hem Suriye halkı için sıkıntının devam etmesi hem de bölgede siyasi ve sosyoekonomik kaosu etkin olması anlamına gelmektedir.¹⁸⁷

BM verilerine göre Mart 2011'den bu yana 120 binden fazla insan katledilirken, 3 yılı aşan çatışmalı süreç boyunca 100 binlerce insan işkenceye ve onlarca kadın ise tecavüze maruz kalmıştır. Milyonlarca insan canlarını kurtarmak için ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmış, binlercesi ise komşu ülkelere sığınmıştır. Ağustos 2013'te kimyasal silah kullanılması sonrası bölgedeki aktörler arasındaki görüş ayrılıkları artarken, Suriye'de diplomatik çabalar siyasi çözüm üzerine odaklanmaya başlamıştır. Yapılan görüşmelerde, ilk olarak rejimin elinde bulundurduğu kimyasal silahların imha edilmesi için anlaşma sağlanmıştır. Tarafları uzlaştırmak ve insani tablonun daha fazla ağırlaşmasının önüne geçmek amacıyla başlatılan Cenevre-2 görüşmeleri ise, barış yönündeki beklentileri karşılamamıştır.¹⁸⁸ Sürecin başından itibaren Suriye halkı, ülke içinde yerinden edilmiş ya da sığınmacı olarak başka ülkelere göç etmek zorunda kalmışlardır.

Tablo 3.1: Gittikleri ülkelere göre Suriyeli sığınmacı sayısı

Ülke	Kaynak	Veri Tarihi	Nüfus	Nüfus Oranı (%)
Türkiye	Göç İdaresi Başkanlığı	09.12.2021	3.739.240	65,7
Lübnan	BMMYK	31.10.2021	844.056	14,8
Ürdün	BMMYK	30.11.2021	672.804	11,8
Irak	BMMYK	30.11.2021	252.591	4,4
Mısır	BMMYK	30.11.2021	136.061	2,4
Kuzey Afrika	BMMYK	31.12.2020	42.578	0,7
Toplam Sığınmacı Sayısı			5.687.330	100

Kaynak: UNHCR,2021 (data2.unhcr.org), Erişim Tarihi:21.12.2021

UNHCR verilerine göre, Türkiye %65,7 oranında yaklaşık 4 milyon Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır (Tablo 3.1). Suriyeli sığınmacı sayısında, Lübnan, Ürdün, Türkiye'yi takip etmektedir. Suriyeli sığınmacıların bir kısmı ise AB üyesi ülkelere mülteci olarak kabul edilmişlerdir. Ancak sayıları yukarıdaki ülkelerdeki sığınmacılardan hayli azdır. AB'ye ilk kez sığınan Suriyelilerin sayısı 2019'da 74.900 iken, 2020'de 63.500'e düşmüştür. Suriyelilerin AB'ye ilk kez başvuranlar içindeki payı yüzde 11,9'dan yüzde 15,2'ye

¹⁸⁶Mazlumlar için Dayanışma Derneği Raporu,2014:10.

¹⁸⁷Taşkın vd.2004:315.

¹⁸⁸Mazlumlar için Dayanışma Derneği Raporu,2014:10.

yükselmiştir.¹⁸⁹ AB ülkelerine kıyasla Türkiye’de, Suriye nüfusunun önemli bir bölümü, geçici koruma ya da uluslararası koruma altında barınmaktadır.

Dünya Bankası verilerine göre 2020 yılında Suriye nüfusu 17.500.657 kişi olup, ülke nüfusunun 6,6 milyonu (%37,71’i) (dünya geneli)¹⁹⁰ sığınmacı olarak başka ülkelerde yaşamaktadır. Ayrıca UNHCR verilerine göre ülke içinde yerinden edilenler ise 6,7 milyon kişidir. Toplamda 13,4 milyon insan insani yardım ve uluslararası korumaya muhtaç durumda yaşamaktadır.¹⁹¹ Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların hukuki manada tanımlanması hem YUKK öncesi dönem için hem de sonrası dönem için oldukça zorlayıcı bir süreç olup, 1951 Cenevre sözleşmesi ve ilerleyen yıllardaki diğer sözleşmelerde yapılan değişikliklere rağmen Türkiye, “coğrafi kısıtlama” yani Avrupa dışı gelenleri uluslararası koruma statüsüne almayacağını bildirmiştir. Bu nedenle Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların kavramsal olarak hangi kavramla ilişkilendirileceği konusunda hem devlet hem de bilimsel literatürde farklı kavramlarla ifade edildiği görülmüştür.

Bu konuda kavramsal olarak akla gelebilecek statü “zorunlu göçmen” (forced migrant) veya “yerinden edilmiş kişi” (displaced person) statüsüdür. Çok genel olarak, insanların doğal yaşam alanlarından gayriiradi bir nedenle koparılması olarak tanımlanabilecek zorunlu göç olgusu, ulusal ya da uluslararası sistemlerin veya doğal şartlarda yaşanan yapısal bozulmaların bir tezahürüdür. Öyle ki bugün yaşanan zorunlu göç süreçlerinin arkasında yatan sebeplere bakıldığında uluslararası sistem bazlı karışıklıkların (savaşlar, çatışmalar, insan hakkı ihlalleri, kısıtlayıcı ve baskıcı rejimler gibi) ve doğa ortamında gözlemlenen bozulmaların (iklim değişikliği, erozyon, çölleşme, buzulların erimesi gibi) söz konusu süreçleri tetikleyen ana sebepler olduğu görülmektedir.¹⁹² Suriyeli sığınmacıların da zorunlu göç sürecinde olduğu ve savaş nedeniyle yerinden edildiği için uluslararası hukukta ve Türk hukukunda yerinden edilen kişiler için yürütülen hukuki sürecin uygulandığı söylenebilir.

1994 Yönetmeliği ile Türkiye’ye tek başına iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek üzere ülkeden ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlara gelen yabancılar ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu yönetmelik kapsamında Avrupa’dan gelenler “mülteci”, Avrupa dışından gelenler ise “sığınmacı” olarak

¹⁸⁹ Asylum Statistics,

https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Asylum_statistics#cite_note-2, Erişim

Tarihi:21.12.2021

¹⁹⁰ Suriye Nüfusu

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2020&locations=SY&start=1960&view=chart>, Erişim

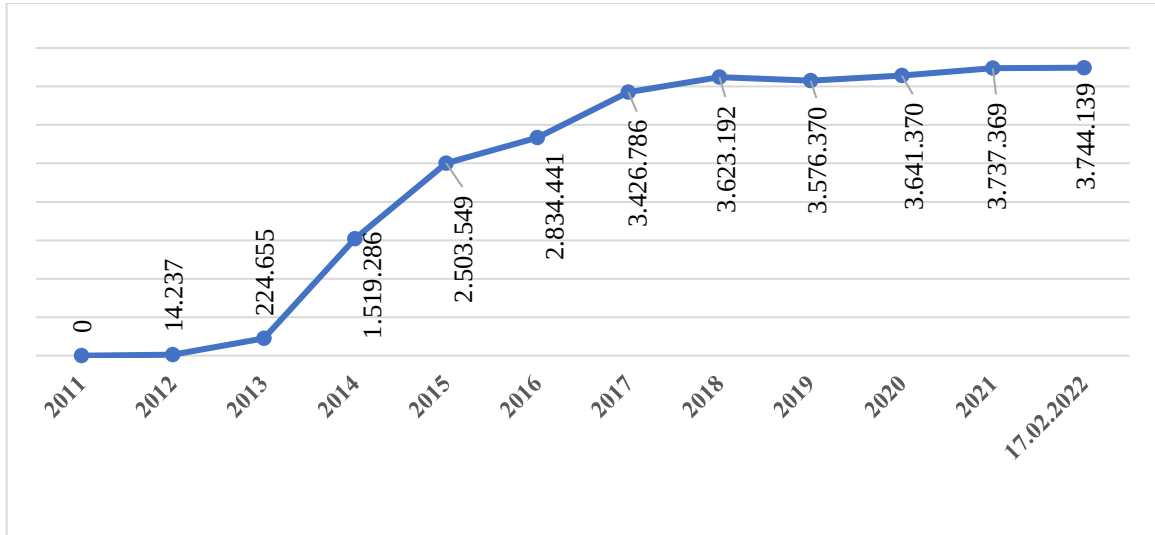
Tarihi:21.12.2021

¹⁹¹ Suriye Acil Durumu, <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html> Erişim Tarihi:21.12.2021

¹⁹² Saraçlı,2011:156-57, Kaya ve Eren,2014:28.

kabul edilmiştir. Başka bir deyişle Avrupa dışından gelen mülteciler “sığınmacı” olarak adlandırılmaktadır. Sığınmacılara, 1994 Yönetmeliği uyarınca, güvenli üçüncü ülke (safe third country) bulununcaya kadar Türkiye’de kalmaları için geçici ikamet izni verilmektedir. YUKK ise 1994 Yönetmeliği’nde sığınmacı olarak ifade edilen Avrupa dışından gelen mültecilik kriterlerini taşıyan kişilere ilişkin olarak “şartlı mülteci” kavramını kullanmaktadır.¹⁹³ Bu nedenle sığınmacı ve şartlı mülteci kavramları da hukuki açıdan, “göç akınıyla” gelen Suriyelilerin her ikisi içinde konumlandırılması için statü belirleme işlemlerinin olması gerekmektedir. Ancak göç akınıyla gelenler herhangi bir statü belirleme sürecinden geçmemişlerdir. Bu kavram karmaşasını çözmek için “Geçici Koruma Yönetmeliği”¹⁹⁴ oluşturulmuştur. Geçici koruma yönetmeliğinde, 7. Madde’nin 1’inci fıkrasında “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır” şeklinde ifade edildiği üzere statülerinin belirleme işleminin yapılmasına gerek kalmadan uygulamaya geçilmiştir. Bu yönetmelikle geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacıların geliş “kitlesel akın” çerçevesinde değerlendirilmiş olup bu şekilde hukuki zemin temin edilmiştir.

Grafik 3.1: Türkiye’de Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yıllara göre değişimi

Kaynak: Göç İdaresi verileridir. (www.goc.gov.tr) Erişim Tarihi:17.02.2022

Göç idaresinin 2022 yılının ilk verilerine göre geçici koruma kapsamında Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların sayısı 3.744.139 olarak güncellenmiştir (Grafik 3.1). 2011

¹⁹³ Kaya ve Eren, 2014:33.

¹⁹⁴ Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014:md.7.

yılından 2022 yılına kadar geline süreç içerisinde en çok göç alınan dönem 2013-2017 yılları olmuştur. 2018-2019 yılları arasında Suriye'ye geri dönen ya da başka ülkelere giden sığınmacılar da olmuştur.

Ülkenin daha önce aldığı kitlesel sığınma göçlerinden (İran, Irak, Bulgaristan Türklerinden) farklı olarak, Suriye göçü üzerine oldukça fazla sayıda araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmalar savaştan kaçıp Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin neredeyse yarısının kadın, önemli bir çoğunluğunun da kadın ve çocuklardan oluştuğunu göstermektedir. Tek başına bu tespit bile yapılan araştırmalarda toplumsal cinsiyet ve kadın odaklı yaklaşımların gerekliliğini açıklamaya yeterlidir. Bununla birlikte, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye göçü üzerine yapılan araştırmalar ve hazırlanan raporların önemli bir kısmının toplumsal cinsiyet perspektifinden uzak olarak hazırlandığını söylemek yanlış olmaz. Bu durum sanki tek bir tür göç deneyimlemesi varmış gibi bir algı oluşturmakta, kadın ve kız çocuklarının cinsiyet temelli yaşadıkları ayrımcılık, istismar ve şiddetin göz ardı edilmesini ya da gözden kaçmasını kolaylaştırmaktadır.¹⁹⁵ Bu nedenle Suriyeli sığınmacı kadınların nüfus yapılarının analiz edilmesi ve nüfuslarının önemli bir kısmının bağımlı ve insani yardıma muhtaç olduklarını göz ardı edilmeden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de toplam Suriyeli sığınmacı kadın 1.726.299 kişi olup, 0-9 yaş bebek ve çocukların 523.210, 10-18 yaş aralığında bulunan kız çocukların ise 327.600 olduğu görülmektedir (Tablo 3.2). Bu rakamlar göz önünde bulundurulsa, kadın nüfusu içerisinde kız çocukların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Ülkedeki bu önemli bir nüfus kitlesini oluşturan bu çocuklar için eğitim, sağlık, beslenme, barınma gibi ihtiyaçların yeterli düzeyde sağlanması gerekmektedir. Çalışma çağındaki 19-64 yaş arası kadınların nüfusu 792.663 olup, bu nüfusun neredeyse tamamının herhangi bir işi olmadığı ya da kayıt dışı istihdam edilerek çok düşük ücretlere çalıştıkları göz önünde bulundurulursa, hem kadınların ekonomik özgürlüklerinin olmadığını hem de iş hayatından yoksun olmalarının getirdiği kısıtlı alanlarda yaşamlarını sürdürme durumunda kaldıkları söylenebilir.

Ayrıca Suriyeli sığınmacı bu kadınların, ülkelerinden uzakta, dil ve kültürel uyum sorunu yaşadıkları bir ülkede yaşamlarını sürdürmek zorunda kaldıkları unutulmamalıdır. 65 yaş üstü kadınların nüfuslarının en az değerini oluşturmakta olduklarını 37.532 nüfus miktarıyla söylemek mümkündür.

¹⁹⁵Genç ve Öztürk,2016:68.

Tablo 3.2: Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımı¹⁹⁶

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
Toplam	2.014.882	1.729.257	3.744.139
0-4	252.793	235.856	488.649
5-9	296.550	278.849	575.399
10-14	229.689	216.123	445.812
15-18	141.022	121.823	262.845
19-24	273.466	206.614	480.080
25-29	233.553	166.802	400.355
30-34	167.345	123.033	290.378
35-39	130.441	100.344	230.785
40-44	88.479	74.803	163.282
45-49	61.217	59.627	120.844
50-54	46.249	45.231	91.480
55-59	36.464	36.671	73.135
60-64	23.631	24.595	48.226
65-69	15.515	16.716	32.231
70-74	9.463	10.403	19.866
75-79	4.546	5.536	10.082
80-84	2.470	3.327	5.797
85-89	1.180	1.715	2.895
90 ve üstü	809	1.189	1.998

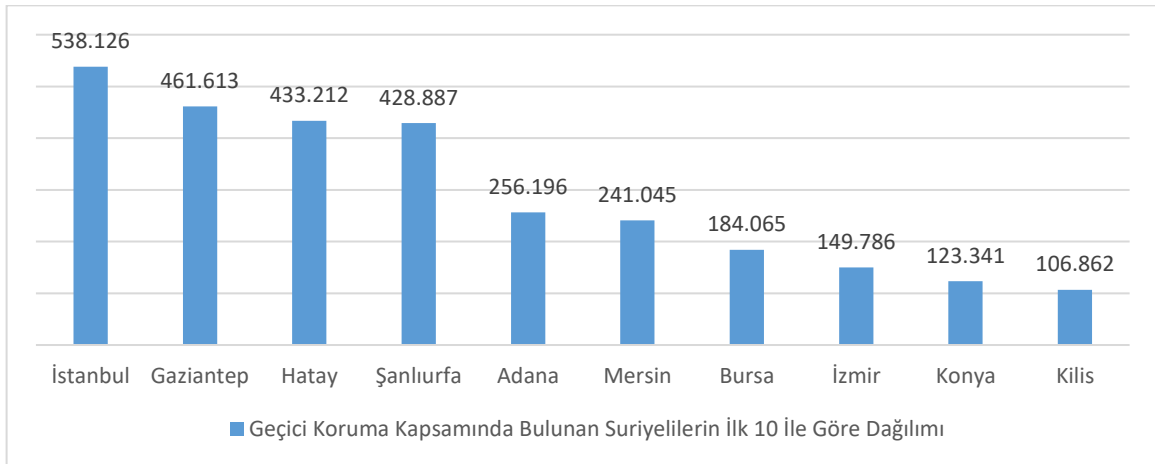
Kaynak: Göç İdaresi, (www.goc.gov.tr), Erişim Tarihi: 17.02.2022

Suriyeli sığınmacıların kadın-erkek nüfus (cinsiyet) dağılımında bir eşitsizlik mevcut olup, özellikle 15-34 yaş arası 819.366 erkek ile 15-34 yaş arası kadınların 620.855 sayısında olduğu göz önünde bulundurulursa, erkek ve kadınlar arasında ciddi bir eşitsizlik söz konusudur. 200 bin kişilik fark nedeniyle demografik anlamda dengesizlik oluşturmaktadır (Tablo 3.2). Göç İdaresinin yayınladığı yaş aralığı tablosuna göre Suriyeli erkekler, toplam Suriyeli sayısının %53,8'ini oluşturmaktadır. Suriyeli kadınların oranı ise %46,2, 10 yaşın altındaki Suriyelilerin sayısı 1 milyon 82 bin 564 (%29).

Tablo 3.2'ye göre, Suriyeli erkeklerin sayısı Suriyeli kadınların sayısından 283.280 kişi fazladır. Erkek-Kadın sayısı arasındaki en büyük fark 70.832 kişi ile 19-24 yaş aralığındadır. Yaş aralığı artıktıkça bu fark azalmaktadır. 55 yaş üzeri yaş aralıklarında kadınların sayısının erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir.¹⁹⁷ Göç İdaresi'nin verilerine göre, Suriyeli sığınmacıların çok az bir kısmı geçici barınma merkezlerinde yaşıyor olup, sığınmacıların neredeyse tamamı şehir merkezlerinde yaşamaktadırlar.

¹⁹⁶ Geçici Koruma, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 21.12.2021

¹⁹⁷ Türkiye'deki Suriyelilerin Sayısı, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, Erişim Tarihi: 21.12.2021

Grafik 3.2: Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi, (www.goc.gov.tr), Erişim Tarihi:03.03.2022

24 Şubat 2022 tarihi itibarıyla şehirlerde yaşayan Suriyeli sayısı 3 milyon 736 bin 674 kişi olarak açıklanmıştır. Şehirlerde yaşayan Suriyeli sayısı geçen aya göre 500 kişi azalmıştır. Suriyelilerin %98,6'u şehirlerde yaşamaktadır. Yabancıların yoğun olarak yaşadığı Ankara, Antalya, Aydın, Bursa, Çanakkale, Düzce, Edirne, Hatay, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Muğla, Sakarya, Tekirdağ ve Yalova ile diğer şehirlerdeki toplam 800 mahalle her türlü statüden tüm yabancıların başvurularına kapalı olup bu şehirlerin mahallelerine, hiçbir uyruktan yabancı kabul edilmemektedir.¹⁹⁸ Kahramanmaraş, ilk 10 il içerisinde yer almamakla birlikte 95.810 nüfusla 12.sırada yer almaktadır (Grafik 3.2).

Tablo 3.3: Kahramanmaraş'ta Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Yaş	Erkek	Kadın
0-17	26.249	24.722
18-64	22.516	20.576
65+	693	858
Toplam	49.458	46.156

Kaynak: Kahramanmaraş Göç İdaresi,2021

Kahramanmaraş'ta 0-17 yaş aralığında Suriyeli sayısı, 26.249 erkek ve 24.722 kadın nüfusu bulunmakta olup, 18-64 yaş aralığında 22.516 erkek ve 20.576 kadın ve 65+ erkek sayısı 693, kadın sayısı ise 858 olup kadın-erkek sayısında dengesiz dağılım bulunmaktadır. Kahramanmaraş'ta yaşayan Suriyeli erkek sayısı, kadın sayısından daha fazla olup, özellikle genç erkekler daha fazla olup, kadın sayısı sadece 65+ üstü nüfusta fazladır. (Tablo 3.3)

¹⁹⁸ Türkiye'deki Suriyelilerin Sayısı, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, Erişim Tarihi:24.02.2022

Bunların dışında eğitim durumları, öğrenci sayıları, çalışma izni verilen işçi sayıları gibi veriler Mülteciler Derneği tarafından kısa bir özet olarak toparlanmıştır. Buna göre; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Haziran 2021’de yapılan açıklamada 2021-2022 Eğitim-Öğretim döneminde üniversitelerde okuyan Suriyeli öğrenci sayısının 48 bin 192 olduğu belirtilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 8 Haziran 2021 tarihinde yapılan açıklamada anaokulunda 35 bin 707, ilkokulda 442 bin 817, ortaokulda 348 bin 638 ve lisede 110 bin 976 öğrencinin eğitim gördüğünü açıklanmıştır. Toplamda 771 bin 428 çocuk eğitim hayatına devam etmektedir. Eğitim çağına olup okula gitmeyen 432 bin 956 çocuk bulunmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 31 Mart 2019 tarihinde yapılan açıklamada Türkiye’de çalışma izni verilen Suriyeli sayısının 31 bin 185 kişi olduğu belirtilmiştir. Ticaret Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada 26 Şubat 2019 tarihi itibarıyla en az bir ortağı Suriye uyruklu olan şirket sayısının 15 bin 159 olduğu belirtilmiştir. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, 19 Eylül 2019 tarihinde yaptığı açıklamada, Türkiye’de doğan Suriyeli bebek sayısının 450 bin civarında olduğu belirtilmiştir.¹⁹⁹

3.2.2. Nicel Verilere İlişkin Bulgular

3.2.2.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Suriyeli kadın sığınmacıların demografik özellikleri tablolar halinde verilmiş olup, anket uygulamasında 56 kadın sığınmacıya ulaşılmıştır. Yaş ortalaması 30,75 olan sığınmacı kadınların %30,4’ü 15-24 yaş aralığı ile %20,7 ile 25-34 yaş aralığında bulunan kadınlar araştırmanın genç grubunu oluştururken, %25 ile 35-44 ile %9 ile 45-54 yaş aralığındaki kadınlar araştırmanın orta yaş kadınlarını oluşturmaktadır. %8,9 ile 65+ kadınlar araştırmanın en az oranı olan grubunu oluşturmaktadır. Evli olan kadınların oranı %51,7 (eşi ölmüş olanlar dahil) ile en fazla yarıdan biraz fazla bir grubu oluşturmaktadır. %39,3 ile bekar olanların oldukça fazla olduğu söylenebilir. Kadınların %44,6’sının çocuğu olmadığı görülmekle bekar olanlarla benzer bir orana sahip oldukları söylenebilir. Diğer yandan kadınların %55,4’ünün çocuk sahibi olduğu, %16,1’inin 1-3 çocuğa, %30,4’ünün 4-6 çocuğa %8,9’unun 7-9 arasında çocuğa sahip oldukları bilinmektedir (Tablo 3.4).

Tablo 3.4: Kadın sığınmacıların demografik bilgileri

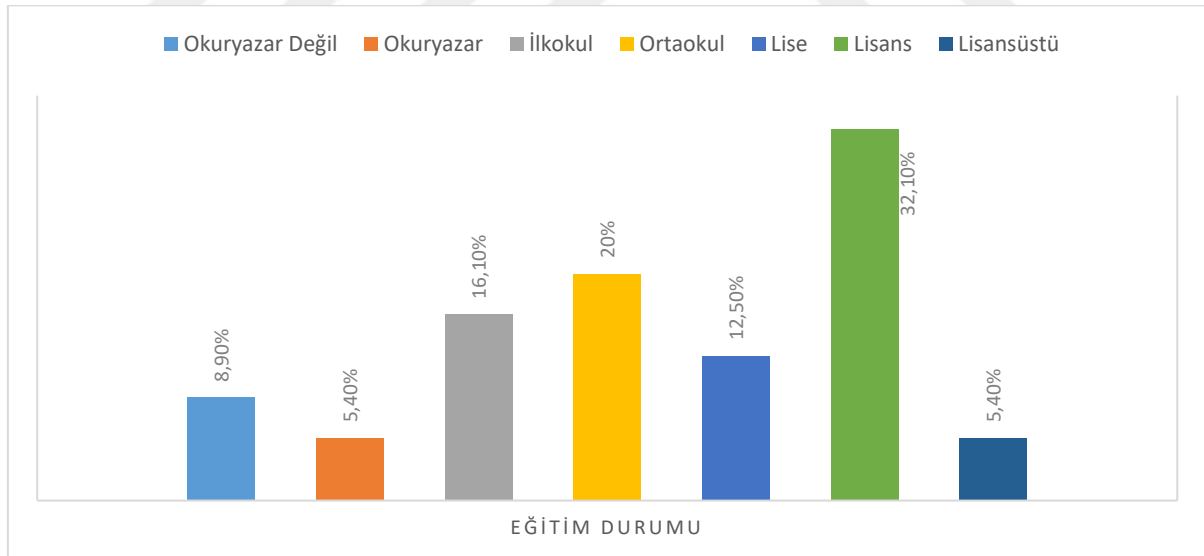
Değişkenler		Frekans	Oran %	Kümülatif Toplam %
Yaş	15-24	17	17	30,4
	25-34	15	15	57,1
	35-44	14	14	82,1
	45-54	5	5	91,1
	65+	5	5	100

¹⁹⁹ Türkiye’deki Suriyeli Sayısı, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> Erişim tarihi:24.02.2022

Medeni Durum	Bekâr	22	39,3	39,3
	Evli	25	44,6	83,9
	Boşanmış	5	8,9	92,9
	Eşi Ölmüş	4	7,1	100,0
Çocuk Sayısı	Yok	25	44,6	44,6
	1-3	9	16,1	60,7
	4-6	17	30,4	91,1
	7-9	5	8,9	100,0
İrk	Arap	46	82,1	82,1
	Türkmen	10	17,9	100,0
Anadili	Arapça	49	87,5	87,5
	Türkçe	7	12,5	100,0
Konuşulan Diller	Arapça	21	37,5	37,5
	Arapça, Türkçe	35	62,5	100,0

Etnik dağılım olarak bakıldığında %82,1'inin Arap, geri kalan oranın ise (%17,9) Türkmen olduğu görülmektedir. Bunun dışında diğer etnik kökenlere rastlanılmamıştır. Çalışmada anadil olarak, katılımcıların %87,5'inin Arapça olduğu, %12,5'inin ise Türkçe olduğu ifade edilmiştir. Yalnızca Arapça konuşanların oranı %37,5 oranında olup, katılımcıların %62,5'i ise hem Arapça hem de Türkçe konuştuğunu ifade etmiştir (Tablo 3.4).

Grafik 3.3: Eğitim durumları

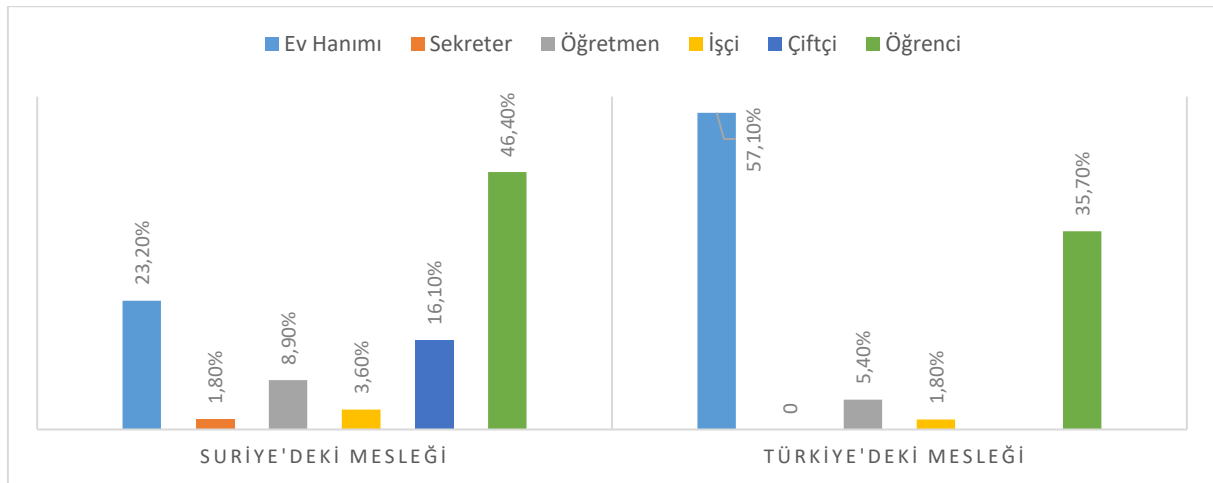
Kadınların eğitim durumlarına bakıldığında %8,9 ile okuryazar olmayan kadın olduğu görülmektedir (Grafik 3.3). Kadınların geri kalan %91,1'inin ise okuryazar olduğu, %50'sinin lise ve üstü eğitim kurumlarından eğitim aldığı belirlenmiştir.

Tablo 3.5: Türkçe Dil Kursları

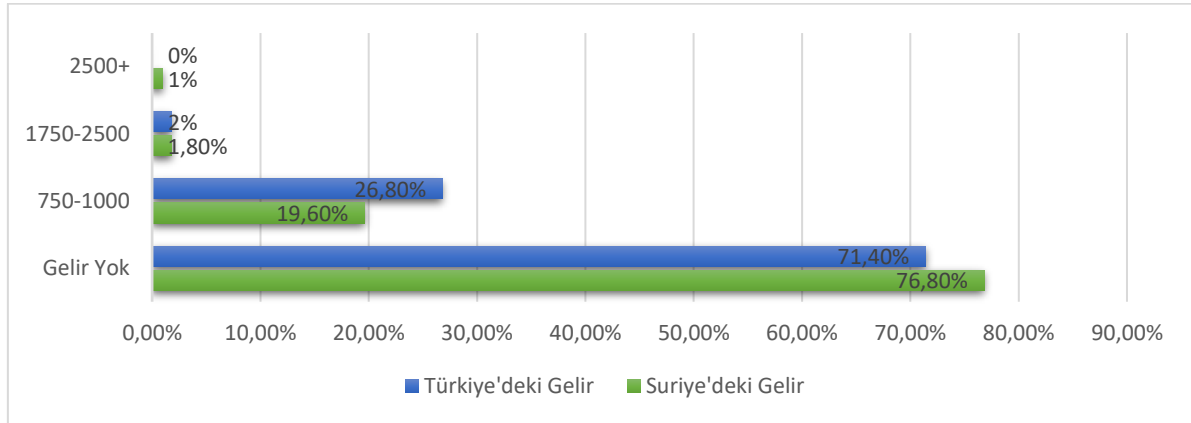
Kahramanmaraş Gençlik Merkezi Türkçe Kursu	MEB I. ve II. Kademe Okur-Yazarlık Kursu	İnsani Yardım Derneklerinin (Mazlumlar Derneği, Orange Derneği, SGDD-ASAM Derneği vb.) Türkçe Kursları
I.Dönem+II.Dönem:80 Kişi	I.Dönem+II.Dönem:80 Kişi	40+40+40 Kişi

Kaynak: Veriler, Kahramanmaraş'taki kurum ve kuruluşlardan (Gençlik Merkezi, MEB, Dernekler) alınmıştır.

Kahramanmaraş'ta Suriyeli sığınmacıların Türkçeyi öğrenebilmesi için, başta kurumlar olmak üzere birçok dernek ve vakfın Türkçe kursları bulunmaktadır.(Tablo 3.5) Yalnızca Türkçe kursları değil Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Halk Eğitim Merkezi'nin Yoğunlaştırılmış Temel Düzey Okuma-Yazma ve Okuma-Yazma II. Kademe kursları gibi kayıt yaptırıp kursu bitirenlerin ilkökul diploması almasına olanak tanımakta olup, Suriye'de savaş sırasında belgelerini kaybeden okul çağındaki olmayan Suriyeli sığınmacılar için bir olanak olarak gösterilebilir. Ayrıca MEB ve diğer kuruluşlar ile uluslararası kuruluşların birlikte projeler geliştirip yürüttüğü derneklerin "Terzilik, Dikiş-Nakış, Bilgisayar, İngilizce" gibi birçok kurslar verilmekte olup, Suriyeli sığınmacıların Kahramanmaraş'a uyumları ve iş bulmaları açısından faydalı faaliyetleri yürütmektedirler.

Grafik 3.4: Suriye ve Türkiye'deki meslekleri

Suriye'de kadınların %46,40'ı öğrenci olup, %23,20'si ev hanımıdır. Çalışan kadınlar ise %16,10'u çiftçi, %8,90'ı öğretmen, %3,60'ı işçi ve %1,80'i sekreter olarak çalışmışlardır. Türkiye'de ise öğrenci olanlar %35,70'i, %57,10'u ev hanımı, %5,40'ı öğretmen ve %1,80'i işçidir (Grafik 3.4).

Grafik 3.5: Kadın sığınmacıların gelir dağılımı

Suriye’de %76,80 oranında olan gelirin olmaması, Kahramanmaraş’ta %71,40’a düşmüştür. 750-1000 lira arasında geliri olan kadınların oranı %19,60’tan, %26,80’e yükselmiştir. 1750-2500 arası geliri olanlar ise %1,80’den %2’ye yükselmiştir. Suriye’de 2500 lira üstü geliri olanların ise Türkiye’de geliri azalmıştır (Grafik 3.5).

3.2.2.2. Katılımcıların Türkiye’de Kalma Yılları ve Suriye’deki Yaşam Alanları

Katılımcılardan 2011-2013 yılları arasında Türkiye’ye giriş yapanların oranının %60,7 olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, katılımcıların büyük bir kısmının (60,7) 2011-2013 yılları arasında Türkiye’ye giriş yaptığı belirlenmiştir. 2014 yılı sonrasında ise en fazla girişlerin (%12,5) 2016 yılında olduğu görülmektedir (Tablo 3.6). Geliş yıllarındaki farklılık, Türkiye’nin sınır kapılarını açması ya da kapatması ile de ilişkili olduğu söylenebilir.

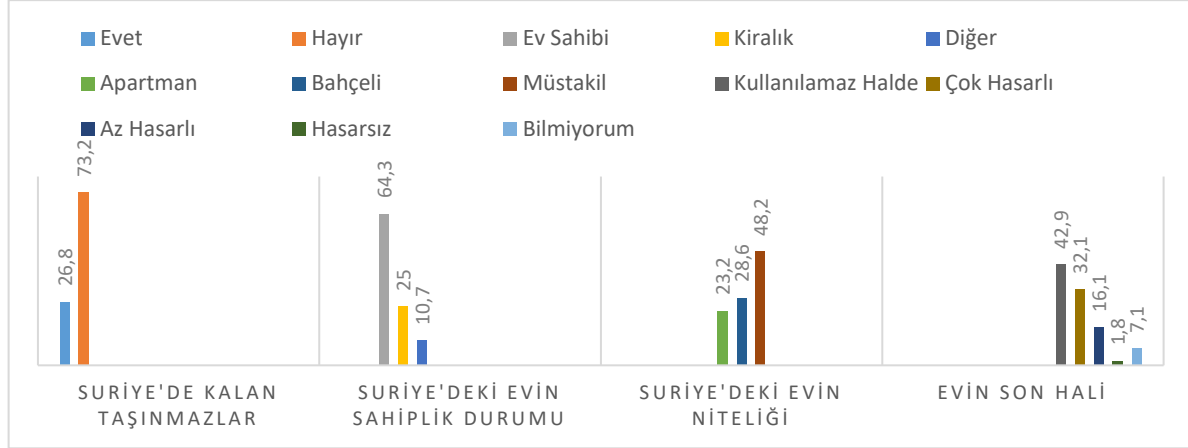
Tablo 3.6: Suriyeli kadın sığınmacıların Türkiye’ye geliş ve kalma yılları

		Frekans	Oran %	Kümülatif Oran
Türkiye’ye Geliş Yılı	2011	7	12,5	12,5
	2012	14	25,0	37,5
	2013	13	23,2	60,7
	2014	3	5,4	66,1
	2015	3	5,4	71,4
	2016	7	12,5	83,9
	2017	5	8,9	92,9
	2018+	4	7,1	100,0
Türkiye’de Kalma Yılı	1-2	1	1,8	1,8
	2-3	2	3,6	5,4
	3-4	1	1,8	7,1
	4	1	1,8	8,9
	5+	51	91,1	100,0

2011-2013 yılları arasında Türkiye’ye giriş yapanların oranı %60,7’dir. 2014 yılı ve sonrasında 2018’e kadar gelişler ise %29,3’tür. Sığınmacı kadınların geliş yıllarına

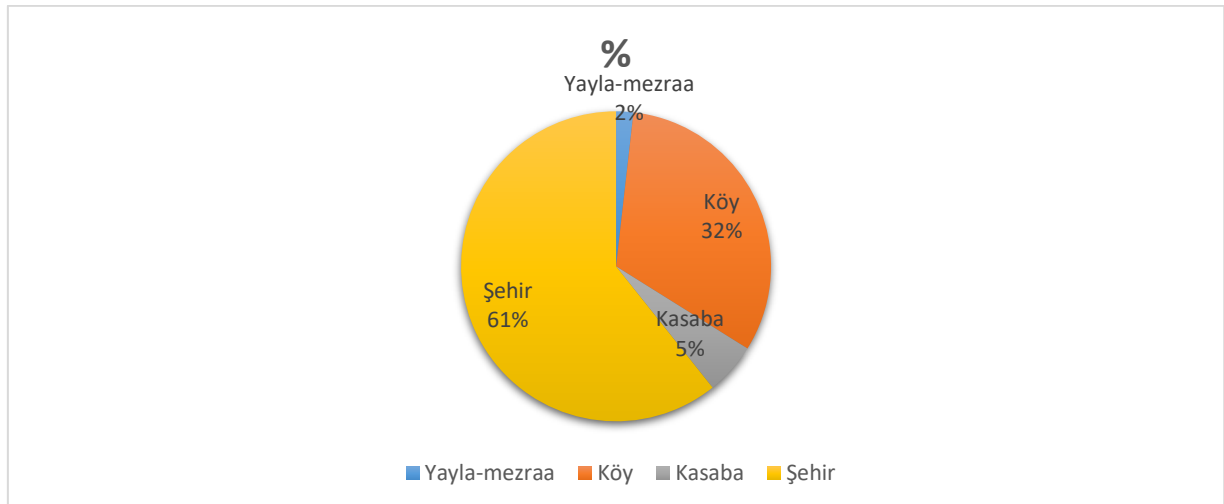
bakıldığında 2011-2013 yılları arasında yoğun bir şekilde geliş olduğunu bu yıllardan sonra en fazla gelişin olduğu yıl 2016 yılı olduğu görülmektedir (Tablo 3.6).

Grafik 3.6: Suriye'deki Yaşam Alanlarının Durumu ve Taşınmazları

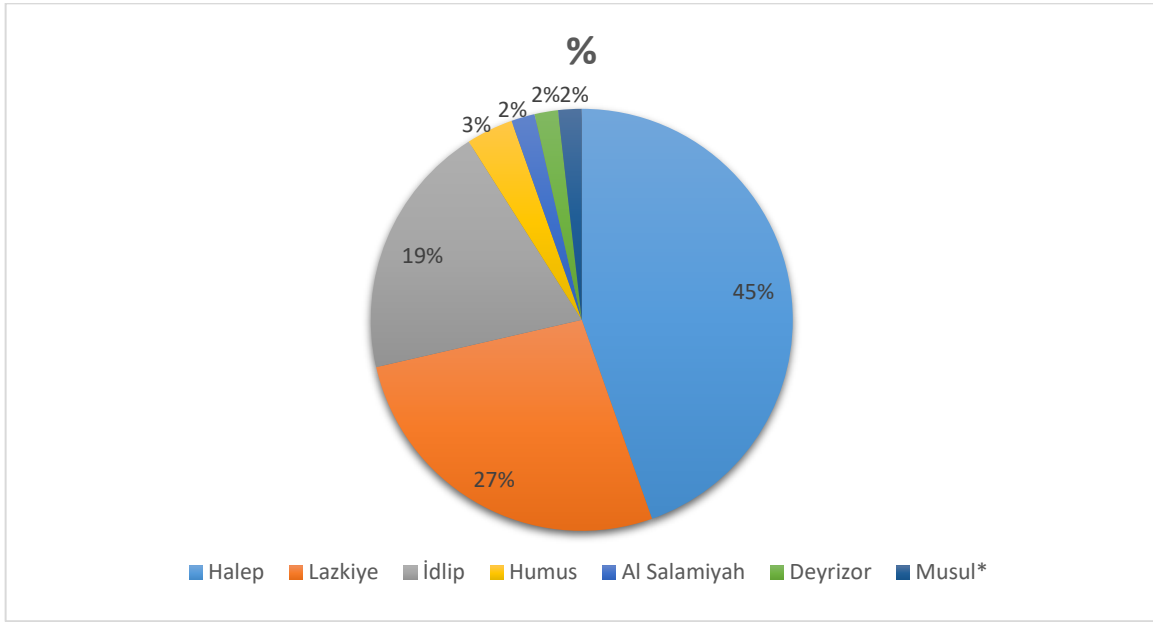

Sığınmacı kadınların %26,8'inin Suriye'de taşınmaz (ev, tarla, bahçe) varlığının olduğu, %73,2'sinin ise herhangi bir taşınmazının olmadığı yapılan demografik çalışmada belirlenmiştir (Grafik 3.6). Oturdıkları evin sahipliğinde ise %64,3'ü kendi evlerinin olduğunu, %25'inin oturduğu evin kiralık olduğunu, %10,7'si ise diğer seçeneğini işaretlediği tespit edilmiştir. Apartmanda oturanların oranı %23,2, bahçeli evde oturanların oranı %28,6 ile müstakil evde oturanların oranı %48,2'dir (Grafik 3.6).

Grafik 3.7: Kadın sığınmacıların yerleşim yerinin türü

Sığınmacı kadınların %61'inin şehirlerde yaşadığı, %32'sinin köylerde yaşadığı belirlenmiştir (Grafik 3.7). Sığınmacı kadınların geldikleri şehirlere bakıldığında; Halep (%45), Lazkiye (%27), İdlip'in (%19) öne çıktığı görülmektedir.

Grafik 3.8: Kadın Sığınmacıların Suriye'den Geldikleri Şehirler

Diğer şehirler ise; Humus, Al Salamiyah ve Deyrizor olduğu belirlenmiştir (Grafik 3.8).

3.2.2.3. Katılımcıların Suriye'de ve Kahramanmaraş'taki Ailelerinin Durumu

Katılımcıların Suriye'de yaşayan akrabalarla bakıldığında, katılımcıların %10,7'sinin Suriye'de yaşayan herhangi bir akrabasının olmadığı belirlenmiştir. Katılımcıların %89,3'ünün ise Suriye'de yaşayan akrabalarının olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 3.7).

Tablo 3.7: Kadın Sığınmacıların akraba ve hane halkı durumu

Değişkenler		Frekans	Oran %	Kümülatif Oran
Suriye'de Yaşayan Akrabalar	Hayır	6	10,7	10,7
	Evet	50	89,3	100,0
Suriye'de Savaşta Ölen Akrabalar	Var	50	89,3	89,3
	Yok	6	10,7	100,0
Suriye'deki Hane Halkı Sayısı	1-5	11	19,6	19,6
	6-10	36	64,3	83,9
	11+	9	16,1	100,0
Türkiye'deki Hane Halkı Sayısı	1-5	16,1	16,1	16,1
	6-10	78,6	78,6	94,6
	11+	5,4	5,4	100,0

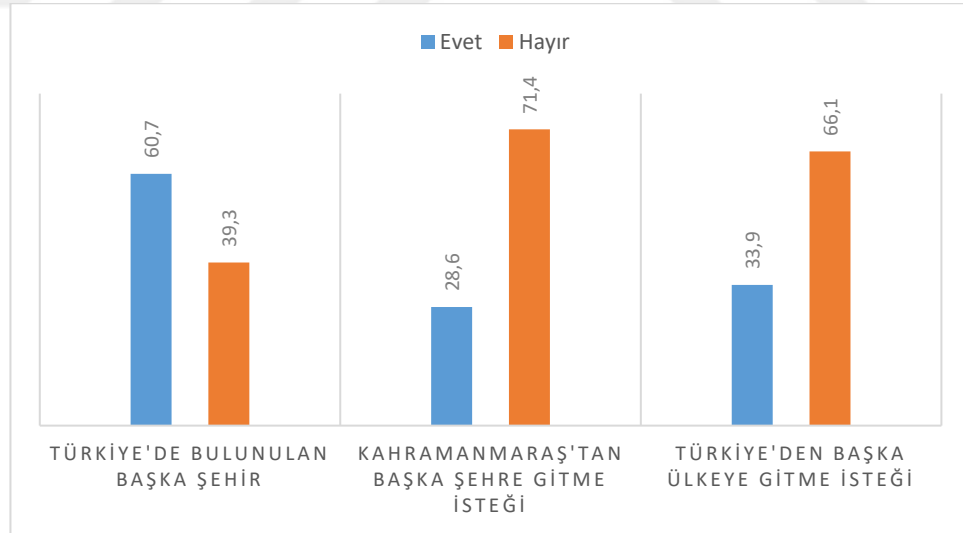
Katılımcıların Suriye'de savaşta ölen akrabalarının olup olmadığı sorulan diğer bir soru olmuştur. Katılımcıların %10,7'si Suriye'de savaş nedeniyle ölen herhangi bir akrabası olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %89,3'ü ise baba, kardeş, koca gibi birinci derece akrabalarını ve diğer amca, dayı, kuzen gibi ikinci derece akrabalarını kaybettiklerini ifade etmişlerdir (Tablo 3.7). Katılımcılara yöneltilen diğer bir soruda ise, hane halkı büyüklüğü

ölçülmek istenmiştir. Suriye’de yaşarken 1-5 kişilik aile sayısı olan katılımcıların %19,6’lık bir oranı oluşturduğu belirlenmiştir. Kahramanmaraş’ta yaşarken 1-5 kişilik hane halkı sayısı olan katılımcıların %16,1 olduğu tespit edilmiştir. Ancak hane halkı sayısı gerek Suriye’de (%36) gerekse Kahramanmaraş’ta (%78,6) 6-10 kişi olan grubun en kalabalık aile grubunu oluşturduğu belirlenmiştir (Tablo 3.7).

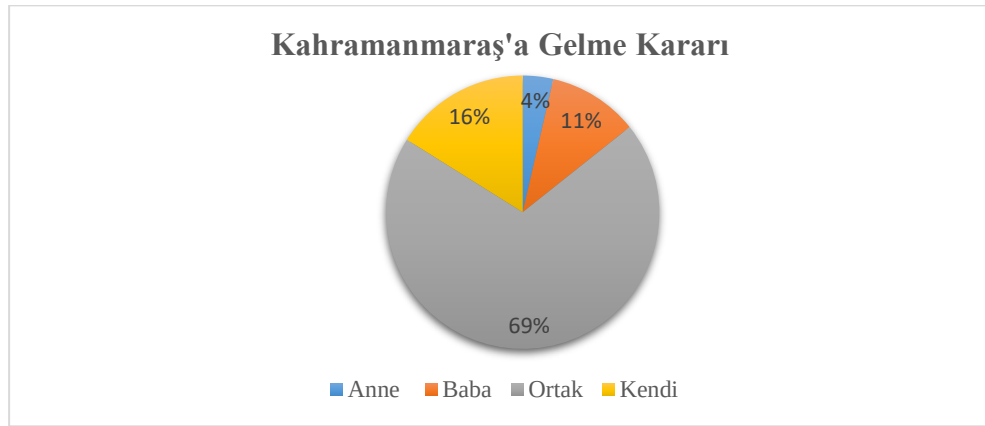
3.2.2.4. Katılımcıların Başka Şehirlere ve Ülkelere Gitme İsteği

Sığınmacı kadınların %60,7’si Kahramanmaraş’a gelmeden önce başka şehirlerde bulunduklarını ifade etmişlerdir (Grafik 3.9). Türkiye’ye ilk geldikleri yıllarda İstanbul, İzmir, Şanlıurfa, Gaziantep gibi şehirlerde ikamet etmişlerdir. Son ikamet yeri olarak ise Kahramanmaraş’ı seçtikleri görülmektedir. Kadınların %71,4’ü başka bir şehre gitme isteklerinin bulunmadığını, gitmek isterlerse de bu rotanın Avrupa ülkeleri olacağını ifade etmişlerdir. Katılımcıların başka bir ülkeye gitme isteğinin (%33,9), başka bir şehre gitme isteğinden yüksektir. Ancak katılımcıların %66,1 oranındaki büyük bir kısmının başka bir ülkeye gitmek istememesi, Suriyeli kadın sığınmacıların Kahramanmaraş’a ve Türkiye’ye alıştıklarını (uyum sağladıklarını) göstermektedir.

Grafik 3.9: Sığınmacı kadınların şehir ve ülke durumları

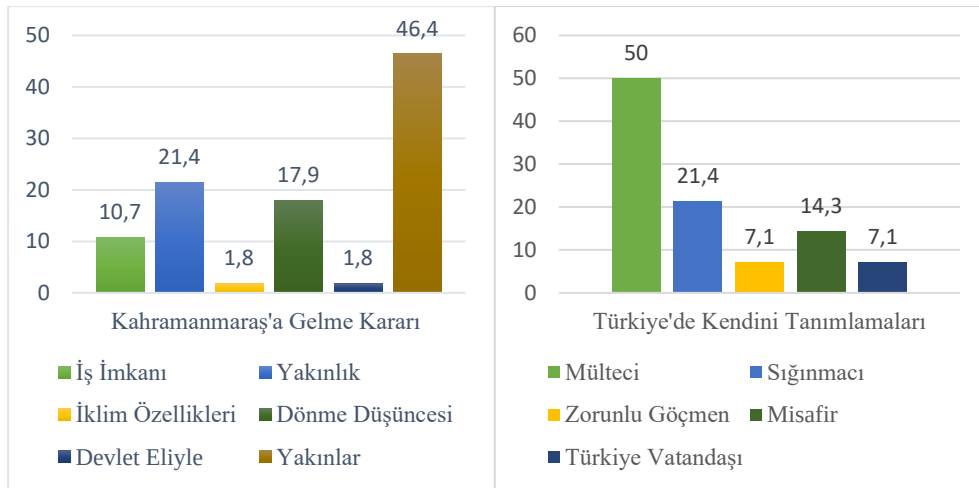

Sığınmacı kadınların Kahramanmaraş’a gelme kararında aileleriyle ortak karar verdiği görülmektedir (Grafik 3.10). Katılımcıların %69’u aileleriyle, %16’sı ise kendisi karar vermiştir. Bunun dışında %11 oranında baba ve %4 oranında ise anne bu gelişme karar veren faktörler olmuştur.

Grafik 3.10: Sığınmacı kadınların Kahramanmaraş'a gelme kararı

3.2.2.5. Katılımcıların Kendisini Tanımlama Şekli ve Kahramanmaraş'a Gelme Kararı

Katılımcıların Kahramanmaraş'a gelme kararını en çok etkileyen faktörler arasında %46,4 ile coğrafi yakınlığın olduğu görülmektedir. Coğrafi yakınlığın dışında, iş imkânı ve geri dönme düşüncesi önemli değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların %21,4'ünün Kahramanmaraş'ın coğrafi yakınlığının ikinci tercih olduğu görülmektedir. Üçüncü tercih edilen neden ise %17,9 ile Suriye'ye geri dönme düşüncesidir. İş imkânı nedeniyle Kahramanmaraş'ı tercih etmenin ise, bir diğer önemli tercih nedeni olduğu belirlenmiştir (Grafik 3.11).

Grafik 3.11: Kahramanmaraş'a gelme kararı ve Türkiye'de kendini tanımlamaları

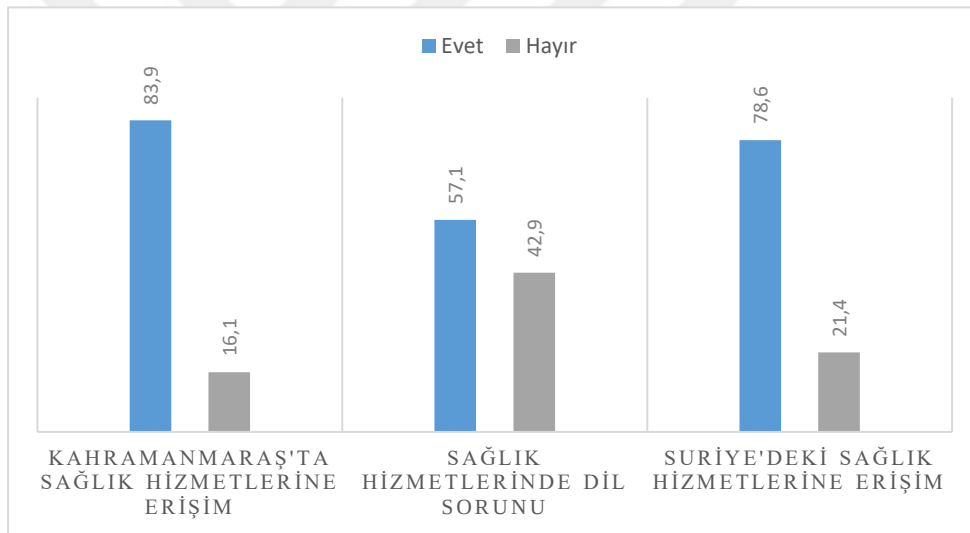
Kadın sığınmacıların kendini tanımlamalarına bakıldığında, katılımcıların %50'sinin kendisini “mülteci” olarak tanımladığı görülmektedir. Katılımcıların %21,4'ü ise, kendisini “sığınmacı” olarak tanımladığı belirlenmiştir. Katılımcıların %14,3'ü kendisini “misafir”, %7,1'i “zorunlu göçmen”, %7,1'isi ise kendisini “Türkiye vatandaşı” olarak tanımladığı belirlenmiştir (Grafik 3.11).

3.2.2.6. Katılımcıların Sağlık Hizmetine Erişilebilirlik Durumu

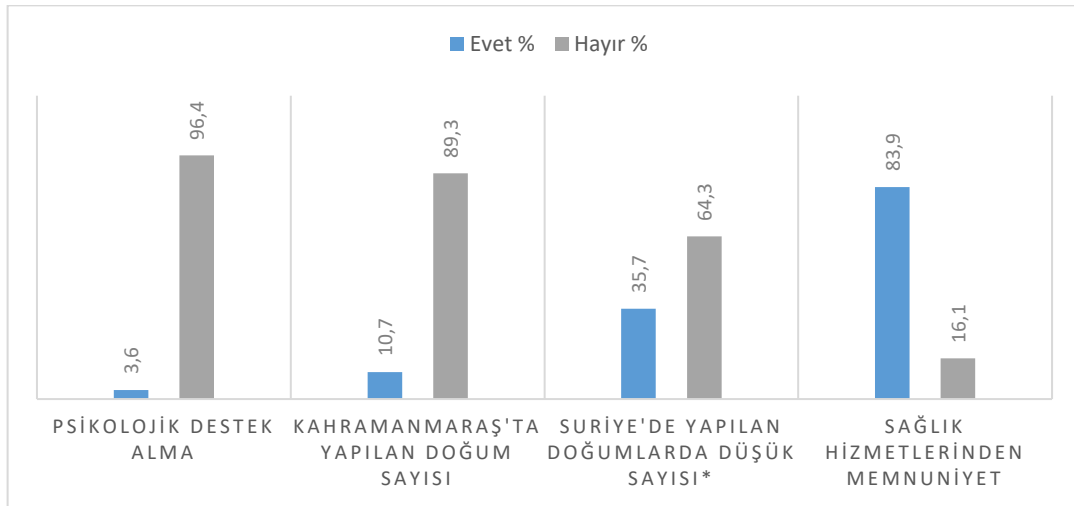
Katılımcılara Türkiye’de ve Suriye’de sağlık hizmetlerine erişip erişemedikleri sorulmuştur. Bu soruya göre, katılımcıların %78,6’sı Suriye’de iken sağlık hizmetlerine erişebildiklerini belirtmişlerdir. Ancak katılımcıların %21,4’ü ise Suriye’de iken sağlık hizmetlerine kolay bir şekilde erişemediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların Türkiye’de sağlık hizmetlerine erişim durumuna baktığımızda, katılımcıların %83,9’unun sağlık hizmetlerine kolay bir şekilde erişebildiği tespit edilmiştir. Katılımcıların %16,1’i ise, Türkiye’de sağlık hizmetlerine kolay bir şekilde erişim sağlayamadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların %57,1’i Kahramanmaraş’ta dil sorunu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların %42,9’u ise dil konusunda herhangi bir sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir (Grafik 3.12).

Grafik 3.12: Sağlık hizmetlerine erişim

Katılımcıların Kahramanmaraş’ta herhangi bir sağlık kuruluşundan psikolojik destek alıp almadığı sorulan diğer bir soru olmuştur. Katılımcıların %96,4’ü herhangi bir psikolojik destek almadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %3,6’sı ise psikolojik bir destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların %10,7’si Kahramanmaraş’ta doğum yaptığı, %89,3’ü ise doğum yapmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %35,7’si Suriye’de iken düşük bebek yaptıkları, Kahramanmaraş’ta gerçekleşen doğumlarında ise herhangi bir düşük yapmadıkları belirlenmiştir. Katılımcıların %83,9’unun Kahramanmaraş’taki sağlık hizmetlerinden memnun olduğu, %16,1’inin ise Kahramanmaraş’taki sağlık hizmetlerinden memnun olmadığı tespit edilmiştir (Grafik 3.13).

Grafik 3.13: Psikolojik destek, doğum sayısı ve sağlık hizmetlerinden memnuniyet

3.2.2.7. Katılımcıların Kahramanmaraş'taki Memnuniyet Durumları

Kahramanmaraş'ta yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların Kahramanmaraş'taki yaşam koşullarına uyum sağlayıp sağlayamadıkları ve Kahramanmaraş'tan memnun olup olmadıkları 5'li likert ölçek üzerinden ölçülmüştür. Katılımcıların Kahramanmaraş'taki eğitim, sağlık, ulaşım, din ve güvenlik gibi temel hizmetlerden memnuniyet durumlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Ancak katılımcıların barınma ve gıda konusundaki erişilebilirlik ve memnuniyet durumlarının şehirdeki temel hizmetlerdeki memnuniyet düzeyine göre, oldukça düşük olduğu görülmektedir. Yardımlarla ilgili durumlardan oldukça düşük düzey memnuniyet olduğu görülmekte olup memnuniyetsizlik olarak da ifade edilebilir. Buna rağmen “Suriyelilerle ilgili politikalardan” genel olarak yüksek memnuniyet duydukları da aktarılabilir.(Grafik 3.14).

1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum

Grafik 3.14: Katılımcıların Kahramanmaraş'tan memnun olma durumları

3.2.2.8. Katılımcıların Kahramanmaraş'taki Beklenti Durumları

Kahramanmaraş'ta yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların Kahramanmaraş'a uyum durumları 19 soruluk likert ölçekle ölçülmek istenmiştir. Yapılan anket verileri analiz edilerek, verilerin standart sapması ve aritmetik ortalaması alınmıştır (Tablo 3.8). Katılımcıların memnuniyet durumlarının Kahramanmaraş'ta bulunma süreleri, yaşı, eğitim durumu, medeni durumu ve geldiği şehre göre değişip değişmediği (anlamlı bir farklılık olup olmadığı) belirlenmeye çalışılmıştır (Tablo 3.8).

Katılımcıların en yüksek katılım gösterdiği ifadeler sırasıyla şu şekildedir: Kahramanmaraş'ta dinimi özgürce yaşayabiliyorum ($\bar{X}=4,62$). Türklerle iletişim kurmak için Türkçe öğrenmek isterim ($\bar{X}=4,48$). Kahramanmaraş'ta geleneklerimi devam ettirebiliyorum ($\bar{X}=4,42$). Türkiye'de oy vermek isterim ($\bar{X}=4,25$). Türk kültürüyle ve Suriye kültürünün birbirine yakın olduğunu düşünüyorum ($\bar{X}=4,16$). Türkler Suriye halkının dostudur ($\bar{X}=4,14$). Türkiye vatandaşı olmak isterim ($\bar{X}=4,08$). Kahramanmaraş'ta yaşarken güvenliğimden endişe duymuyorum ($\bar{X}=4,00$). Bunun dışında "Türkiye'de iyi bir gelecek edinebilirim ve burada istediğim gibi yaşayabilirim" sorularına orta düzeyde katılım gösterilmiştir (Tablo 3.8).

Tablo 3.8: Kadın sığınmacıların Kahramanmaraş'a genel uyum durumları

Sığınmacıların Uyum Durumları	Frekans	S.S.	$\bar{X}$	Katılım Derecesi
1.Kahramanmaraş halkı yardımseverdir.	56	1,43	3,33	Orta
2.Kahramanmaraş'ta iş bulabilirim.	56	1,49	2,35	Düşük
3.Kahramanmaraş'ta ev bulma imkanları kolaydır.	56	1,06	1,55	Düşük
4.Kahramanmaraş'ta dinimi özgürce yaşayabiliyorum.	56	0,58	4,62	Çok Yüksek
5.Kahramanmaraş'ta geleneklerimi devam ettirebiliyorum.	56	0,80	4,42	Çok Yüksek
6.Kahramanmaraş'ta yaşarken güvenliğimden endişe duymuyorum.	56	1,19	4,00	Yüksek
7.Burada dil eğitimi yeterlidir.	56	1,57	3,42	Yüksek
8.Burada istediğim gibi yaşayabilirim.	56	1,55	3,32	Orta Düzey
9.Türkiye'de iyi bir gelecek edinebilirim.	56	1,45	3,17	Orta Düzey
10.Türkiye'nin vatandaşlık hakkı vereceğini düşünüyorum.	56	1,11	3,96	Yüksek
11.Türkiye'nin kadın hakları konusundaki tutumlarından memnunum.	56	1,34	3,85	Yüksek
12.Türkiye'de oy vermek isterim.	56	1,03	4,25	Çok Yüksek
13.Türkiye vatandaşı olmak isterim.	56	1,33	4,08	Yüksek
14.Kültürümüzü korumak için Türkçe öğrenmek istemem.	56	1,17	1,53	Düşük
15.Türklerle iletişim kurmak için Türkçe öğrenmek isterim.	56	0,95	4,48	Çok Yüksek
16.Alışveriş yaparken Türklerden alışveriş yapabilecek kadar Türkçe biliyorum.	56	1,66	3,57	Yüksek
17.Türk kültürüyle ve Suriye kültürünün birbirine yakın olduğunu düşünüyorum.	56	1,14	4,16	Yüksek
18. Kahramanmaraş'ta bundan sonraki hayatım boyunca yaşayabilirim.	56	1,52	3,42	Yüksek
19. Türkler Suriye halkının dostudur.	56	1,22	4,14	Yüksek

3.2.3. Nitel Verilere İlişkin Bulgular

3.2.3.1. Kadınların Suriye'deki ve Kahramanmaraş'taki Yaşam Tarzı Sorunları

Suriye'deki savaş öncesinde ve savaş sonrasında hem erkeklerin hem de kadınların günlük yaşamlarının farklı olduğu yapılan görüşmelerde belirlenmiştir. Ancak Suriye'de savaşın başlamasıyla birlikte hayatlarında büyük değişiklikler olduğu ifade edilmiştir. Özellikle kadınların Türkiye'ye sığınarak almış oldukları çevreden ve kültürden oldukça uzak bir coğrafyada yaşamaları, hayatlarındaki en büyük değişiklik olmuştur. Sığınmacı olan kadınlara savaş öncesi yaşantıları sorulduğunda, kadınların birçoğu savaş öncesi yaşantısına özlem duyduğunu ifade etmiştir.

Suriye'de bir kadının gündelik yaşamı, meslek ve eğitim durumuna göre değişim göstermekle birlikte, hemen hemen benzer işleri yaptıklarını ifade edenler de olmuştur.

“Hayatımız çok güzeldi, ailecek çok mutluyduk, eşim işe giderdi, bende çocuklarımı okula gönderip ev işlerimi bitirip, çocuklarıma ve eşime öğle yemeği hazırlardım. Akşamları hep birlikte parka, annelere giderdik.” (Göçten Etkilenen Kadın 1).

Başka bir göçten etkilenen kadın gülerek *“Çocukluğum yaşadım ben, çok güzel bir çocukluğum oldu, şimdi burada çocuklarım sokakta oynayamıyor, ben orada çok güzel bir öğrencilik geçirdim”* (Göçten Etkilenen Kadın 2)

“Her şey çok iyiydi, çocukluğumuz, anılarımız orada kaldı. Vatanımızı özliyoruz.” (Göçten Etkilenen Kadın 4)

Kahramanmaraş'a gelmeden önce (Göçten Etkilenen Kadın 2) lise 2. sınıfta olan kadın, savaş başlayınca liseyi bitirmeden Türkiye'ye gelmiştir. Burada da tekrar eğitimine devam edemeyip 18 yaşında evlendirilmiştir. Çocukları, Türkiye'deki ortaokula devam etmekte olup, Suriye'de öğrenci olarak başladığı hayatında Kahramanmaraş'ta anne ve ev hanımı olarak devam etmek zorunda kalmıştır.

“Savaştan önce çok güzel bir evde oturuyor, üniversiteye gidiyordum. Çocuklarım babalarıyla vakit geçirebiliyordu. Eşim bana destekçi oluyordu. Ben üniversiteye giderken eşim çocuklarıma bakıyordu.” (Göçten Etkilenen Kadın 3)

Suriye'de hem evli olup hem de üniversiteye devam eden katılımcı, aynı zamanda eşinin de bu konuda ona destekçi olduğunu, gündelik yaşamdaki birçok işi birlikte yaptıklarını ifade etmiştir. Daha sonra mezun olduktan sonra lisede öğretmenlik yapan katılımcı, Türkiye'ye gelene kadar Arapça öğretmenliği yapmıştır. Rütbeli bir asker (Özgür Suriye Ordusunda) olan eşini Esad rejimi²⁰⁰ öldürünce, küçük çocuklarını da alıp Türkiye'ye gelmek zorunda kalmıştır. Suriye'de çocuklarının ismi de arananlar listesinde olduğunu ve Suriye'ye geri dönerlerse çocuklarının öleceğini aktarmıştır. Savaş öncesi yaşamlarının güzel olduğunu, Suriye'de işte ya da evinde çalıştığını belirten kadınların büyük bir kısmı, Kahramanmaraş'a gelince Suriye'deki eski yaşam tarzlarını arar duruma geldiğini belirtmişlerdir.

Kahramanmaraş'taki yaşamlarına ilişkin sorulan sorulara verilen cevaplar yaşam tarzlarında değişiklik olduğunu göstermektedir.

“Burada her gün sabahleyin kalkıyorum, çocukları babalarıyla birlikte işe yolluyorum.

-Çocuklar kaç yaşındalar? (Araştırmacı)

Birisi 13 yaşında, diğeri de 15 yaşında pandemiden (Kovid 19 salgını) dolayı okula gidemiyorlar. Babalarıyla birlikte ayakkabı işinde çalışıyorlar. Bir de büyük oğlum 19 yaşında o da çalışıyor. Onlar gittikten sonra psikolojik bozukluğumla evde oturuyorum, eski günlerimizi düşünüyorum.” (Göçten Etkilenen Kadın 1)

Kahramanmaraş'a geldikten sonra hayatlarında birçok değişiklik olmuş olup, Suriye'de okula giden çocukları burada okul yerine işe gitmeye başlamışlardır. Kadınlarsa arkadaşlarından, ailelerinden, işlerinden uzakta evlerde oturmak zorunda kalmışlardır.

“Maraş'ta Suriye'deki gibi değil, eşim olmadığı için hem baba hem annemim. Bu nedenle evin her türlü işiyle ilgileniyorum. Artan kalan zamanlarda Suriyeli çocuklara

²⁰⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Acar H., “Suriye Halkının Beşar Esad’a Direnme Hakkı: Üç Sözleşmecî Bakış”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 10, Sayı 37 (Bahar 2013), s. 117- 144.

Arapça okuma-yazma öğretiyorum. Çoğu çocuk anadilinde okuyup yazamıyor.” (Göçten Etkilenen Kadın 3)

Katılımcı, Kahramanmaraş'ta Arapça öğretmenliği işini, küçük çocukları olması nedeniyle devam ettirememiş, yardımlarla onları geçindirmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda savaşı, onu yalnızca işinden etmekle kalmayıp, kocasının ölümünden sonra daha fazla sorumluluk sahibi olmasına neden olmuştur. Yine Suriyeli çocukların anadilinde okuyup yazma sorunu olduğunu ifade eden katılımcı, çocukların kendi dillerinde okuma-yazma sorunu yaşayacağını, bu nedenle de ileride çocukları Suriye'ye ülkelerine geri dönmek isterlerse oraya alışmakta zorluk çekeceklerini ifade etmiştir.

“Yaşadığımız şehirde gece 3'te lokantalar, dükkanlar açık olurdu, geceleri gezebiliyorduk. Maraş'ta ise geceleri dışarı çıkamıyoruz.

-Neden dışarı çıkamıyorsunuz?

Suriye'de içki yoktu. Kimse içki içemiyordu. Ancak Maraş'ta geceleri insanlar sokakta içebiliyorlar. Biz rahatsız oluyoruz. Korktuğumuz için çıkamıyoruz.” (Göçten Etkilenen 4)

Katılımcının, ifadesinde yer alan “Suriye'de içki yoktu” cümlesini katılımcının Suriye yaşam tarzı açısından değerlendirilmesi gerekmekte olup, Suriye'de diğer Arap ülkelerinin tersine alkollü içkiler bulunmakta olup, satışı Baas rejimi tarafından yapılmaktadır.²⁰¹ Bu nedenle katılımcının Suriye'de daha muhafazakar bir çevrede yaşadığını bu nedenle de Kahramanmaraş'ta yaşadıkları çevreye uyum konusunda sorun yaşadığı ifade edilebilir.

“Kahramanmaraş'a gelmeden önce İzmir'e gitmiştik. Ancak oraya alışamadık hem pahalı hem de kültürel açıdan bize uymuyordu. Suriye'ye geri dönme ümidiyle 2019'da Kahramanmaraş'a geldik. Buraya alışma konusunda daha iyi durumda olmamıza rağmen komşularımızla iyi iletişim kuramadık.” (Göçten Etkilenen Kadın 4)

Katılımcının ailesiyle Türkiye'de İzmir kentinde bulunmasına rağmen kültürel anlamda uyum sorunu yaşamasından dolayı Kahramanmaraş'a yerleştikten sonra da buradaki kültürel çevre ailenin yaşam tarzına daha uygun olmasına rağmen bahsettikleri “Komşularla ilişki kuramama, geceleri sokakta alkollü içki içenlerinde olması” gibi nedenlerle Suriye'deki alışkanlıklarını geride bırakmışlardır. Ayrıca Kahramanmaraş'ı yalnızca kültürel olarak yakınlık nedeniyle değil aynı zamanda Suriye'ye dönüşlerin olduğu 2019 yılında taşınarak evlerine geri dönebilme umuduyla seçmişlerdir.

²⁰¹ Meuse A., In Damascus, The Bars Are Packed And The Wine Is Flowing, <https://www.npr.org/sections/parallels/2016/11/05/500573128/in-damascus-the-bars-are-packed-and-the-wine-is-flowing>, Erişim Tarihi:01.03.2022

“Suriye’de ev kira değildi, elektrik, su buradaki kadar pahalı değildi, eşim iki saat çalışmaya gitse geçinmemize yetiyordu. Burada kiralar oldukça yüksek ve faturalar yüksek geliyor.” (Göçten Etkilenen Kadın 5)

Yalnızca bu katılımcının değil, diğer tüm katılımcıların birçoğunun da Suriye’deki evleri müstakil olup, kirada olmadıkları gibi faturalarının oldukça düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Kahramanmaraş’taysa kiralık ev sıkıntısı Suriyeli sığınmacılar geldikten sonra daha da sorun haline dönüşmüş olup, mevcut nüfustan daha fazla bir nüfusa ev gerektiğinden dolayı kira bedelleri de artmıştır. Ayrıca elektrik, su, internet gibi giderler de burada Suriye’ye oranla daha fazla olmaktadır. Bu nedenle geçinebilmek için Suriye’deki yaşam tarzlarından çok daha farklı bir yaşam tarzını Kahramanmaraş’ta yaşamak durumunda kalmışlardır.

“Ben Suriye’deyken evimde yok denecek hiçbir şey yoktu. Dört dörtlük bir hayatım vardı. Buraya gelince yokluğu tanıdım. Çocuklarımın yanında bir oraya bir buraya derken zamanım geçiyor.” (Göçten Etkilenen Kadın 11)

Katılımcının ifade ettiği “dört dörtlük hayat” aslında vatanında geçirdiği zamanın tanımı olarak gösterilebilir. Yüz yaşında olduğunu ifade eden katılımcı, köyde yaşaması nedeniyle bahçe ve tarla tarımında çalışmış olup kendi ihtiyaç duydukları tarım ürünlerini kendilerinin ürettiğini aktarmıştır. Ancak Kahramanmaraş’a gelmek zorunda kaldıktan sonra çocuklarının yanında yaşamak zorunda kalmıştır. Alışmış olduğu Suriye köy yaşam tarzından Kahramanmaraş’ta şehir yaşam tarzına geçiş yapması uyum sürecinde zorlanmasına neden olmuştur.

Birçok katılımcı, günlük yaşamlarının savaş öncesi ve savaş sonrası olarak ikiye ayrıldığını savaş olmadan önce çalışan kadınların olduğunu (özellikle devlet memurluğu) ve savaş sonrasında geldikleri Kahramanmaraş ve Türkiye’nin diğer şehirlerindeki birçok kadının daha önce çalıştıkları işleri yapamadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı kadınlar, savaş öncesinde gündelik işlerinde daha huzurlu olduklarını ve gündelik işleri daha mutlu yaptıklarını ancak Kahramanmaraş’a yerleştikleri savaş sonrası yaşamlarında eski gündelik yaşamlarını aradıklarını (yaşadıkları şehirleri, akrabalarını, komşularını, yakın arkadaşlarını) ifade etmişlerdir.

“Köyde yaşadığımız için köydeki markete bile gidemezdik. Eşlerimiz ne eksikse işten gelirken getirirdi. Biz de getirdiklerini hazırlayıp pişirirdik. Ara sıra kuaför ve terzi dışında gittiğimiz yer yoktu.” (Göçten Etkilenen Kadın 8)

Katılımcı kadınların, Kahramanmaraş’taki yaşam tarzları, daha çok ailelerine bağlı olan (eşlerine ya da anne-babalarına) ev ve yakın çevresinde geçen bir hayatı temsil

etmektedir. Suriye'deki yaşamlarından farklı olarak “market ve giyim alışverişini” katılımcı kadınlar, eşlerinin uzun çalışma saatleri nedeniyle kendileri yapmaktadır.

“Burası Suriyeli kadınlar için cennet gibi, hakları var, özgürlükleri var, Suriye’de olmayan birçok sosyal ortamı burada bulabiliyorlar. Burada orada yaşayabildiğimiz hayattan çok daha iyi bir hayat var.” (Göçten Etkilenen Kadın 12)

Katılımcının ifade ettiği gibi, Suriye ve Türkiye’deki kadın hakları kıyaslandığında Suriyeli sığınmacı kadınların ,Türkiye genelinde ve Kahramanmaraş özelinde bakıldığında buradaki kadın haklarının kanunla ve anayasayla korunduğu göz önünde bulundurulursa yaşam tarzlarına olumlu olarak yansıdığı ifade edilebilir.

“Ben kendimi çok güvende hissediyorum. Çok seviyorum Maraş’ı, başka şehre gitmek bile istemiyorum. Burada her işimi rahatlıkla yapabiliyorum.” (Göçten Etkilenen Kadın 8)

Bazı katılımcı kadınların ifade ettiği sokağa çıkamama durumu bazı katılımcı kadınlar tarafından yaşanmamakta olup Kahramanmaraş’ta özgür olduğunu, sosyal yaşamını seven kadınların var olduğu da aktarılabilir.

“Bizim kültürümüzde çok çocuk sahibi olmak sorun değildir. Ben 5 çocuğun ideal olduğunu düşünüyorum. 4 çocuğum var. Beşinci çocuğumu da doğurmak isterim.” (Göçten Etkilenen Kadın 12)

“Benim beş çocuğum var. Birisini hala emziriyorum. Ben doğuma gittiğimde doktorlar, daha fazla doğurmanın tehlikeli olduğunu, doğum kontrol önerdiler. Allah veriyor rızkını. Gerçi bir tane çocuğumda büyüme geriliği var. Doktorlar, vitamin eksikliğinden olduğunu söylediler.” (Göçten Etkilenen Kadın 5)

Katılımcıların, yaşam tarzlarında aile çok önem taşıdığından dolayı, çocuk sayısının çok olmasının da iyi olduğunu düşündükleri kaydedilmiştir. Aile yaşamları için uygun çocuk sayısının 5 olması ve doktorların sağlık için tehlikeli demesine rağmen doğurmaya devam etmek istemeleri ve çocuğunun yetersiz beslenmeden büyümemesine rağmen çocuk isteğinin önünde geçmemesi oldukça dikkat çekicidir.

Katılımcı kadınların, yaşam tarzları, savaş nedeniyle değişime uğramıştır. Savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan katılımcı kadınlar, Kahramanmaraş’ta uyum süreci gerektiren başka bir hayata başlamak durumunda kalmışlardır. Kahramanmaraş’ta yaşayan yerel halkla uyum sürecinde en büyük sıkıntıyı Suriyeli kadın sığınmacılar çekmekte olup bunun en önemli nedeni, sohbet edecek düzeyde dil yeterliliklerinin olmaması durumudur. Komşularıyla iletişim sıkıntısı yaşayan katılımcı kadınların dil bariyerini aşarlarsa uyum süreçlerinde en önemli bir aşama kaydedebilirler. Ayrıca yaşam tarzlarında ailenin çok önem

arz etmesinden dolayı çok çocuk yapma isteği, kadını evde çocuk bakmak durumunda bırakarak gündelik olarak başka aktivitelere veyahut çalışmaya zaman bırakmamaktadır.

3.2.3.2. Kadınların Suriye’deki Sosyokültürel Yaşam Geçmişi

Suriye’de sosyokültürel yapının en önemli unsurunun aile olduğu söylenebilir. Günlük yaşamlarında sosyal ilişkiler oldukça önemli yer tutmaktadır. Katılımcılar, Suriye kültürü ile Türk kültürünün birbirine yakın olduğunu ifade etmiştir. Ancak Suriye’nin Şam, Lazkiye gibi daha güneyde yer alan şehirlerindeki gelenek ve görenekler ile Suriye’nin kuzey sınırında yer alan, Humus, Halep gibi şehirlerinin gelenek ve göreneklerinin birbirinden farklı olduğunu belirtmişlerdir.

“Halep, çok çıkamıyorum, Şam’da ise çıkabiliyorum.” (Göçten Etkilenen Kadın 6)

“Lazkiye, Hatay gibi” (Göçten Etkilenen Kadın 7)

Kadınlar, Şam ve Lazkiye’deki kültürel yaşantının daha çok Hatay’a benzediğini, ancak Halep, Humus gibi şehirlerin daha farklı bir geleneksel yaşantı içinde olduğunu ifade etmişlerdir.

Kadınlar, düğünlerde, “kına, damat ve geline hediyeler” gibi Türkiye’de de olan geleneklerin olduğunu ifade etmişlerdir.

“Türkiye’de çok altın istiyorlar, Suriye’de bu kadar çok altın istediklerini görmedim.” (Göçten Etkilenen Kadın 8)

“Bazı aileler kızları için başlık parası isteyebiliyor ya da durumunun iyi olduğunu kanıtlayan aileye kız vermek isteyebiliyor. Yine evin eşyasını da erkek tarafının almasını isteyebiliyor.” (Göçten Etkilenen Kadın 7)

Kadınlar, düğünlerde kadınlara çok fazla altın takılması gibi özellikle Güneydoğu Anadolu’da yaygın olan altın takma geleneğinin olmadığını ifade etmişlerdir. Evliliklerde halen “başlık parası” istemenin olduğunu ve maddi durumu daha iyi olana kız verme durumu da Suriye’nin halen yaygın olan geleneklerinden biridir.

“Cenazelerde en yakının olduğu eve taziye çadırı kurulur, üç gün o çadıra sırayla yemek getirilir. Üçüncü günün sonunda taziye çadırı kaldırılır. Sadece yakınlar cenaze evinde kalırlar.” (Göçten Etkilenen Kadın 9)

Kadınlar, Türkiye’de de İslam kültürünün getirdiği cenaze töreni anlayışı ile Suriye’deki dini kültürün benzer olduğu ifade etmişlerdir.

“Sünnet töreni biz de yoktur. Sünnet törenini burada duydum.” (Göçten Etkilenen Kadın 1)

Sünnet töreni sorusu katılımcılara ilk kez sorulduğunda, böyle bir törenin olmadığı söylenmiş olup, bu durum diğer katılımcılar aracılığıyla teyit edilmiştir.

“Suriye’de en çok yaptığımız ailece bir araya gelmektir. En büyük aktivitemiz akşamları birbirimize gitmektir. Herkes akşam ev işini bitirir ve akrabayı görmeyi gideriz. Kaynana ya da diğer akrabalar fark etmez. Çerezler ve kahve hiç eksik olmaz. Zaten kahve Suriye kadının günlük rutininde olmazsa olmazdır. Ev hanımları ev işlerini bitirdikten sonra bir araya gelerek sabah kahvesi içerler.” (Göçten Etkilenen Kadın 1)

Suriye kültüründe, aile oldukça önemli olup her bir arada olma ve yemekli akşam toplantıları en önemli özelliklerdendir. Katılımcının ifadesine göre kadınlar evde, ev işlerini yaptıktan sonra kahve eşliğinde birbirlerine dertlerini anlatarak günlük işlerine başlangıç yaparlar.

“Kahve içmek için yapılan buluşmalarda kadınlar, o gün hangi işleri yapacaklarını birbirlerine aktarırlar. Hangi yemeğin yapılacağına dair fikir alışverişi yapılır. Yine terzi ya da kuaför gibi ihtiyaçlara toplu birlikte gidilerek işler ortaklaşa halledilir.” (Göçten Etkilenen Kadın 2)

Kahve içme etkinliği, Suriyeli kadınlar için günlük rutin bir etkinlik diğer yapılacak tüm işler bu etkinlik sırasında kararlaştırılmaktadır. Yalnızca ev hanımı kadınlar arasında değil, çalışan kadınlar arasında da “kahve içme” etkinliği sürdürülmektedir. Yapılacak işler, yemekler ya da hazırlıklar bu kahve buluşmaları sırasında konuşulmaktadır. Kahve içme kültürü, batı kültüründeki “kafe kültürü”ne bu açıdan benzemektedir.

“Suriye’deyken askerlik herkes için çok zor görünür. Benim abim 3,5 yıl askerlik yaptı, eşim ise 2,5 yıl askerlik yaptı. Askerlik çok uzun olduğu için Kahramanmaraş’ta gördüğümüz asker düğünleri Suriye’de yapılmamaktadır.” (Göçten Etkilenen Kadın 1)

Katılımcının ifade ettiği gibi Suriye kültüründe “askerlik” kutsal sayılmamakta olup, uzun askerliğin olması ve iç savaşta yer almak istemeyen Suriyelilerin olması dolayısıyla Türkiye’dekinin aksine asker düğünleri yerine kadınlar çocuklarını yas tutarak askere göndermektedirler.

“Türkmen kadınlarla Arap kadınlar birbirinden farklı giyiniyorlar. Ben Türkmen kadın olarak uzun kıyafetimin altına kısa etek bile giyerdim. Arap kadınlarsa genellikle siyah hicap giyerler yüzlerini de kapatırlar. Halep’te Türkmenlerin çok yaşadığı mahallelerdeki kadınlar daha renkli giyinirken Arapların yaşadığı mahalleler de kadınlar içlerine ne kadar renkli giyerlerse giysinler dış giyimleri siyah renkli ayaklara kadar uzanan “hicap” tır. Yüzlerini de “nigap” denilen peçeyle kapatırlar. Elleri görünmesin de siyah eldiven takarlar. Çocuklarımı en güzel kıyafetlerle okula gönderirdim. Çok temiz ve düzgün giyimli oldukları

için okulda hocaları onları zengin olarak görürlerdi. Halbuki çok da zengin değildik. Temiz giydirmeyi seviyordum. (Göçten Etkilenen Kadın 1)

“Ben renkli giyinmeyi çok sevsem de dışarı çıkarken Suriye’de siyah giyinirdim. Şam ve Lazkiye’de kadınlar daha batılı giyinirler. Halep, İdlip şehirlerin kırsal alanlarında daha geleneksel giyim olur.” (Göçten Etkilenen Kadın 10)

Katılımcıların ifadelerine göre Suriye günlük giyiminde kadınların “hicap”, “nigap” gibi geleneksel elbiseleri bulunmakta olup, Türkmen kadınlarla ve Arap kadınlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Yalnızca farklı gruplar arasında farklılık olmayıp şehirler ve kırsal yerler arasında giyim farklılığı bulunmaktadır. Suriye kadın giyim kültüründe siyah renk önemli olmakla birlikte kadınlar renkli ve güzel giyinmeyi sevdiklerini de ifade etmektedirler. Ayrıca temiz ve güzel giyinmek zenginlik belirtisi olarak da görülmektedir.

“Benim ailem, yemeklerde bolca buluşurdu. Kadınlar bir araya gelip yemek yaparız. Zeytinyağlılar, mezeler ve pilavlar bolca yapılır. Geleneksel yemeklerimiz aslında Hatay yemekleriyle benzer. Patlıcan kebabları çok sevilir. Lavaş ekmek en çok tüketilen ekmeklerdendir. Humus, Muhammara (humusa benzer meze) , Karabij (Tatlı) çok sevilenlerdendir. Evin en büyüğü gelmeden yemeğe başlanmaz.” (Göçten Etkilenen Kadın 4)

“Kahvaltımız birbirine benziyor. Çay ya da kahveyle, zeytin, peynir, yoğurt, domates, yeşillikler olur. Kahvaltıdan sonraki öğün öğle yemeği olur. Ama buradaki gibi öğlen tam 12’de değil öğleden sonra 2 ya da 3 gibi yenilir. Çalışma saatleri daha esnek olduğu için ailenin babası gelene kadar beklenir.” (Göçten Etkilenen Kadın 1)

Katılımcıların ifadelerine göre yemek, ailelerin bir araya gelmesi için aracıdır. Bu şekilde sosyalleşip birbirleriyle zaman geçirmektedirler. Ayrıca yemek kültürü de Türk mutfağına yakın olmakla Hatay ve Gaziantep yemeklerine benzer yemekleri bulunmaktadır.

“Günlük hayatta birbirimizle iletişim kurarken kadınlar birbirine doğrudan adıyla çağırılmazlar. En büyük oğlunun adıyla çağırırlar. Mesela benim oğlumun adı “Abdo” beni “Mıabdo” olarak çağırırlar. Türkçedeki “abi” ve “abla” yoktur. Eğer kadının oğlu yoksa babasının adıyla çağırılır. Resmi olarak ise erkeğe “Seyyid” (Beyefendi), kadına “Seyyide” (Hanımefendi) ya da “Enise” (Hanım) olarak hitap edilir. Teyze demek için “Hâle”, dayı için “hâl”, hala için “bibi” ve amca için “emmi” deriz. Anne için “mama” ve baba için “abba” deriz.” (Göçten Etkilenen Kadın 1)

Katılımcının ifadesine göre Türkmen ve Arap ailelerde kadınların birbirlerine doğrudan hitap etmediği ve gündelik hayatlarında kullandıkları hitaplar ile resmi alanlarda kullandıkları hitaplar arasında farklılık olduğu vurgulanabilir. Ayrıca “bibi” ve “emmi” kullanımı da Türkmenler arasında yaygın olup, Türkiye’de de birçok şehrin kırsal kesiminde

kullanıldığı söylenebilir. Genel olarak bakıldığında, Suriyeli kadınların Suriye kültüründe daha geri planda bırakıldığı, Suriyeli erkeklerin ise çalışma hayatında daha öne çıktığı görülmektedir. Suriyeli kadınların ataerkil yapının gereği olarak, ev içi işlerde (kendi evinde ücretsiz emek olarak) çalıştığı, bir anlamda kadının eve ait olarak görüldüğü söylenebilir.

3.2.3.3. Kadınların Kahramanmaraş'taki Sosyokültürel Yaşamı

Suriye ile Kahramanmaraş'ta yaşanan toplumsal ve kültürel hayat farklılıklarının olduğu ifade edilmiştir. Kadınlar, Kahramanmaraş'ta kendilerini daha özgür ve daha farklı hissettiklerini ve daha kolay sosyalleşme ortamı yakaladıklarını belirtmişlerdir.

“Suriye’de sosyal hayat yok, burada tanıştık orada dışarı çıkılsa bile yapılacak çok az şey vardı. Burada AVM var, bir sürü park var, orada çok kısıtlı imkanlar vardı” (Göçten Etkilenen Kadın 10)

“Lisede hocalarım beni çok seviyor, üç yıldır sınıfımda sınıf başkanı seçiliyorum. Bir keresinde ayağımı incitince doktora gittim. Çok güzel Türkçe konuştuğumu duyan doktorlar, “Aa ne kadar güzel, keşke tüm Suriyeliler Türkçe konuşsalar” dediler. Okul müdürümüz, beni aradı ve televizyonda konuşmak ister misin diye sordu ben konuşmak istemedim.” (Göçten Etkilenen Kadın 11)

Kahramanmaraş'ta sosyal hayatın, Suriye'deki sosyal yaşantılarından daha renkli olduğunu, evden dışarı çıkmakta zorlanan kadınların, Kahramanmaraş'ta bu imkâna daha çok kavuştukları yapılan görüşmelerde ifade edilmiştir.

“Suriye’de her şeyi eşim getirirdi. Eşim alırdı ihtiyaçları burada çalışma saatleri çok uzun ve market ve diğer ihtiyaçlar için mağazalar erken kapanıyor. Bu nedenle ihtiyaçlar için ben dışarı çıkıyorum.” (Göçten Etkilenen Kadın 6)

Buradaki yaşantı farklılıkları, kadınların daha fazla sosyalleşebilmeleri için alan oluşturduğu ifade edilebilir.

“Kardeşimi, Suriye’den ayrıldıktan sonra hiç görmedim. Türkiye’ye geldi evlendi ve üç çocuğu var. Yeğenlerimi görüntülü konuşmalar dışında yüz yüze görmedim. Evlendiği kişiyi ve ailesini de hiç tanımadım.” (Göçten Etkilenen Kadın 1)

“Akrabalarımın birçoğu farklı şehirlerde, kayıtlı olduğumuz il dışına çıkmamız ancak resmi izinle mümkün oluyor. Bu nedenle diğer kardeşlerimi ziyarete gidemedim. Bir keresinde Adana’ya gittim. Oradaki kız kardeşimi gördüm. Onun dışında diğer akrabalarımı 4-5 yıldır hiç görmedim.” (Göçten Etkilenen Kadın 12)

Katılımcıların Kahramanmaraş’a yerleşmesindeki en büyük nedenlerinden biri %46,4 ile yakınlarının burada yaşıyor olmasına rağmen, başka şehirlerde yaşayan akrabaları da

bulunmaktadır. Ailelerinin büyük çoğunluğu Kahramanmaraş'ta yaşıyor olmasına rağmen, farklı şehirlerde (İstanbul, İzmir, Bursa, Osmaniye, Şanlı Urfa) yaşayan akrabaları da bulunmaktadır. Suriye toplumunun en önemli birleştirici unsuru olan aile, Türkiye'de farklı şehirler de olmak gibi nedenlerden dolayı geri planda kalmaya başlamıştır.

“Suriye’deki gibi aile buluşmalarımız çok sık olmuyor. Çalışma saatleri uzun olduğu için eşlerimiz geç saatlere kadar çalışıyor. Akrabalarımızla aynı mahallelerde hatta aynı şehirlerde olmadığımız için bir araya gelmemiz oldukça sıkıntılı bir durum bizim için. Suriye marketleri olduğu için halen kendi yemeklerimizi burada pişirebiliyoruz. Ancak maddi durumumuz burada daha sıkıntılı olduğu için yapmak istediğim çoğu yemeği pişiremiyorum.”(Göçten Etkilenen Kadın 1)

Katılımcının ifade ettiği gibi Suriye’deki gibi aile buluşmaları ya da yemek kültürünü sürdürmek oldukça zor olmaktadır. Göçün etkilerinden olan “aile parçalanması” da bunun bir parçası olarak kendi ailelerinden uzak kalmışlardır. Ancak yemek kültürlerini ve sevdikleri yiyecekleri göçle birlikte Maraş’a taşımışlardır.

3.2.3.4. Suriyeli Kadın Sığınmacıların Sorunları

Kadınların gündelik hayatlarında güvenlik kaygısının Suriye’de iken ve Kahramanmaraş’ta iken farklı olduğu yapılan görüşmelerde ifade edilmiştir. Özellikle günlük yaşam içerisinde ev hanımı olan kadınların sokağa çıkma konusunda çekincelerinin olduğu ifade edilmiştir.

“Bakkallara, marketlere tek başıma gidemiyorum, genellikle ev için eksikleri eşim getiriyor. Eğer markete ya da dışarıya çıkacaksam kızımınla birlikte çıkıyorum. Kızımı da evde tek bırakmak istemiyorum. Güvenmiyorum çünkü korkuyorum” (Göçten Etkilenen Kadın 1).

Kahramanmaraş’ta Suriyeli sığınmacı kadınların en çok çekindikleri konulardan birisi, sokağa çıkamama sorunu olduğu ifade edilmiştir. Kadınların sokağa çıkmasını kısıtlayan tek faktörün eş faktörü olmadığını, bunun dışında Kahramanmaraş’ta sığınmacı olmanın da etkili olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim *“Suriyeli olduğum belli olduğu için sokağa çıkmaya çekiniyorum”* gibi ifadeler derinlemesine mülakat yapılan kadınların hemen hepsinde ortak olarak belirtilmiştir. Kadınlar Suriye’de sokağa çıkma konusunda ise, daha rahat olduklarını aktarmışlardır.

“Suriye’deki tüm çocukluğum sokakta oyun oynamakla geçti. Bazen gece 3’e kadar sokakta olurduk korkacak hiçbir şeyimiz yoktu.” (Göçten Etkilenen Kadın 3).

Suriye’de sokağa çıkma konusunda sorun yaşamadıklarını, Suriye’nin pek çok kentinde AVM gibi kapalı alışveriş merkezi kültürü yaygınlaşmadığı için, alışveriş için genellikle eşleriyle birlikte dükkânlara gittiklerini ifade etmişlerdir.

“Maraş’ta akşamları sokağa, parka gidiyorsun, etraftan gelen bakışları anlayabiliyorsun, zaten Suriyeliler şöyle böyle diye kendi aralarında konuşmaya başlıyorlar. Bu nedenle akşam 10’dan sonra eşim yanımda olsa da kendimi güvende hissedip sokağa çıkamıyorum.” (Göçten Etkilenen Kadın 1)

Kahramanmaraş’ta belirli sığınmacılara karşı belirli bir tepkinin olduğunu düşünen Suriyeli sığınmacı kadınlar, özellikle sosyal medyadan ve TV’den gördükleri tepkileri sokakta birebir kendileri de yaşadıklarını belirtmektedirler. Bu tür tepkilerden kaçınmak için ise evden dışarı çıkmamaya özen gösterdiklerini ifade etmektedirler. Bu durum, sadece ev hanımı olan Suriyeli sığınmacı kadınlar için değil, aynı zamanda çalışan kadınlarda da bu durumun benzer olduğu görülmüştür.

“İşe gidip gelirken, ne kadar modern giyinsem de Suriyeli olduğum belli oluyor bu yüzden de bana bakışlarından anlıyorum beni dışladıklarını.” (Göçten Etkilenen Kadın 2)

Kendilerine karşı bir dışlama hissettiklerini ve Kahramanmaraş’ta yaşarken günlük hayattaki en çok karşılaştıkları sorunlarının bu olduğunu ifade etmektedirler. Yalnızca bu durumdan kadınlar değil, çocukların da etkilendiğini belirtmektedir. Özellikle Türkçe konuşamayan çocuklar, bu durumun en büyük zarar görenler olduğu düşünülebilir.

“-Benim çocuğum 5.Sınıfı gidiyor, okulda hocası okuyamayınca ona, nasıl desem,

-Vurmuş mu?

Evet ona vurmuş.” (Göçten Etkilenen Kadın 4)

Çocukların okulda Türkçe konuşma becerisi azaldıkça okuldaki ayrımcılık durumu da artmaktadır. Bu da çocukların ilerleyen süreçlerde yaşayacakları uyum sorununa işaret etmektedir.

“15 yaşında severek evlendim. İlk iki çocuğum düştü. Ancak dört erkek iki kız çocuğum oldu. Eşim beni çok severdi. Bana vurmaya kıyamazdı.” (Göçten Etkilenen Kadın 11)

“ 15 yaşında evlendim. Eşimle aramızda 4-5 yaş olduğu için çok fazla anlaşamama durumu olmadı. Evliliğimin ilk senelerinde biraz vurmuş olabilir çocuklarım olduktan sonra herhangi bir sıkıntı yaşamadım.” (Göçten Etkilenen Kadın 12)

Derinlemesine mülakata katılan 12 kadından 8'i evli olup, bunların hemen hepsi 15-18 yaş arasında evlenmiştir. Suriye'de 13-15 yaşındaki evlilikler, katılımcıların ifadeleriyle aktarılacak olursa *"hayatın doğal akışı kadar normaldir."* Verilen katılımcı ifadeleri de göz önünde bulundurularak, katılımcı kadınların birçoğunun en önemli sorunlarından biri "erken evlilik yapmış olmaları" olup yalnızca Suriye'deki yaşam tarzlarında değil aynı zamanda Kahramanmaraş'taki yaşam tarzlarında da bir değişiklik olarak yansımamıştır.

"Çevremde kuması olanlar var, küçük yaşta evlenen tanıdıklarım da var."

-Buradaki Türklere kuma olarak giden ya da küçük yaşta evlendirilen tanıdığınız kadınlar var mı?

İsim vermeyeyim, (Hayır isim istemiyoruz) evet birçok tanıdığımızın kızı kuma olarak ya da küçük yaşta evlendirildiler. Hatta komşumuz kızını evli bir adama verdi." (Göçten Etkilenen Kadın 12)

"Kızların erken evliliği oldukça normal karşılanıyor. Kadınların erken olgunlaştığı düşünüldüğü için erken yaşta evlenmek gündelik bir durum kabul ediliyor. Burada da erken evlenen kız çocukları tanıyorum." (Göçten Etkilenen Kadın 9)

Kahramanmaraş'ta yaşayan yerel halkın da tepki verdiği bir durum olan "Suriyeli Kuma" alma durumu normal bir durummuş gibi ifade edilmektedir. Katılımcının ifade ettiği üzere birçok Suriyeli kız çocuğu, savaştan dolayı sığındıkları Türkiye'de "kuma olma ya da çocuk yaşta evlilik" durumuna maruz kalmıştır. Erken evlilik, katılımcı kadınların hemen hepsinin yakın çevresinde görmüş olduğu bir durum olup, Suriyeli sığınmacılar arasında normal karşılanmaktadır. Ayrıca Kahramanmaraşlı bazı erkeklerin bu durumun farkına vardıkları için, küçük kız çocuklarını kuma olarak aldıkları söylenebilir.

"Hastanede bir genç kadınla karşılaştım. Benim gibi Suriyeli olduğunu görünce konuşmak istedim. Babası 50 bin liraya onu fabrika sahibi bir Maraşlıya vermiş. 18 yaşında, 60 yaşında birinin üçüncü karısı olarak evlenmiş. Sadece imam nikahı varmış. Fabrika sahibi olan adam, ona fabrikasının olduğu yerde ev yaptırmış, üç çocuğuyla orada yaşıyormuş. Adam gündüzleri onun yanında kalıp, akşamları diğer eşlerinin yanına gidiyormuş." (Göçten Etkilenen Kadın 1)

"Geçenlerde bir komşumuzun kızı evlendi. İkinci eş olacaktı. Ailesi, Türk aile zengin diye sevinerek verdiler." (Göçten Etkilenen Kadın 12)

Her iki ifade de açıkça görülmekte olan Suriyeli sığınmacıların maddi açılardan zorluk çekmesi, kumalığın Suriye'de de yaygınlığı gibi nedenlerden dolayı kız çocuklarının erken yaşta evlenmesine ya da kuma olarak evlilik çatısı altına sürüklenmelerine neden olmaktadır. Suriyeli sığınmacı kadınların en önemli sorunu, erken yaşta evlilik ve kumalık olup

Kahramanmaraş'ın kapalı bir toplum olması nedeniyle sıklıkla bu duruma maruz kalmalarına neden olmaktadır. Birçok açıdan bakıldığında sığınmacı kadınlar dezavantajlı gruplar arasında çocuklarla birlikte ilk sıralarda yer almakta olup, toplumsal anlamda sağlıklı bir uyum süreci için Suriyeli sığınmacı kadınların bu sorunlarına ağırlık verilmesi gerekmektedir.

3.2.3.5. Kadınların Sorunlarına Çözüm ve Sorunlarla Mücadele Durumu

Literatüre bakıldığında; Suriye'de kadının toplumdaki yerinin önemli olduğuna dair görüşler olduğu söylenebilir. Hatta Türkiye'de bu konuda bazı gazetecilerin yazılarına bakıldığında olumluluk içerdiği de ifade edilebilir. Örneğin, “Suriye kadın hakları açısından dünya sıralamasına ve bölge ülkeleri sıralamasına bakıldığında zaman bir hayli ilerlemiş görünüyor. Ancak bu daha çok merkezler için geçerli bir durumdur. Kırsal kesime doğru gidildikçe kadının toplum içindeki yerinin dini anlayış tarafından belirlendiği görülmektedir. Nüfusu yaklaşık 23 milyon olan Suriye'de kadınların evlenme yaşı ortalama 25, doğurganlık oranı ise 3,3 civarındadır. Kadınlar için ülkede yasal evlilik yaşı 17, erkekler için 18'dir. Ancak kırsal kesimde dini nikâhlı erken evlilikler yaygındır. 1949 yılında oy verme hakkı alan kadınlar 250 kişilik parlamentoda 33 sandalyeye sahip (2016) olmuştur. Kabinde 2 kadın bakan bulunmaktadır. Parlamento başkanı kadındır. Cumhurbaşkanı Esad'ın iki yardımcısı (Necah Attar ve Buseyna Saban) kadındır.”²⁰² Fakat cinsiyet eşitliği olmadığı yazının gidişatından anlaşılmakta olup, yapılan derinlemesine mülakatta katılımcıların verdikleri cevaplarla da örtüşmektedir. Türkiye'deki kadın hakları konusunda bilgi sahibi olup olmadıkları sorulduğunda;

“İlk geldiğimde Suriye'deki gibi sanıyorduk, sonradan baktık ki kadınlar da boşanabiliyor hatta kimisi bunu duyunca gidip boşanma davası açtılar.” (Göçten Etkilenen Kadın 4)

2011 yılında Suriye'den geldiklerinde Suriye yasalarına göre kadınların boşanma hakkı olmayıp, erkekler boşanma davası açabilmekteyken, savaş sonrası süreçte, eşlerinin ölü ya da diri olduğundan haber alamayan Suriyeli kadınlar için 2017 yılında boşanma davası açma hakkı ülkede verilmiştir. Ancak Türkiye'ye ilk geldiklerinde kadınların buradaki haklarından haberdar olan Suriyeli kadınlar, özellikle boşanma konusundaki medeni hakkı oldukça sevinçle karşılamışlardır. Ancak bu konuda “tanıtım broşürü, görseller, afişler” gibi birçok Suriyeli kadının erişebileceği bir kadın hakları tanıtımına ihtiyaç bulunmaktadır.

²⁰² Özügürlü M., Suriye'de Kadın Hakları, <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/03/09/suriyede-kadin-haklari>, Erişim Tarihi.29.12.2021

“Türkiye’de kadın hakları konusunda çok az bilgimiz vardı. Zamanla öğrendik.

Böyle bir şey varsa, broşür gibi bize de iletir misiniz? (Göçten Etkilenen Kadın 5)

Buradan da anlaşılacağı üzere uyum kapsamında kadın hakları konusunda bilgilendirme amaçlı toplantılar, buluşmalar gerçekleştirilebilir.

“Burada kadının en büyük sorunu küçük kadın evlenebiliyor. 14 yaşında evlenebiliyorlar.” (Göçten Etkilenen Kadın 9)

Katılımcının ifadesinde yer verdiği “erken evlilik” durumu Kahramanmaraş’ta normal karşılanan bir durum olmayıp Suriyeli sığınmacıların zor durumda olmalarından istifade etmeye çalışan insanlar nedeniyle bu şekilde olduğu kanısına varmalarına neden olan bir durumdur. Bazı kötü niyetli insanların, Suriyeli sığınmacı kadınları kendi emelleri için kullandıklarını ortaya koymaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere Suriyeli kadınlar, Türkiye’ye geldikten sonra savaş mağduru kız çocukları olarak ve “çocuk yaşta evlilik” sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır. Bunun getirdiği birtakım hukuki ve toplumsal sorunların çözümü de yük oluşturmaktadır.

“Biraz şimdi iyileştim, 6 yılın sonunda toparlamaya başladım, tecavüz gördüm, kıtlık gördüm, çok korktum dışarı çıkmaya” (Göçten Etkilenen Kadın 9)

Öğretmen olan katılımcı, Suriye savaşı başladığında Lübnan’a gitmek zorunda kalmıştır. Burada geçirdiği 2 yılda hem açlıkla hem de tecavüzle yüz yüze kalmak zorunda kalmıştır. Savaşın seyri hafifleşince tekrardan Suriye’ye dönmüş, ancak hayat şartları zorlaşınca bu sefer de çocuklarıyla birlikte Türkiye’ye sığınmıştır. Burada iki kızının eğitimi için çalışıp kızlarını üniversiteye göndermiştir. Katılımcı, bu zor hayat şartlarıyla mücadele ederken, herhangi bir sağlık kuruluşundan psikolojik destek almamış olup, halen psikolojik anlamda desteğe ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Derinlemesine mülakat yapılan 12 katılımcı kadının 8’i evli olup, bunlardan yalnızca bir tanesi 18 yaşından sonra evlenmiştir. Katılımcı kadınlara evlilik ve doğum hikayeleri sorulduğunda birçoğunun ilk doğumunun düşük olarak gerçekleştiği 15-16 yaşında doğurdukları tespit edilen kadınların bunun bir sorun olduğunun farkında olmadığı da yapılan görüşmeler sırasında belirlenmiştir.

“Onun annesi onu 12 yaşında verdi. Canidir annesi” (Göçten Etkilenen Kadın 1)

Bu cümleyi “Göçten Etkilenen Kadın 2” için dile getiren katılımcı, sürecin nasıl olduğunu da ifade etmiştir. Suriye’de de erken yaşta evliliğin kadınlar arasında iyi bir şey olmadığı bilirse de çok fazla kınanmayan bir durum olduğu, büyükler tarafından normal karşılandığı söylenebilir. Yine aynı katılımcının ilk doğumunun da erken yaşta olduğu söylenebilir.

“İlk doğumum 15 yaşında oldu.

-ilk çocuğunu düşürmedin mi?(Göçten Etkilenen Kadın 1)

(Göçten Etkilenen Kadın 2)

Bu konuşmanın gidişatından anlaşılacağı üzere çocuk olduğu yaşta evlenen “Göçten Etkilenen Kadın 2’nin hayatındaki birçok sorundan habersiz olduğu, kızlarının ortaokula gittiği yaşlarda bile (görüşme sırasında kırk günlük bebeği vardı.) bebek sahibi olduğu ifade edilebilir. Katılımcıların, erken evlilik, doğum, çocuk bakımı gibi hususları kadınların dünyasında normal gibi gördükleri söylenebilir.

“İlk iki çocuğumu düşürdüm. Yaşım küçüktü evlendiğimde. Kaç yaşında evlendiğimi hatırlamıyorum bile.” (Göçten Etkilenen Kadın 10)

“Evliliğimin ilk 5 senesinde çocuğum olmadı. Kaynanam laf etmeye başlamıştı. Kocam beni seviyordu. Bu yüzden yanımda durdu.” (Göçten Etkilenen Kadın 1)

“Çocuğum olduğunda yalnızdım. Suriye’den yeni geldiğimizde eşimin ailesinin yanına gitmek zorunda kaldık. Bu nedenle de ablalarım ile iletişim kuramadım. Yalnız çocuk büyütmek çok zor oldu. Türk komşularım destek oldular.” (Göçten Etkilenen Kadın 8)

Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak, göçten etkilenen kadınların aileyle ve evlilikle ilgili sorunları bulunmaktadır. Ailelerine yakın yaşamaya alışkın olan kadınların, göç sırasında ailelerinden ayrı düşmeleri nedeniyle aile büyüklerinin bilgi birikiminden faydalanamama durumu oluşmuştur. Yine Suriye sosyokültürel yapısında kadının erken çocuk sahibi olması önemli olup, düşük yapılması ya da çocuk doğurmak için hazır olmama durumları da görülmektedir. Bu durum diğer aile bireyleri tarafından kınanacak bir durum olarak da görülebilir.

“Kadın olarak en büyük isteğim eşimin yüksek maaşının olmasıdır. O yüksek maaş alırsa çocuklarım rahat eder.” (Göçten Etkilenen Kadın 9)

“Benim için, kadınların birbirine destek olması, birbiri için mücadele etmesi çok önemli.” (Göçten Etkilenen Kadın 1)

“Suriyeli kadınların sorunlarının, kadınların bir araya gelerek çözmesini, hiç yoktan birbirlerini dinleyip, dertlerimize ortak olmalarını, çok isterdim. Yalnız olmadığımızı düşünürdüm.” (Göçten Etkilenen Kadın 3)

Katılımcı kadınların hemen hepsi, kadınların birbirlerine destek olmalarını birlikte mücadele etmeleri yönünde hemfikir olup, mücadelecilik olmanın ne demek olduğunun farkındadırlar. Kadınların bu yöndeki ifadeleriyle bir araya gelmelerini ve en azından dertlerini paylaşılabilecekleri bir ortam oluşmasını da arzu ettikleri düşüncelerini desteklemektedirler.

SONUÇ

Kahramanmaraş'ta yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların hem Suriye'deki hem de Kahramanmaraş'taki sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikleri yapılan anket ve derinlemesine mülakat çalışması sonrasında bulgular kısmında ifade edilmiştir. Bulgular kısmında edinilen bilgiler ışığında çalışmanın genel değerlendirilmesi yapılacaktır. Katılımcıların Kahramanmaraş'ta karşılaştıkları yaşam tarzı farklılıkları ve sorunları, Suriye'deki sosyokültürel yaşamları ve Kahramanmaraş'taki sosyokültürel yaşam farklılıklarının etkileri, kadınların sorunları, mücadele etme durumları katılımcı kadınların ifadeleriyle aktarılmıştır.

2011 yılından beri Suriyelilerin savaş nedeniyle birçok ülkeye göç etmeleri ve gittikleri ülkelerde birtakım uyum problemleri yaşadıkları bilinmektedir. Kadınların dünya genelinde toplumsal olarak birçok ülkede toplumsal cinsiyet eşitliği açısından hala yeterince iyi şartlara gelemediğini söylemek mümkündür. Suriye, insani gelişmişlik endeksi²⁰³ sıralamasında 2020 yılında 189 ülke arasından 151. ülke olmuş olup (0,567 puan) orta gelişmiş ülkelerin son sıralarında yer almaktadır. Savaş sürecinden henüz çıkmış sayılan, çatışmaların azaldığı ülkede birtakım değişikliklerle sıralamasında +3 yükseldiği de söylenebilir. Ancak UNHCR raporlarında ülke içinde 6,7 milyon insanın yerinden edildiği, 6,6 milyon insanın da mülteci durumuna düştüğü ülkede savaşın etkileri halen devam etmektedir. Ülkenin çeşitli bölgelerinde yerel gruplar arasında çatışmaların yaşandığı, bazı yabancı kuvvetlerin (Rusya, Türkiye) kendi sınır güvenliğini (Türkiye) sağlamak amacıyla ya da ülkedeki siyasi rejime yardım etmek amacıyla (Rusya) ülke topraklarında bulundukları ifade edilebilir.

Suriye iç savaşından en çok etkilenen ülkelerden birisi de Türkiye olup, yaklaşık 3,8 milyona yakın Suriyeli sığınmacıya Geçici Koruma kapsamında Türkiye'de barınma imkânı sağlamaktadır. Suriyeli sığınmacıların bir kısmının Türkiye'de konteyner kentlerde yaşadığı, bir kısmının ise herhangi bir çalışma izni olmadan kayıt dışı olarak enformal (vasıfsız) işlerde çalıştıkları görülmektedir. Bu sığınmacı nüfusun vasıfsız (ara) işlerde istihdama oldukça müsait bir konumda olduğu söylenebilir. Bu nedenle Türkiye'deki Suriyelilerin sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin araştırmalarla ortaya konulması Türkiye'deki bu konuyla ilgilenen kamu kurumlarının, uluslararası anlamda UNHCR ve IOM gibi mülteci ve göçle ilgilenen kurumların proje ve çalışmalarına ışık tutması açısından önem arz etmektedir.

²⁰³ Başar vd., 2015:846, (1990 yılında Pakistanlı ekonomist Mahbubul Haq, tarafından geliştirilmiştir.)

Yapılan çalışmada, Kahramanmaraş'ta yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların, Kahramanmaraş'a uyum durumları, Kahramanmaraş ve Türkiye'den beklenti durumları, anket ve derinlemesine mülakat soruları aracılığıyla gözlemlenerek incelenmiş olup, araştırmada birçok veri ve bulgu elde edilmiştir. Öncelikli olarak araştırmanın Suriyeli sığınmacı kadınların demografik özellikleri betimleyici tablo ve grafiklerle aktarılmış olup, şu çıkarımlarda bulunulmuştur:

Suriyeli sığınmacı kadınların %8,9 oranında olan boşanma oranı da azımsanamayacak bir veri olup, Suriye'de savaş öncesi süreçte kadınların boşanmalarına izin verilmediğini kadınların boşanmasının belirli koşullar dahilinde 2017 yılında hak olarak verildiğini söylemek mümkündür.²⁰⁴ BBC'nin haberine göre Suriye'de boşanma davası açmalarına izin verilen kadınların %70'inin dava açarak boşandıkları bildirilmiştir. Şahin'inin "Suriyeli Sığınmacıların Kahramanmaraş Çadır Kent'te Yaşam Koşulları ve Adaptasyon Sorunları" adlı çalışmasında çadır kentte yaşayan Suriyeli sığınmacılar arasında boşananların %2,7 olduğu (erkekler de dâhildir) ifade edilmiştir. Çadır kentte yaşayan Suriye sığınmacılar ile şehirde kent mültecisi olarak yaşayan sığınmacıların arasında bu açıdan bakıldığında fark olduğu söylenebilir. Daha önce yapılan çalışmanın 2015 yılında yapıldığı da göz önüne alınırsa uyum durumlarında yıla göre farklılık olduğu aradan geçen zamanın artmasıyla kadınların kadın haklarıyla ilgili daha fazla bilgi sahibi olduğu da söylenebilir.

Araştırmanın veri toplama aşamasında ileri yaşlarda olan kadınların daha fazla çocuğa sahip olduğunu belirlenmiştir. Çocuk sayısı, genç yaştaki Suriyeli kadınlara doğru geldikçe azalmakta olduğu görülmüştür. Evli olan kadınların %30,4'ünün en az 4 çocuğa sahip olduğu bilinmektedir. Suriyeli genç kadınlara ideal çocuk sayısı sorusu sorulduğunda "5 çocuğun ideal olduğu" cevabı alınmıştır. Türkiye doğurganlık ortalaması 2,1 olduğuna göre, 5 çocuk sayısı Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir. Çocuk sahibi olma konusunda istekli olmalarından dolayı Türkiye'de doğan Suriyeli çocuk sayısı da oldukça fazladır. Geçici koruma altındaki Suriyeli nüfus içerisindeki 10 yaş altı çocuk sayısı 1 milyon 82 bin 564 olup nüfuslarına oranı da (%29) oldukça yüksektir. Bu nedenle derinlemesine mülakatlarda yapılan görüşmelerdeki "5 çocuğun ideal olarak görülmesi", Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların nüfusunun artışıyla örtüşmektedir. Nüfusu az olan Suriye sınırına yakın şehirlerde (Kilis, Hatay) yaşayan sığınmacı nüfusun giderek artması yerli halkın "Araplaşmasına" neden olabilir. Bu nedenle dönemin İçişleri bakanı Süleyman Soylu, "Suriyeli nüfusun yerli nüfusa oranının yüzde 25'i geçtiği bölgelerde ikamet almama sınırı konuldu. Yalnızca Suriyeli nüfusu değil diğer yabancı ülke vatandaşlarına ikamet

²⁰⁴ 8 yıldır iç savaşın sürdüğü Suriye'de boşanmaların önüne geçmek için çiftlere mahkemede film izletilecek, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48100959>, Erişim Tarihi:25.12.2021

verilmeyecektir”²⁰⁵ ifadesini kullanarak Suriyeli nüfusun şehirlerin belirli bölgelerinde bir araya gelerek “**gettolaşmasının**” önüne geçileceğini vurgulamıştır. Dönemin Hatay Belediye Başkanı Lütfü Savaş’ın Hatay şehrindeki Suriyeli nüfusla ilgili yapmış olduğu açıklaması da oldukça dikkat çekicidir. Yaptığı açıklamada: “*Hatay’ın nüfusu 1 milyon 670 bin. Resmi verilere göre 500 bin civarında Suriyeli var. Ama gayri resmi sayı 800 binin üzerinde. Yaklaşık her 2 kişiden biri Suriyeli. Hatay’daki doğumların yüzde 75’ini Suriyeli kadınlar yapıyor. Yeni doğan her 4 çocuktan 3’ü Suriyeli. Savaş psikolojisi hormonları bozmuş. 11 ayda doğum yapan, 6 yılda 6 çocuk yapan Suriyeli kadınlar var. Çoğunun 3-4 eşi var ve hepsi de çok çocuk yapıyor.*”²⁰⁶ ifadelerine yer vermiştir. Hatay ve Kilis gibi nüfusları az olan sınır kentlerinde “**demografik yapının bozulması**” sorunu yaşanmakta olup ilerleyen yıllarda baskın nüfusun Suriyelilerden oluşması kaçınılmaz bir son gibi görülmektedir. Yapılacak olan çalışmalarda bu durumun göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Yapılan mülakatlarda Türkçeyi herhangi bir dil kursuna gitmeden öğrenenler çoğunlukta olup, 15-24 yaş aralığında bulunan Suriyeli gençler, kaldıkları uzun süreden dolayı (5-10 yıl) Türkiye’de gittikleri okullar vasıtasıyla Türkçe öğrendiklerini belirtmişlerdir. Aralarında lise öğrencisi olan Suriyeli bir katılımcı, diksiyonu çok güzel olduğu için liseyi temsil etmesi için TV yayınına çıkarılmak istenmiştir. Ancak katılımcı “yüzünün görünmesini istemediği için (dini açıdan)” çıkmak istememiştir. Dini açıdan kaygılarının da yüksek olduğu ifade edilebilir. Ancak dil konusunda aradan geçen yıllar ve eğitim, özellikle Suriyeli gençleri, Türkçe konusunda oldukça iyi bir noktaya taşıyabilir. Suriyeli gençlerin ilerleyen yıllarda uyumlarının dil sayesinde artacağı ifade edilebilir.

Eğitim durumlarında Türkiye ile farklılıklar bulunmakta olup kız çocuklarının Türkiye’de okula gitme oranı 2019 verilerine göre %97,3 olup, Suriye’de ise 2013 yılında yayınlanan bir rapora ²⁰⁷ göre, savaş öncesi %91,7 olan ilkokula başlama oranı, 2013 yılında %63,4 oranına kadar gerilemiştir. Katılımcı kadınların %50’sinin lise ve üstü eğitim kurumlarından eğitim aldığı bilinmekte olup, anket yapılan katılımcıların bir kısmının üniversite öğrencisi olması bu çalışmanın sahasından kaynaklanan eğitim verilerinin yüksek olmasına neden olmuştur. Bu nedenle de anket ve mülakat sırasında okula devam edememiş ya da okula hiç gidememiş kadınlarla karşılaşılmıştır. Özellikle yaşlı nüfusta bu durumun görüldüğü düşünülebilir; ancak saha araştırmasında genç kadınların ve bazı kız çocuklarında okuma yazmalarının olmadığı görülmüştür. Okuma-yazma bilmeyen kadın ve kız çocuklar

²⁰⁵ Suriyeli nüfus seyreltme projesi, <https://www.haberturk.com/suriyeli-nufus-icin-seyreltme-projesi-baslatildi-3350384>, Erişim Tarihi:10.03.2022

²⁰⁶ Hatay adım adım Suriye’ye gidiyor., <https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/hatay-adim-adim-suriyeye-gidiyor-7011127/>, Erişim Tarihi:15.03.2022

²⁰⁷ UNESCO,2018; Coşkun ,2018:19

için MEB ve Kahramanmaraş Gençlik merkezinin okuma-yazma ve Türkçe kurslarına yönlendirme yapılmıştır.²⁰⁸ Kahramanmaraş'ta MEB, İl Gençlik Merkezi ve birçok dernek ücretsiz dil kursu vermekte olup, MEB'in açmış olduğu kurslarda diploması olmayan kadınların da okuma-yazma öğrenerek ilkokul diploması almalarına olanak sağlanmaktadır. Mazlumlar Derneği, Orange Derneği gibi dernekler, Arapça, Bilgisayar, İngilizce, Dikiş-Nakış kursu gibi kurslar açarak Suriyeli sığınmacıların hem kendilerini geliştirmelerine hem de edindikleri bilgilerle iş edinmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Katılımcıların önemli bir kısmının (%35,70) Türkiye'de halen öğrenci olduklarını, Suriye'de öğrenci olanların da (%46,40) olduğu göz önünde bulundurulursa katılımcı kadınların belirli bir kısmının Kahramanmaraş'taki yaşantılarına ev hanımı ya da çalışan olarak devam ettikleri söylenebilir. Ancak yapılan derinlemesine mülakat çalışmasında kadınların birçoğunun Suriye'de yapmış olduğu mesleği sürdüremediği görülmüştür. Katılımcı kadınların birçoğu Suriye'de mesleği olmasına rağmen Kahramanmaraş'ta ev hanımı (%57,10) olarak devam ettikleri gözlemlenmiştir. Geçici koruma altında olmalarından dolayı katılımcı kadınların özellikle çok görülen öğretmenlik mesleğini sürdürebilmeleri için denklik almaları ya da yardım kuruluşlarının kurslarında gönüllü çalışmaları gerekmektedir. Derinlemesine mülakat sırasında öğretmenlik yapan üç kadınla diyalog kurulmuş olup, *“yıllardır öğretmenlik yaptıklarını, başka bir mesleği öğrenmenin zor olacağını”* ifade etmişlerdir. UNİCEF ya da UNFPA çatısı altında (750-900 lira) öğretmenlik yapan katılımcı kadınlar, yaptıkları işin hem Kahramanmaraş'a uyumlarında hem de aile ekonomisine katkı sağladığını aktarmışlardır. Denklik almak için yeterli düzeyde Türkçe dil becerisini kazanmaları gerekmekte olup, sosyalleşmek katılımcı kadınlar için oldukça önemlidir.

Katılımcı kadınların %76,80'inin Suriye'de herhangi bir gelirin olmaması, Kahramanmaraş'ta ise %71,40'a düşmüştür. Katılımcı kadınların yaş aralığı, ev hanımı ve öğrencilerin sayılarının fazla olması gibi etkenler bu durumu etkilemiştir. Ayrıca Kahramanmaraş'ta düşmesine neden olan bir diğer unsurda Kızılay'ın çocuklu ailelere yapmış olduğu (1000 lira) yardımdır. Bu yardımı küçük çocuğu olan Suriyeli aileler alabilmektedir. Ayrıca üniversite öğrencisi olan katılımcıların da bulunmasından dolayı burs alanların da etkilediğini söylemek mümkündür. Ayrıca kur farkından dolayı Suriye'de öğretmen ya da diğer çalışanların birçoğunun da geliri (750-1000 lira) arasında olduğu söylenebilir. Bu nedenlerden ötürü Kahramanmaraş ve Suriye'deki gelir oranı arasında büyük değişimler gözlemlenmemiş olup, derinlemesine mülakat sırasında edinilen bilgilere göre, Suriye'de öğrenci olup, Kahramanmaraş'ta ev hanımı olanların oranı oldukça artmıştır.

²⁰⁸ Yönlendirme yapılan kadınlardan ikisi 1.Kademe okuma-yazma belgelerini almışlardır.

Suriye’de Arapça öğretmeni olan katılımcı bir kadının ifadesinde “*Küçük çocuklarımın olmasından dolayı denklik için başvuramadım*” yer verdiği aktarıma göre Türkçe öğrenmesi için kısıtlı zamanı olması, çocuklarına bakmak zorunda olması gibi nedenlerden dolayı Kahramanmaraş’ta iş edinemediştir. Ayrıca derinlemesine mülakat sırasında Kahramanmaraş’ta çalışmak isteyip istemedikleri sorulmuş olup, birçok katılımcı kadın, eşlerinin ya da ailelerinin, “öğretmenlik, doktorluk, hemşirelik” gibi memur olarak çalışma şekli dışında “işçi, sekreter, kasiyer” gibi işleri kadınların çalışmasına uygun bulmadıklarını aktarmışlardır. Ayrıca Türk üniversitesinden mezun olan katılımcı kadına kendi işini (Gıda mühendisi) yapmak isteyip istemediği sorulmuş olup, “*kendi işini sevmediğini, tercümanlık olursa çalışacağını*” ifade etmiştir. Kahramanmaraş’a uyumları arttıkça farklı meslek dallarında çalışma isteklerinin de artabileceği ve sosyal uyumun bu konuda önemli olduğu ifade edilebilir.

Katılımcı kadınların büyük oranda (%60) 2011-13 yılları arasında Türkiye’ye giriş yaptıkları belirlenmiştir. Bu yılların Suriye iç savaşının sıcak çatışmalar yaşadığı dönemle örtüşmekte olduğu göz önünde bulundurulursa savaştan dolayı ülkeye sığınanların fazla olduğu söylenebilir. 2016 yılında bir artış olduğu (%12,5) görülmekte olup, savaşın getirmiş olduğu ekonomik yıkımdan kaçanların olduğu ve Türkiye’nin bu yıllardan sonra sınır kapılarını kapatmaya yönelik politikalar izlemesinin de etkili olduğu söylenebilir. Sınır kapılarının açık olduğu dönemlerde daha fazla göç akınının olduğu ifade edilebilir. Dönemin İçişleri bakanı Süleyman Soylu’nun yapmış olduğu açıklamaya göre “Şam çevresinden ekonomik kriz nedeniyle Türkiye’ye göç akınının olabileceği” ifadesi²⁰⁹ de 2022 yılında da Suriye’den göç akını olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Ekonomik kriz nedeniyle gelecek olanların “geçici koruma” statüsüne dahil edilmeyeceğini gelenlerin ülkelerine geri gönderileceğini de ifade etmiştir. Türkiye’nin göç politikasına bakıldığında “açık kapı politikasından”, “güvenlikleştirme” ve “sınırları koruma” politikasına yönelim olduğu görülmektedir. Bu nedenle katılımcı kadınların bekledikleri diğer aile bireylerinin Türkiye’ye girişlerinin önünün kapandığı söylenebilir. Tespit edilen bir diğer sorun ise ailelerin birbirinden savaş nedeniyle ayrı kalması durumudur. Saha araştırmasında, 14 yaşında bir çocuğun sınırın diğer tarafında kaldığı ve ailesinin Kahramanmaraş’ta yaşadığı, sorunun çözümü için ne yapılması gerektiği sorulmuştur. Bu da gösteriyor ki savaş ailelerin ayrılmalarına ve dağılmalarına sebep olmaktadır. İlişki ağları kuramına göre göçün ilk dalgasıyla gelenler daha sonra gelecek olanların önünü açmaktadır. Ancak savaş nedeniyle gelen Suriyeli sığınmacılarla ekonomik kriz nedeniyle gelen Suriyeli sığınmacıların bir

²⁰⁹ Şam’dan Göç Akını var., <https://www.yenisafak.com/gundem/icisleri-bakani-suleyman-soylu-bu-kez-samdan-goc-akini-var-3745470> , Erişim Tarihi:18.02.2022

tutulmayacağını dönemin İçişleri bakanı Soylu verdiği demeçte aktarmış olup, ilişki ağları kuramındaki “aile bağları/akrabalık bağları” gibi unsurların da görmezden gelinip gelinmeyeceği bilinmemektedir. İlişki ağları kuramı, göçle gelenlerin yerde bağlantıda kaldıkları yerdeki insanları da hedef ülkeye gelmelerinin “aile birleşmesi” vasıtasıyla kolaylaştığını ortaya koysa da savaş nedeniyle ülkelerinden olan insanların geride bıraktıkları ailelerini bulundukları ülkelere aktarmaları çok daha zordur. İkiye bölünmüş emek piyasası kuramına göre, göç edenler hedef ülkede edindikleri gelirlerle kaynak ülkedeki ailelerinin sosyoekonomik durumunu düzeltebilme olanağı elde edebilirlerken savaştan kaçıp “sığınmacı” durumuna düşen göçmenlerin sosyoekonomik durumları ve koşulları nedeniyle zorlanabilirler.

Katılımcı kadınların Suriye’de oturdukları evlerin önemli bir kısmı (%48,2) müstakil ev olup, bahçeli evlerde (%28,6) oturanların oranı da birleştirilince katılımcı kadınların %76’sının tek katlı ya da iki katlı evlerde oturduğu ifade edilebilir. Ev sahipliği oranı da %65 olup, oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Şehirlerde apartmanlarda oturanların oranı ise %23,2’lik bir oran oluşturmaktadır. Suriye’deki evlerin şehrsel ve kırsal anlamda farklılıkları olduğu ekonomik, sosyal ve kültürel kullanımına göre farklılık gösterdiği bilinmektedir. Suriye’deki köylerin yapısı dağınık, toplu, çizgisel (yol boyu) ya da karışık olarak görülmektedir. Bu, kırsal kesimde olduğu gibi birkaç ana formun gelişmesine yol açmıştır. Evler şu şekilde kategorize edilebilir: Basit ev, Avlulu ev, Eyvan evi ve Çarşı evi.²¹⁰ Derinlemesine mülakat sırasında oturdukları evlerin yapısı sorulduğunda Halep şehrinde yaşayan katılımcı, “evinin tek katlı taş ev olduğunu, giriş kısmında pencerelerinin olmadığını evin yüksekte kalan kısımlarında pencere olduğunu” ifade etmiştir. Evlerin üst kısımlarının dam olmasından dolayı, ailelerin oğullarının evlendikçe evin üstüne kat eklenerek, oğulların da o evde ikamet edilmesinin sağlandığı aktarılmıştır. Ailenin kız çocukları gelin olarak gittikleri için onlara ev yapılmamaktadır. Taş evlerin varlığının Suriye’deki kırsal konut materyali olarak bol kullanıldığının işareti olarak gösterilebilir.

Katılımcı kadınların %61’i şehirlerde, %32’si de köylerde yaşamakta olup, şehirlerde yaşayanların birçoğu da nüfus açısından yoğun olmayan mahallelerde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Köylerde yaşayan kadınların birçoğu, tarla tarımında ve bağlarda çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Şehirlerde yaşayan katılımcı kadınların Türkmen olanları, evlerinin eşlerinin ailelerinden ayrı olduğunu, Arap olan katılımcılar ise evlerinin eşlerinin aileleriyle birlikte olduğunu ifade etmişlerdir. Kahramanmaraş’ta yaşayan ankete katılan katılımcı kadınların şehirlerine bakıldığında Halep (%45), Lazkiye (%27), İdlip (%17) olduğu görülmektedir.

²¹⁰ Asalı vd.,2016:105

Halep ve İdlip'in Türkiye sınırına yakın olması dikkati çekmektedir. Birçok katılımcının bu yakınlıktan dolayı Maraş'ı tercih ettikleri de bilinmektedir.

Katılımcıların akraba durumlarına bakıldığında savaşta yakını ölenlerin oranı %89,3 olduğu dikkate alınarak, katılımcı kadınların büyük çoğunluğunun ailesinden birini savaşta kaybettiğini söylemek mümkündür. Ayrıca Suriye'deki aile durumları ile Kahramanmaraş'taki aile durumları arasında farklılıklar oluşmuştur. Bazı aileler Suriye'de bir arada otururken Kahramanmaraş'a geldiklerinde ayrı oturmaya ya da ailelerinin Türkiye'nin farklı şehirlerine dağıldığını aktarırken bazı ailelerinse savaş sonrası bir araya gelmek durumunda kaldığı maddi sıkıntılar nedeniyle bir evde ikamet etmek durumunda kaldıkları söylenebilir. 6-10 kişilik hane halkı sayısının Suriye'de (%64,3), Kahramanmaraş'ta (%78,6) olduğu kaydedilmiştir. Ayrıca ailelere eklenen yeni doğanların sayısının artması da ailelerin büyümesini etkileyen bir diğer unsur olarak ifade edilebilir.

Katılımcı kadınların %60,7'si Kahramanmaraş'ta yaşamaya başlamadan önce Türkiye'nin farklı şehirlerinde ikamet ettiklerini ifade etmişlerdir. Derinlemesine mülakat sırasında Şanlıurfa, İzmir, Gaziantep, İstanbul gibi şehirlerde yaşadıklarını aktarırlarken bu şehirlerden Kahramanmaraş'a göç etmelerinin farklı nedenleri bulunmaktadır. Yakınlarının birçoğunun Kahramanmaraş'a yerleşmesi yani "Hemşeri Hukuku" olarak görülebilir. İlişkiler ağı kuramının ifade ettiği "aile, akrabalık, arkadaşlık bağlarının" ortaya çıktığı görülmektedir. Bir diğer neden olarak da Suriye'ye geri dönmek için daha yakın bir yer olduğu için seçildiği ancak savaş tekrar patlak verince dönemediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun başka bir şehre (%71,4) ya da başka bir ülkeye gitmek (%66,1) istememesi Kahramanmaraş'a önemli ölçüde uyum sağladıklarını ifade etmektedir. Ayrıca Kahramanmaraş'a gelme kararında ailelerin %69'unun ortak karar vermesi de bu durumu destekler niteliktedir.

Yapılan çalışmanın önemli sorularından biri de "Kahramanmaraş'ı neden seçtikleri" sorusu olup daha önce Kahramanmaraş'ta yapılan çalışmada da benzer sonuçlar olduğu görülmektedir. 2015 yılında yapılan araştırmada, %24,2 ile coğrafi yakınlık nedeni²¹¹, 2021 yılında %46,4'e kadar artmıştır. Daha önce gelen sığınmacıların farklı şehirlerden, akrabalarının ikamet ettiği şehirlere doğru göç ettikleri ifade edilebilir. Yine Kahramanmaraş'ın lokasyon açısından Suriye'ye yakın olması da 2015 yılında yapılan araştırma (%22,5) ile benzer sonuç ortaya koymuştur (%21,4). Bu nedenle Kahramanmaraş, hem Suriye'ye gidişin sorun olmadığı bir lokasyonda olup hem de daha önce gelen akrabalar nedeniyle (hemşericilik anlamında) bir toplanma alanı haline geldiği ifade edilebilir.

²¹¹ Şahin,2015:53.

Suriye'deki iç savaş ve sorunların devam etmesi, Kahramanmaraş'ta bulunan Suriye sığınmacıların bir arada yaşama isteğini artıracakı öngörülebilir. Bu da Kahramanmaraş'ta Suriyeliler topluluğunun oluşmasına olanak sağlayabilir. 2015 yılından 2021 yılına doğru bakıldığında, Suriyeli sığınmacıların Kahramanmaraş şehrini tercih etme nedeninin akrabalar olarak artması da bunun en önemli göstergelerinden biridir. Bu süreç ilerledikçe bunun devamlılığında Türkiye'de doğan Suriyeli genç nesiller olarak birinci ve ikinci kuşak sığınmacılar olarak ortaya çıkmaları mümkün görünmektedir. Yine yakınlık oranı ile dönme düşüncesi nedeniyle yerleşme durumuna bakıldığında ve özellikle birçoğunun Suriye'de akrabalarının olduğu göz önünde bulundurulduğunda %17,9 oranında olan dönme düşüncesinin, dönebilme imkânı olduğunda artabileceği söylenebilir.

Yapılan demografik bilgi taramasında Suriye'deki hane halkı sayısı ile Kahramanmaraş'taki hane halkı sayısı arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Hane halkı sayılarındaki bu değişimin iki temel nedeni bulunmaktadır. Savaşta ölenler ve Kahramanmaraş'ta gerçekleşen yeni doğumlardır. Ayrıca Suriye'de savaştan önce bir arada yaşayan akrabalar, farklı şehirlere gitme nedeniyle ayrılmış olup, eşinin ailesiyle yaşayan kadınlar Kahramanmaraş ve diğer şehirlere gittiklerinde ayrı evlerde ikamet etmeye başlamışlardır. Araştırma sırasında birçok kadın, Suriye'de eşinin ailesiyle yaşadıklarını Türkiye'ye sığınmaları sırasında farklı şehirlere gittiklerini ifade etmişlerdir.

Suriyeli sığınmacıların göç etme nedenlerinden biri olarak, Suriye'de yaşadıkları evlerin durumu da anket çalışması sırasında ortaya çıkarılmıştır. Yapılan anket çalışması sırasında ev sahibi olanların oranı ile bahçeli ve müstakil evde oturanların oranı birbirine çok yakın olduğu için, şehirlerde ve köylerde oturanların kendi evlerinde oturdukları söylenebilir. Evlerin savaştaki durumuna bakıldığında, evlerin %86,1 oranında az veya çok hasarlı oldukları ifade edilmiştir. Göç etmenin önemli bir nedenlerinden olan yaşam alanının zarar görmesi unsurunun burada bu şekilde gerçekleştiği gözlemlenmektedir.

Kadınların Suriye'deki ve Türkiye'deki gelirlerinin farklı olduğu gözlemlenmiş olup nedeninin kadınların iş bulup çalışması değil, öğrenci olanların, KYK bursu alması olarak ifade edilebilir. Katılımcıların %35,70'i öğrenci olup, bunların da çok az bir kısmının burs aldığı söylenebilir. Öğretmenlik yapanların %5,40'lık kısımda yer aldıkları 750 lira aldıkları yapılan mülakat sırasında tespit edilmiştir.²¹²

Kadınların evle bağlantısı mülakat sırasında kaydedilmiş olup, Suriye'de çalışan, iş sahibi olanların bile Kahramanmaraş'ta ev hanımı oldukları, işlerini yapamadıkları görülmüştür. Kadınların hem Suriye'de hem de Kahramanmaraş'ta yaşam alanları ev ile

²¹² UNICEF kapsamında gönüllü öğretmenlik yaptıklarını 750 lira aldıklarını söylemişlerdir.

sınırlı olduğu söylenebilir. Özellikle gelirsiz olan kadınların birçok açıdan bağımlı nüfus özelliği oluşturması kadınların rahat hareket edememelerine ve savaştan kaçıp geldikleri Türkiye’de de iş konusunda dezavantajlı konuma düşmeleri birçok soruna yol açabilir. Ancak hem konumları gereği (Geçici Koruma altında olmaları) hem de geçerli diplomalarının olmaması Türkiye’de de Suriye’deki sosyoekonomik özelliklerinin getirdiği yaşam koşullarını yaşamak durumunda kalmaktadırlar.

Suriyeli kadınların en önemli problemlerinden biri de çalışma hayatına oldukça az katılım göstermeleridir. Dünya Bankası verilerine göre Suriye iç savaşı çıkmadan önce kadınların %13,21’i iş hayatına katılırken, 2019 yılı verilerinde bu oran %14,72 olmuştur.²¹³ Nüfusun 11 milyona yakın bir oranı yerinden edilmiş olması ve 6,6 milyon nüfusunun da sığınmacı olması nedeniyle artan oranının nedeni açıklanabilir. Kahramanmaraş’ta bulunan Suriyeli sığınmacı kadınların çoğu mesleklerini bırakmak durumunda kalmış olup, ev hanımı olarak yaşamlarına devam ettirmektedirler. Suriye’de savaş öncesinde öğretmenlik yapan ve köyünde çiftçilikle uğraşan kadınların birçoğu, Kahramanmaraş’ta mesleklerini sürdürememişlerdir.

Suriyeli sığınmacıların sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin de farklı olduğu söylenebilir. Katılımcıların derinlemesine mülakatlarda verdikleri cevaplardan birinde geceleri dışarı çıkamama durumunu, “*Kahramanmaraş’ta alkollü içkilerin içilmesinin yaygın olması*”(dini çekince) neden olarak gösterilmiş olup başka bir şehirden (İzmir) kültürel uyumsuzluk nedeniyle taşındıklarını da aktarmışlardır. Başkalarının da alkol tüketmesinden rahatsızlık duyacak kadar dindar olan katılımcıların da olduğu ifade edilebilir. Derinlemesine mülakata katılan diğer kadınların bu “kültürel uyumsuzlukla” bazı aktarımları olmuş olup, saha çalışmasında da Suriyeli erkeklerden “*kadınların değiştirilmemesini, kadınların yerinin ev olduğunu, iş hayatında olmalarına gerek olmadığını, süslenerek eşlerine hizmet etmeleri gerektiğini*” ifade eden aktarımlarla da karşılaşılmıştır. Kahramanmaraş’ta yaşayan Suriyeli kadın sığınmacıların “memurluk” dışındaki özel sektördeki birçok işe sıcak bakmadıkları da derinlemesine mülakat sırasında tespit edilmiştir. Suriyeli kadın sığınmacıların sosyoekonomik özelliklerine bakıldığında büyük oranda “ailelerine ya da eşlerine bağlı ekonomik durum” gözlemlenmiştir Çalışan kadınların az olması ve birçok işte çalışmak istememeleri de çalışma alanlarını hem kısıtlamakta hem de ekonomik özgürlük kazanmaları açısından sorun oluşturmaktadır. Geçici koruma altında olmalarından dolayı da çalışma alanları kısıtlı olması da kadınların iş yaşamında daha az etkin olmalarına neden olmaktadır. Kahramanmaraş’ta yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların ekonomik açıdan bağımlılıklarının

²¹³ İşgücüne Katılım Oranı, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS?locations=SY>, Erişim Tarihi:25.12.2021

azalması için kadının iş hayatındaki rolü aktararak, yerel girişimciler tarafından desteklenmeleri de önemlidir.

Kahramanmaraş'ta yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların dilsel özelliklerine bakılacak olursa Türkçeyi konuşabilen Arap ve Türkmen kadınların derinlemesine mülakat sırasında konuşmaya istekli oldukları ve fikirlerini ifade edebildikleri gözlemlenirken, Türkçe bilmeyen katılımcı kadınların kendilerini geri çektikleri gözlemlenmiştir. Derinlemesine mülakata katılan katılımcı kadınlardan yedisi Türkçeyi konuşabiliyorken, beşinin hiç konuşamadığı tespit edilmiştir. Türkçe konuşabilen kadınların da dördü Türkmen kökenli sığınmacı kadınlar ve üçünün anadili Arapça olup Türkiye'de Türkçe öğrendiği ifade edilebilir. Ankete katılan katılımcı kadınların Türkçe öğrenme isteği olanları, Kahramanmaraş'ta bulunan Gençlik merkezi ve MEB'in verdiği dil kurslarına yönlendirmeleri yapılmıştır. Dil öğrenme isteği oldukça iyi durumda olup hemen hemen hepsinin, Kahramanmaraş'ta yaşamlarını sürdürmelerine yetecek kadar Türkçe öğrenme isteğinde oldukları ifade edilebilir. Ancak beş yıl üzeri Türkiye'de olup halen Türkçeyi öğrenmekte zorlanan kadınların uyum sorunları da yaşadığı söylenebilir.

Suriye'deki ve Kahramanmaraş'taki yaşam tarzları da birbirinden farklı olup Suriye'de "akraba ilişkileri" içinde süren sosyal yaşamları, Kahramanmaraş'ta şehir içi etkinliklerin olduğu daha fazla sosyalleşme imkanı tanıdığı bir yaşam tarzına olanak tanımıştır. Ancak katılımcı kadınların birçoğunun "ev hanımı" olması nedeniyle yalnızca aileleriyle sosyalleşmelerine neden olmaktadır. Bu durum onlar için dezavantajlı olup, komşu ilişkilerinin gelişmemesine ve kadınların evlerde kapanmasına neden olmaktadır. Katılımcı kadınların Suriye'deki yaşam tarzlarının bir benzeri olan "ev içi yaşam" burada da devam etmekte ve üstelik burada komşularla aynı dili konuşamama nedeniyle daha fazla kapalı bir alanda olmalarına neden olmaktadır. Ev hanımı olan Suriyeli sığınmacı kadınların uyumlarında sorun oluşturmaktadır.

Katılımcı kadınların birçoğu, kadın haklarından habersiz olduklarını, televizyon ya da kurumlardan kadınlarla ilgili haklardan haberdar olduklarını aktarmışlardır. Katılımcı kadınların %50'sinden fazlası lise ve üstü okullarda okuyor ya da okumuş olup eğitilmiş olmalarına rağmen kadın haklarından çok geç haberdar olmaları, "içe kapanık yaşam" ya da "toplumsal kanıksamadan" kaynaklanmaktadır. Suriye'de kadın haklarının daha az olması, Türkiye'de de kadın haklarının aynı olduğu düşüncesini beraberinde getirmiştir. Derinlemesine mülakat sırasında birçok kadın, Suriye'deki kadın haklarıyla aynı olduğunu düşündükleri için araştırma yapmadıklarını ya da bu konularla ilgili kaynak olmadığı için işleri düştüğünde öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca eğitilmiş kadınların birçoğu,

Suriye’deki eğitimleriyle Türkiye’deki eğitim yaşamlarını birbirine entegre etmemişlerdir. Suriye’de üniversite mezunu olup, Türkiye’de Türkçe okuma-yazma öğrenmemiş olan kadınlar bulunmaktadır. Katılımcı kadınların haklarından haberdar olabilmeleri ve Türkiye’ye uyum sağlayabilmeleri için, Türkçe okuma-yazma eğitimlerinin yapılması gerekmektedir.

Ankete katılan katılımcı kadınların büyük çoğunluğunun “Kahramanmaraş’ta ev bulma ve iş bulma” konusunda umutsuz oldukları genel uyum durumları tablosunda (Tablo 3.8) ortaya konulmuş olup, derinlemesine mülakat sırasında da katılımcı kadınların ortak ifadesi “*Suriyeli olduğumuz için kiralık ev vermiyorlar ve eşlerimiz düşük maaşlı işlerde çalışmak durumunda kalıyor*” olarak aktarılabilir. Kahramanmaraş’ta kayıtlı 90 binden fazla Suriyeli sığınmacı yaşıyor olup, bunların bir kısmı da konteyner kentte yaşamlarını devam ettirmektedirler. Kahramanmaraş’ta bulunan fabrikalar nedeniyle ilçelerinden işçi göçü de almaktadır. Bu nedenle hem sığınmacı hem de göçle gelen işçiler için konut gereksinimi bulunmaktadır. Kahramanmaraş’taki yerel halk, ilçelerden fabrikalara çalışmaya gelen işçiler için daha kolay evini kiraya verirken, ucuz iş gücü için Suriyeli çalışan tercihi yapan birçok yerde bulunmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, Suriyeli sığınmacılar ev ve iş konusunda hem kendileri sorun yaşamakta hem de konut ve iş anlamında talep fazla ve sunulan imkanlar da az olunca ev kiralalarının artmasına ve iş bulma konusunda sorun yaşanmaktadır. Derinlemesine mülakata katılan katılımcı kadınların birçoğu “kendileri için değil, eşleri için daha iyi iş imkanı” olmasını istemektedir.

Katılımcı kadınların memnuniyet durumlarının ortaya çıkan sonuçlarına göre, yardımlar ve barınma ihtiyaçları dışında Suriyelilerle ilgili politikalardan ve diğer genel hizmetlerden memnun oldukları ortaya çıkmıştır. Derinlemesine mülakatlarda da “daha çok yardım yapılması gerektiği” ifadeleri sık sık kullanılmıştır. Kızılay’ın küçük çocuklu ailelere verdiği yardımların yetersiz olduğu da ifade edilmiştir. Ancak derinlemesine mülakat yapılan katılımcı kadınların birçoğu Türkiye’ye geldikten sonra çocuk sahibi olmaya devam etmiş olmaları ve yeni doğum yapmış olan bir katılımcıyla da ayrıca bağlantı kurulmuştur. Hem ankete katılan hem de derinlemesine mülakata katılan kadınların “ideal çocuk sayısının beş çocuk olduğu” düşüncesi hem de “kadınların memurluk dışında çalışmaması gerektiği” fikrinin yaygın olduğu göz önünde bulundurulduğunda “yardımların artması” halinde bile yetmesinin mümkün olduğu görülmemektedir. Hane halkı sayısının artması ve yardımlarla gündelik hayat koşullarının idame ettirilmesi durumu mümkün görünmemekle birlikte, Türkiye’nin ekonomisini de etkilemektedir.

Katılımcı kadınların uyum durumlarının oldukça yüksek olduğu ve Türkçe bilmeyen kadınların bile “Türkçe eğitiminin” yeterli olduğunu düşündükleri görülmekte olup, soruyu

kendileri açısından değil, okula giden küçük çocukları açısından cevapladıklarını düşündürmektedir. Ayrıca derinlemesine mülakat sırasında “çocuklarının Türkçe okuma-yazma öğrendiğini” ve Arapça okuma-yazma bilmediğini ifade eden katılımcı kadınlar da olmuştur. Katılımcı kadınların ayrıca “Türkçe öğrenmek isterim” ifadesine de yüksek katılımlı cevap verdikleri görülmektedir. Kahramanmaraş’a uyumları açısından oldukça önemli olup, dil eğitiminin de önünü açmaktadır.

Katılımcı kadınların, “Vatandaş olmak isteme” , “Oy vermek isteme” ve “Vatandaşlık verilmesi” gibi anket sorularına yüksek katılımlı cevap verdikleri ifade edilebilir. Bundan sonraki yaşamlarını da Kahramanmaraş’ta geçirmek isteme durumuna da benzer katılım gösterilmiştir. Genel uyumlarının yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların Suriye’ye geri dönme (%17,9) düşüncesinin oranının düşük olmasıyla örtüşmekte olup, katılımcıların birçoğunun Suriye’ye dönme düşüncesi bulunmamaktadır. Bu durumun entegrasyon açısından oldukça önemli olmasından dolayı, Türkiye’deki yaşam tarzına ve seküler alanlara daha iyi entegre olmaları için çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Katılımcı kadınların, “sığınmacılara karşı ayrımcılıkla” ilgili sorunları olup, çocuklarının okullarda ve kendilerinin de sokakta, “Suriyeliler evine dönsün” ya da “Suriyeli çocuklar başka sınıfa alınsın” gibi ifadelerle karşılaştıklarını aktarmışlardır. Yerel halkın bir kısmının, son zamanlarda Türkiye’nin yaşadığı ekonomik darboğazın nedenini Suriyeli sığınmacılar olarak gördükleri de gözlemlenmiştir. Derinlemesine mülakat sırasında katılımcı kadınların birçoğu, komşularından ya da sokakta, “sizin yüzünüzden iş bulamıyoruz” ya da “ev bulmak artık çok zor, her yer Suriyeli oldu” cümleleriyle karşılaştıklarını aktarmışlardır. Bu nedenlerden dolayı sokağa çıkmaktan çekince duymaktadırlar.

Katılımcı kadınların sorunlarından biri de geçmişte yaşamış oldukları “erken evlilikler” ve “kuma sorunu”dur. Suriye’de erken evliliğin ve kuma durumunun yaygın olmasından dolayı Kahramanmaraş’ta da kendi küçük kızları ya da akrabalarının kızlarının erken evlenmesinde herhangi bir sorun olduğunu düşünmemektedirler. Kahramanmaraş’taki 5-6 yıllık yaşamlarından sonra erken evliliğin ve kuma olma durumunun burada hem yasal olmadığını hem de suç teşkil ettiğini öğrenmişlerdir. Ancak birçoğunun yaşamış olduğu erken evliliğin sonuçlarını da hastalıklar ya da psikolojik rahatsızlıklar olarak yaşamakta olup birçoğunun psikolojik destek almadığı bilinmektedir. Psikolojik destek alamayan kadınların psikolojik destek alabilmeleri için sahada tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Katılımcı kadınların Kahramanmaraş'a uyum durumları ve memnuniyet durumlarının genel olarak iyi olduğu, sosyoekonomik açıdan ekonomik bağımsızlıklarını kazanabilmeleri açısından zamana ihtiyaç olduğu, sosyokültürel özellikler açısından halen Suriye'deki yaşam tarzını, geleneklerini sürdürdüklerini Kahramanmaraş'ın yerel kültürünü çok bilmedikleri söylenebilir. Akrabalarla bir arada yaşadıkları gözlemlenmiş olup, Kahramanmaraş'ın bazı mahallelerinin ilerleyen yıllarda daha fazla Suriyeli nüfusun olacağı da ifade edilebilir. Katılımcı kadınların Türkiye'deki laik ve seküler yaşama da uyum sağlaması gerekmektedir. Ayrıca kadınların yalnızca devlet memurluğu değil birçok alanlarda çalıştıklarını bu nedenle de kendilerinin de çalışma hayatına dahil olabileceklerini bilmeleri gerekmektedir. Kadınların yalnızca evle bağlantılı bir hayatı değil, hayatın her alanında olmaları gerektiğinin bilincinde olmaları gerekmektedir.

Suriyeli sığınmacı kadınların Kahramanmaraş'a uyum durumları, sosyokültürel özellikleri ve sosyoekonomik özellikleri bu çalışmayla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın önerilerini şu şekilde belirtilebilir;

- Kadınların özellikle kadın hakları konusunda bilgilendirilmeleri,
- Dil sorunları ve eğitim problemlerinin giderilmesi,
- Sokakta, iş yerinde, okulda ve diğer sosyal ortamlarda rahatça gezebilmeleri konusunda projelerin yapılması,
- Yalnızca evle bağlantılı olan kadınlar değil sosyal faaliyetlere katılabilen, özgüveni yerinde olan kadınlar olabilmeleri uyum ve sosyokültürel kalıpların değiştirilebilmesi için gerekli etkinliklerin yapılması,
- Ayrımcılık ve dışlanma konusunda çalışmaların yapılması,
- Mesleki becerilere yönelik faaliyetlerin yürütülmesi,
- Sağlık, güvenlik ve diğer hizmetler olmak üzere hizmetlerin tanıtılması,
- Göç idaresi ve diğer ilgili kuruluşların Suriyeli sığınmacılara tanıtılması,
- Yapılan yardımların şeffaf olarak onların da görebilmesinin sağlanması,
- Kızılay ve diğer yardım kuruluşlarının faaliyetlerinin takibini yapabilmeleri için uygun iletişim kanallarının kullanılması
- Kadınların iş gücüne katılımlarının sağlanabilmesi için “devlet memurluğu” dışındaki mesleklerin de olduğu ve bu mesleklerin tanıtılması,
- Kadınlara doğum kontrol yöntemleri ve aile planlaması hakkında bilgi verilmesi ve erkeklerin de bu aşamalara dahil edilmeleri,
- Çocuk gelinler konusunda ayrıca çalışmaların yapılması ve erken evliliğin yasal olmadığının aktarılması,

- Kadın sağlığıyla ilgili daha fazla bilgilendirilmelerin yapılması,
- Kadınların medeni hukuk hakkında bilgilendirilmeleri,
- Türk vatandaşı olmak isteyenlerin Atatürk ilke ve inkılapları ile ilgili bilgilendirilmeleri araştırmanın önerileri arasında yer almaktadır.

Bu çalışmanın Suriyeli sığınmacı kadınların görünürlüklerini ve sosyokültürel ve sosyoekonomik özelliklerini anlamak açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca Suriyeli sığınmacı kadınların nezdinde tüm kadınlar için toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi adına gerekli olan ilerleme için bir çakıl taşı kadar da olsa faydasının olması beklenmektedir. Bu çalışmanın ortaya koyduğu en önemli sonuçlardan biri de Suriyeli göçmenlerin entegrasyonuna ilişkin, çocuklar, yetişkinler, erkekler ve genel nüfus içerisindeki çağ nüfuslarının niteliklerine ilişkin daha fazla çalışmanın yapılması gerekliliğidir. Bu anlamda birçok hususta bireysel olarak veya çeşitli bilim alanlarından uzmanların bir araya gelmesiyle önemli çalışmalar yapılması olasılığı yüksektir. Göçmen nüfusun entegrasyonu kadar ev sahibi toplumun etkilenmelerinin de tüm yönleriyle çok çeşitli ve boyutlarda riskler ve fırsatlar açısından incelenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar H., (2013). Suriye Halkının Beşar Esad’a Direnme Hakkı: Üç Sözleşmecî Bakış, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 37,s. 117- 144.
- Adıgüzel, Y. (2020). *Göç Sosyolojisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Amnesty International (2014). Refugees At Europe’s Borders, The Human Cost Of Fortress Europe, United Kingdom.
- Asalı, A., Wesam, M., & Şahin, I. (2016). Rural habitation in Syria: The culture of traditional architecture and its role in the reconstruction process, *METU JFA* ,33(2):101-119.
- Asian-African Legal Consultative Organization (1996), "Bangkok Principles on the Status and Treatment of Refugees.": 40th.
- Başar, S., Eren, M., & Eren, M. (2015). Ülkelerin insani gelişmişlik endeksi değişkenlerine göre etkilerinin incelenmesi. In International Conference on Eurasian Economies, 9-11 September 2015,Kazan,Rusya, Session E(6):846-854.
- Baysal, B., ve Lülecî, Ç. (2015). “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 61-96.
- Bulut İ., Özoğul B., Yasadışı Göçler Ve Türkiye’ye Yansımasında Erzurum Örneği, Türkiye Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi, Muğla, Türkiye, 4-6 Haziran 2014,301-311.
- Bulut, İ., (2004). “Yasadışı Göçün Toplumsal ve Kültürel Alanda Ülkemize Etkileri”, *Derin Mavi Dergisi*, (4):2-5.
- Bulut, İ.,(2000). “Yozgat’ın Nüfus Coğrafyası Özellikleri”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 6(4).
- Cantürk, S. (2021). “Gelişmiş Ülkelerde Sosyal Politika Uygulamaları: Japonya Örneği”. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2021(54), 188-202.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (1998), *The Age Of Migration*, Mcmillan, London.
- Cenevre Sözleşmesi (1951). Mültecilerin Hukukî Statüsüne Dair Sözleşmesi. Paper presented at the Cenevre Sözleşmesi (Ceneva).
- CMK,(2014). Geçici Koruma Yönetmeliği. (6203). Resmi Gazete No:30989, 25/12/2019.
- Crisp, J. (1999). Policy challenges of the new diasporas: migrant networks and their impact on asylum flows and regimes. Working paper 7, Geneva, UNHCR.

- Crook, S. (2018). The women's liberation movement, activism and therapy at the grassroots, 1968–1985. *Women's History Review*, 27(7):1152-1168.
- Çağlayan, S. (2006). “Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi”. Muğla Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17):67-91.
- Çetiner, S., & Günay, E. “Uluslararası Göçün Sosyo-Kültürel Etkilerinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği”. Mustafa Kemal Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(47):1-21.
- Çiçekli, B. (2009). *Göç terimleri sözlüğü*, Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, (18).
- Davis, K. (2009). “Harriet Chalmers Adams: Remembering an American Geographer”, *The California Geographer*, 49:52-70.
- Declaration, C. (1984, November). Cartagena Declaration on Refugees. In Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama, 22.
- Değirmenci, G., (2011) *Avrupa Birliği Göç Politikası Kapsamında Fransa'nın Göç Politikası*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Deniz, A. (2018). “Feminist coğrafya: Cinsiyetin coğrafyası & coğrafyanın cinsiyeti”. *Sosyal coğrafya*, 251-284.
- Doğanay, H., (2014). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. Pegem Akademi, Ankara.
- Doğanay, H., Şahin, İ. F., ve Özdemir, Ü. (2007). “Feminist Coğrafya ve Kadın Göçmenler”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12(17), 7-16.
- Doğanay, H., ve Coşkun, O. (2013). “Türkiye Yaylacılığındaki Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sonuçları”. *Eastern Geographical Review*, 18(30).
- Düvell, F., ve Pastore, F. (2008). “Transit, migration and politics: Trends and constructions on the fringes of Europe”. *IMISCOE policy Brief*, (12).
- Elçik, N. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Mültecilik Deneyimi*. İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- EURODAC, 2020, Annual Report, EU, 33.
- Fortuijn, J. D. (2019). “Women geographers and the International Geographical Union”. *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, (81).

- Gelfand, L. (1954). "Ellen Churchill Semple: her geographical approach to American history". *Journal of Geography*, 53(1):30-41.
- Genç, H. D., & Öztürk, D. (2016). "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar: Mevcut durumları, sorunlar ve çözüm önerileri". *Liberal Düşünce Dergisi*, (84):67-91.
- Güllüpinar, F. (2012). "Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4).
- Gündüz Hoşgör, A. ve Suziki Him, M. (2016). "Küreselleşme Ve Türkiye'de Kırsal Kadının Ücretli Emegi: Rapana Venosa Üretim Zinciri Üzerinden Batı Karadeniz Bölgesinde Bir Vaka Analizi". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 19 (2):108-130.
- Güner, C. (2007). "İltica konusunda Türkiye'nin yol haritası: Ulusal eylem planı". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 56(4):81-109.
- IOM Q3 Migration Report,2021, Displacement Tracking Matrix (DTM),18.
- İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı,2003, R.G. No:25178.
- İnce C., (2019). "Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme". *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18):2579-2615.
- Kaya, İ., & Eren, E. Y. (2015). "Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumu: Arada kalanların hakları ve yükümlülükleri". *SETA*,81.
- Kıran, A. (2008). "Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş". *GAU J. Soc. & Appl. Sci*, 3(6):19-36.
- Kızılay, (2020). Covid-19 Sürecinde Geçici Ve Uluslararası Koruma Altındaki Çocukların Uzaktan Eğitime Erişimi Durum Analizi,1-9.
- Koçak, O., ve Gündüz D.R., (2016). "Avrupa Birliği göç politikaları ve göçmenlerin sosyal olarak içerilmelerine etkisi". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12):66-91.
- Koçak, Y., ve Terzi, E. (2012). "Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri". *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3):163-184.
- Korkmaz, A. (2012). "Türkiye'de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2):41-65.
- Lee, D. (1988). *Women and Geography: A Comprehensive Bibliography 1988* [with Supplement]. Northern Arizona University, Tucson,USA.

- Lee, E. S. (1966). "A Theory of Migration". *Demography*, 3(1):47-57.
- Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E. (1993). Theories of International Migration": A Review and Appraisal, (Çev. Dedeoğlu, S., Oskay, B., Özbek, Ç., Sirkeci, İ., Yüceşahin, M.M.) "Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi", *Göç Dergisi*, 1(1): 11-46.
- Mazlumlar için Dayanışma Derneği.(2014), Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu, MAZLUMDER, İstanbul, 54.
- Mirioğlu, G. (2018). "Kentlere Feminist Coğrafya Perspektifinden Bakmak". *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(2):183-194.
- Monk, J. (2008). "Connecting people, places, and ideas: Reflections on the history of the International Geographical Union Commission on Gender and Geography". *International Geographical Union*,1-29.
- Monk, J., ve Hanson, S. (1982). "On not excluding half of the human in human geography". *The Professional Geographer*, 34(1):11-23.
- Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği,(1983). R.G. No:18032.
- Mülteci Yönetmeliği,(1994). R.G. No:22127.
- Mültecilerin Hukukî Durumuna dair Protokol,(1968). R.G. No:12968,5 Ağustos 1968.
- Özdemir, N. Ö. (2020). Milli Mücadele Dönemi Mitinglerinde Türk Kadını. *Belgi Dergisi*, (21):1-22.
- Özgüç N., Tümertekin E., (2019). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür,Mekan* (18.Baskı ed.): Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Nobel Akademi Yayıncılık,Ankara.
- Peake, L. (2017). *Women in geography. International Encyclopedia of Geography: People, the Earth, Environment and Technology*. Wiley Publishing, New York.
- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws Of Migration. *Journal Of The Statistical Society Of London*, 48(2):167-235.
- Ravenstein, E. G. (1889). The Laws Of Migration. *Journal Of The Royal Statistical Society*, 52(2):241-305.
- Rimlinger, C. (2020). Caroline Goldblum: Françoise d'Eaubonne et l'écoféminisme. *Nouvelles Questions Feministes*, 39(1):132-135.

- Sauer, Carl O. 1961. "Sedentary and mobile bents in earliest societies", S.L.Washburn (Ed.), *Social Life of Early Man*, Routledge Publishing, Chicago,256-266.
- Savaş, G., Ertan, S., ve Fatma, Y. O. L. (2018). "Türkiye'deki Üniversitelerin Kadın Araştırma Merkezleri Profili Araştırması". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68):1527-1547.
- Sema, B. (2007). "Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma". *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2):37-50.
- Shiva, V., ve Bandyopadhyay, J. (1986). "The evolution, structure, and impact of the Chipko movement". *Mountain research and development*, 133-142.
- Şahin, A. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Kahramanmaraş Çadır Kent'te Yaşam Koşulları ve Adaptasyon Sorunları. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Taşkın, Ş., ve Atak, N. (2004). "Bebek ve çocuk ölümlerinin değerlendirilmesi: Türkiye nüfus ve sağlık araştırması 1993 ve 1998". *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 57(1):1-12.
- Taylor, J. E. (2006). International migration and economic development. *In International Symposium on International Migration and Development*, Population Division Department of Economic and Social Affairs, United Nations Secretariat Turin, Italy, 28-30 June 2006, 28-30.
- The Chipko Tree Huggers of the Himalayas , Still I Rise: Feminisms, Gender, Resistance (Act 1: 27 Ekim 2018 – 27 Ocak 2019, Nottingham Contemporary & Act 2: 9 Şubat – 2 Haziran 2019)
- Torun E., 2010, Socio-economic status of women according to development levels of countries and structure in Turkey, *African Journal of Agricultural Research*, 5(11):1154-1161.
- Tuncer, S.,(2012). Beşeri coğrafyaya feminist itirazlar. *Fe Dergi*, 4(1):78-90.
- UNEP. (2004). An overview of our changing environment, *United Nation Environment Programme*, Nairobi, 1-104.
- UNFPA. (2020). "Against My Will, Defying The Practices That Harm Women And Girls And Undermine Equality". New York, 164.
- United Nations High Commissioner for Refugees, (UNHCR) (2005). "An Introduction to International Protection Protecting persons of concern to UNHCR", Geneva,1-169.
- Uzman, N. (2016). "Türkiye'nin Sınır Güvenliği Açısından Suriyeli Sığınmacılar Meselesi". 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(15):135-158.

- Uzunsakal, E., ve Yıldız, D. (2018). “Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama”. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1):14-28.
- Üçhöyük E. A., ve Çelen G., Transit Ülkeden, Hedef Ülkeye Sürüklenen Türkiye ve Suriyeli Sığınmacılar: Geri Dönüş Mü Entegrasyon Mu? ,Kaysem 11, Elazığ, Türkiye, 28 - 30 Eylül 2017, 1(1):2014-2027 .
- Vural, Devrim, G. (2007). “Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Wæver, O. (1993). “Securitization and desecuritization”, R. D. Lipschutz(Ed.), *On Security* : Centre for Peace and Conflict Research Copenhagen, Denmark, 46-86.
- Wagner, M., Dimitriadi, A., O'Donnell, R., Perumadan, J., Schlotzhauer, J. H., Simic, I., ve Yabasun, D. (2016). The implementation of the Common European Asylum System., *European Parliament*, Brussels, 1-128.
- Wallerstein, I. (2011). *Dünya Sistemleri Analizi*. BGST Yayınları, İstanbul, Türkiye.
- WHO (2019). Trends in maternal mortality 2000 to 2017: estimates by WHO, UNICEF, UNFPA, World Bank Group and the United Nations Population Division.
- Willcox, W. F. (1931). Increase in the Population of the Earth and Its Continents since 1650. *In International Migrations, Volume II: Interpretations* (pp. 31-82): NBER.
- Wollstonecraft, M. (1891). A Vindication of the Rights of Woman, with Strictures on Political and Moral Subject: T. Fisher.
- Yıldırım, B., (2021). *Göç ve Turizm İlişkisi Açısından Coğrafi Bir Değerlendirme: Alanya’da Yerleşik Almanlar*, Akdeniz Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Yılmaz, A. (2019). Göç ve Kadın: “Göçün Feminizasyonu” ve Kadın Göçmenlerin Durumu. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(01):383-400.
- Yılmaz, S. G. (2018). *Uluslararası Zorunlu Göç Çalışmalarında Feminist Bir Metodoloji: Mardin’de Suriyeli Kadınların Deneyimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans, Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin.
- Yüceşahin, M. M. (2013). “Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımının Coğrafyası: Kadınların Eğitiminin Rolü”. *Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımı*, Güneydoğum Derneği, Poyraz Ofset Matbaacılık, Ankara, 65-75.

Yüceşahin, M.M., ve Yazgan, P. (2017). *Revisiting Gender and Migration*. Transnational Press London,UK.

Yüceşahin, M.M., ve Yazgan, P. (2017). Kentler Toplumsal Cinsiyetsiz Değildir: Türkiye'de Kentsel Mekânın Üretimini Feminist Bir Eleştirisi / Cities Are Not Gender Neutral: A Feminist Critique of the Production of Urban Spaces in Turkey. *Kadın / Women 2000: Kadın Araştırmaları Dergisi / Journal for Women's Studies*, 18 (1): 85-106.

Zarulli, V., Kashnitsky, I., ve Vaupel, J. W. (2021). Death rates at specific life stages mold the sex gap in life expectancy. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(20):1-4.

İnternet Kaynakları

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48100959> , (Erişim Tarihi:25.12.2021)

<https://www.amerikaninsesi.com/a/ab-den-afgan-goc-dalgasina-guvenlik-onlemleri/6080831.html>
(Erişim Tarihi: 08.12.2021)

<https://www-genesis.destatis.de/genesis/online?> (Erişim Tarihi:17.12.2021)

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics#cite_note-2 ,
(Erişim Tarihi:21.12.2021)

<https://tr.sputniknews.com/20170818/avrupa-teror-saldirlari-1029756400.html> , (Erişim tarihi:08.12.2021)

<https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/bm-raporu-g%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCzde-%C3%B6ncesine-g%C3%B6re-daha-fazla-kad%C4%B1n-ve-%C3%A7ocuk-hayatta-kal%C4%B1yor> , (13.12.2021)

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-yeni-bir-goc-yukunutasiamayiz,t82e0RN-Wk2PygcCRj0s0g> ,(Erişim Tarihi:10.12.202)

<https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2001/09/12/world-war-cold-war-won-now-the-gray-war/52a2b151-cb90-4a53-9092-d7e999069654/> , (Erişim Tarihi: 12.12.2021)

<https://www.destatis.de/DE/Service/StatistikCampus/Datenreport/Downloads/datenreport2020> ,
(Erişim Tarihi:08.12.2021)

<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> , (Erişim Tarihi:09.12.202)

- <https://ilostat.ilo.org/who-are-the-women-on-the-move-a-portrait-of-female-migrant-workers/> , (Erişim Tarihi:18.12.2021)
- <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3633212#consulter> , (Erişim Tarihi:08.12.2021)
- <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/frontex-ile-2020-2022-isbirligi-plani-imzalandi> , (Erişim Tarihi:10.12.2021)
- <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> ,(Erişim Tarihi:21.12.2021)
- <https://data.unicef.org/topic/gender/gender-disparities-in-education/> , (Erişim Tarihi: 15.12.2021)
- <https://www.resmigazete.gov.tr/> , (Erişim Tarihi:10.12.2021)
- <https://www.dailymail.co.uk/news/article-6420443/Japans-ama-grannies-cling-freediving-fishing-tradition.html> , (Erişim Tarihi:17.12.2021)
- <https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu> , (Erişim Tarihi:10.12.2021)
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43392262> , (Erişim Tarihi:08.12.2021)
- <https://www.arabbarometer.org/2020/05/a-mena-paradox-in-migration> ,(Erişim Tarihi: 09.12.2021)
- <https://www.bloomberght.com/cay-hasadi-yaklasirken-dogu-karadeniz-e-mevsimlik-isci-gocu-basladi-2278717> , (Erişim tarihi: 03.12.2021)
- <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/immigrant-and-emigrant-populations-country-origin-and-destination?width=1000&height=850&iframe=true> , (Erişim Tarihi:08.12.2021)
- <https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/iukad/home> , (Erişim Tarihi: 22.02.2022)
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221> ,(Erişim Tarihi:15.12.2021)
- <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS?locations=SY> , (Erişim Tarihi:25.12.2021)
- <https://www.dailymail.co.uk/news/article-6420443/Japans-ama-grannies-cling-freediving-fishing-tradition.html> , (Erişim tarihi:17.12.2021)
- <https://www.worlddata.info/life-expectancy.php> ,(Erişim Tarihi:17.12.2021)
- <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT> , (Erişim Tarihi:10.12.2021)

<https://www.aljazeera.com/news/2011/4/29/scores-killed-on-syrias-day-of-rage> , (Erişim Tarihi: 01.11.2021)

<https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean> , (Erişim Tarihi: 09.12.2021)

<https://www.npr.org/sections/parallels/2016/11/05/500573128/in-damascus-the-bars-are-packed-and-the-wine-is-flowing>, (Erişim Tarihi:01.03.2022)

<https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/migrants-in-the-uk-an-overview/> , (Erişim Tarihi:08.12.2021)

<https://migration.iom.int/europe/arrivals> , (Erişim Tarihi:09.12.2021)

<https://www.msb.gov.tr/Content/Upload/Docs/MSB%202021%20KURUMSAL%20MAL%C4%B0%20DURUM%20VE%20BEKLENT%C4%B0LER%20R..pdf> ,(Erişim Tarihi:12.12.2021)

<https://www.youtube.com/watch?v=Rm9ow1RDTAo> , (Erişim Tarihi:16.12.2021)

<https://turkey.unfpa.org/en/news/my-body-my-own-2021-state-world-population-report-published> , (Erişim tarihi:14.12.2021)

<https://www.nvi.gov.tr/osmanli-donemi> , (Erişim Tarihi:15.12.2021)

<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/countryprofiles.asp> ,(Erişim Tarihi:08.12.2021)

<https://www.unhcr.org/syria-emergency.html> ,(Erişim Tarihi:21.12.2021)

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2020&locations=SY&start=1960&view=chart> , (Erişim Tarihi:21.12.2021)

<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> , (Erişim Tarihi:21.12.2021)

<https://history.state.gov/milestones/1921-1936/immigration-act> , (Erişim tarihi: 03.12.2021)

<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/total-fertility-rate> (Erişim Tarihi:15.12.2021)

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221> (Erişim Tarihi:18.12.2021)

https://turkey.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/unfpa_swop_2020_highlights_turkish.pdf (Erişim Tarihi:14.12.2021)

<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-ab-arasinda-vize-serbestisi-diyalogu-mutabakat-metni-ve-geri-kabul-anlasmasi-imzalandi.tr.mfa>, (Erişim Tarihi: 10.12.2021)

<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, (Erişim Tarihi:21.12.2021)

<https://www.unhcr.org/tr/siginmacilar>, (Erişim tarihi:03.12.2021)

<https://istatistik.yok.gov.tr> , (Erişim Tarihi: 14.12.2021)

<https://frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/origin-tasks>, (Erişim Tarihi:10.12.2021)

<https://womenatthecenter.nyhistory.org/get-counted> , (Erişim Tarihi:15.12.2021)

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yunanistan-turkiye-40-kilometrelik-sinirina-celik-duvar-ordu-1862265> , (Erişim Tarihi:08.12.2021)

EKLER

EK 1: SURIYELİ SIĞINMACI KADINLARA UYGULANAN TÜRKÇE ANKET FORMU

ANKET FORMU

Bu anket formu Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülmekte olan “Suriyeli Sığınmacı Kadınların Ekonomik ve Sosyokültürel Durumuna Coğrafi Bir Bakış: Kahramanmaraş Örneği” başlıklı yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır. Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katkılarınız bizim için önemlidir. Zaman ayırdığınız ve değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Seyided Nefise KARAOSMANOĞLU
Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

1.Lütfen size uygun cevabı işaretleyiniz.

1	Yaşınız	15-24 ()	25-34 ()	35-44 ()	45-54 ()	55-64 ()	65+ ()		
2	Medeni Durumunuz	Bekar ()	Evli ()	Boşanmış ()	Eşi ölmüş ()				
3	Evliyseniz çocuk sayınız	Yok ()	1-3 ()	4-6 ()	7-9 ()	10+ ()			
4	Millet Mensubiyetiniz	Arap ()	Türkmen ()	Kürt ()	Çerkez ()	Süryani ()	Diğer ()		
5	Ana diliniz	Arapça ()	Kürtçe ()	Türkçe ()	Çerkezce ()	Süryanice ()	Diğer ()		
6	Konuştuğunuz diller	Arapça ()	Kürtçe ()	Türkçe ()	Çerkezce ()	Süryanice ()	Diğer ()		
7	Eğitim Durumunuz	Okuryazar değil ()	Okuryazar ()	İlkokul ()	Ortaokul ()	Lise ()	Lisans ()	Lisans-üstü ()	
8	Türkiye'ye geliş yılınız	2011 ()	2012 ()	2013 ()	2014 ()	2015 ()	2016 ()	2017 ()	2018+ ()
9	Kaç yıldır buradasınız?		1 ve altı ()	1-2 ()	2-3 ()	3-4 ()	4 ()	5 + ()	
10	Suriye'deki mesleğiniz								
11	Suriye'deki geliriniz								
12	Türkiye'deki işiniz								
13	Türkiye'deki aylık geliriniz								
14	Suriye'de kalan taşınmazlarınız								
15	Suriye'deki yerleşim yerinin niteliği		Yayla-mezraa	Köy	Kasaba	Şehir			
16	Suriye'nin hangi şehriden geldiniz?								
17	Suriye'de oturduğunuz ev		Ev sahibi ()	Kiralık ()	Diğer ()				
18	Suriye'de oturduğunuz evin niteliği		Apartman ()	Bahçeli	Müstakil				
19	Suriye'deki yaşadığınız evin şu anki durumu		Kullanılamaz halde ()	Çok hasarlı ()	Az hasarlı ()	Hasarsız ()	Bilmiyorum ()		
20	Suriye'de yaşayan akrabalarınız kaldı mı?		Hayır ()	Evet ()	Sayı ()				
21	Savaşta hayatını kaybeden yakınınız var mı?			Varsa yakınlık derecesi ()			Hayır ()		
22	Suriye'de oturduğunuz evde kaç kişi kalıyordunuz?		5 ve altı ()	6-10 ()	11 ve + ()				
23	Yaşadığınız konutta kaç kişi kalıyorsunuz?		5 ve altı ()	6-10 ()	11 ve + ()				
24	Kendinizi Türkiye'de ne olarak görüyorsunuz?		Sığınmacı ()	Mülteci ()	Zorunlu Göçmen ()	Misafir ()	Türkiye Vatandaşı ()		
25	Kahramanmaraş'ı seçme nedeniniz?		Yakınlık	İş imkânı	İklim	Dönme	Devlet	Yakınlar	

				özellikleri	düşüncesi	eliyle	
26	Kahramanmaraş'a gelme kararını kim verdi?	Anne	Baba	Ortak		Kendi	
27	Kahramanmaraş'a gelmeden önce Türkiye'de başka şehirde bulundunuz mu?			Evet/ şehir adı		Hayır	
28	Türkiye'den başka bir şehre gitmek istiyor musunuz?		Evet/ şehir adı	Hayır			
29	Türkiye'den başka bir ülkeye gitmek istiyor musunuz?				Evet/ ülke adı	Hayır	
30	Sağlık Soruları: Sağlık hizmetlerine kolaylıkla erişebiliyor musunuz?				Evet	Hayır	
31	Sağlık hizmetlerini alırken dil sorunu yaşadınız mı?				Evet	Hayır	
32	Suriye'deki sağlık hizmetlerine kolaylıkla erişebiliyor muydunuz?				Evet	Hayır	
33	Kahramanmaraş'a yerleştikten sonra herhangi bir sağlık kuruluşundan psikolojik destek aldınız mı?				Evet	Hayır	
34	Kahramanmaraş'a geldikten sonra kadın doğum hizmeti aldınız mı?				Evet	Hayır	
35	Kahramanmaraş'a geldikten sonra kaçınıcı çocuğunuza gebe kaldınız ve düşük tehlikesi ya da düşük geçirdiniz mi?				Evet	Hayır	
36	Suriye'de yaşadığınız sürece kaç çocuğunuz vardı ve düşük tehlikesi ya da düşük geçirdiniz mi?				Evet	Hayır	
37	Kahramanmaraş'taki sağlık hizmetlerinden memnun musunuz?				Evet	Hayır	

Beklenti Durumları (Algı) Anketi	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Kahramanmaraş halkı yardımseverdir.					
Kahramanmaraş'ta iş bulabilirim.					
Kahramanmaraş'ta ev bulma imkanları kolaydır.					
Kahramanmaraş'ta dinimi özgürce yaşayabiliyorum.					
Kahramanmaraş'ta geleneklerimi devam ettirebiliyorum.					
Kahramanmaraş'ta yaşarken güvenliğimden endişe duymuyorum.					
Burada dil eğitimi yeterlidir.					
Burada istediğim gibi yaşayabilirim.					
Türkiye'de iyi bir gelecek edinebilirim.					
Türkiye'nin vatandaşlık hakkı vereceğini düşünüyorum.					
Türkiye'nin kadın hakları konusundaki tutumlarından memnunum.					
Türkiye'de oy vermek isterim.					
Türkiye vatandaşı olmak isterim.					
Kültürümüzü korumak için Türkçe öğrenmek istemem.					
Türklerle iletişim kurmak için Türkçe öğrenmek isterim.					
Alışveriş yaparken Türklerden alışveriş yapabilecek kadar Türkçe biliyorum.					
Türk kültürüyle ve Suriye kültürünün birbirine yakın olduğunu düşünüyorum.					
Kahramanmaraş'ta bundan sonraki hayatım boyunca yaşayabilirim.					
Türkler Suriye halkının dostudur.					

Yaşam Koşulları Memnuniyet Anketi	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Barınma koşulları yeterlidir.					
Kaldığımız yer yeterli büyüklüktedir.					
Gerekli ev malzemesi yeterlidir.					
Kaldığımız yerde uyku malzemesi yeterlidir.					
Kaldığımız yerden her an çıkarılabilirim.					
Beslenme konusunda genellikle aç kalıyorum.					
Sağlıklı kalabilmek için yeterli gıda alamıyorum.					
Beslenme konusunda Suriye’de yediğimiz öğünden daha az öğün yiyebiliyorum.					
Yapılan gıda yardımları yeterlidir.					
Yapılan barınak yardımları yeterlidir.					
Sivil toplum kuruluşlarının yardımları yeterli düzeydedir.					
Yaşamakta olduğum meskenimden memnunum.					
Sağlık hizmetlerinden memnunum.					
Eğitim hizmetlerinden memnunum.					
Din hizmetlerinden memnunum.					
Güvenlik hizmetlerinden memnunum.					
Ulaşım hizmetlerinden memnunum.					
Suriyeliler hakkında yürütülen politikalarından memnunum.					

EK 2: SURİYELİ SIĞINMACI KADINLARA UYGULANAN ARAPÇA ANKET FORMU

الاستبيان ونموذج المقابلة

يتم تنفيذ نموذج الاستبيان هذا في معهد العلوم الاجتماعية بجامعة أكنيز من أجل دراسة أطروحة ماجستير بعنوان "دراسة جغرافية تُعنى بمقارنة الأوضاع الخاصة بالمرأة من حيث الخصائص الاجتماعية -الاقتصادية والاجتماعية - الثقافية لللاجئات السوريات المقيمات في كهرمان مرعش، ومقارنتها مع الأوضاع في سوريا". سيتم استخدام المعلومات التي سيتم الحصول عليها منك لأغراض علمية بحتة. مساهماتك مهمة بالنسبة لنا. شكرا لك على وقتك ومساهماتك القيمة.

أ.د. إحسان بولوت

سيبيديد نفيسة كاراعثمان أوغلو

جامعة أكنيز كلية الآداب

جامعة أكنيز كلية الآداب

قسم الجغرافيا

قسم الجغرافيا

(مرشد الأطروحة)

1. يرجى وضع علامة على الإجابة التي تناسبك.

1	عمرک	24-15) ()	34-25) ()	44-35) ()	54-45) ()	64-55) ()	65+) ()
2	الحالة الاجتماعية	أعزب) ()	متزوج) ()	مطلق) ()	مات زوجها/ ماتت زوجته) ()		
3	إذا كنت متزوجاً/ متزوجة، عدد أطفالك	لا يوجد) ()	3-1) ()	6-4) ()	9-7) ()	10+) ()	
4	الشعب المنسوب إليه	العرب) ()	الترکمان) ()	الأكراد) ()	الشركس) ()	السرياني) ()	غير ذلك) ()
5	لغتك الأم	العربية) ()	الكردية) ()	التركية) ()	الشركسية) ()	السريانية) ()	غير ذلك) ()
6	اللغات التي تتحدثها	العربية) ()	الكردية) ()	التركية) ()	الشركسية) ()	السريانية) ()	غير ذلك) ()
7	مستوى التعليم	أمي- لا يقرأ ولا يكتب) ()	يقرأ ويكتب) ()	المدرسة الابتدائية) ()	المدرسة المتوسطة) ()	المدرسة الثانوية) ()	بكالوريوس) () التعليم الجامعي المتقدم) ()
8	عام قدومكم إلى تركيا	2011) ()	2012) ()	2013) ()	2014) ()	2015) ()	2016) () 2017) () 2018+) ()
9	كم سنة وأنتم هنا؟	1 وما دون) ()	2-1) ()	3-2) ()	4-3) ()	4) ()	5+) ()
10	مهنتك في سوريا						
11	دخلك في سوريا						
12	مهنتك في تركيا						
13	دخلك الشهري في تركيا						
14	ممتلكاتك المتبقية في سوريا						
15	طبيعة مكان العيش في سوريا		مزرعة	قرية	بلدة	مدينة	
16	من أي مدينة في سوريا أتيت؟						
17	بيتك في سوريا		مُلك) ()	إيجار) ()	غير ذلك) ()		
18	طبيعة منزلك في سوريا		شقة سكنية	بيت مع حديقة	بيت مستقل		
19	الوضع الحالي لمنزلك في سوريا		غير صالح للاستخدام) ()	متضرر جدا) ()	أقل تضرراً) ()	غير متضرر) ()	لا أعلم) ()
20	هل لك أقارب يعيشون في سوريا؟	لا	أجل	عدد			

			()	()	()		
21	هل لديك أقارب فقدوا حياتهم في الحرب؟	إن وجد ، درجة القرابة ()			لا ()		
22	كم عدد الاشخاص الذين كانوا يقيمون في منزلك في سوريا؟	5 وما دون ()	10-6 ()	11 وما فوق ()			
23	في المنزل الذي تعيش فيه كم شخصًا تقيمون؟	5 وما دون ()	10-6 ()	11 وما فوق ()			
24	كيف ترى نفسك في تركيا؟	طالب لجوء ()	لاجئ ()	مهاجر قسري ()	ضعيف ()	مواطن تركي ()	
25	لماذا اخترت كهرمان مرعش؟	القرب	إمكانية العمل	خصائص المناخ	فكرة العودة	بسبب الدولة	الأقارب
26	من اتخذ قرار المجيء إلى كهرمان مرعش؟	الأم	الأب	مشارك	الشخص نفسه		
27	قبل مجيئك إلى كهرمان مرعش، هل كنت في مدينة أخرى في تركيا؟	نعم / اسم المدينة			لا		
28	هل تريد الذهاب إلى مدينة أخرى في تركيا؟	نعم / اسم المدينة	لا				
29	هل تريد الذهاب إلى دولة أخرى غير تركيا؟	نعم / اسم الدولة	لا				
30	هل يمكنك الوصول إلى خدمات الرعاية الصحية بسهولة؟	أجل	لا				
31	هل عانيت من مشاكل لغوية أثناء تلقي الخدمات الصحية؟	أجل	لا				
32	هل يمكنك الوصول بسهولة إلى خدمات الرعاية الصحية في سوريا؟	أجل	لا				
33	هل حصلت على دعم نفسي من أي مؤسسة صحية بعد استقرارك في كهرمان مرعش؟	أجل	لا				
34	هل حصلت على خدمة أمراض النساء بعد مجيئك إلى كهرمان مرعش؟	أجل	لا				
35	بعد مجيئك إلى كهرمان مرعش ، كم كان ترتيب الطفل الذي حملت به، وهل عانيت من إجهاض أو حدث أي إجهاض؟	أجل	لا				
36	كم كان عدد الأطفال لديك أثناء إقامتك في سوريا وهل عانيت من إجهاض أو حدث أي إجهاض؟	أجل	لا				
37	هل أنت راض عن الخدمات الصحية في كهرمان مرعش؟	أجل	لا				

أنا أوافق بشدة	أنا موافق	أنا متردد	أنا لا أوافق	أنا لا أوافق بشدة	استبيان حالات التوقع (الإدراك)
					شعب كهرمان مرعش أهل خير.
					يمكنني العثور على عمل في كهرمان مرعش.
					العثور على منزل في كهرمان مرعش سهل.
					أستطيع أن أعيش ديني بحرية في كهرمان مرعش.
					يمكنني أن أواصل تقاليدي في كهرمان مرعش.
					لست قلقا على سلامتي أثناء إقامتي في كهرمان مرعش.
					تعليم اللغة كافٍ هنا.
					يمكنني العيش هنا كما أريد.
					أحصل على مستقبل جيد في تركيا.
					أعتقد أن تركيا ستمنح حق المواطنة.
					أنا راض عن موقف تركيا من حقوق المرأة.

					أود التصويت في تركيا.
					أريد أن أكون مواطناً تركياً.
					لا أريد تعلم اللغة التركية لحماية ثقافتنا.
					أود تعلم التركية للتواصل مع الأتراك.
					أعرف ما يكفي من اللغة التركية لأتمكن من التسوق من الأتراك أثناء التسوق.
					أعتقد أن الثقافة التركية والثقافة السورية قريبان من بعضهما البعض.
					يمكنني العيش في كهرمان مرعش لبقية حياتي.
					الأتراك أصدقاء للشعب السوري.

أنا أوافق بشدة	أنا موافق	أنا متردد	أنا لا أوافق	أنا لا أوافق بشدة	استبيان الرضا عن ظروف المعيشة
					ظروف الإقامة كافية.
					المكان الذي نقيم فيه كبير بما يكفي.
					المواد المنزلية الضرورية كافية.
					مواد النوم كافية حيث نبقى.
					يمكن إخراجي من مكان إقامتي في أي وقت
					أكون جائعاً في كثير من الأحيان .
					لا أستطيع الحصول على ما يكفي من الطعام للبقاء بصحة جيدة.
					فيما يتعلق بالتغذية ، يمكنني تناول وجبات أقل من الوجبة التي نتناولها في سوريا.
					المعونة الغذائية كافية.
					مساعدات المأوى كافية.
					مساعدة المنظمات غير الحكومية كافية.
					أنا راض عن مسكني حيث أعيش.
					أنا راض عن الخدمات الصحية.
					أنا راض عن خدمات التدريب.
					أنا راض عن الخدمات الدينية.
					أنا راض عن الأجهزة الأمنية.
					أنا راض عن خدمات النقل.
					أنا راض عن السياسات المتعلقة بالسوريين.

Ek 3: DERİNLEMESİNE MÜLAKAT SORULARI²¹⁴

²¹⁴ Derinlemesine mülakat sorularının hazırlanmasında Elçik ve Yılmaz'ın mülakat sorularından yararlanılmış olup kaynakçaya çalışmaları eklenmiştir.

1.Suriye'deki ve Maraş'taki Yaşam Tarzı Soruları

1. Ülkenizde savaş öncesi hayatınızdan bahseder misiniz? Günlük yaşantınızda neler yapardınız? Maraş'taki günlük yaşantınızda neler yapıyorsunuz?
2. Evden dışarıya ne sıklıkla çıkıyorsunuz? (Suriye'de/Maraş'ta)
3. Sosyalleşmek ve eğlenmek istediğinizde neler yaparsınız?
- 4.Suriye'deki ve Maraş'taki eğlenmek için yaptığınız etkinliklerde farklılaşmalar oldu mu?

2.Kadınların Sorunları

5. Türkiye'de kendinizi güvende hissediyor musunuz? (Gece rahatça dışarı çıkabiliyor musunuz?)
- 6.Size karşı ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz? Kendinizi rahat hissediyor musunuz?
7. Suriyeli kadınlar arasındaki ilişki Türkiye'ye gelince değişti mi sizce? Değişti ise nasıl?
8. Suriyeli kadınların en önemli üç problemi sizce nedir?
9. Buraya geldikten sonra eşinizle/kocanızla/oğlunuzla ilişkiniz değişti mi?/ Yakınınızdaki erkeklerin size karşı tavrı değişti mi? Dışarıya rahat çıkabiliyor musunuz? Ev işleriniz değişti mi? Üzerinizdeki baskı azaldı mı? /arttı mı?
10. Ülkenizde kadın olmak size neler sağlar ya da neleri engellerdi? Bize örnekler vererek açıklayabilir misiniz?

Evli iseniz;

11. Eşinizle nasıl tanıştınız ve evlendiniz? (görücü usulü/severek/imam nikâhlı/ resmi nikâh vb.) Evlilikle birlikte hayatınızda neler değişti?
12. Evlendiğinizde kaç yaşındaydınız? (18 yaş altı evlilik yapmış ise erken evliliğin fiziksel/bedensel olumsuz sonuçları hakkında sorular sorulacak)
13. Eşinizle aranızda yaş farkı var mı? Varsa eğer kaç yaş fark var? Bu yaş farkından dolayı yaşamış olduğunuz zorluklar var mı? Varsa eğer bahsedebilir misiniz?
14. Eşinizin ailesinde veya sizin ailenizde kumalık yaygın mıdır? Varsa örnek verebilir misiniz?
15. Kumanız var mı? Aynı çatı altında mı yaşıyorsunuz? Varsa yaşadığınız zorluklardan bahsedebilir misiniz? Kumanız yoksa eşinizin böyle bir talebi oldu mu ya da olması durumunda nasıl bir tepki verirsiniz?
16. Eşinizden hiç şiddet gördünüz mü? (şiddet türleri açıklanacak) Gördüyseniz hangi şiddet türüne girmektedir?
17. Türkiye'de kadın ve göçmen olmanız sebebiyle hiç ayrımcılığa, dışlanmaya maruz kaldınız tutum ve davranışlarla karşılaştınız mı? Varsa eğer anlatır mısınız?

18. Türkiye’de erken yaşta evlendirilen ya da kuma olarak evlenen Suriyeli kadınlar tanıyor musunuz? Tanıyorsanız eğer bize bu ilişkilerden bahsedebilir misiniz? (Tanımadığınız ancak duyduklarınız üzerinden örnekler verebilirsiniz)

19. Türkiye’deki haklarınız (mülteci ve kadın hakları) konusunda bilgi sahibi misiniz?

20. Ülkenizde ve Türkiye’deki haklarınızı göz önünde bulundurduğunuzda nasıl bir kıyaslama yapabilirsiniz? Hangi ülkede kendinizi daha güvende, rahat hissediyorsunuz?

3.Çözüm ve Mücadele Anlayışı

21. Suriyeli kadınların en güçlü olduğu anları söyleyebilir misiniz?

22. Maraşlı kadınlarla birlikte yapmaktan keyif aldığınız şeyler neler?

23. Sizce kadınlar burada birbirine nasıl destek oluyor? Birlikte savaş ediyorlar mı? Dertleşiyorlar mı? Bilgi paylaşıyorlar mı? Birbirlerine maddi/manevi olarak destek sağlıyorlar mı?

24.Bildiğiniz bir kadın örgütlenmesi/dayanışması/belirli bir amaç için bir araya gelmiş kadınlar var mı?

25.Kadınların bir araya gelerek Suriyeli kadınların sorunlarını çözmelerini ister miydiniz?

26.Kadın dayanışması dediğimde aklınıza gelen ilk iki kelime/cümle nedir?

4.Suriye’deki Kültürel Anlayış

27.Suriye’deki kadınların toplumdaki yeri nedir? Kadınların yoğun olduğu çalışma alanları nelerdir?

28.Suriye’de erkeklerin kadınlara karşı bakış açıları nelerdir?

29.Suriye’deki kadınların gündelik yaşamlarında sürekli uyguladıkları gelenek ve görenekler nelerdir?

30.Suriye’de düğün, nişan, cenaze ve sünnet törenlerinde kadınlara yönelik neler yapılmaktadır?

31.Suriye’de kadınların özel günleri (regl dönemleri) nasıl karşılanmaktadır?

5. Suriye ile Maraş Sosyal Hayat Karşılaştırması

32. Türkiye’deki sosyal hayat hakkında ne düşünüyorsunuz? Suriye’deki kültür ile benzer ve farklı yönleri neler?

33. Türkiye’deki ekonomik hayat hakkında ne düşünüyorsunuz? Suriye’deki ekonomik hayat ile benzer ve farklı yönleri neler?

34.Türkiye’deki siyasi hayat hakkında ne düşünüyorsunuz? Suriye’deki siyasi hayat ile benzer ve farklı yönleri neler?

35.Maraş’da evde, okulda, işte, sokakta, toplu taşıma araçlarında, alışveriş merkezlerinde size karşı nasıl bir tutum var? bu tutumu nasıl algılıyorsunuz? Suriye’deki tutumla benzer ve farklı yanları nelerdir?

36. Suriye’deki sosyal yaşantınızı özleyor musunuz? Geri dönme planınız ya da başka bir yere gitme planınız var mı?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Seyided Nefise KARAOSMANOĞLU, 11/11/1994 K. Maraş/Andırın
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Şehit Tacettin Çeribaş Anadolu Lisesi, Kahramanmaraş/Andırın
Lisans Diploması	Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği, Erzurum 2017
Lisans Bölümü	Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi /4.Sınıf Öğrencisi
Tezli Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı
Tez Konusu	Suriyeli Sığınmacı Kadınların Ekonomik ve Sosyokültürel Durumuna coğrafi Bir Bakış: Kahramanmaraş Örneği
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Turkcell TİM, 2017-2018, Bilimsel Analiz Dershanesi Coğrafya Öğretmeni 2019-2020